NACIONĀLAIS ATTĪSTĪBAS PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Savienības struktūrfondi un Kohēzijas fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Finanšu ministrija

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

ES fondu 2007. – 2013. gada plānošanas perioda ieguldījumu pilsētvidē lietderības un ietekmes izvērtējums

Rīga, 2019

SATURS

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI **3**

KOPSAVILKUMS **5**

EXECUTIVE SUMMARY **13**

IEVADS **21**

1 IZVĒRTĒJUMA TVĒRUMS UN METODOLOĢIJA **23**

1.1 Situācijas apzināšana 23

1.2 Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldību raksturojums laikā no 2007. līdz 2016. gadam 30

1.3 Izvērtējumā analizēto ieguldījumu aktivitāšu atlase 36

1.4 Ieguldījumu saņēmēju atlase izvērtējuma veikšanai 39

1.5 Izmantotās metodes un datu avoti 41

2 IEGULDĪJUMI NACIONĀLĀS UN REĢIONĀLĀS NOZĪMES ATTĪSTĪBAS CENTRU PAŠVALDĪBĀS **44**

2.1 Prioritātes „Policentriska attīstība" ieguldījumi 45

2.2 Prioritātes "Policentriska attīstība" projektus papildinošie ieguldījumi Darbības programmā "Infrastruktūra un pakalpojumi" 54

2.3 Prioritātes "Policentriska attīstība" projektu papildinošie ieguldījumi ārpus ES fondu darbības programmām 62

2.4 Kopējie ieguldījumi pilsētvidē 64

3 IEGULDĪJUMU IEVIEŠANAS MEHĀNISMS **67**

3.1 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periods 67

3.2 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periods 71

4 IEGULDĪJUMU SOCIĀLI EKONOMISKO IEGUVUMU ANALĪZE **80**

4.1 Pilsētvides indeksa izveides vispārīgie apsvērumi 80

4.2 Pilsētvides attīstības indeksā iekļauto rādītāju īsa analīze 84

4.3 Pilsētvides indeksa aprēķins 98

4.4 Ieguldījumu ietekme uz teritorijas attīstības indeksa izmaiņām 102

4.5 Īstenoto projektu ekonomiskā atdeve 106

5 SECINĀJUMI UN IETEIKUMI **108**

PIELIKUMI **116**

IZMANTOTIE SAĪSINĀJUMI

Saīsinājums	Skaidrojums
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DP	Darbības programma
DPP	Darbības programmas papildinājums
AI	Atbildīgā iestāde
VI	Vadošā iestāde
ES	Eiropas Savienība
EK	Eiropas Komisija
NOR / EEZ FI	Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instruments
NFI	Norvēģijas finanšu instruments
ESSBJR	ES stratēģija Baltijas jūras reģionam
ETS	Eiropas Teritoriālā sadarbība
ETS/EST-LAT	Igaunijas – Latvijas pārrobežu sadarbības programma 2007.- 2013.gadam
ETS/LAT-LIT	Latvijas Lietuvas pārrobežu sadarbības programma 2007.- 2013.gadam
EELVRU	Latvijas – Igaunijas – Krievijas pārrobežu sadarbības programma 2007. - 2013. gadam Eiropas kaimiņattiecību un partnerības instrumenta ietvaros
FM	Finanšu ministrija
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVO	Nevalstiskās organizācijas
ESF	Eiropas Sociālais fonds
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds
ES fondi	KF, ERAF un ESF
KF	Kohēzijas fonds
KPFI	Klimata pārmaiņu finanšu instruments
ELFLA	Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai
EZF	Eiropas Zivsaimniecības fonds
LIFE	Eiropas Komisijas (EK) finanšu instruments vides kvalitātes un klimata pārmaiņu inovatīvu un ilgtspējīgu uzlabojumu veikšanai
LVLTBY	Latvijas – Lietuvas – Baltkrievijas pārrobežu sadarbības programma 2007.-2011.gadam Eiropas kaimiņattiecību un partnerības instrumenta ietvaros
LPSR	Latvijas Padomju Sociālistiskā republika
KP VIS	Kohēzijas politikas fondu vadības informācijas sistēma
RAIM	Reģionālās attīstības indikatoru modulis
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VRAA	Valsts reģionālās attīstības aģentūra
TAI	Teritorijas attīstības indekss
IKP	Iekšzemes kopprodukts
NC	Nacionālas nozīmes attīstības centrs
RC	Reģionālas nozīmes attīstības centrs
PA	3.6. prioritāte "Policentriska attīstība"

3.6.1.	3.6.1. pasākums "Atbalsts ilgtspējīgai pilsētvides un pilsētreģionu attīstībai
3.6.1.1.	3.6.1.1. aktivitāte "Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai"
3.6.1.2.	3.6.1.2. aktivitāte "Rīgas pilsētas ilgtspējīga attīstība"
3.6.2.	3.6.2. pasākums "Komplekss atbalsts novadu pašvaldību izaugsmes sekmēšanai"
FS	Finansējuma saņēmējs
IIN	Iedzīvotāju ienākumu nodoklis
NĪN	Nekustamā īpašuma nodoklis
att.	attēls
lpp.	lapaspuse
gs.	gadsimts

KOPSAVILKUMS

Izvērtējuma mērķis ir 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda ieguldījumu pilsētvidē ieviešanas lietderības un ietekmes izvērtējums, novērtējot ieguldījumu ieviešanas efektivitāti, sasniegto rezultātu lietderību un ietekmi uz nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru (izlases veidā) sociāli – ekonomiskās izaugsmes veicināšanu laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam. Izvērtējuma veikšanu pamato nepieciešamība veidot uz vajadzību analīzi un pierādījumiem balstītu lēmumu pieņemšanas praksi ES fondu ieguldīšanai Latvijas tautsaimniecībā. Izvērtējuma rezultāti būs izmantojami ES fondu ieguldījumu stratēģijas pēc 2020. gada plānošanai teritoriālās attīstības un pilsētvides jomā.

Izvērtējuma ietverti 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda 3. darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma **3.6. prioritātē "Policentriska attīstība" veiktie ieguldījumi kopā ar jebkuriem citiem saturiski papildinošiem ieguldījumiem pilsētvidē, kas veikti no ES fondiem un citiem finansējuma avotiem**. Papildus tam analīzē ietverts arī 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas perioda ieguldījumu ieviešanas efektivitātes izvērtējums, kas veikts, savstarpēji salīdzinot abu ES fondu plānošanas periodu ieguldījumu ieviešanas veidu un pieeju.

Izvērtējumā izmantota normatīvo aktu un plānošanas dokumentu analīze, projektu informācija, statistikas datu kvantitatīva analīze, kā arī veikta pašvaldību aptauja (saņemtas 12 anketas no 30 pašvaldībām) par veiktajiem ieguldījumiem pilsētvidē un padziļinātas ekspertu intervijas ar pašvaldību un atbildīgās iestādes pārstāvjiem, veikta padziļināta gadījumu izpēte 19 attīstības centriem. Lai noteiktu veikto investīciju iespējamo sociāli ekonomisko ietekmi uz attīstības centriem analizētas teritoriālās attīstības indeksa izmaiņas šajos centros, kā arī izveidots sintētisks pilsētvides indekss, balstoties uz pieejamiem statistikas datiem RAIM.

Izvērtējuma ziņojums strukturēts vairākās nodaļās**: 1. nodaļā** sniegts pārskats par izvērtējumā izmantotajām **metodēm, 2. nodaļā** apkopoti un analizēti kvantitatīvie dati un kvalitatīvā informācija par veiktajiem **2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda**[1] **ieguldījumiem un citiem ieguldījumiem pilsētvides uzlabošanai**, novērtēti ieguldījumu veikšanas un rezultātu **veiksmes un neveiksmes cēloņi**, 3. nodaļā **analizēts ieguldījumu īstenošanas veids (mehānisms)** 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā un 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā, 4. nodaļā **veikta ieguldījumu sociāli ekonomiskā analīze**, kā arī aplūkots ieguldījumu pilsētvidē efekts uz sociālekonomisko rādītāju – teritorijas attīstības indeksa un **pilsētvides indeksa, kas izstrādāts tieši šī izvērtējuma vajadzībām, vērtību izmaiņām**. Tāpat 4. nodaļā analizēta projektos veikto ieguldījumu **ekonomiskā atdeve**. **Secinājumi un ieteikumi** par 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda ieguldījumu novērtējumu izklāstīti ziņojuma noslēguma nodaļā.

Izvērtējuma sastāvdaļa ir arī izvērtējuma veikšanas laikā sagatavotie nacionālas (visu 9 republikas pilsētu) un reģionālas (10 pilsētu – novadu centru, izlases veidā) nozīmes **attīstības centru profili**, t.i., koncentrēts informācijas apkopojums un analīze par laikā no 2007. līdz 2016. gadam veiktajiem ieguldījumiem pilsētvidē šādās Latvijas pilsētās – Rīgā,

[1] Ņemot vērā, ka 2013. – 2017. gada ES fondu plānošanas periodā veiktajiem ieguldījumiem pilsētvidē nereti ir saturiska (turpinoša) sasaiste ar 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodu, kā arī ievērojot to, ka šis izvērtējums aptver faktiski veikto ieguldījumu izvērtējumu par laika posmu no 2010. līdz 2016. gadam (sīkāk skatīt informāciju izvērtējuma metodoloģijā), izvērtējuma ziņojumā analizējamā informācijā iekļauta arī daļa pašreizējā plānošanas periodā veikto saturiski saistīto ieguldījumu

Daugavpilī, Liepājā, Jelgavā, Jūrmalā, Rēzeknē, Ventspilī, Valmierā, Jēkabpilī, Cēsīs, Alūksnē, Tukumā, Siguldā, Kuldīgā, Saldū, Aizkrauklē, Dobelē, Līvānos un Balvos.

Izvērtējumu laika periodā no 2017. līdz 2019. gadam veica ES fondu vadošā iestādes (FM) Izvērtēšanas nodaļa un atbildīgās iestādes (VARAM) Reģionālās ekonomikas nodaļa.

Izvērtējums ļāvis atbildēt uz šādiem izvērtēšanas jautājumiem:

1. Kādas pazīmes raksturo veiktos ES fondu ieguldījumus nacionālas un reģionālas attīstības centru pašvaldībās? Kāds ir šo ieguldījumu teritoriālais sadalījums pašvaldību, plānošanas un statistikas reģionu dalījumā? Kādi ir galvenie sasniegtie rezultāti gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi pašvaldību, plānošanas un statistikas reģionu dalījumā?

3.6. prioritātē "Policentriska attīstība" īstenoti 111 projekti ar kopējo ES fondu finansējumu 281,11 milj. eiro (kopējais projektu finansējums 319,43 milj. eiro).

No visiem 3.6. prioritātē veiktajiem ieguldījumiem **lielākā daļa ieguldīti nacionālas nozīmes attīstības centros** (63% jeb 201,92 milj. eiro), trešā daļa – reģionālas nozīmes attīstības centros (32% jeb 102,70 milj. eiro) un 5% jeb 16,53 milj. eiro ieguldīti novados, kas nav reģionālas nozīmes attīstības centri - Aizputes, Grobiņas, Rēzeknes un Daugavpils novadā. No reģionālas attīstības perspektīvas raugoties, ieguldījumu koncentrēšana vienlaikus stiprina attīstības centru lomu attiecībā pret tiem piegulošajām (apkārtējām) teritorijām. Vienlaikus **ieguldījumu koncentrēšana tieši nacionālas nozīmes attīstības centros pastiprina šo centru ekonomiskās un sociālās attīstības atrāvienu no reģionālas nozīmes attīstības centriem**.

Plānošanas reģionu griezumā, lielākais ieguldījumu apjoms veikts Latgales reģionā – 112,38 milj. jeb 35% no kopējā, tam seko Kurzemes reģions (92,86 milj. jeb 29%), Vidzeme (58,28 milj. jeb 18%), Zemgale (41,73 milj. jeb 13%) un Rīga (14,17 milj. jeb 4%). Savukārt **pašvaldību (attīstības centru) griezumā, lielākais ieguldījumu apjoms nacionālas nozīmes attīstības centros veikts Liepājā** – (45,91 milj.), **Daugavpilī** (44,36 milj.) **un Rēzeknē** (31,59 milj.), savukārt **reģionālas nozīmes attīstības centru vidū – Līvānu novadā** (17,31 milj.), **Cēsu novadā** (15,87 milj.) **un Saldus novadā** (11,91 milj.).

Ieguldījumus 3.6. prioritātē sagrupējot pēc projektos faktiski paveiktā (ieguldījumu jomas skatīt 1. pielikumā), jāsecina ka **visvairāk ieguldīts ielās u.c. satiksmes (transporta) infrastruktūrā (56 projekti), kultūras un tūrisma infrastruktūrā (26 projekti) un izglītības infrastruktūrā (22 projekti**) – 96,7% kopējā 3.6. prioritātes finansējuma ieguldīts tieši šajās trīs jomās.

Apkopojot kopējos faktiskos projektu rezultātus, var apkopot, ka 3.6. prioritātē "Policentriska attīstība" izbūvētas, rekonstruētas vai labiekārtotas **pilsētu ielas[2] 125 km** garumā, izbūvēti, rekonstruēti vai labiekārtoti **gājēju un veloceliņi 12 km** garumā, izbūvētas, rekonstruētas vai labiekārtotas **ietves 4 km** garumā, izbūvēti vai rekonstruēti **ūdensapgādes tīkli 21 km** garumā, izbūvēti vai rekonstruēti sadzīves **kanalizācijas tīkli 15 km** garumā, izbūvēti vai rekonstruēti **lietus ūdens kanalizācijas tīkli 53 km** garumā, **labiekārtota teritorija 85 ha** platībā, izbūvētas, rekonstruētas, renovētas vai labiekārtotas **92 izglītības iestādes**, **43 sabiedriskās ēkas** (bibliotēkas, kultūras nami, autoostas, dzelzceļa stacijas), izbūvēti vai rekonstruēti **2,6 km sliežu ceļi (tramvaja sliedes)**, kā arī sasniegti daudzi citi rezultāti.

[2] Pieņemot, ka ielas platums atbilst vietējas ielas nozīmes statusam (vismaz 30 metru saskaņā ar būvnormatīviem)

2. Kāda ir ieguldījumu savstarpējā papildinātība (atbilstoši ITI pieejai) un papildinātība ar citiem ieguldījumiem? Kāds ir papildinošo ieguldījumu teritoriālais sadalījums?

Ņemot vērā izvērtējuma saturiskās papildinātības kritērijus (tas ir ieguldījumu atbilstību 3.6. prioritātē īstenoto projektu ieguldījumu jomām), kā 3.6. prioritātes "Policentriska attīstība" **papildinošie projekti nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros identificēti kopumā 595 projekti ar ES fondu finansējumu 1 345,34 milj. eiro** (kopējais finansējums 1 686,17 milj. eiro). Šo projektu skaitā ietverti arī tie sākotnēji 3.6. prioritātē īstenotie projekti, kuru izdevumi noslēguma deklarēšanas laikā pārcelti uz 2. darbības programmas "Uzņēmējdarbība un inovācijas" 2.3.2.2.3.apakšaktivitāti "Atbalsts ieguldījumiem infrastruktūrā uzņēmējdarbības attīstībai" (kopā 21 projekts ar kopējo ES fondu finansējumu 62,04 milj. eiro apmērā). No kopējā finansējuma 10,7% (182 milj. eiro) ir nacionālais privātais finansējums. Salīdzinoši nelielu daļu veido arī valsts budžeta dotācijas pašvaldībām projektu īstenošanai (0,92%) un pašu pašvaldību budžeta finansējums (4,17%). **ES fondu finansējums veido 79,65% no ieguldījumiem**.

Vērtējot projektu papildinātību atbilstoši faktiskajiem ieguldījumiem un sasniegtajiem rezultātiem pēc iepriekš noteiktā dalījuma ieguldījumu jomās (skat. 2.1. nodaļu un 1. pielikumu) projektiem ārpus 3.6. prioritātes īstenotajiem projektiem, absolūti **lielākais ieguldījumu apjoms papildinošajiem projektiem veikts inženierinfrastruktūras izbūvē vai tās rekonstrukcijā** (31% jeb 464,5 milj. eiro[3]), ielu u.c. satiksmes (transporta) infrastruktūras objektu izbūvē, rekonstrukcijā vai labiekārtošanā (28% jeb 413,1 milj. eiro) un izglītības infrastruktūras objektu būvniecībā, renovācijā vai rekonstrukcijā (23% jeb 348,6 milj. eiro).

0.1.attēls

ES fondu 2007.-2013.gada plānošanas perioda papildinošie ieguldījumi nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros (tikai ERAF un KF), milj. eiro.

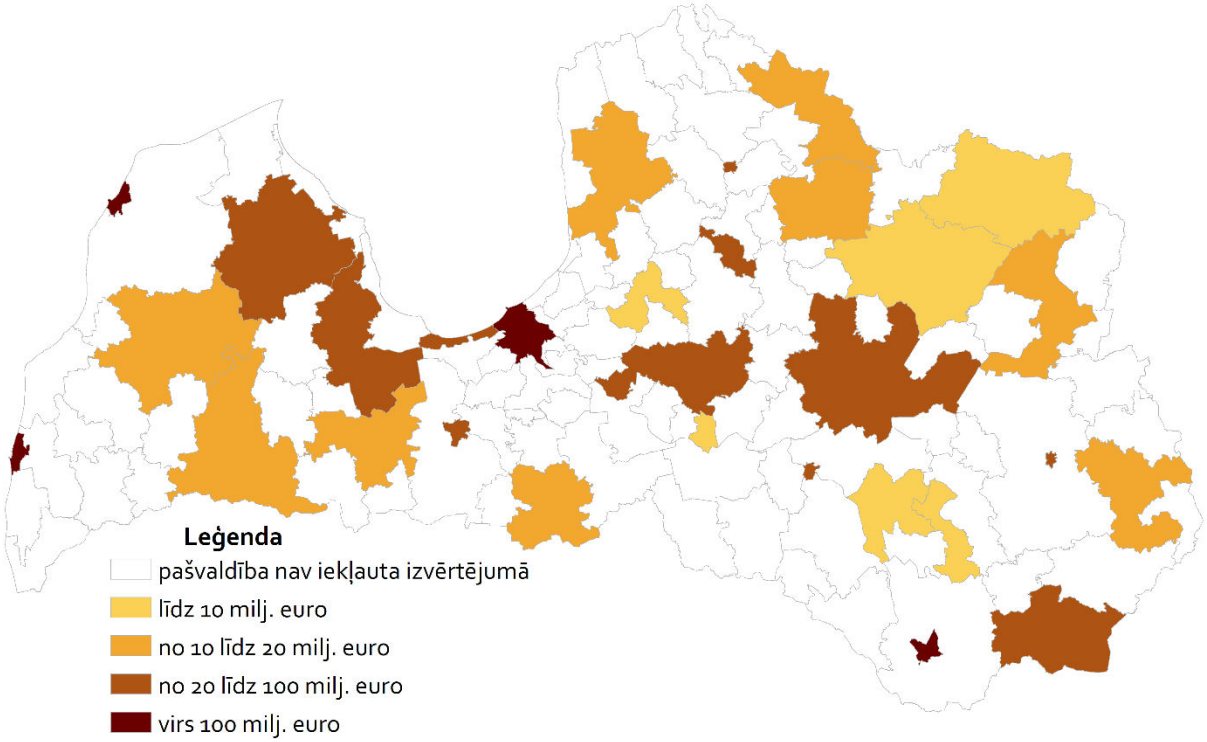

Avots: autoru aprēķins, izmantojot ESSFKFVIS datus

Analizējot kopējo papildinošo ieguldījumu un ieguldījumu "Policentriskas attīstības" prioritātē veikto ieguldījumu – tātad darbības programmā kopējo veikto ieguldījumu apjomu

[3] Kopējais finansējuma apjoms.

pilsētvidē – **divas trešdaļas jeb 67% kopējo DP ieguldījumu pilsētvidē (1,1 miljarda eiro apmērā) ieguldīti nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās**, kamēr reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās viena trešdaļa jeb 33% kopējo DP ieguldījumu pilsētvidē (545,1 milj. eiro).

Plānošanas reģionu vidū **vislielākais ieguldījumu apjoms veikts Kurzemes plānošanas reģionā** – 33% jeb 560 milj. eiro (0.1. attēls ziņojuma iepriekšējā lpp.), Rīgas plānošanas reģionā – 28% jeb 478,6 milj. eiro un Latgales plānošanas reģionā 26% jeb 440,6 milj. eiro. Ievērojami mazāks ieguldījumu apjoms veikts Zemgales plānošanas reģionā un Vidzemes plānošanas reģionā.

No republikas pilsētās ieguldītā finansējuma lielākā daļu ieguldīta 4 pilsētās - Rīgā 358,72 milj., Liepājā 182,1 milj., Daugavpilī 130,11 milj. un Ventspilī 124,37 milj. eiro.

Starp reģionālas nozīmes attīstības centriem apjomīgākie ieguldījumi veikti Ogres novadā (38,35 milj. eiro), Tukuma novadā (28,27 milj. eiro), Krāslavas novadā (25,03 milj. eiro) un Talsu novadā (24,68 milj. eiro). Vienlaikus gan jāatzīst, ka **reģionālas nozīmes attīstības centros (novados) īstenotie projekti apjoma ziņā bija ievērojami mazāki kā nacionālas nozīmes attīstības centros īstenotie** un vidēji bija ap 1 milj. eiro, kamēr nacionālas nozīmes attīstības centros īstenoto projektu vidējais lielums ir 3,3 milj. eiro.

3. Vai un kā tiek nodrošināta realizēto projektu ilgtspēja un kāda ir bijusi atlases kritēriju loma ilgtspējīgu projektu izvēles nodrošināšanā?

Analizējot projektu iesniegumu vērtēšanas kritērijus, var secināt, ka kopumā **atlases kritēriji 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā nodrošinājuši aktivitātes mērķim atbilstošu projektu atlasi pienācīgā gatavības stadijā un veicinājusi savlaicīgu projektu īstenošanu**. Tai pašā laikā virkne atbilstības un kvalitātes kritēriju būtu pilnveidojami turpmākajos ES fondu plānošanas periodos, lai nodrošinātu projektu iesniegumu labāku kvalitāti, it īpaši projekta nepieciešamības pamatošanā, plānotajā projektā izveidotās (renovētās, rekonstruētās, izbūvētās) pašvaldības infrastruktūras izmantošanas nodrošināšanā, pašvaldības un apkārtējās teritorijas attīstības vajadzību risināšanā un sociāli – ekonomisko pārmaiņu radīšanā.

Atbilstības kritērijos iekļautā prasība projektiem veikt izmaksu un ieguvumu analīzi vai izmaksu efektivitātes analīzi vērtējama kā labā prakse, tai pašā laikā prasība 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā veikt **apjomīgu tehniski – ekonomiskā pamatojuma sagatavošanu uzskatāma par papildu administratīvā sloga radīšanu pašvaldībām**.

2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā **sazarotā projektu apstiprināšanas kārtība neļauj pilnvērtīgi izprast visu iesaistīto pušu atbildību un lomu**. Atlases kritērijs projekta iesnieguma ideju saskaņot VARAM izveidotajā Koordinācijas padomē pirms projekta detalizētas izstrādes un iesniegšanas sadarbības iestādē nav radījis priekšnoteikumus izmaksu un ieguvumu ziņā efektīvāku projektu izstrādei, tai pašā laikā pagarinājis projekta sagatavošanas laiku, kā arī kopumā padarījis sarežģītāku projekta idejas virzības un apstiprināšanas gaitu. Vienlaikus jāuzsver, ka projektu ideju saskaņošana Koordinācijas padomē ir veicinājusi plašākas diskusijas un projektu saskaņošanu starp nozaru ministrijām un plānošanas reģioniem. Projektu ideju saskaņošana Koordinācijas padomē savā ziņā ļāvusi pašvaldībām mazināt administratīvo slogu, jo nav bijis nepieciešams uzreiz sagatavot pilnu projekta iesniegumu.

Īstenoto projektu rezultāti (infrastruktūras objekti) galvenokārt tiek uzturēti par pašvaldību budžeta līdzekļiem. Ekonomisko atdevi projektiem nav iespējams noteikt informācijas nepieejamības dēļ, tomēr pašvaldības aptaujā norādīja, ka projektiem ir netieša ietekme uz tūrisma attīstību (viesnīcu, naktsmītņu un ēdināšanas uzņēmumu ieņēmumu palielināšanās), papildus tam kultūras mantojums kļuvis pieejams ievērojami lielākam iedzīvotāju skaitam. Vienlaikus **pašvaldības norāda, ka uzturēšanas izdevumi pēc projektu pabeigšanas ir palielinājušies.**

No pašvaldību sniegtās informācijas apkopojuma jāsecina, ka pašvaldībām līdz galam nav skaidrs tas, kā precīzi identificēt monetāros ieguvumus vai zaudējumus pēc projektu īstenošanas.

4. Kādi ir galvenie realizēto projektu veiksmes un neveiksmes cēloņi?

Uzskatāmu pārmaiņu radīšanā 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā **īpaši izceļami tādi projekti, kuru rezultātā radīti pašvaldībām stratēģiski "enkurobjekti", sakārtojot (atdzīvinot) neizmantotas teritorijas un ēkas un izveidojot jaunu pakalpojumu infrastruktūru**.

Secināms arī, ka **republikas pilsētu (nacionālas nozīmes attīstības centru) iespējas īstenot projektus pēc papildinātības principa bijušas finansiāli plašākas** un līdz ar to arī radītā sociāli – ekonomiskā ietekme lielākoties (ar atsevišķiem izņēmumiem) vērtējama kā būtiskāka salīdzinājumā ar reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām. Kopumā **veiktie ieguldījumi arī ļāvuši daudz lielākā mērā stiprināt tieši nacionālas nozīmes attīstības centrus**, nevis reģionālas nozīmes attīstības nozīmes centrus attiecībā pret apkārtējām pašvaldībām.

Nepieciešamība nacionālas nozīmes attīstības centros koncentrēt būtiskus ieguldījumus pamatinfrastrukturā - satiksmes infrastruktūrā, kultūras, tūrisma un izglītības objektos - liecina par pašvaldību nepietiekamajām iespējām pietiekamā apjomā ieguldījumus veikt ar pašvaldības pašu resursiem (piemēram, nodokļu un nodevu ieņēmumiem). Šādā veidā notiek pašvaldības (vai valsts un pašvaldības kopējo) **resursu aizstāšana un ES fondu ieguldījumi būtībā aizstāj kapitālos uzturēšanas izdevumus** (neskaitot ikdienas uzturēšanas izdevumus), un līdz ar to samērā bieži neļauj koncentrēt ES fondu ieguldījumus stratēģisku un kompleksu attīstības projektu īstenošanā, piemēram, teritoriju sakārtošanā vai enkurobjektu būvniecībā.

5. Kādus sociāli-ekonomiskos ieguvumus snieguši ES fondu ieguldījumi? Vai iespējams identificēt sociāli-ekonomiskos ieguvumus attiecībā uz piegulošajām administratīvajām teritorijām novadu un reģionu griezumā?

Projektu lietderību un sociāli – ekonomisko ietekmi noteicis vairāku faktoru kopums: pašvaldības ilgtermiņa stratēģiskajiem mērķiem atbilstošu projektu īstenošana, projektu savstarpējā papildinātība, pašvaldības veiktspēja ES fondu piesaistē un projektu īstenošanā, esošā pašvaldības kopējā sociāli – ekonomiskā situācija un attīstības potenciāls.

Veicot ieguldījumus pašvaldības infrastruktūrā 2007. – 2013. gada plānošanas periodā, pašvaldību visbiežāk norādītais ieguldījumu mērķis bijis pašvaldības teritorijas konkurētspējas paaugstināšana vai nostiprināšana. Vienlaikus secināms, ka **3.6. prioritātes noteiktais mērķis** (veicināt valsts policentrisku attīstību) un galvenais sasniedzamais rezultāta rādītājs – teritorijas attīstības indeksa ranga pieaugums - **vērtējams kā pārāk plašs un vispārīgs.** Pašvaldībām tika dota iespēja brīvi izvēlēties īstenojamo projektu veidu rezultāta rādītāja sasniegšanai. Vienlaikus atbildīgā iestāde MK noteikumos un projektus īstenojušās pašvaldības projektu pieteikumos, projektu īstenošanas un noslēguma ziņojumos

nav sniegušas MK noteikumos minēto terminu "pašvaldību konkurētspēja" un "pievilcības faktoru attīstība" skaidrojumu un kā šos faktorus paredzēts noteikt un izmērīt.

Pašvaldības 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā lielākoties izvēlējušās īstenot vienkāršus novecojušās pamatinfrastruktūras (galvenokārt ielu, izglītības un kultūras iestāžu) atjaunošanas un energoefektivitātes paaugstināšanas projektus. **Īstenotie projekti snieguši ieguldījumu pilsētvides un ārējās telpas uzlabošanā, pakalpojumu pieejamības veicināšanā, attīstības centru sasniedzamības uzlabošanā un nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru lomas stiprināšanā**. Tai pašā laikā projekti lielākoties nav spējuši pierādīt projekta rezultāta multiplikatīvo efektu būtiskāko attīstības centru sociāli – ekonomisko attīstības šķēršļu risināšanā (piemēram, nodarbinātības, ekonomiskās vai sociālās situācijas uzlabošanā) īsā un vidējā termiņā, tai skaitā uz attīstības centriem piegulošajām administratīvajām teritorijām novadu un reģionu griezumā.

6. Cik lielā mērā, veicot ieguldījumus attīstības centrā, ņemti vērā reģionālie attīstības izaicinājumi?

Veicot ieguldījumus pilsētvidē, attīstības centru pašvaldības balstījušās uz to ilgtermiņa attīstības programmās noteiktajām stratēģiskajām prioritātēm, stratēģiskajiem mērķiem vai stratēģiskajiem virzieniem (atkarībā no attīstības programmā lietotās terminoloģijas). Atbilstība reģionālās attīstības izaicinājumiem skatāma kopējā pašvaldību attīstības programmu atbilstības reģionālā līmeņa (plānošanas reģionu) attīstības plānošanas dokumentiem kontekstā.

Gan 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā, gan 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas **periodā nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldības un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldības ES fondu finansētos attīstības projektus īstenojušas** / īsteno galvenokārt (ar dažiem izņēmumiem) **tās administratīvajā teritorijā**, neveidojot kopīgus sadarbības projektus ar apkārtējo teritoriju pašvaldībām. Šāda pieeja, lai arī ļāvusi stiprināt nacionālas vai reģionālas nozīmes attīstības centra lomu, tomēr nav pietiekoša funkcionālo saišu stiprināšanai ar attīstības centiem piegulošajām teritorijām.

Lai sabalansētu pašvaldību attīstības vajadzības atbilstoši to ilgtermiņa attīstības mērķiem, kā arī vienlaikus veicinātu kopējo reģiona sociāli - ekonomisko attīstību, **ES fondu ieguldījumus plānošanas periodā pēc 2020. gada ieteicams veikt saskaņā ar integrētām teritoriju attīstības programmām, kuru tvērums ir plašāks kā atsevišķas pašvaldības administratīvā teritorija** (reģionāla mēroga, funkcionālās teritorijas mēroga[4] vai īpašas funkcionalitātes teritorijas mēroga, piemēram, plānošanas reģions, Austrumu pierobeža, Baltijas jūras piekraste, Rīgas metropoles areāls u.tml.). Šādai attīstības programmai uzskatāmi jādemonstrē dažādu finanšu avotu (ES fondu, pašvaldības budžeta, valsts budžeta, u.c.) savstarpēju papildinātību pašvaldības un reģiona ilgtermiņa attīstības mērķu sasniegšanā. Šādā veidā vienlaikus tiktu stiprināta arī pilsētas un lauku teritoriju mijiedarbība, kas līdz šim ar ES fondu ieguldījumiem nav ticis darīts pietiekama apmērā.

7. Vai ir iespējams identificēt labās prakses piemērus ar vislielāko sociāli – ekonomisko ietekmi integrētas teritoriālās attīstības veicināšanā? Kādi tie ir?

Par labo praksi pilsētvides attīstības jomā uzskatāmi savstarpēji ģeogrāfiski un/vai tematiski papildinoši pilsētvides ieguldījumi. Papildinātība tikusi nodrošināta, piemēram, savstarpēji papildinot 2007. – 2013. gada un 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas perioda

[4] Funkcionālā teritorija jeb reģions ir teritoriālo vienību kopums, kas izriet no kopīgām sociālām un ekonomiskām to attiecībām (piemēram, darba tirgus), un nav balstīta uz ģeogrāfiskām vai vēsturisko notikumu īpatnībām (par pamatu ņemot Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas definīciju)

prioritātēs (3.6.) un specifiskajos atbalsta mērķos (3.3.1., 5.6.1., 5.6.2. un 5.5.1. 3. atlases kārtā) īstenotos projektus, papildinot ES fondu finansētus projektus ar citiem pašvaldības teritorijā īstenotajiem projektiem (neatkarīgi no finansējuma avota) vai papildinot pašvaldības finansētos projektus ar komersantu un citu pušu īstenotajiem projektiem (piemēram, valsts pārvaldes iestādēm, daudzdzīvokļu ēku īpašniekiem u.c.). **Papildinātības pieeja sekmīgāk veicina virzību uz pašvaldības ilgtermiņa attīstības mērķu sasniegšanu**, ļauj kompleksi risināt pašvaldībām būtiskus attīstības šķēršļus, ilgtermiņā nodrošina sociāli – ekonomisko atdevi un ļauj uzskatāmi demonstrēt pilsētvides dzīves kvalitātes pārmaiņas.

Piemēram, Daugavpilī, pašvaldībai **stratēģiski attīstot Daugavpils cietokšņa kompleksu, izveidojot tajā Marka Rotko mākslas centru, būtiski tikusi veicināta Daugavpils kā tūrisma galamērķa attīstība**. Papildinot šos ieguldījumus ar ieguldījumiem pašvaldības ielu tīkla attīstībā, tikusi veicināta arī Daugavpils ekonomiskā attīstība, nostiprinot arī Daugavpils kā uz rūpniecību orientētas pilsētas statusu reģionā. Šāda pieeja nodrošinājusi ilgtermiņa darba vietu pieejamību pilsētā un kopumā veicinājusi iedzīvotāju dzīves kvalitāti vidējā termiņā.

Citā labās prakses piemērā - **Jelgavā, kombinējot ES fondu īstenotus projektus uzņēmējdarbības atbalstam (atbilstošas infrastruktūras rekonstruēšanu un attīstību) ar iepriekš neizmantoto (degradēto) teritoriju atdzīvināšanu, tikusi veicināta Jelgavas kā tūrisma galamērķa un uz rūpniecību orientētas pilsētas attīstība reģionā**. Izveidotais "enkurobjekts" – Pasta sala un jaunais kājāmgājēju tilts (Mītavas tilts) būtībā nodrošinājis Jelgavas kā tūrisma galamērķa izveidi, pašvaldībai mērķtiecīgi organizējot arī plaša mēroga starptautiskus pasākumus (piemēram, starptautisko ledus skulptūru festivālu ziemas sezonā un starptautisko smilšu skulptūru festivālu vasarā), radījis jaunu privātā sektora pakalpojumu sniedzēju izvietošanos atdzīvinātajā apkārtnē, radot jaunas darba vietas un kopumā veicinot dzīves kvalitātes uzlabošanos pilsētā. Jelgavas pašvaldības gadījumā **būtisks projektu radīto pārmaiņu priekšnosacījums bijusi pašvaldības proaktīva rīcība izveidotās infrastruktūras izmantojamības veicināšanā**.

8. Vai realizētie projekti veicinājuši teritorijas attīstības indeksa un citu sociālekonomisko rādītāju izmaiņas atbalstu saņēmušajās pašvaldībās un tām piegulošajās teritorijās?

Noteiktie uzraudzības rādītāji 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā atspoguļo projektu iznākumus (īstenoto projektu skaits, atbalstīto pašvaldību skaits), bet neļauj politikas veidotājiem un sabiedrībai pēc būtības sniegt informāciju par projektu īstenošanas rezultātā notikušajām pārmaiņām. Izvērtējuma gaitā nav gūts apstiprinājums projektu īstenošanas rezultātu ietekmei uz iepriekš noteiktā rezultāta rādītāja (teritorijas attīstības indeksa izmaiņas), kā arī ietekmes rādītāja (IKP uz vienu iedzīvotāju) vērtības izmaiņām. Šo **rādītāju izmaiņas drīzāk vērtējamas saistībā ar vispārējām sociāli – ekonomiskās situācijas izmaiņām valstī un kopējo attiecīgās pašvaldības izaugsmi, kur ES fondu ieguldījumi ir daļa no attīstību veicinošajiem faktoriem.**

2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas perioda pilsētvides attīstībai plānotie ES fondu ieguldījumi tiek veikti mērķtiecīgāk salīdzinājumā ar iepriekšējo plānošanas periodu – ieguldījumi integrēto teritoriālo ieguldījumu ietvarā plānoti uzņēmējdarbības atbalsta infrastruktūrā, vispārējās un profesionālās izglītības infrastruktūrā, ēku energoefektivitātes paaugstināšanā, sociālo pakalpojumu, kā arī kultūras un dabas mantojuma attīstīšanā**. Katrai no ieguldījumu jomām paredzēts savs specifiskais atbalsta mērķis, noteikti konkrēti rādītāji un plānoti izmērāmi sasniedzamie rezultāti**, kas daudz uzskatāmāk ļaus demonstrēt projektu īstenošanas rezultātā notikušās pārmaiņas projektu īstenojušajās pašvaldībās**.**

9. Vai īstenotie projekti veicinājuši pilsētvides indeksa izmaiņas pašvaldībās?

Kopumā secināms, ka autoru izstrādātais **pilsētvides indekss objektīvi atspoguļo Latvijas pašvaldībās vērojamās sociāli – ekonomiskās tendences,** kas katra atsevišķi un visas kopumā visnotaļ būtiski ietekmē dažāda veida pašvaldību un attiecīgi arī Latvijas reģionālo attīstību kopumā. Tai pašā laikā, līdzīgi kā teritorijas attīstības indeksa un citu sociāli – ekonomisko rādītāju izmaiņas, **arī pilsētvides indeksa izmaiņas drīzāk vērtējamas saistībā ar vispārējām sociāli – ekonomiskās situācijas izmaiņām valstī un kopējo attiecīgās pašvaldības izaugsmi, kur ES fondu ieguldījumi ir daļa no attīstību veicinošajiem faktoriem.**

Vienlaikus jāteic, ka **politikas veidotājiem jāizšķiras, kuras teritorijas vai to grupas atbalstāmas primāri: vai primāri atbalstāmi ekonomiski spēcīgākie attīstības centri (lielākoties nacionālas nozīmes attīstības centri un daļa no reģionālas nozīmes attīstības centriem),** līdz ar to, koncentrējot valsts ekonomisko potenciāla koncentrēšana dažu pašvaldību teritorijās, **vai arī atbalsts primāri sniedzams tām teritorijām, kurās vērojama vissliktākā sociāli–ekonomiskā situācija,** tā nodrošinot vienmērīgāku un ilgtermiņā iespējams lielāku kopējo labumu radošo ekonomisko potenciālu. Svarīgi uzsvērt, ka abos gadījumos (kā to uzskatāmi parāda izvērtējuma rezultāti), viens risinājums visām pašvaldībām vai to grupām nedarbosies. Līdz ar to **nepieciešami specifiski un iespējams šauri fokusēti risinājumi, lai nodrošinātu tāda atbalsta sniegšanu, kas atbilst attiecīgās pašvaldības vai pašvaldību grupas attīstības vajadzībām,** piemēram, veidojot atšķirīgus atbalsta mērķus katrai pašvaldību grupai.

EXECUTIVE SUMMARY

The purpose of the evaluation is to assess the effectiveness and impact of the European Union (hereafter – EU) funds programming period 2007 – 2013 investments into urban development by evaluating implementation efficiency, usefulness of archived results as well as assessing socio-economic impact of national and regional development centres in Latvia in time period from 2010 to 2016. The evaluation is part of evidence-based decision-making practice related to EU funds investment into Latvian economy. Results of the evaluation will be useful for elaboration of EU funds investment strategy post 2020 in areas of territorial and urban development.

Evaluation covers EU funds programming period 2007 – 2013 investment under operational programme "Infrastructure and Services" **priority 3.6. "Polycentric Development", analysed together with any thematically related investment from EU funds or other financial sources into urban development.** In addition, evaluation of implementation efficiency of EU funds programming period 2014 – 2020 has been performed, comparing both programming periods.

In order to perform evaluation the following research methods are used – analysis of legal acts and policy planning documents, analysis of project information, quantitative analysis of statistical data. Additionally a questionnaire was sent out to local authorities (12 responses out of 30 from local authorities received) about investment in urban development in respective municipalities, in-depth interviews with representatives from municipalities were held, and 19 case studies from national and regional development centres prepared. To determine the potential socio-economic impact the analysis of the territorial development index changes in development centres was made as well as new (synthetic) urban development index has been elaborated, based on data availability from Regional Development Information System (RAIM in Latvian).

Evaluation report has several chapters. First chapter describes evaluation methods used in the research. Second chapter compiles the analysis of quantitative data and qualitative information regarding EU funds programming period 2007 -2013[5] investment as well investment in urban development form other sources, It also includes assessment of success and failure causes related to project implementation and results achieved. Third chapter includes comparative analysis of implementation mechanisms of both EU funds programming periods covered, respectively those of 2007 – 2013 and 2014 – 2020. Fourth chapter contains investment socio-economic impact analysis as well as analysis of territorial development index and urban development index changes. Conclusions and recommendations of the evaluation are outlined in closing chapter.

Evaluation report is complemented with 19 national and regional level development centres[6] profiles (all of 9 national development centres and 10 selected regional development centres are covered). Profiles include compact information and analysis of investment in urban development from 2007 until 2016 in following cities and municipalities – Rīga,

[5] Taking into account that investment of EU funds programming period 2007 – 2013 at project level often is continued in EU funds programming period 2014 – 2020, and the fact that evaluation actually covers time frame 2010 – 2016 (more detailed description is included in chapter devoted to evaluation methodology), means that in some cases (when investment is thematically connected) analysis of total investment in urban areas covers both EU funds programming periods

[6] visit https://urbact.eu/latvia for more information on urban policy in Latvia

Daugavpils, Liepāja, Jelgava, Jūrmala, Rēzekne, Ventspils, Valmiera, Jēkabpils, Cēsis, Alūksne, Tukums, Sigulda, Kuldīga, Saldus, Aizkraukle, Dobele, Līvāni and Balvi.

Evaluation and the report is prepared by EU funds Managing authority's (Ministry of Finance) Evaluation Division and Responsible institution's (Ministry of Environmental Protection and Regional Development) Regional Economics Division from 2017 to 2019.

The following evaluation questions were answered:

1. What characterizes EU funds investment in national and regional level development centres of Latvia? What is the territorial distribution of investment at local and regional level? What are the main quantitative and qualitative results at local and regional level?

111 urban development projects were implemented within the priority 3.6. "Polycentric Development" funded by EU (amount of EU funds financing EUR 281.11 million, total amount of financing EUR 319.43 million).

Largest part of the projects were implemented in national level development centres (63% or EUR 201.92 million), one third in regional level development centres (32% or EUR 102.70 million) and 5% or EUR 16.53 million were invested other municipalities (Aizpute, Grobiņa, Rēzeknes novads (county) un Daugavpils novads). From the regional development perspective, concentration of investment strengthens the role of development centres in relation to adjacent territories. At the same time, **investments concentration in national level development centres strengthens their economic and social development advantage regarding regional level development centres.**

The biggest share of EU funds urban development investments is made in Latgale region – 112.38 million or 35% from total, followed by Kurzeme region (EUR 92.86 million or 29%), Vidzeme region (EUR 58.28 million or 18%), Zemgale region (EUR 41.73 million or 13%) and Rīga region (EUR 14.17 million or 4%). Yet, **broken down by municipalities (development centres), the biggest share of investments among national level development centres is made in Liepāja** – (EUR 45.91 million), **Daugavpils** (EUR 44.36 million) **and Rēzekne** (EUR 31.59 million), **and in Līvānu novads** (EUR 17.31 million), **Cēsu novads** (EUR 15.87 million) **and Saldus novads** (EUR 11.91 million) **among regional level development centres,** respectively.

Broken down by fields of investment (see Annex 1 for details), priority 3.6. projects cover investment in streets and other road infrastructure (56 projects), culture and tourism infrastructure (26 projects), and education infrastructure (22 projects). In total 96.7% of all EU funds financing under priority 3.6. are made in these three areas.

Summarizing the actual project results, it can be seen that within the priority 3.6. "Polycentric Development" **125 km of urban streets**[7], **12 km of urban pedestrian or cycling tracks, 4 km of urban sidewalks, 21 km of water supply pipelines, 15 km of waste water pipelines, 53 km of storm water network** are built and/or reconstructed; **85 hectares of territory** are landscaped; **92 education institutions, 43 public buildings** (libraries, cultural centres, and bus and railway stations) are built, reconstructed, or renovated; and **2.6 km of railway or tram tracks** are built or reconstructed.

[7] Assuming that street width is in accordance to local street status (which is at least 30 meters according to Latvian normative acts)

2. What characterizes investments complementarity (according to integrated territorial investment approach) and additionally with other investment? What is territorial distribution of complementary investment?

Taking into account additionally criteria used in evaluation (i.e. investment should be made in the same fields as investment within priority 3.6.**;** please see Annex 1 for detailed information) **in total 595 projects with EU funds financing EUR 1 345.34 million (total financial allocation – EUR 1 686.17 million) are identified as complementary projects** to priority 3.6. (Complementary projects include those 21 projects initially realized under priority 3.6., whose expenditure are declared as part of activity 2.3.2.2.) 10.7% of the total amount or EUR 182 million is national private co-financing. In comparison, only a small part is state budget subsidy to municipalities (0.92%) and budget of local authorities itself (4.17%). **EU funds financing level makes 79.65% from all the investments.**

Broken down by field of investment, projects cover investment in engineering infrastructure (31% or EUR 464.5 million), **streets and other road infrastructure** (28% or EUR 413.1 million), **and education infrastructure** (23% or EUR 348.6 million). In total 82% of all complementary EU funded projects are made in these three areas.

Two thirds or 67% (EUR 1.1 billion) of all operational programme investments in urban environment are placed in national level development centres while the rest is invested in regional development centres – 33% or EUR 545.1 million.

Figure 0.2

EU funds programming period 2007 – 2013 complementary investments in national and regional level development centres (only ERDF and Cohesion Fund)

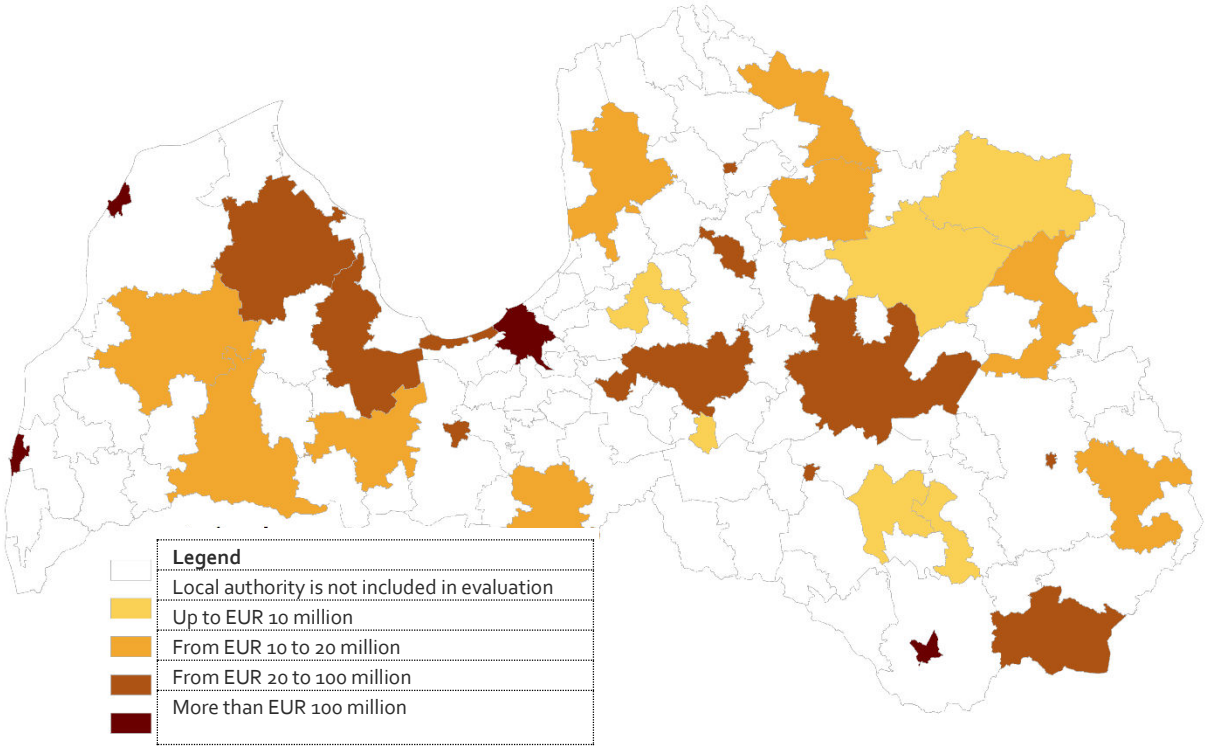

Source: calculation of authors based on data from EU Cohesion policy funds Management information system

33% or EUR 560 million (Figure 0.2.) is invested in Kurzeme planning region, 28% or EUR 478.6 million in Rīga planning region, and 26% or EUR 440.6 million in Latgale planning region. Significantly smaller amount of investment has been made in Zemgale planning region and Vidzeme planning region.

Broken down by municipalities, largest amount among national level development centres is invested in Rīga - EUR 358.72 million, Liepāja – EUR 182.1 million, Daugavpils - EUR 130.11 million and Ventspils - EUR 124.37 million.

Among regional level development centres largest amount of investment is made in Ogres novads (EUR 38.35 million), Tukuma novads (EUR 28.27 million), Krāslavas novads (EUR 25.03 million) and Talsu novads (EUR 24.68 million). **It should be mentioned that implemented projects in regional level development centres were significantly smaller** (average project amount is EUR 1 million) compared to those implemented in national level development centres (where average project amount equals to EUR 3.3 million).

3. Whether and how is sustainability of projects realized within priority 3.6. ensured? What is the role of projects selection criteria in relation to sustainability of the project?

It can be concluded that **in general project selection criteria have ensured selection of appropriate projects according to priority aims, with proper maturity, and promoted timely implementation of projects**. At the same time set of relevance and quality criteria could be optimized in next EU funds programming period in order to ensure better quality of projects, especially when it comes to justification of project necessity, ensuring usage of planned public infrastructure (built, reconstructed or renovated), addressing development needs and socio-economic challenges at municipal and regional level.

The requirement for projects to carry out cost-benefit analysis or cost efficiency analysis is seen as good practise, yet the requirement to prepare extensive technical and economic feasibility study in EU funds programming period 2007 – 2013 should be considered as an additional administrative burden for local authorities.

Complex project approval process in EU funds programming period 2007 – 2013 does not allow to fully understand responsibilities and roles of all parties involved. Selection criteria requiring to coordinate project proposals within the Coordination Council established by the Ministry of Environmental Protection and Regional Development has not created preconditions for developing more cost-effective projects. At the same time, it has prolonged project preparation phase as well as has made the project approval process more difficult in general. However, the coordination of project ideas within the Coordination Council has facilitated wider discussion and coordination of projects between different line ministries and planning regions. Coordination of project ideas in the Coordination Council in some way has allowed local authorities to reduce administrative burden by allowing step-by-step approach in project application phase.

The maintenance of projects results (infrastructure objects) is mainly financed by local authorities' budget. It was not possible to calculate projects economic rate of return due to the lack of information. At the same time, within survey local authorities have indicated that projects have an indirect impact on tourism development (increase in hotels, lodging and catering revenues), and, in addition, the cultural heritage has become accessible to a significantly larger population. Local authorities have indicated as well **that maintenance costs have increased after the completion of the projects**.

From the information provided by the local authorities, it is possible to conclude, that it is not clear to the local authorities how to identify correctly the monetary gains or losses after the implementation of the projects.

4. What are the main reasons for the success and failure of the implemented projects?

As a good practice in shaping most visible changes during the EU funds programming period of 2007 – 2013 **are those projects that foresee creation of strategic "anchor objects" revitalizing unused territories or buildings and creating new service infrastructure.**

Ability of national level development centres to implement complementary projects has been financially broader. Thus, the created socio-economic impact can mostly (with some exceptions) be evaluated as more significant one compared to that in regional level development centres. In general, **the investments strengthened national level development centres to a greater extent than regional level development centres** vis-à-vis the surrounding municipalities.

The need to concentrate significant investments in basic infrastructure – streets, roads and other traffic infrastructure, cultural, tourism and educational facilities – in national level development centres indicates that local authorities own financial capacity is insufficient to invest sufficient amount own resources (e.g. revenues from taxes and fees) in urban development. One can say **that municipal (or state and municipal) resources are replaced by EU fund investments when it comes to capital maintenance costs** (not including day-to-day maintenance costs) of urban infrastructure. As a result, local authorities often choose not to invest EU funds into strategic and complex development projects such as site revitalization of territories or construction of anchor objects.

5. What are the socio-economic benefits of EU fund investments? Is it possible to identify socio-economic benefits for adjacent administrative areas?

Combination of several factors determines project effectiveness and socio-economic impact: implemented projects are in line with the long-term strategic objectives of the local authority, complementarity of projects, local authority's capacity attracting EU funds and in projects implementation, the overall socio-economic situation and development potential of the municipality.

When investing in municipal infrastructure during the EU funds programming period 2007 – 2013, the most frequently stated investment objective of local authorities was to increase or strengthen the competitiveness of the municipality. Simultaneously, it is possible to conclude that **priority 3.6. aim** (to promote polycentric development of the country) and the main result indicator to be achieved – the increase of the ranking of the territory development index – **is too broad and too general**. Local authorities were given the freedom to choose the type of projects to be implemented to achieve the result indicator. At the same time nor the Responsible Ministry in legal provisions of the priority, nor the local authorities themselves in their project applications or project progress and implementation reports have not elaborated what is the meaning of terms "competitiveness of municipalities" or "development of attractiveness factors" nor how these factors are to be identified and measured.

As a result, in EU funds programming period 2007 – 2013 local authorities mostly have chosen to implement simple projects to rehabilitate outdated basic infrastructure (mainly streets, educational and cultural institutions) or to improve energy efficiency of theirs. **Implemented projects have contributed to the improvement of the urban outdoor space, the promotion of access to services, the accessibility of development canters and the strengthening of the role of development centres of national and regional importance**. At the same time, projects have mostly failed to prove their multiplying effect on addressing most important socio-economic barriers of development centres and adjoining territories

(e.g. improving employment, improving overall socio-economic situation) in the short and medium term.

6. To what extent have the investments in the development centre taken into account regional development challenges?

Local authorities made investments into urban development based on strategic priorities, strategic objectives or strategic directions (depending on the terminology used) set out in their long-term development programmes. Relevance of the investments to regional development challenges has to be seen in the overall context of the compliance of local government development programs with the planning documents at regional level (i.e., planning regions level).

In both EU funds programming periods (i.e. 2007 – 2013 and 2014 – 2020) **national level development centres as well as regional level development centres implemented / are implementing** (with a few exceptions) **EU funded projects mainly within their administrative borders** without creating joint cooperation projects with the adjacent municipalities. Such an approach, allows to strengthen the role of the national / regional level development centre from one hand, however is not sufficient to strengthen functional links with adjacent municipalities from the other hand.

In order to both balance the development needs of municipalities in accordance with their long-term development goals and to promote the overall socio-economic development of the region, **it is recommended that EU funds in the post-2020 programming period is based on integrated territorial development programmes extending the administrative territory of a single municipality**. In other words, the integrated territorial development programme should cover either planning region, functional territory or region[8], or territory with specific features e.g. planning region, Eastern border, Baltic Sea coast etc. Such a development program must clearly demonstrate the complementarity of different financial sources (EU funds, local government budget, state budget, etc.) in achieving the long-term development goals at both local and regional level. Such an approach would as well strengthen urban-rural linkages, not been sufficiently addressed by EU funds' investments by far.

7. Is it possible to identify examples of good practice with the greatest socio-economic impact in promoting integrated territorial development? What are they?

Geographically and / or thematically complementary investments is considered as good practice in the field of urban development. Additionally of projects is ensured, for example, by complementing investments of EU funds programming period 2007 – 2013 priority 3.6. and EU funds programming period 2014 – 2020 specific objectives (SO) (3.3.1., 5.6.1., 5.6.2. and projects form SO 5.5.1. 3rd call), supplementing projects financed by EU funds with other projects implemented in the respective municipality (irrespective of the source of financing), or supplementing projects financed by the municipality with projects implemented by other parties like state, commercial sector, owners of multi-apartment buildings etc.). **Complementary approach more successfully contributes towards achieving long-term development goals of the municipality**, allows complex solutions to development challenges of the municipality, provides socio-economic impact in long term, and allows more visible improvements in urban pattern to shape place.

[8] Functional territory or region is a territorial unity resulting from common social and economic relations (for example, labour market) and it does not reflect geographical particularities or historical events (on the basis of definition by Organisation of Economic Cooperation and Development)

For example, **strategic approach of Daugavpils municipality in Latgale region developing Daugavpils Fortress Area, and establishing Mark Rothko Art Centre, has significantly contributed to the development of Daugavpils as a tourist destination**. Complementing these investments with investments in the development of the municipal street network, the economic development of Daugavpils has been promoted as well thus strengthening the status of the city as a regional industrial centre. Such an approach has ensured the availability of long-term jobs and improved the quality of life in general in the city.

In another example of good practice – **in Jelgava (Zemgale region), combining projects implemented by EU funds to support entrepreneurship (reconstructing and expanding respective infrastructure) and revitalization of brownfields, development of Jelgava as the main destination for tourism and industry in the region has been promoted**. Development of anchor object in the very centre of the city – Pasta sala and construction of new pedestrian bridge (Mītava Bridge) ensured the development of Jelgava as a tourist destination. It allows the municipality to organize large-scale international events (for example, international ice sculpture festival in winter season and international sand sculpture festival in summer), and has attracted additional private investment in the revitalized area, creating new jobs and contributing to the overall quality of life in the city. In the case of Jelgava municipality, **an important precondition for the changes created by the projects was the proactive action of the municipality in promoting the usability of the established infrastructure**.

8. Have the implemented projects contributed to changes in the territorial development index and other socio-economic indicators in the respective municipalities and adjacent territories?

Pre-defined monitoring indicators for the EU funds programming period 2007 – 2013 EU reflect project outputs (number of projects implemented, number of municipalities supported), but does not provide information on changes that have occurred as a result of project implementation by nature. The evaluation was not able to conform impact of investments onto pre-defined result indicator (changes of the territorial development index) and pre-defined impact indicator (GDP per capita). **Changes in these indicators are rather related to the general socio-economic development patterns of region and nation and to overall development patterns of the respective municipality; and EU funds thus should be seen as an integral part of factors contributing to socio-economic growth**.

EU funds investment into urban development in the EU programming period 2014 – 2020 are more targeted than in the previous programming period - investments are part of integrated territorial investment and are planned for business support infrastructure, general and vocational education infrastructure, energy efficiency in buildings, social services, as well as developing cultural and natural heritage. **Each of the investment areas has its own specific objective, sets concrete indicators, and pre-defines measurable and achievable results.** That allows demonstrating the changes that have occurred because of project implementation in the respective municipalities more clearly.

9. Have the implemented projects contributed to the change of the urban development index in the local authorities?

Overall, it can be concluded that the **urban development index**, elaborated by the authors for the purpose of the evaluation, **objectively reflects the socio-economic patterns of Latvian municipalities**, which individually and all taken together have a significant impact on different types of municipalities and consequently on the regional development of Latvia

in general as well. At the same time, similarly as the changes of the territorial development index and other socio-economic indicators, changes of the urban development index rather reflect changes of the overall socio-economic situation in the country and the respective municipality; and EU funds should be seen as an integral part of factors contributing to socio-economic growth.

Yet, **it should be decided at the policy level, which territories or groups of regions should be supported primarily. Whether the economically strongest development centres (mostly national level development centres and part of regional level development centres) should be supported**, thus concentrating the economic potential of the state in small number of territories, **or, alternatively, those areas where the socio-economic situation is the worst, should be supported**, thus ensuring a more even and probably greater economic value for all the nation in longer term. It is important to emphasize that in both cases (as the evidence of the evaluation shows), one solution for all municipalities or groups of municipalities will not fit. Therefore, **specific and possibly even narrowly focused solutions are needed to provide support that meets the development needs of the respective municipalities**, for example, by creating different support objectives for each group of municipalities.

IEVADS

Izvērtējuma mērķis ir 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda ieguldījumu pilsētvidē[9;10] ieviešanas lietderības un ietekmes izvērtējums, novērtējot ieguldījumu ieviešanas efektivitāti, sasniegto rezultātu lietderību un ietekmi uz nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru (izlases veidā) sociāli – ekonomiskās izaugsmes veicināšanu laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam.

Izvērtējuma veikšanu pamato nepieciešamība veidot uz vajadzību analīzi un pierādījumiem balstītu lēmumu pieņemšanas praksi ES fondu ieguldīšanai Latvijas tautsaimniecībā. **Izvērtējuma rezultāti** būs izmantojami ES fondu ieguldījumu stratēģijas pēc 2020. gada plānošanai teritoriālās attīstības un pilsētvides jomā.

Plānojot 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda ieguldījumus, politikas veidotāji visus ieguldījumus sadalīja 47 investīciju jomās, no tām viena - "Integrēti projekti pilsētu un lauku attīstībai" – iekļauj izvērtējumā aplūkojamo tematiku. Šīs investīciju jomas ieguldījumi koncentrēti 3. darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" (turpmāk – 3DP) papildinājuma 3.6. prioritātē "Policentriska attīstība" (turpmāk – 3.6. prioritāte). Šīs **prioritātes mērķis** ir veicināt valsts policentrisku attīstību, sniedzot atbalstu pilsētvides un pilsētreģionu[11] konkurētspējas, sasniedzamības/pieejamības un pievilcības faktoru attīstībai saskaņā ar integrētām pašvaldību attīstības programmām[12].

Izvērtējumā izvērsti tiek analizēti 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda 3.DP **3.6. prioritātes ieguldījumi kopā ar jebkuriem citiem saturiski papildinošiem ieguldījumiem pilsētvidē, kas veikti no ES fondiem un citiem[13] finansējuma avotiem.** Izvērtējumā analizēti: 1) veikto ieguldījumu rezultāti, ieviešanas mehānisms un ieguldījumu lietderība, 2) veikto ieguldījumu papildinātība, 3) veikto ieguldījumu ietekme uz nacionālas (republikas pilsētu) un reģionālas nozīmes attīstības centru (novadu, izlases veidā) pašvaldību sociāli – ekonomisko izaugsmi. Izvērtējums ļāvis atbildēt uz šādiem izvērtēšanas jautājumiem[14]:

1. Kādas pazīmes raksturo veiktos ES fondu ieguldījumus nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās (9+21)? Kāds ir šo ieguldījumu teritoriālais sadalījums (kopā, uz vienu iedzīvotāju, vienu attiecīgās teritorijas darba vietu un pašvaldības budžeta apjomu) pašvaldību, plānošanas un statistikas reģionu dalījumā? Kādi ir galvenie sasniegtie rezultāti gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi pašvaldību, plānošanas un statistikas reģionu dalījumā?

2. Kāda ir ieguldījumu savstarpējā papildinātība (atbilstoši ITI pieejai) un papildinātībā ar citiem ieguldījumiem? Kāds ir papildinošo ieguldījumu teritoriālais sadalījums?

3. Vai un kā tiek nodrošināta realizēto projektu ilgtspēja un kāda ir bijusi atlases kritēriju loma ilgtspējīgu projektu izvēles nodrošināšanā?

---

[9] Ar terminu "pilsētvide" izvērtējumā saprot **pilsētas teritoriju raksturojošo pazīmju kopumu, kas nosaka pilsētas kā dzīves un darba vietas pievilcību.** Šāds termina "pilsētvide" definējums iekļauts arī darbības programmā "Infrastruktūra un pakalpojumi" (1200. punkts)

[10] Dažāda veida uz pilsētvides attīstību vērsti ieguldījumi, kas papildina DP "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6. prioritātē "Policentriska attīstība" veiktos ieguldījumus

[11] Pilsēta un tās funkcionālā ietekmes zona, saskaņā ar reģiona teritorijas plānojumā noteikto

[12] Darbības programma "Infrastruktūra un pakalpojumi", pieejama http://www.esfondi.lv/upload/04-kohezijas_politikas_nakotne/FMProgr_260913_3DPgroz.pdf, 1200.punkts

[13] EELVRU, EEZ FI, ELFLA, ETS/EST-LAT, ETS/LAT-LIT, EUSBSR, EZF, KPFI, LIFE, LVLTBY

[14] Ievērojot ES fondu Konsultatīvās izvērtēšanas darba grupā apstiprināto izvērtējuma darba uzdevumu

4. Kādi ir galvenie realizēto projektu veiksmes un neveiksmes cēloņi?

5. Kādus sociāli-ekonomiskos ieguvumus snieguši ES fondu ieguldījumi? Vai iespējams identificēt sociāli-ekonomiskos ieguvumus attiecībā uz piegulošajām administratīvajām teritorijām novadu un reģionu griezumā?

6. Cik lielā mērā, veicot ieguldījumus attīstības centrā, ņemti vērā reģionālie attīstības izaicinājumi?

7. Vai ir iespējams identificēt labās prakses piemērus ar vislielāko sociāli – ekonomisko ietekmi integrētas teritoriālās attīstības veicināšanā? Kādi tie ir?

8. Vai realizētie projekti veicinājuši teritorijas attīstības indeksa un citu sociālekonomisko rādītāju izmaiņas atbalstu saņēmušajās pašvaldībās un tām piegulošajās teritorijās?

9. Vai īstenotie projekti veicinājuši pilsētvides indeksa izmaiņas pašvaldībās?

Izvērtējuma rezultātu (secinājumu, ieteikumu) primārais mērķis ir turpmāku politikas plānošanas kvalitātes un efektivitātes uzlabošana teritoriālās (reģionālās) attīstības un pilsētvides jomā. Izvērtējumā atspoguļotai 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā gūtajai ieguldījumu veikšanas pieredzei būtu jāveido zināšanu un pierādījumu bāze, kas ļautu prasmīgāk, gudrāk un lietderīgāk plānot darbības ieguldījumu veikšanai pilsētvidē turpmākajos ES fondu plānošanas periodos.

Izvērtējuma ziņojums strukturēts vairākās nodaļās**: 1. nodaļā** sniegts pārskats par izvērtējumā izmantotajām **metodēm, 2. nodaļā** apkopoti un analizēti kvantitatīvie dati un kvalitatīvā informācija par veiktajiem **2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda**[15] **ieguldījumiem un citiem ieguldījumiem pilsētvides uzlabošanai**, novērtēti ieguldījumu veikšanas un rezultātu **veiksmes un neveiksmes cēloņi**, 3. nodaļā **analizēts ieguldījumu īstenošanas veids (mehānisms)** 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā un 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā, 4. nodaļā **veikta ieguldījumu sociāli ekonomiskā analīze**, kā arī aplūkots ieguldījumu pilsētvidē efekts uz sociālekonomisko rādītāju – teritorijas attīstības indeksa un **pilsētvides indeksa, kas izstrādāts tieši šī izvērtējuma vajadzībām, vērtību izmaiņām**.. Tāpat 4. nodaļā analizēta projektos veikto ieguldījumu **ekonomiskā atdeve**. **Secinājumi un ieteikumi** par 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda ieguldījumu novērtējumu izklāstīti ziņojuma noslēguma nodaļā.

Izvērtējuma sastāvdaļa ir arī izvērtējuma veikšanas laikā sagatavotie nacionālas (visu 9 republikas pilsētu) un reģionālas (10 pilsētu – novadu centru, izlases veidā) nozīmes **attīstības centru profili**, t.i., koncentrēts informācijas apkopojums un analīze par laikā no 2007. līdz 2016. gadam veiktajiem ieguldījumiem pilsētvidē šādās Latvijas pilsētās – Rīgā, Daugavpilī, Liepājā, Jelgavā, Jūrmalā, Rēzeknē, Ventspilī, Valmierā, Jēkabpilī, Cēsīs, Alūksnē, Tukumā, Siguldā, Kuldīgā, Saldū, Aizkrauklē, Dobelē, Līvānos un Balvos.

Izvērtējumu laika periodā no 2017. līdz 2019. gadam veica ES fondu vadošā iestādes (FM) Izvērtēšanas nodaļa un atbildīgās iestādes (VARAM) Reģionālās ekonomikas nodaļa.

[15] Ņemot vērā, ka 2013. – 2017. gada ES fondu plānošanas periodā veiktajiem ieguldījumiem pilsētvidē nereti ir saturiska (turpinoša) sasaiste ar 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodu, kā arī ievērojot to, ka šis izvērtējums aptver faktiski veikto ieguldījumu izvērtējumu par laika posmu no 2010. līdz 2016. gadam (sīkāk skatīt informāciju izvērtējuma metodoloģijā), izvērtējuma ziņojumā analizējamā informācijā iekļauta arī daļa pašreizējā plānošanas periodā veikto saturiski saistīto ieguldījumu

1 IZVĒRTĒJUMA TVĒRUMS UN METODOLOĢIJA

1.1 Situācijas apzināšana

Latvijas pilsētas un to attīstība

Latvijas teritorija veidojusies un mainījusies vēsturiski ilgā laikā. Latvijas teritorijas iedalījuma struktūra sakņojas kultūrvēsturisko novadu vēsturiskās attīstības atšķirībās vairāku gadsimtu garumā. Izveidojoties Latvijas valstij, tika saglabāts cariskās Krievijas administratīvi teritoriālais iedalījums apriņķos un pagastos. Lielākā daļa apriņķu saglabāja robežas, kādas tiem bija pirms Pirmā pasaules kara. 1924. gadā atbilstoši likumam par Latvijas teritorijas iedalīšanu apriņķos valsts teritorija bija iedalīta 19 apriņķos: Aizputes, Bauskas, Cēsu, Daugavpils, Ilūkstes, Jaunlatgales, Jēkabpils, Jelgavas, Kuldīgas, Liepājas, Ludzas, Madonas, Rēzeknes, Rīgas, Talsu, Tukuma, Valkas, Valmieras un Ventspils.

Padomju okupācijas laikā, 1950. gadā Latvijā (LPSR) tika likvidēti agrākie apriņķi un pagasti un izveidoti 58 lauku rajoni, kas tika veidoti specifiskam mērķim – tautsaimniecības teritoriālai plānošanai un vadībai. Rajonu skaits bija mainīgs, līdz 1967. gadā nostabilizējās līdz 26 rajoniem. LPSR laikā septiņas lielākas pilsētas - Rīga, Jūrmala, Liepāja, Daugavpils, Jelgava, Jūrmala un Ventspils tika noteiktas par republikas pakļautības pilsētām – sākotnēji apriņķiem, bet vēlāk rajoniem līdztiesīgām teritoriālām vienībām.

Pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas Padomju okupācijas laikā pastāvējušais administratīvi teritoriālais dalījums vairs neatbilda laika prasībām – tas nenodrošināja pašvaldībām uzticēto funkciju izpildi, radīja jau tā nepietiekamo resursu sadrumstalotību un līdz ar to neracionālu to izmantošanu. Kopš 1992. gada tika gatavota visu sistēmu aptveroša administratīvi teritoriālā iedalījuma reforma ar mērķi – izveidot ekonomiski attīstīties spējīgas pašvaldības, kas nodrošinātu kvalitatīvu pakalpojumu sniegšanu iedzīvotājiem. Kopš 2011. gada 3. janvāra, kad stājās spēkā grozījumi Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā, Latvijā ir 119 pašvaldības – 9 republikas pilsētas (LPSR laikā pastāvējušās republikas pilsētas, kā arī Jēkabpils un Valmiera) un 110 novadi.

Plānojot Latvijas telpisko attīstību, **Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam pilsētas tiek iedalītas vairākos līmeņos**, katrs no kuriem paredz atšķirīgu attīstības scenāriju un pakalpojumu pieejamību ilgtermiņā – Eiropas līmeņa metropole Rīga, Baltijas jūras reģiona nozīmes attīstības centri Ventspils, Liepāja un Daugavpils, **nacionālas nozīmes attīstības centri (9 republikas pilsētas) un 21 reģionālas nozīmes attīstības centrs**[16]. Minētajā stratēģijā nacionālas nozīmes attīstības centri tiek uztverti par ekonomiskās izaugsmes un attīstības dzinējspēkiem, savukārt reģionālas nozīmes attīstības centriem nepieciešams specializēties un kļūt par nozīmīgiem reģiona kultūras un ražošanas centru ar attīstītu sociālo infrastruktūru un pakalpojumiem.

Latvijas teritorijas administratīvo pamatstruktūru veido 20. gs. 30. gados izveidotās mazpilsētas un Latvijas okupācijas laikā piespiedu kārtā dibinātie pilsētciemati, kas tika pieskaitīti pie pilsētas tipa apdzīvotām vietām. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas

[16] Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030 (2010), 328., 329. punkts: Aizkraukle, Alūksne, Balvi, Bauska, Cēsis, Dobele, Gulbene, Krāslava, Kuldīga, Limbaži, Līvāni, Ludza, Madona, Ogre, Preiļi, Saldus, Sigulda, Smiltene, Talsi, Tukums un Valka. Pieejams http://polsis.mk.gov.lv/documents/3323 (skatīts 2018.gada 8. janvārī)

minētās apdzīvotās vietas pārveidojās, daļai no pilsētciematiem izvēloties mainīt statusu uz pagastu centriem "bez redzamas loģikas" (vairākiem ievērojamiem centriem pašlaik ir pagastu statuss, kas pēc iedzīvotāju skaita un citām pazīmēm atbilstu pilsētām)[17]. Pētnieki atzīst, ka vienotas pilsētu klasifikācijas veidošanu Latvijā apgrūtina arī blīvāk apdzīvoto vietu daudzveidība.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas pilsētu politikas plānotāji uzsvēra lauku teritoriju nozīmīgumu un atgriešanos pie pirmskara Latvijas teritoriālā iedalījuma modeļa. Par to liecina politikas plānotāju ieceres 20. gs. 90. gadu vidū atgriezties pie sākotnējā Latvijas teritoriālā iedalījuma pagastos un novados. Šī tendence Latvijā turpinājās līdz pat 2000. gadu vidum, faktiski radot dziļu un joprojām neatrisinātu iekšēju pretrunu starp augstākā līmeņa teritoriju plānošanas dokumentiem un faktiski notiekošiem attīstības procesiem reģionos, kuros galvenie attīstības dzinējspēki ir pilsētas. Viens no iespējamiem cēloņiem šādām teritoriju plānošanas tendencēm balstās uz dziļi iesakņojušajiem stereotipiem par pilsētu un laukiem, respektīvi, lauku dzīves poetizēšanu un tās idealizēšanu.[18]

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas pilsētu attīstības problemātika sākotnēji risināta reģionālās attīstības ietvarā, uzmanību pievēršot gan dažādām lauku teritoriju attīstības problēmām, gan pilsētu attīstībai. Iespēju robežās uzturēta teritorijas attīstības plānošana. 1997. gadā sākās administratīvi teritoriālā reforma, kuras mērķis bija nojaukt okupācijas laikā izveidoto teritoriālo sadalījumu. Jau pašā reformas sākumā plānotāji konstatēja, ka: "vairumā (71%) pašvaldību iedzīvotāju skaitu ir zem diviem tūkstošiem. Toties kopējais iedzīvotāju skaits, kas dzīvo šajās pašvaldībās, ir tikai 15% no Latvijas iedzīvotāju kopskaita"[19]. Tālākā reformas gaitā arvien lielāku uzmanību plānotāji pievērsa pagastu un novadu pašvaldību optimālākā teritoriālā sadalījuma problēmām, jo kļuva skaidrs, ka tieši šīm teritorijām nākotnē būs visgrūtāk ar finanšu līdzekļu pieejamību pašvaldībām uzticēto funkciju un problēmu risināšanai zemā iedzīvotāju skaita dēļ.

Pētnieki, analizējot ES politikas vēsturi attiecībā uz pilsētām, secina, ka EK 90. gadu vidū faktiski akceptēja integrētu pilsētas-lauki pieeju attīstības plānošanā, piemēram, publikācijā "Europe 2000+"[20] par telpisko attīstību[21], uzsverot, ka saiknes starp pilsētām un lauku teritorijām jāvērtē integrēti. 1999. gadā EK pastiprināja[22] funkcionālo saikņu nozīmīgumu starp pilsētām un laukiem un nepieciešamību atteikties no teritoriju skaldīšanas rīcībpolitikām, aicināja izvairīties no principa 'viena pieeja visiem' piemērošanas attīstības plānošanas dokumentos. Turpmāk Eiropas ekonomiskās attīstības plānošanā policentriskās attīstības pieeja kļuvusi par būtisku ietvaru dažāda līmeņa un termiņu attīstības programmās un dokumentos[23].

---

[17] Priekšlikumu sagatavošana Latvijas pilsētu politikas izstrādei. Gala ziņojums. VRAA, LU. 2009, 4.lp.(pieejams http://www.vraa.gov.lv/uploads/petnieciba/petijumi/Prieksliku mi%20pilsetpolitikai_GALA_zinojums.pdf)

[18] Pieejams: https://www.rigaslaiks.lv/zurnals/latvju-lauki-idilles-izrakumi-1035

[19] Pieejams: https://www.vestnesis.lv/ta/id/54202

[20] European Commission (1994). Europe 2000+: Cooperation for European territorial development.

[21] Davoudi, S, and Stead, D., 2002, Urban-Rural Relationships: an introduction and a brief history, *Built Environment:* 28(4): 269-277.

[22] EC. 1999. European Spatial Development Perspective: Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the EU

[23] E.J. Meijers, B. Waterhout and W.A.M. Zonneveld: Closing the GAP: Territorial Cohesion through Polycentric Development, *Refereed Articles, Oct 2007, no 24, European Journal of Spatial Development.* URL: http://www.nordregio.se/EJSD/refereed24.pdf

Pārmaiņas ES attīstības programmās un politiskajos plānošanas dokumentos ietekmēja arī Latvijā veidoto reģionālās attīstības politiku: reģionālā attīstība un tās plānošana padziļināti sākta analizēt 20.gs. beigās un 21.gs. sākumā[24]. To sekmēja arī Rīgas straujā attīstība un tās īpatsvara palielināšanās Latvijas tautsaimniecībā, **aktualizējot policentriskās attīstības stratēģiju izstrādes nepieciešamību**[25]. Tika veikti pētījumi par infrastruktūras un publiskā sektora pakalpojumu pieejamību pilsētās[26], par daudzfunkcionālo centru izveides iespējām un ieguvumiem[27], par kultūras pakalpojumu pieejamību utt. Šo pētījumu rezultātā tika identificētas vairākas būtiskas problēmas. Tā, piemēram, VRAA 2003. gada sagatavotajā ziņojumā par reģionālo attīstību Latvijā[28] secināts, ka kopš neatkarības atjaunošanas reģionālā attīstības politika nav īstenota konsekventi, dažādu jomu attīstības dokumenti aptver valsti kopumā bez nepieciešamas detalizācijas teritoriālā līmenī. Papildus konstatēts, ka dažādu iemeslu dēļ statistikas dati par sociāli-ekonomiskajiem rādītājiem plānošanas reģionos (nemaz nerunājot par pilsētām) ir nepietiekami vai tādus vispār neuzkrāj. Ņemot vērā informācijas nepietiekamību, sākot no 2003. gada regulāri VRAA sagatavoja ziņojumu par reģionu attīstību[29] (pēdējais sagatavots 2013. gadā). Šajos pārskatos atsevišķi tika izceltas deviņu republikas pilsētu attīstības tendences, savukārt statistika par reģionālas nozīmes attīstības centriem netika iegūta un to nozīme nav analizēta. 2005. gadā pētnieki, analizējot pilsētu ekonomiskās attīstības stratēģijas Latvijā, pirmo reizi izmantoja terminu "pilsētreģions", ar to saprotot pilsētu un tai piesaistīto lauku teritoriju[30]. Minētajā pētījumā tiek piedāvāts jauns apdzīvoto vietu hierarhisks iedalījums: vietējie centri, reģionālas nozīmes pilsētas un nacionālas nozīmes pilsētas un to pilsētreģioni.

Pilsētu attīstības jautājumi un iespējamie attīstības un sadarbības modeļi (attiecības ar teritoriju ap pilsētu un ar citām pilsētām) detalizētāk aplūkoti 2007. gada VRAA pasūtītajā pētījumā, par ieteicamāko atzīstot **policentriskās attīstības modeli**[31]. Saskaņā ar pētnieku secinājumiem par labu vairāku attīstības centru modelim liecina neveiksmīgā un tobrīd ieilgusī novadu reforma, kā arī tas, ka pilsētas nav ieinteresētas sadarboties un faktiski ir konkurentes publisko investīciju piesaistē. Pētnieki secina, ka Rīgā, neraugoties uz tās lielo ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību kopumā, nav novērojama kādu funkciju īpaša specializācija strukturālā salīdzinājumā ar citām pilsētām[32]. Tajā pašā pētījumā arī secināts, ka **pilsētu tālākai attīstībai būtiska ir laba pilsētas vide ar labu dzīves kvalitāti**, kas piesaistītu apkārtējo teritoriju iedzīvotājus. Būtiska ir arī saikne transporta sistēmas esamībai starp attīstības centru un perifēriju. Viena no galvenajām atziņām ir, ka līdzsvarotai Latvijas attīstībai ir **nepieciešams attīstīt pilsētas kā attīstības centrus, vienlaikus padziļinot attīstības centru saikni ar tiem pieguļošo lauku teritoriju.**

---

[24] Piemēram: I. Vaidere. Reģionālā politika Latvijā. 1999. Rīga, 199 lpp.

[25] Latvijas pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības izvērtējums. Gala ziņojums. VRAA. 2009. SIA "Konsorts". Rīga, 363 lpp.

[26] Pētījums par dažāda veida infrastruktūru un publiskā un privātā sektora pakalpojuma klāstu un tā pieejamību Latvijas apdzīvotajās vietās ar iedzīvotāju skaitu līdz 2000. SIA Konsorts. RAPLM. 2008.

[27] Nacionālās un reģionālās nozīmes daudzfunkcionālo centru izveides sociāli ekonomiskais pamatojums. BISS. 2008.

[28] Pētījums par reģionālo attīstību Latvijā (1999-2003). VRAA

[29] Reģionu attīstība Latvijā. Ziņojumi ir pieejami tiešsaistē: http://www.vraa.gov.lv/lv/publikacijas/petijumi/

[30] Pilsētas un reģioni – reģionālās un nacionālās izaugsmes virzītāji – dokuments diskusijai. SIA Konsultanti. 2005.

[31] Latvijas pilsētu sociāli ekonomiskās attīstības tendences. 2008. VRAA. SIA "Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija"

[32] Turpat, 225.lpp.

2009. gadā pētnieki uzsver to, ka lauku un pilsētu atšķirības mūsdienās Latvijā samazinās, īpaši viena reģiona ietvaros, līdz ar to, vērtējot teritorijas attīstības pakāpi un attīstības iespējas, jāņem vērā visi konkrētā teritorijā notiekošie procesi, atsevišķi neizceļot blīvāk apdzīvotu vietu (pilsētas) nozīmi, jo "lauki" un "pilsētas" ir sociālas konstrukcijas[33]. Šie secinājumi apliecina, ka Latvijā joprojām pastāvēja atšķirīgi, reizēm pat pretrunīgi, ekspertu viedokļi par ekonomisko attīstību un sociālo pakalpojumu pieejamības plānošanu un izvirzāmajām plānošanas prioritātēm reģionālā aspektā.

Tuvojoties 2007. - 2013. gada ES fondu plānošanas perioda beigām, 2012. gada pētījumā[34] par ieguldījumu ietekmi uz 2007. - 2013. gada ES fondu plānošanas periodā uz Latvijas teritoriju attīstību pētnieki konstatē, ka **joprojām trūkst statistikas datu vietējo pašvaldību (novadu) līmenī, kas savukārt mazina iespējas precīzi identificēt ES fondu ieguldījumu ietekmi**. Pētījumā tiek analizēta ES fondu ietekme, balstoties uz projektu līmeņa datiem, iespēju robežās tos saistot ar statistikas reģionu un republikas pilsētu līmenī pieejamiem makroekonomiskajiem rādītājiem. Cenšoties risināt šo problēmu citā pētījumā[35], pilsētu attīstības aspekti tika analizēti, vērtējot pilsētas kā attīstības centrus ar ietekmes areāliem, konstatējot līdz tam piemirsto faktu, ka nacionālas nozīmes attīstības centri faktiski veido visas Latvijas apdzīvojuma un ekonomikas pamatstruktūru, un to ietekmes areālus vistiešākā mērā nosaka satiksmes infrastruktūras un publisko pakalpojumu pieejamība.

2015. gadā informatīvajā ziņojumā par VRAA administrēto ES fondu projektu rezultātiem[36] tiek secināts: "Latvijā ir izteiktas sociāli ekonomiskās attīstības līmeņa atšķirības starp Rīgu un pārējo valsts teritoriju. Ņemot vērā to, ka lielākā daļa ekonomisko un sociālo aktivitāšu koncentrējas galvaspilsētā un tās apkārtnē, Latvija tiek raksturota kā monocentriska valsts. Lai arī vienmērīgi izvietotais pilsētu tīkls ir labvēlīgs līdzsvarotai valsts attīstībai, tomēr to kavē nepietiekama attīstība citās pilsētās un vājā saikne ar apkārtējām teritorijām."[37] Ziņojuma autori secina, ka pašvaldību izvēlētās ieguldījumu jomas ir tieši saistāmas ar pilsētvides infrastruktūras sakārtošanu un mazākā mērā ar pašvaldības sniegto pakalpojumu pilnveidošanu[38]. Kopumā projektu mērķus noteica konservatīva un savrupa pieeja attīstības jautājumos, ļaujot ziņojuma autoriem secināt, ka tas dod iespēju pašvaldībām izvēlēties ieguldījumus infrastruktūrā atbilstoši savām attīstības programmām un specifiskajām lokālām vajadzībām, kas palīdz saglabāt identitāti, labāk nodrošinot problēmu risinājumus, kas nepieciešami gan pašvaldībām, gan to iedzīvotājiem.

2019. gada janvārī publiskotajā bankas "Luminor" pētījumā secināts, ka situācija pēdējo 15 gadu laikā ir mainījusies, proti, palielinājušās atšķirības starp pašvaldībām, raugoties no to ekonomiskās attīstības potenciāla un aptverot galvenokārt eksportējošās nozares. Pētījumā secināts, ka atšķiras ne tikai šo teritoriju eksporta apjoms, bet arī ekonomiskā struktūra. Nacionālas nozīmes attīstības centri rada 64% no visas eksporta plūsmas, savukārt pēc ekonomiskās attīstības potenciāla atšķirības starp novadiem ir milzīgas, īpaši izceļas tie novadi, kas atrodas tuvu novada pašvaldību vidū ar ļoti augstu

[33] VRAA pētījums "Latvijas pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības izvērtējums". 2009. VRAA. SIA "Konsorts"
[34] Eiropas Savienības fondu 2007. – 2013. gadam ietekmes uz Latvijas teritoriju attīstību izvērtējums. Noslēguma ziņojums. VARAM. SIA „Ernst & Young Baltic". 2012.
[35] Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums. VRAA. SIA "Exocolo Latvija". 2013.
[36] Informatīvais apkopojums par valsts reģionālās attīstības aģentūras administrēto Eiropas Sociālā fonda un Eiropas Reģionālās attīstības fonda aktivitāšu rezultātiem 2007.–2013. gada Eiropas Savienības fondu plānošanas periodā. VRAA. 2015. Rīga
[37] Turpat, 57. lpp.
[38] Turpat, 59. lpp.

eksportspēju izceļas. Kopumā tiek secināts, ka Rīga ir izveidojusies par pakalpojumu centru Latvijā, turklāt ar divu jaunu nozaru būtisku pienesumu – IT un biznesa pakalpojumu jomā.

Reģionālā politika pilsētu attīstības kontekstā

Reģionālās politikas un attīstības procesus Latvijā nosaka vairāki politikas plānošanas dokumenti un tiesību akti. To hierarhija un savstarpējā saistība redzama 1.1.attēlā.

1.1. attēls

Politikas plānošanas dokumentu un tiesību aktu reģionālās attīstības jomā hierarhija un saistība (laika periodā no 2006. līdz 2020. gadam)

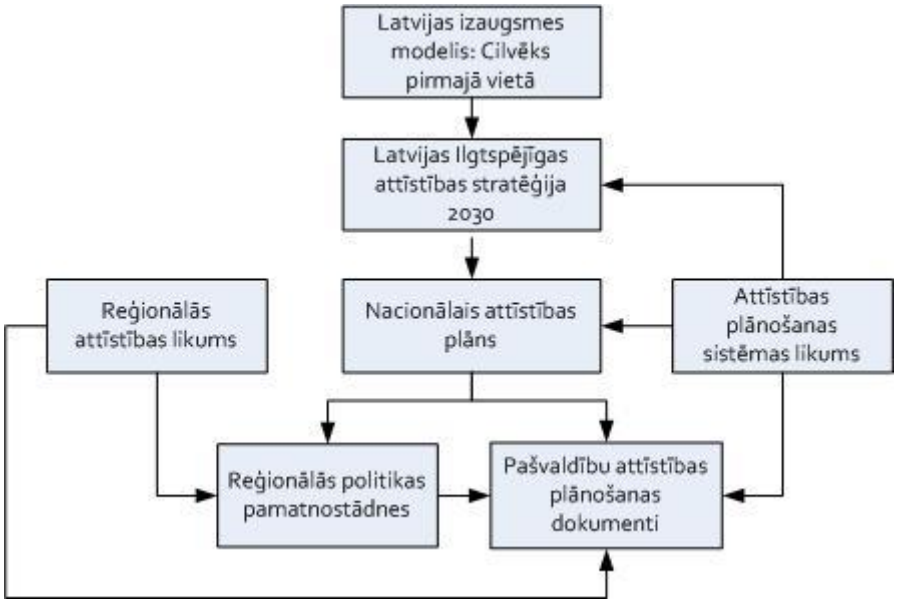

Avots: autoru sagatavots

Ilgtermiņa konceptuālajā dokumentā "Latvijas izaugsmes modelis: Cilvēks pirmajā vietā"[39] tiek paredzēts, ka Latvijas iedzīvotājiem kopumā nākotnē sasniedzamo labklājības un drošības līmeni, kā arī izaugsmes procesa ilgtspēju nosaka virkne savstarpēji cieši saistītu aspektu, tai skaitā līdzsvarota reģionu attīstība.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam[40] ir uzsvērts, ka tās būtiska un neatņemama sastāvdaļa ir Latvijas telpiskās attīstības perspektīva, kas aplūkota no vietas kapitāla izmantošanas viedokļa, un kuras uzdevums ir iezīmēt integrētu skatījumu valsts teritorijas līdzsvarotai un ilgtspējīgai attīstībai, lai Latvijas galvenās vērtības, resursi un priekšrocības tiktu izmantotas visefektīvākajā veidā. Stratēģijā ir konstatēts, ka Latvijas izdevīgais ģeogrāfiskais novietojums, apdzīvojuma struktūra un sasniedzamība var kļūt par svarīgu valsts attīstības un konkurētspējas priekšrocību un, ka Rīgai jākļūst par nozīmīgu kultūras, biznesa un tūrisma centru Ziemeļeiropā, savukārt, īstenojot valsts teritorijas policentriskas attīstības modeli, jāpalielina nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru potenciāls un pilsētu loma. Pilsētu un lauku funkcionālai sasaistei kļūstot ciešākai, veidosies savstarpēji papildinoša pilsētu un lauku mijiedarbība. Neatkarīgi no ģeogrāfiskās atrašanās vietas, teritoriju konkurētspēju un pievilcību noteiks to iespējas piedāvāt kvalitatīvu un pievilcīgu dzīves vidi, kā arī plašu sabiedrisko pakalpojumu klāstu. Papildus uzsvērts, ka par **galvenajiem ekonomiskās attīstības centriem kļūs pilsētas**, pieaugs to ekonomiskā

[39] Paziņojums par konceptuālā dokumenta pieņemšanu Saeimā izziņots 2005.gada 26.oktobrī

[40] Paziņojums par Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030.gadam apstiprināšanu Saeimā izziņots 2010.gada 10.jūnijā

kapacitāte un konkurētspēja. Pilsētām jākļūst par katra reģiona un visas valsts attīstības virzītājspēku. **Pilsētvides kvalitātes paaugstināšana nodrošinās estētiski un funkcionāli piemērotu un drošu dzīves telpu iedzīvotājiem, radīs priekšnosacījumus investīciju piesaistei, uzņēmējdarbības attīstībai un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai**. Ir jāpanāk pilsētas teritoriju sabalansēta attīstība, tostarp atjaunojot pilsētas degradētās teritorijas. Katrai pilsētai ir jāspecializējas, izmantojot savas unikālās īpatnības, stiprinot savu īpašo lomu un identitāti.

Reģionālās attīstības likums[41] nosaka prasības veicināt un nodrošināt **līdzsvarotu un ilgtspējīgu valsts attīstību, ievērojot visas valsts teritorijas un atsevišķu tās daļu īpatnības un iespējas, samazināt nelabvēlīgās atšķirības starp tām, kā arī saglabāt un attīstīt katras teritorijas dabai un kultūrvidei raksturīgās iezīmes un attīstības potenciālu**.

Nacionālajā attīstības plānā 2007. – 2013. gadam[42] kā viens no drošas un stabilas attīstības priekšnosacījumiem ir minēta sakārtota uzņēmējdarbības un dzīves telpa, kuru nodrošina izaugsme reģionos policentriskas attīstības veidā. Tajā arī noteikts, ka **reģionālās politikas uzdevums ir veicināt visas valsts teritorijas līdzsvarotu un policentrisku attīstību, lai Latvija būtu pievilcīga telpa darbam, dzīvei un atpūtai**, kā arī uzsvērts, ka līdztekus Rīgai mērķtiecīgi ir jāattīsta arī citi centri, līdz tie kļūst pietiekami spēcīgi, lai veicinātu reģionu izaugsmi, jo ieguldījumu koncentrācija, sadarbības tīklu veidošana un atbalsts augsti kvalificētu cilvēkresursu piesaistei ļaus efektīvāk izmantot ierobežotos resursus, radot priekšnosacījumus reģionu un līdz ar to arī valsts konkurētspējas pieaugumam.

Reģionālās politikas pamatnostādnēs (2004. – 2014. gadam)[43] uzsvērts, ka reģionālās politikas īstenošanai jānodrošina līdzsvarota un ilgtspējīga valsts attīstība, līdzsvarota attīstība Latvijas plānošanas reģionos un atsevišķās teritorijās, kā arī, ka tai jābūt orientētai uz nelabvēlīgu atšķirību samazināšanu starp plānošanas reģioniem un atsevišķu plānošanas reģionu teritoriju ietvaros.

Attīstības plānošanas sistēmas likums[44] nosaka attīstības plānošanas sistēmu, sekmējot valsts ilgtspējīgu un stabilu attīstību, kā arī iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanos. Likuma 9.pants apraksta plānošanas dokumentu hierarhiju:

1. Izstrādājot attīstības plānošanas dokumentus, tos savstarpēji saskaņo un ievēro ilgtermiņa konceptuālo dokumentu "Latvijas izaugsmes modelis: cilvēks pirmajā vietā";
2. Hierarhiski augstākais ilgtermiņa attīstības plānošanas dokuments ir Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Hierarhiski augstākais vidēja termiņa attīstības plānošanas dokuments ir Nacionālais attīstības plāns;
3. Vidēja termiņa attīstības plānošanas dokumenti ir hierarhiski pakārtoti ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumentiem. Īstermiņa attīstības plānošanas dokumenti ir hierarhiski pakārtoti ilgtermiņa un vidēja termiņa attīstības plānošanas dokumentiem;

[41] Pieņemts Saeimā 2002.gada 21.martā, stājies spēkā 2002.gada 23.aprīlī

[42] Apstiprināts ar Ministru kabineta 2006.gada 4.jūlija noteikumiem Nr.564 "Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007. – 2013.gadam"

[43] Apstiprinātas ar Ministru kabineta 2004.gada 2.aprīļa rīkojumu Nr.198 "Par Reģionālās politikas pamatnostādnēm" (zaudējis spēku Ministru kabineta 2013.gada 29.oktobra rīkojumu Nr.496 "Par Reģionālās politikas pamatnostādnēm 2013. – 2019.gadam)

[44] Pieņemts Saeimā 2008.gada 8.maijā, stājies spēkā 2009.gada 1.janvārī

4. Vietējā līmeņa attīstības plānošanas dokumenti ir hierarhiski pakārtoti reģionālā un nacionālā līmeņa attīstības plānošanas dokumentiem. Reģionālā līmeņa attīstības plānošanas dokumenti ir hierarhiski pakārtoti nacionālā līmeņa attīstības plānošanas dokumentiem.

Likumā ir arī norādīts, ka pašvaldības izstrādā attīstības plānošanas dokumentus pēc savas iniciatīvas, izpildot augstākas institūcijas uzdevumu, kā arī tad, ja attīstības plānošanas dokumentu izstrādi paredz normatīvais akts.

Teritorijas attīstības plānošanas likuma[45] mērķis ir panākt, ka teritorijas attīstība tiek plānota tā, lai varētu paaugstināt dzīves vides kvalitāti, ilgtspējīgi, efektīvi un racionāli izmantot teritoriju un citus resursus, kā arī mērķtiecīgi un līdzsvaroti attīstīt ekonomiku. Likums nosaka teritorijas attīstības plānošanas principus, sabiedrības līdzdalību teritorijas attīstības plānošanā, teritorijas attīstības plānošanas līmeņus un dokumentus, teritorijas attīstības plānošanas informācijas sistēmas jautājumus, publisko institūciju kompetenci teritorijas attīstības plānošanā, kā arī teritorijas attīstības plānošanas aspektus nacionālajā līmenī, reģionālajā līmenī un vietējā līmenī.

Pilsētvides ieguldījumu ietekmes izvērtēšana

EK un dažu ES dalībvalstu veiktajos pētījumos par ieguldījumiem pilsētvidē 2007. - 2013. gada ES fondu plānošanas periodā secināts, ka:

1. Vairumā gadījumu projekti koncentrējas uz tiešiem iznākuma rādītājiem, bet vidējā un ilgtermiņa rādītāju izmantošana izpaliek. **Politikas plānotāju vispārīgi definētie sasniedzamie ilgtermiņa mērķi apgrūtina pētnieku iespējas identificēt ES fondu investīciju ilgtermiņa ietekmi uz apdzīvotu vietu attīstību**[46]. Vispārīgi definētie mērķi un to rādītāji neļauj identificēt tiešo labuma guvēju no ieguldījumiem pilsētvidē.

2. Īpaši jaunajās ES dalībvalstīs ieguldījumi veikti galvenokārt infrastruktūrā, kamēr vecajās dalībvalstīs vairāk ieguldīja integrētos projektos[47].

3. **Būtisks faktors projektu ietekmes korektā novērtēšanā ir ES fondu ieguldījumu atbilstība izstrādātajām pilsētu attīstības** stratēģijām (kas vairumā gadījumu tika izveidotas pirms plānotajām ERAF un KF investīcijām), daļēji arī tādēļ, ka paredzētais atbalsts ir bijis vairāk sektorāls (vērsts uz konkrētu jomu sakārtošanu attiecīgā sektorā)[48].

4. Iedzīvotāju skaita ziņā mazo pilsētu un reģionālas nozīmes attīstības centru pilsētu strukturālā atšķirība no nacionālas nozīmes attīstības centriem (republikas pilsētām) ir būtiska (salīdzinoši lielāka demogrāfiskā slodze, augstāks pensionāru un skolas vecuma bērnu īpatsvars; nodarbinātības struktūrā dominē pārstrādes sektors, salīdzinoši zems pakalpojumu sektora īpatsvars utt.)[49].

---

[45] Pieņemts Saeimā 2011.gada 13.oktobrī, stājies spēkā 2011.gada 1.decembrī

[46] Urban development in the EU: 50 projects supported by the European Regional Development fund during the 2007-13 period. DG REGIO. 2013

[47] Ex post evaluation of Urban Development and Social Infrastructures. FINAL REPORT. Work Package 10. Ex post evaluation of Cohesion Policy programmes 2007-2013, focusing on the European Regional Development Fund (ERDF) and the Cohesion Fund (CF). Directorate-General for Regional and Urban Policy. 2016

[48] Turpat, 102.lpp.

[49] Challenges of Small and Medium-Sized Urban Areas (SMUAs), their economic growth potential and impact on territorial development in the European Union and Latvia. Research report to support the Latvian EU Presidency 2015. VARAM

5. **Reģionālas nozīmes attīstības centriem ir līdzīgas ekonomiskās un sociālās problēmas kā nacionālas nozīmes attīstības centriem,** tomēr to spēja tās risināt ir ierobežotas nelielās ekonomikas apjoma un cilvēkresursu dēļ, faktiski sekmējot to atkarīgumu no papildu publiskā finansējuma, īpaši krīzes apstākļos. Problēmas un to intensitāte ir atkarīga no tā, cik tuvu mazās un vidējās pilsētas pieejamības ziņā atrodas lielajām pilsētām, to situācija bieži vien ir atšķirīga no pat iedzīvotāju skaita ziņā līdzīgām pilsētām[50].

6. **Lietuvā pētnieki secina, ka ES fondu ieguldījumiem pilsētvidē ir liela nozīme, tomēr tie nav vienīgais faktors, ka sekmē kohēziju starp pašvaldībām**. Būtisks ir konkrētu teritoriju skaidri definēta attīstības vīzija, stratēģija, līderība plānojot un īstenojot projektus[51].

7. **Lietuvas pētnieki piedāvā "dzīves kvalitātes" indeksu kā vienu no veidiem ietekmes noteikšanai uz pilsētu sociālo un ekonomisko attīstību**[52]. Neraugoties uz to, ka šāda pieeja paver plašas iespējas analizēt pilsētu attīstību kopumā, tomēr ir vairāki trūkumi. Viens no tiem ir tas, ka indeksu veidojošo rādītāju izmaiņas ne vienmēr atbilst faktiski notikušo ieguldījumu tvērumam un mērķiem. Būtiski ir tas, ka rādītāju izvēli nosaka faktiski pieejamo datu esamība, īpaši aktuāli tas zemāko teritoriālā līmeņa pilsētu gadījumā (reģionālas nozīmes attīstības centri un mazpilsētas).

8. Igaunijā, izvērtējot ES fondu ieguldījumus reģionālajā attīstībā 2007. - 2013. gada Es fondu plānošanas periodā, konstatē vairākas objektīvas problēmas ietekmes identificēšanā. No vienas puses, **ietekmi uz teritoriju attīstību ietekmē virkne ārējo ekonomisko faktoru**, bet no otras puses, **ir vāja saikne starp izvēlētajiem rādītājiem un faktiski veiktajiem ieguldījumiem**. Līdzīgi kā Lietuvā, pētnieki bija spiesti veidot faktiski jaunu rādītāju sistēmu *post factum* nevis plānošanas un projektu īstenošanas laikā.[53]

1.2 Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldību raksturojums laikā no 2007. līdz 2016.[54] gadam

Šajā nodaļā sniegts īss ieskats pašvaldību (9 nacionālas nozīmes un 21 reģionālas nozīmes attīstības centra) raksturojumā, ņemot vērā būtiskākos rādītājus šī izvērtējuma kontekstā, proti, iedzīvotāju skaits, pašvaldības ieņēmumi un ekonomiski aktīvo uzņēmumu skaits.

---

[50] Turpat

[51] 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio Lietuvos miestams un miesteliams vertinimas: galutinė ataskaita. 2016. ESTEP Vilnius

[52] Turpat

[53] Perioodi 2007–2013 struktuuri-vahendite mõju regionaalarengule. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis ja Rakendusuuringute Keskus CentAR. 2015

[54] Laika periods no 2007. līdz 2016. gads izvēlēts, lai atspoguļotu ekonomikas attīstības tendences, kas Latvijā risinājušās laika posmā, kas aptver faktisko 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda īstenošanas laika periodu. Tai pašā laikā, ietekmes noteikšanai svarīgi ir izprast, ka nepieciešams noteikts laika posms, lai izmaiņas sociāli – ekonomiskajos rādītājos materiālizētos, līdz ar to pašvaldību profilos, kas ir šī izvērtēšanas ziņojuma sastāvdaļa, iekļauta arī aktuālā statistiskā informācija uz 2018. gada beigām / 2019. gada sākumu. Tomēr, vērtējot sociālo – ekonomiskās izmaiņas laika periodā no 2016. līdz 2018. gadam, tas ir divu gadu periodā pēc plānošanas perioda beigām, ir redzams, ka ekonomiskas attīstības tendences kopš 2016. gada būtiski nav mainījušās, līdz ar to aktuālā statistiskā informācija uztverama kā papildus informācija, kas nekādi nemaina šajā izvērtējumā izdarītos secinājumus, kas atspoguļoti izvērtējuma ziņojuma pamattekstā

Iedzīvotāju skaits

Latvijā 2007. gadā dzīvoja vairāk nekā 2,2 milj. iedzīvotāju, taču līdz 2016. gadam iedzīvotāju skaits valstī samazinājās par 11,7% jeb 258 tūkst. un sasniedza 1,9 milj. **Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros kopumā dzīvo vairāk nekā 70% no visiem valsts iedzīvotājiem,** turklāt aptuveni puse visu valsts iedzīvotāju dzīvo nacionālas nozīmes attīstības centros.

1.2. attēls

Iedzīvotāju skaita izmaiņas (%) nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās no 2007. gada līdz 2016. gada beigām

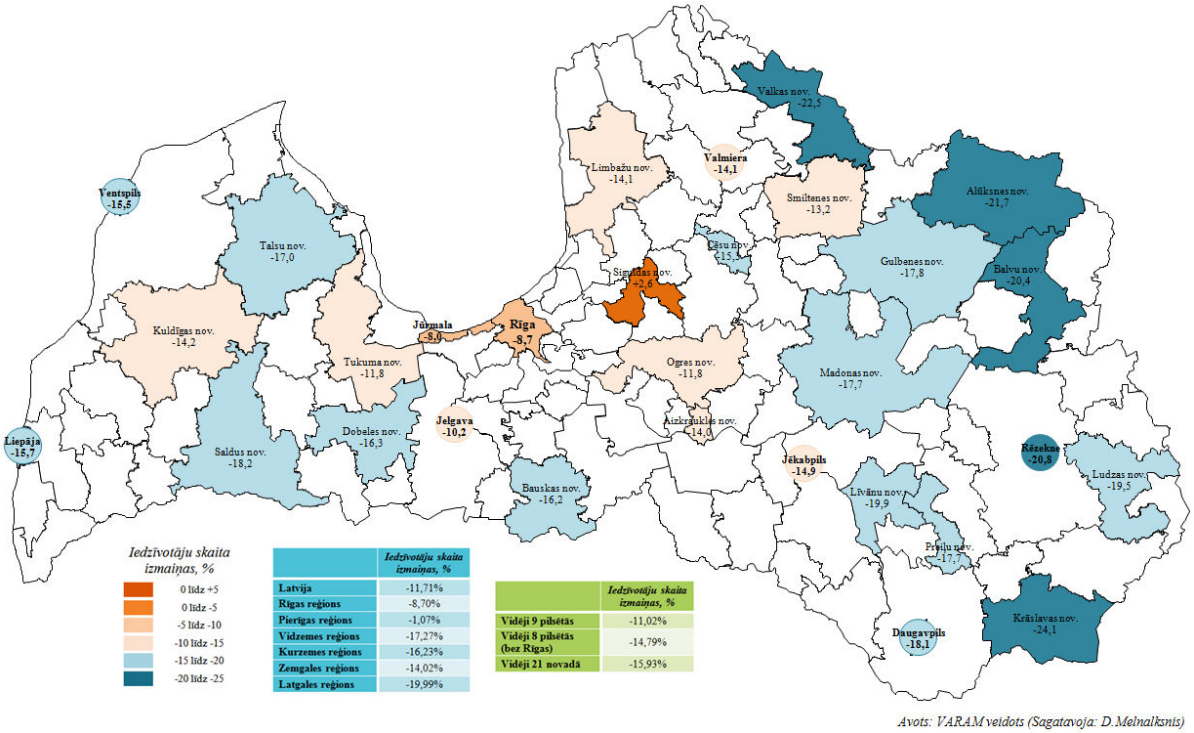

	Iedzīvotāju skaita izmaiņas, %
Latvija	-11,71%
Rīgas reģions	-8,70%
Pierīgas reģions	-1,07%
Vidzemes reģions	-17,27%
Kurzemes reģions	-16,23%
Zemgales reģions	-14,02%
Latgales reģions	-19,99%

	Iedzīvotāju skaita izmaiņas, %
Vidēji 9 pilsētās	-11,02%
Vidēji 8 pilsētās (bez Rīgas)	-14,79%
Vidēji 21 novadā	-15,93%

Avots: VARAM veidots (Sagatavoja: D.Melnalksnis)

Laika posmā no 2007. gada līdz 2016. gadam iedzīvotāju skaits samazinājās visās 9 republikas pilsētās (1.2. attēls, skatīt ziņojuma iepriekšējā lpp.) – kopumā par 125,1 tūkst. jeb 11,0%. Vislielākais faktiskais iedzīvotāju skaita samazinājums ir novērojams Rīgas pilsētā (61,1 tūkst. jeb 8,7%), lielākoties tādēļ, ka Rīgas iedzīvotāji pārceļas uz dzīvi Pierīgas reģiona pašvaldībās tiešā Rīgas tuvumā, piemēram, Mārupes novadu, Ķekavas novadu u.c. pašvaldībām. Rīgas, Jelgavas un Jūrmalas iedzīvotāju skaits šajā laika posmā samazinājies mazāk kā 10,2%, bet pārējās republikas pilsētās intervālā no 14,1% (Valmierā) līdz 20,8% (Rēzeknē).

Reģionālas nozīmes attīstības centros ir vērojama līdzīga tendence, proti,– iedzīvotāju skaits samazinās - par 71,6 tūkst. jeb 15,9%. Siguldas novads ir vienīgā pašvaldība, kurā iedzīvotāju skaits ir palielinājies (par 2,6%), ko visdrīzāk izskaidro Siguldas novada atrašanās salīdzinoši tuvu galvaspilsētai un kopējās iedzīvotāju migrācijas tendences (aizplūšanas no Rīgas uz tai tuvējajām pašvaldībām). Tai pašā laikā pārējos reģionālas nozīmes attīstības centros iedzīvotāju skaits ir samazinājies par vairāk nekā 10%, dažos centros ievērojami vairāk, piemēram, Balvu novadā, Alūksnes novadā, Krāslavas novadā, Līvānu novadā un Valkas novadā iedzīvotāju skaits no 2007. gada līdz 2016. gadam ir samazinājies par vairāk nekā 19,8%.

Bezdarbs un nodarbinātība

Bezdarba līmenis Latvijā 2007. gadā bija 6,1% (CSP), taču ekonomiskās un finanšu krīzes rezultātā kopš 2008.gada nogales bezdarba līmenis strauji palielinājās, sasniedzot 19,5% 2010. gadā. Ekonomiskajai situācijai pamazām uzlabojoties, samazinājās arī bezdarba līmenis – nokrītot līdz 9,6% 2016.gadā. 2018. gadā reģistrētā bezdarba līmenis bija 7,4%. Pēdējos gados Latvijā bezdarba līmenis ir sasniedzis ES dalībvalstu vidējo rādītāju.

Bezdarba līmenis un tā izmaiņas starp reģioniem un to iekšienē ir visnotaļ atšķirīgas (skatīt 1.3. attēlu). Vislielākais bezdarba līmenis 2016. gadā saglabājās Zemgalē (11,3%), kamēr Pierīgas reģionā tas bija vien 4,4%. Latgale ir arī tas reģions, kurā pētījumā aptvertajā laika periodā vērojams vislielākais bezdarba pieaugums – par 6,2 procentpunktiem. Rīgā, tās apkārtnē (Pierīgā) un Vidzemē bezdarba īpatsvars kopumā vērtējams kā stabils ilgākā laika posmā, savukārt Kurzemē un Zemgalē tas pieaudzis attiecīgi par 3 procentpunktiem un 4,1 procentpunktu, kas ir vairāk kā Latvijā vidēji (pieaugums 2,6 procentpunkti).

1.3. attēls

Bezdarba īpatsvars Latvijā

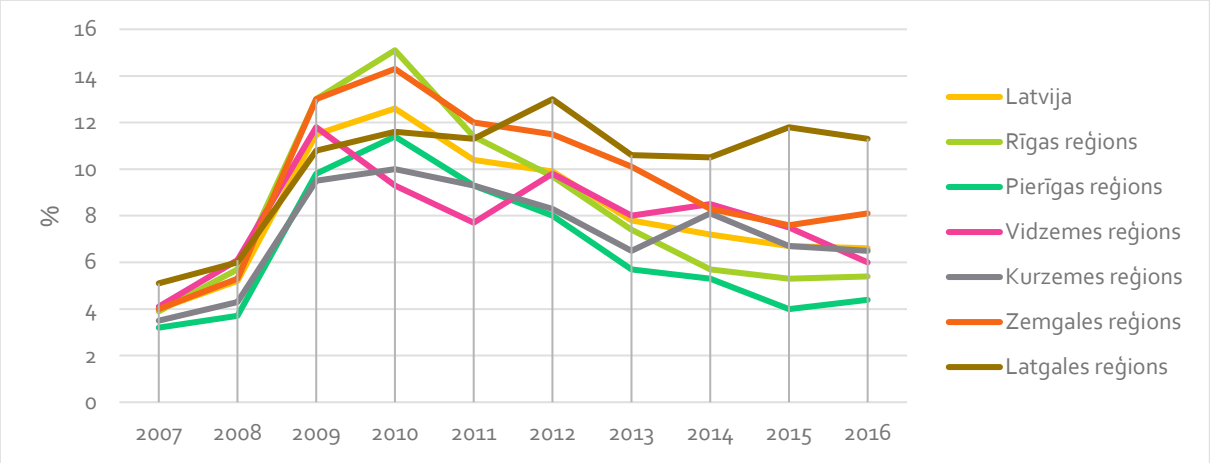

Avots: autoru veidots, izmantojot Nodarbinātības valsts aģentūras datus

Vidējais bezdarba līmenis un kopējās tendences starp 9 republikas pilsētām un 21 reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldību būtiski neatšķiras – vidējais bezdarba līmenis 9 republikas pilsētās 2016. gadā bija 6,56%, bet 21 reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībā 8,83%. Kopējas ir arī bezdarba izmaiņu tendences – tā, piemēram, laika posmā kopš ekonomikas lejupslīdes zemākā punkta 2009. gadā, kad bezdarba īpatsvars bija visaugstākais, līdz 2016. gadam, bezdarba līmenis visās iepriekš minētajās pašvaldībās samazinājās vidēji par 5,5 procentpunktiem.

Starp 9 republikas pilsētām augstākais bezdarba līmenis 2016. gadā bija Daugavpilī (9,1%), kurā gan tas saglabājies relatīvi nemainīgs kopš 2009. gada (10,2%), kad tas bija viens no zemākajiem starp visām republikas pilsētām (Rīgā 9,8%, Ventspilī 10,1%, Jūrmalā 11%, Jelgavā 11,3%, Valmierā 11,5%, Liepājā 13,6%, Jēkabpilī 13,8%, Rēzeknē 16,7%). Visās pārējās republikas pilsētās bezdarba līmenis 2016. gadā bija ievērojami samazinājies, it īpaši zems tas bija Rīgā (4%), Valmierā (4,2%), Jūrmalā (4,3%) un Jelgavā (4,4%).

21 reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldību vidū gan 2009. gadā, gan 2016. gadā visaugstākais bezdarba līmenis bija tieši Latgales plānošanas reģiona pašvaldībās – Ludzas novadā attiecīgi 21,7% un 19,1% (augstākais starp visām izvērtējumā aptvertajām pašvaldībām), Līvānu novadā attiecīgi 19,9% un 15,1% un Krāslavas novadā attiecīgi 17,9% un 14,4%. Savukārt Vidzemes un Rīgas plānošanas reģiona reģionālas nozīmes attīstības centru

pašvaldības bezdarba līmenis 2016. gadā ir ievērojami zemāks – Ogres novadā 3,9% (salīdzinājumam 2009. gadā – 11,1%), Smiltenes novadā 5% (10,10%), Siguldas novadā 5% (11,8%), Cēsu novadā 5,5% (12,4%) un Tukuma novadā 5,5% (11,7%).

Būtiskās bezdarba līmeņa atšķirības skaidrojamas ar ekonomiskās aktivitātes neviendabīgumu Latvijas reģionu vidū, kur visnelabvēlīgākā situācija joprojām saglabājas Latgales plānošanas reģionā. Tāpat uzskatāma ir tendence bezdarba līmenim būt salīdzinoši zemākam republikas pilsētās un reģionālas nozīmes attīstības centros nekā reģionā kopumā, kas vairumā gadījumu liecina par republikas pilsētu un lielākās daļas reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldību ekonomisko nostabilizēšanos attiecībā pret pārējo valsts teritoriju.

Pašvaldību budžeta analīze

Pašvaldību budžeta ieņēmumus, pirmkārt, veido valsts konsolidētā budžeta transferti jeb ieskaitījumi. Pārsvarā tie ir iezīmēti noteiktu funkciju izpildei, piemēram, valsts budžeta mērķdotācijas skolotāju algām, pašvaldību autoceļu remontam u.tml. Otrkārt, tie ir atsevišķu nodokļu ieņēmumi, kuri tiek ieskaitīti pašvaldību budžetos, galvenokārt IIN un NĪN veidā.

Vislielākie budžeta ieņēmumi starp visām Latvijas pašvaldībām ir Rīgai. Pēdējo 10 gadu laikā tie ir pieauguši no 664 milj. eiro līdz 822 milj. eiro, tātad pieaugums 23%. Arī citās republikas pilsētās budžeta ieņēmumi šajā periodā ir pieauguši, piemēram, Jūrmalā par 18 milj. eiro, Daugavpilī un Liepājā par 10 milj. eiro. Turpretim nedaudz atšķirīgāka situācija vērojama 21 reģionālas nozīmes attīstības centriem – starp šīm pašvaldībām budžeta ieņēmumu pieaugums bijis tikai Smiltenes novada, Gulbenes novada un Siguldas novada pašvaldībām, bet pārējām pašvaldībām ieņēmumi no 2009. gada līdz 2016. gada ir samazinājušies[55].

Kā jau iepriekš minēts, lielu daļu no pašvaldības budžeta ieņēmumiem veido ieņēmumi no iedzīvotāju ienākuma nodokļa. 1.4. attēlā parādīti pašvaldību IIN ieņēmumi uz 1 iedzīvotāju.

1.4. attēls

Republikas pilsētu ieņēmumi no IIN (uz 1 iedzīvotāju, eiro)

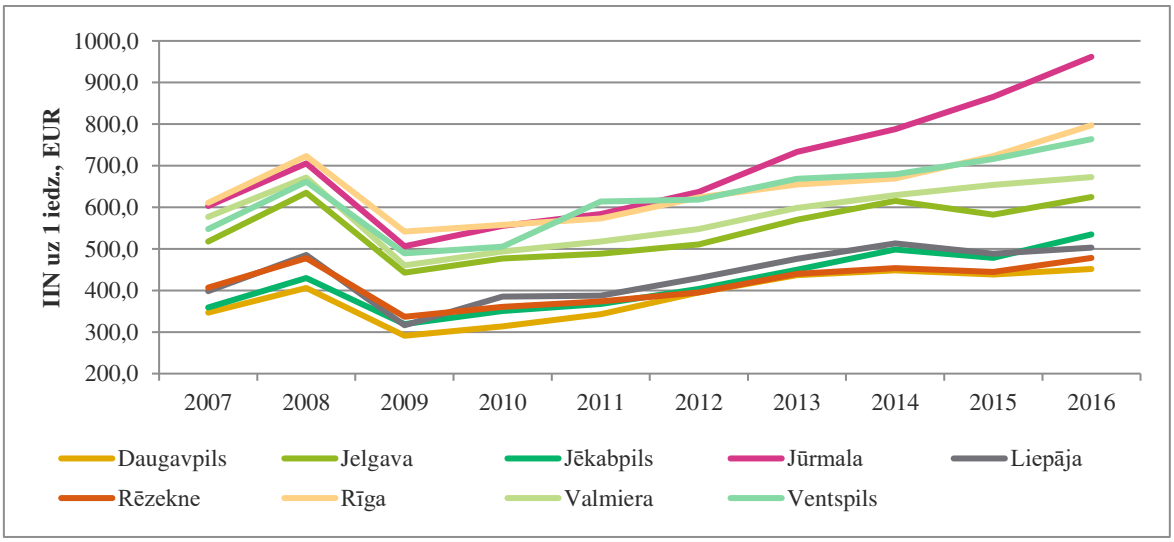

Avots: autoru veidots, izmantojot CSP un RAIM datus

[55] Ņemot vērā to, ka pašvaldību administratīvi teritoriālā reforma tika īstenota 2009.g., informācija par reģionālās nozīmes attīstības centru pašvaldību budžetu ieņēmumiem pieejama sākot ar 2009.g.

Laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam IIN ieņēmumi uz 1 iedzīvotāju ir pieauguši visos nacionālas nozīmes attīstības centros. Īpaša uzmanība jāpievērš Rēzeknei, kurā no visiem nacionālas nozīmes attīstības centriem visvairāk samazinājies iedzīvotāju skaits, vienlaikus Rīgā aizvien vērojams attīstības izrāviens attiecībā pret pārējiem nacionālas nozīmes attīstības centriem.

1.5. attēls

Reģionālas nozīmes attīstības centru ieņēmumi no IIN (uz 1 iedzīvotāju, eiro)

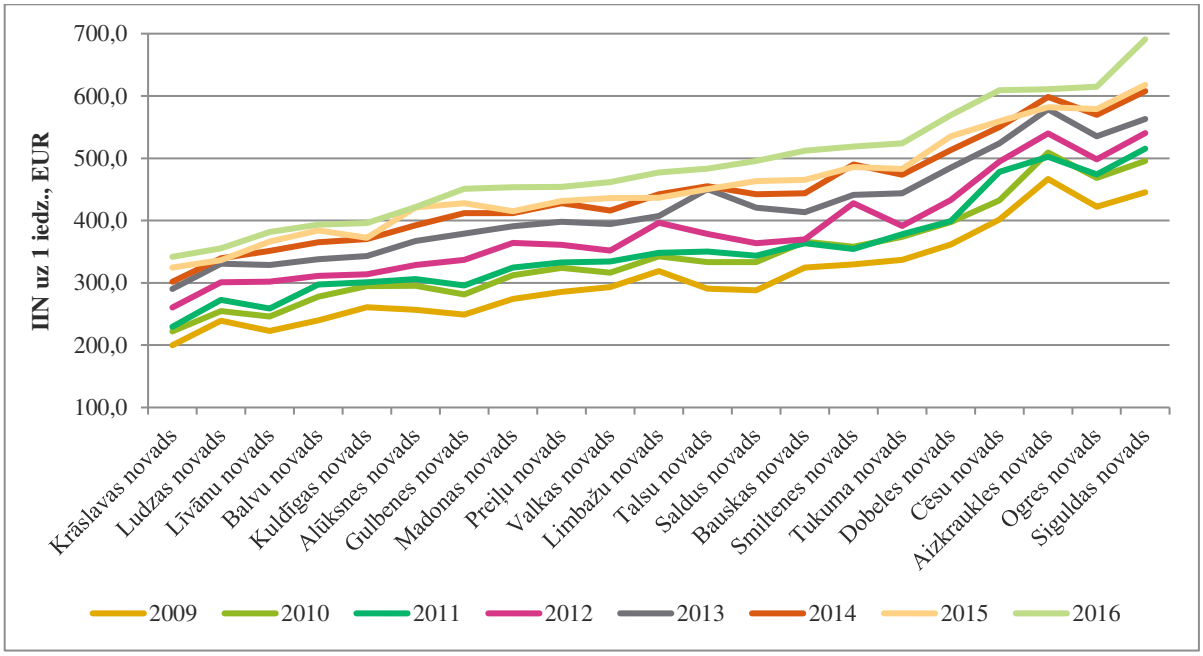

Avots: autoru veidots, izmantojot CSP un RAIM datus

Reģionālas nozīmes attīstības centru vidū (1.5. attēls) izceļas Ogres un Siguldas novadu IIN uz 1 iedzīvotāju (abi novadi atrodas Rīgas plānošanas reģionā, skat. 3. att.). Latgales plānošanas reģionā esošie reģionālas nozīmes attīstības centri no IIN iegūst daudz mazāk, salīdzinot ar citiem reģionālas nozīmes attīstības centriem citos plānošanas reģionos – četros novados IIN ieņēmumos uz 1 iedzīvotāju (neraugoties uz kopējo iedzīvotāja skaita samazinājumu) palielinājums 6 gados nepārsniedz 2 milj. eiro. Savukārt Kurzemes, Zemgales, Rīgas un Vidzemes plānošanas reģionos - katrā pa vienam šādam novadam. Līdz ar to ir secināms, ka starp reģionālas nozīmes attīstības centriem pastāv ievērojamas ekonomiskas atšķirības.

Atsevišķās pašvaldībās **ģeogrāfiskie apstākļi un labvēlīgā ekonomiskā vide būtiski palielina pašvaldības ieņēmumus**, vienlaikus **liela daļa pašvaldību ar saviem budžeta ieņēmumiem nevar nodrošināt savu funkciju izpildi.** Tādēļ, lai pašvaldībām radītu līdzīgākas iespējas ar likumu noteikto funkciju izpildē, jau vairākus gadus Latvijā darbojas pašvaldību finanšu izlīdzināšanas (PFI) fonds.

Ņemot vērā lielās sociāli – ekonomiskās atšķirības, lielāko daļu no PFI fonda ik gadu saņem Latgales plānošanas reģiona pašvaldības, turklāt 2016. gadā Latgales plānošanas reģiona pašvaldības dotācijas saņēma vairāk nekā 60 milj. eiro jeb 38,4% no kopējā PFI fonda (Daugavpils pilsēta saņēma 13,4 milj. eiro un Rēzeknes pilsēta 4 milj. eiro). Kurzemes plānošanas reģiona pašvaldības 2016. gadā saņēma vairāk nekā 31 milj. eiro, Vidzemes plānošanas reģiona pašvaldības 28 milj. eiro, bet pašvaldības no Zemgales plānošanas reģiona saņēma nedaudz mazāk kā 23 milj. eiro. Vismazāko PFI fonda daļu gadu no gada saņem Rīgas plānošanas reģiona pašvaldības – 2016. gadā dotāciju saņēma 16

pašvaldības (līdz 2015. gadam dotāciju saņēma tikai 9 no 30 Rīgas reģiona pašvaldībām). Turklāt **lielāko daļu no iemaksām izlīdzināšanas fondā veic tieši Rīgas plānošanas reģiona pašvaldības, it īpaši Rīgas pilsēta un Jūrmalas pilsēta**.

Salīdzinot reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām piešķirtās PFI fonda dotācijas laika posmā no 2009. gada līdz 2016. gadam, jāsecina, ka Siguldas novada pašvaldība ir vienīgais novads, kurš šajā periodā dotāciju no PFI fonda saņēmis tikai vienu reizi. Ogres novada pašvaldība un Aizkraukles novada pašvaldība dotāciju saņēmušas 2009., 2010. un 2016. gadā, bet Cēsu novada pašvaldība dotāciju no PFI fonda nav saņēmusi tikai laika posmā no 2011. gada līdz 2013. gada. Pārējās 17 reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldības dotāciju no PFI fonda saņem katru gadu. No 2009. gada līdz 2016. gadam visvairāk no PFI fonda saņēmušas Kuldīgas novada pašvaldība (vairāk nekā 32,5 milj. eiro) un Krāslavas novada pašvaldība (31,6 milj. eiro).

Ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības

Ekonomiski aktīvajā tirgus sektorā tiek klasificētas pašnodarbinātas fiziskas personas, zemnieku un zvejnieku saimniecības, individuālie komersanti un komercsabiedrības, izņemot valsts struktūru kontrolētas un finansētas komercsabiedrības, pie valsts struktūrām ietvertās speciālās ekonomiskās zonas, ostu un brīvostu pārvaldes. Republikas pilsētu un reģionālas nozīmes attīstības centru 2010. gada un 2016. gada ekonomiski aktīvo tirgus sektora statistikas vienību salīdzinājums ir attēlots 1.1. tabulā.

1.1. tabula

Ekonomiski aktīvās tirgus sektora statistikas vienības 2010. un 2016. gadā

	9 republikas pilsētas						21 reģionālas nozīmes attīstības centrs					
Ekonomiski aktīvo tirgus sektora statistikas vienību komercdarbības forma	Skaits		Uz 1000 iedz.		Īpatsvars no kopējā skaita, %		Skaits		Uz 1000 iedz.		Īpatsvars no kopējā skaita, %	
	2010.	***2016.***	***2010.***	***2016.***	***2010.***	***2016.***	***2010.***	***2016.***	***2010.***	***2016.***	***2010.***	***2016.***
Pašnodarbinātās personas	20140	29392	18,55	29,02	27,9	29,0	12223	15577	28,62	40,38	45,3	47,9
Individuālie komersanti	4272	3728	3,94	3,68	5,9	3,7	2179	2004	5,10	5,19	8,1	6,2
Komercsabiedrības	47563	68006	43,82	67,14	65,9	67,2	7641	11028	17,89	28,59	28,3	33,9
Zemnieku un zvejnieku saimniecības	170	147	0,16	0,15	0,2	0,1	4930	3928	11,55	10,18	18,3	12,1
Kopā	***72145***	***101273***	***66,47***	***99,98***	***100***	***100***	***26973***	***32537***	***63,17***	***84,34***	***100***	***100***

Avots: autoru veidots, CSP dati

Salīdzinot republikas pilsētu rādītājus ar reģionālas nozīmes attīstības centru rādītājiem, jāsecina, ka **republikas pilsētas izceļas ar ievērojami lielāku komercsabiedrību īpatsvaru un to skaitu uz 1000 iedzīvotājiem** (2016. gadā nacionālas nozīmes attīstības centros – 68 tūkst. jeb aptuveni 67,2% no visiem reģistrētajiem uzņēmumiem, un reģionālas nozīmes attīstības centros – 11 tūkst. jeb aptuveni 33,9%), un pašsaprotami, ka republikas pilsētās ir reģistrēts salīdzinoši niecīgs skaits zemnieku un zvejnieku saimniecību (2016. gadā nacionālas nozīmes attīstības centros – vien 147 jeb aptuveni 0,1% no visiem reģistrētiem uzņēmumiem grupā, savukārt reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās – 3,9 tūkst. jeb aptuveni 12,1%).

Laika posmā no 2010. gada līdz 2016. gadam gan nacionālas, gan reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās uzņēmumu skaits palielinājies par 35% jeb 34,6 tūkst. vienību (ekonomiski aktīvo tirgus sektora statistikas vienību skaits nacionālas nozīmes attīstības centros palielinājies par 29,1 tūkst. jeb 40%, kamēr reģionālas nozīmes attīstības centros par 20% jeb 5,5 tūkst. vienību).

Reģionālas nozīmes attīstības centros dominē pašnodarbinātās personas – to īpatsvars gadu gaitā svārstās no 45% līdz 48%. Pašnodarbinātie nespēj piesaistīt pietiekami daudz privāto investīciju, lai tālāk attīstītos, ražotu jaunus produktus vai izvērstu pakalpojumus. Mazie uzņēmēji pamatā nodarbina paši sevi, bet nedod darbu citiem.

Ekonomiski aktīvo tirgus sektora statistikas vienību skaita, īpatsvara un izmaiņu sadalījums starp republikas pilsētām un reģionālas nozīmes attīstības centriem liecina par vairākiem šo rādītāju ietekmējošiem faktoriem, kuri ir atšķirīgi katrā no pašvaldībām, un tāpēc pašvaldības nav viennozīmīgi salīdzināmas. **Komercdarbības aktivitātes līmenis ir saistīts ar pašvaldības lieluma ietekmēto tirgus ietilpību un potenciālo daudzveidību**, saimniecības struktūru, pārvaldību, netiešā atbalsta veidiem, sociālo struktūru, kā arī citiem faktoriem.

1.3 Izvērtējumā analizēto ieguldījumu aktivitāšu atlase

Atbilstoši 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda investīciju jomai "Integrēti projekti pilsētu un lauku attīstībai" izvērtējumam tika atlasīti projekti, kas nodrošina šīs investīciju jomas īstenošanu – visi projekti, kas ietilpst 3 DP 3.6.prioritātē (pavisam īstenoti 111 projekti par kopējo summu 319 423 287 eiro). Lai iespējami precīzāk novērtētu **faktiskās izmaiņas** nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmē, 3.6. prioritātes ieguldījumi izvērtējumā tiek analizēti kompleksi kopā ar citiem (ārpus 3.6. prioritātes ietvara, kā arī ārpus ES fondu ietvara) saturiski saistītajiem (saturiski papildinošajiem) ieguldījumiem minēto attīstības centru pilsētvidē, ko veikušas pašvaldības un valsts vai pašvaldību finansētas juridiskas personas.

3.6. prioritātē veiktos ieguldījumus papildinošie ieguldījumi 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda aktivitātēs atspoguļoti 1.2. tabulā (skatīt ziņojuma nākamajā lpp.).

Papildus minētajiem projektiem analīzē izlases veidā ietverti ieguldījumi no citiem fondiem un sadarbības programmām, kas darbojas gan nacionālā, gan Eiropas līmenī, ņemot vērā šo fondu un programmu iespējamo atbilstību ieguldījumiem pilsētvidē. Tālāk sniegts fondu un pārrobežu sadarbības programmu apskats un izvērtēta to atbilstība iekļaušanai tālākā analīzē:

1. **Klimata pārmaiņu finanšu instruments (KPFI) –** Latvijā īstenoto 484 projektu mērķis ir siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšana, kas tiek nodrošināta, īstenojot energoefektivitātes pasākumus dažāda tipa ēkās, uzlabojot ražošanas tehnoloģiskās iekārtas, uzstādot atjaunojamo energoresursu tehnoloģijas utt. Šādas investīcijas nav tiešā veidā virzītas pilsētu vai pilsētvides kompleksai attīstībai, tomēr lielākā daļa ieguldījumu ir ieguldījumi pilsētu fiziskajā vidē: ēku un enerģijas sistēmu uzlabošana, pilsētu apgaismojums utt.

2. **Centrālā Baltijas jūras reģiona INTERREG IV A pārrobežu sadarbības programma 2007. -2013.gadam** (ETS/INTERREG IV A). Programmā ir trīs prioritātes ar kopējo budžetu 136 milj. eiro un īstenoti 50 projekti tādās prioritātēs kā "Droša un veselīga vide" ar mērķi aizsargāt un uzlabot kopējo vidi, īpašu uzmanību pievēršot Baltijas jūrai, "Ekonomiski

konkurētspējīgs un inovatīvs reģions", kas koncentrējās uz vispārēju programmas teritorijas ekonomikas attīstības un konkurētspējas veicināšanu, kā arī "Pievilcīgas un dinamiskās kopienas" labākas dzīves vides radīšanu programmas teritorijas iedzīvotājiem.

1.2. tabula

3.6. prioritātes papildinātība ar citām 2007. – 2013. ES fondu plānošanas perioda aktivitātēm

DP Nr.	Prioritātes Nr.	Prioritātes nosaukums	Aktivitātes vai apakšaktivitātes Nr.	Joma
2.	2.3.	Uzņēmējdarbības veicināšana	2.3.2.2.3.	ielas u.c. satiksmes (transporta) infrastruktūra
3.	3.1.	Infrastruktūra cilvēku kapitāla nostiprināšanai	3.1.1.1., 3.1.2.1.1., 3.1.3.1., 3.1.3.2., 3.1.3.3.1., 3.1.3.3.2., 3.1.4.3., 3.1.4.4., 3.1.5.1.2., 3.1.5.3.1.	izglītības infrastruktūra, sociālās aprūpes infrastruktūra, veselības aprūpes infrastruktūra
	3.2.	Teritoriju pieejamības un sasniedzamības veicināšana	3.2.1.2., 3.2.1.3.1., 3.2.1.3.2., 3.2.1.5.	ielas u.c. satiksmes (transporta) infrastruktūra
	3.3.	Eiropas nozīmes transporta tīklu attīstība un ilgtspējīga transporta veicināšana	*3.3.1.1.*, 3.3.1.2.**, 3.3.1.3., 3.3.1.4., 3.3.1.5., 3.3.1.6.	ielas u.c. satiksmes (transporta) infrastruktūra
	3.4.	Kvalitatīvas vides dzīvei un ekonomiskai aktivitātei nodrošināšana	3.4.1.1., 3.4.1.4., 3.4.1.5.1., 3.4.1.5.2., 3.4.2.1.1., 3.4.2.1.2., 3.4.3.1., 3.4.3.2., 3.4.4.1., 3.4.4.2., 3.4.3.3.	kultūras un tūrisma infrastruktūra, sociālās aprūpes infrastruktūra
	3.5.	Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana	3.5.1.1., 3.5.1.2.1., 3.5.1.2.2., 3.5.1.2.3., 3.5.1.3., 3.5.2.1.1.	inženierinfrastruktūra

** daļēja saturiskā saistība / papildinātība*

Avots: Autoru apkopojums, izmantojot ESSFKFVIS

3. **Latvijas-Igaunijas-Krievijas pārrobežu sadarbības programma 2007.-2013.gadam** (ETS/EELVRU). Programmas kopējais budžets 47,7 milj. eiro. Liela daļa projektu ir sadarbības projekti (sociālās un kultūras informatīvās kampaņas, pieredzes apmaiņu programmas), daļa vērsta uz dabas parku vai ūdens tilpņu sakārtošanu, kā arī nelielā mērā transporta sistēmu uzlabošana.

4. **Igaunijas-Latvijas pārrobežu sadarbības programma 2007-2013.gadam** (ETS/EST-LAT) – projekti ir saistīti ar ūdens tilpņu sakārtošanu ūdens tūrisma attīstībai, jūras krasta sakārtošana. Programmas kopējais budžets 51 milj. eiro.

5. **Latvijas-Lietuvas pārrobežu sadarbības programma 2007-2013.gadam** (ETS/LAT-LIT) – projektu mērķis tūrisma infrastruktūras, muzeju rekonstrukcija un tradicionālās un lietišķās

mākslas aktualizēšana kā tūrisma piesaistes elements pierobežas reģionos. Programmas kopējais budžets 75,6 milj. eiro.

6. **Baltijas jūras reģiona transnacionālās sadarbības programma** (ETS/EUSBSR). Projektu mērķis ir sekmēt Baltijas jūras reģiona valstu sadarbību Baltijas jūras jautājumos. Programmas kopējais budžets 236,6 milj. eiro.

7. **Starpreģionu sadarbības programma INTERREG IV C** (ETS/INTERREG IV C). Programma darbojas visā ES teritorijā un ir vērsta uz inovāciju veicināšanu ekonomikā un dabas un tehnoloģisko risku novēršanu un pārvaldību. Kopējais budžets ir 302 milj. eiro. Latvijā projektu ieviesa galvenokārt Vidzemes un Zemgales plānošanas reģioni, kā arī Rīgas pilsēta. Ņemot vērā Latvijā īstenoto projektu mērķus, proti, pamatā vērsti uz valsts un pašvaldības iestāžu kapacitātes celšanu, tie neatbilst izvērtējuma vajadzībām, tādēļ programmas 36 projekti no tālākas analīzes izslēgti.

8. **Latvijas, Lietuvas un Baltkrievijas pārrobežu sadarbības programma** (ETS/LVLTBY). Programmas mērķis veicināt pierobežas reģionu sociālekonomisko attīstību. Kopējais budžets 41,7 milj. eiro. Latvijā īstenots 21 projekts.

9. **Pilsētvides attīstības programma URBACT II** (ETS/URBACT II). Programmas mērķis ir sekmēt integrētu pilsētas plānošanu Eiropā un tā aptver visas ES dalībvalstis, Norvēģiju un Šveici. Kopējais budžets 68,89 milj. eiro. Latvijā īstenoti seši projekti, no kuriem pieci Rīgā un viens Salaspils novadā. Ņemot vērā projektu neatbilstību izvērtējuma vajadzībām, proti, to ieguldījumi nav papildinoši prioritātes "Policentriska attīstība" projektiem un ir lielākoties sadarbības projekti, tie no tālākas analīzes izslēgti.

10. **Eiropas teritoriālās attīstības un kohēzijas novērošanas tīkls** (ESPON 2013). Tīkls izveidots 2002.gadā ar mērķi nodrošināt pierādījumos balstītu teritoriālās attīstības analīzi un attīstības scenāriju izstrādi. Kopējais budžets 47 milj. eiro, no tiem 34 milj. eiro finansē ERAF. Latvijā īstenoti pieci projekti. Ņemot vērā projektu neatbilstību izvērtējuma tvērumam, tie no tālākās analīzes programmas izslēgti.

11. **Eiropas Ekonomiskās zonas un Norvēģijas Finanšu instruments 2009.-2014.gadā** (NOR / EEZ FI). Latvijai piešķirtais finansējums 67,48 milj. eiro. Latvijā īstenoti 324 projekti, no tiem 11 projekti saistīti ar izvērtējuma tematiku (galvenokārt ar muzeju un kultūras pieminekļu atjaunošanu, renovāciju vai energoefektivitātes paaugstināšanu viscaur Latvijā).

12. **Latvijas-Šveices sadarbības programma** (Šveices programma). Mērķis ir ekonomisko un sociālo atšķirību mazināšana jaunajām ES dalībvalstīm. Piešķirtais programmas budžets Latvijā 49,7 milj. eiro. Šveices finanšu palīdzība papildina ES struktūrfondu un Kohēzijas fondu finansējumu un koncentrējas galvenokārt uz tiem projektiem, kuri netiek finansēti vai tiek daļēji finansēti no citiem finanšu avotiem. Latvijā īstenoti trīs projekti, divi no tiem ir tiem ir saistāmi ar ieguldījumiem pilsētvidē.

13. **Eiropas Zivsaimniecības fonds 2007. - 2013. gadam** (EZF). Latvijai pieejamais EZF finansējums bija 125 milj. eiro. Izvērtējuma kontekstā tālākā analīzē iekļauti projekti no 3. prioritārā virziena "Kopējās ieinteresētības pasākumi" (pavisam ir četri prioritārie virzieni) pasākuma "Investīcijas zvejas ostās un zivju izkraušanas vietās" un 4. prioritārā virziena "Zivsaimniecības reģionu ilgtspējīga attīstība" divi pasākumi "Teritoriju attīstības stratēģiju īstenošana" un "Starpteritorālā un starpvalstu sadarbība".

14. **Eiropas lauksaimniecības fonds lauku attīstībai 2007. - 2013. gadam** (ELFLA). Latvijai pieejamais finansējums bija 1,4 miljardi eiro. Tālākā analīzē iekļauti projekti no fonda aktivitātēm: "L313 - Tūrisma aktivitāšu veicināšana", "L321 - Pamatpakalpojumi ekonomikai

un iedzīvotājiem", "L323 - Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana" un "L413 - Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā".

Šajā izvērtējumā netika vērtēta Latvijas pilsētu iesaiste URBAN II un URBAN III programmu ieviešanā. Ārpus izvērtējuma fokusa paliek arī Latvijas pilsētu dalība dažādos starptautiskos sadarbības tīklos, piemēram, *Urban Development Network* vai *International Urban Cooperation*.

Plašāka analīze par darbības programmu papildinošajiem ieguldījumiem pieejama ziņojuma 2.3. nodaļā.

1.4 Ieguldījumu saņēmēju atlase izvērtējuma veikšanai

Izvērtējumā veikta ieguldījumu ieviešanas mehānisma efektivitātes, sasniegto rezultātu lietderības un ietekmes novērtēšana **visos** nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros, kā arī papildus 5 novados[56], kuros veikti 3.6. prioritātes un to papildinošo aktivitāšu ieguldījumi, bet kuri nav reģionālas nozīmes attīstības centri (9+21+5). Savukārt koncentrētam apkopojumam par ieguldījumiem pilsētvidē (profilu veidošanai) izvēlēti visi nacionālas nozīmes attīstības centri (visas 9 republikas pilsētas) un **izlases veidā -** 10 reģionālas nozīmes attīstības centri (kopumā 19 pašvaldību profili).

Reģionālas nozīmes attīstības centri izvērtējumā iekļauto profilu veidošanai (10) izvēlēti pēc vienotas pieejas, atlasot pašvaldības katrā plānošanas reģionā atkarībā no kopējā ES fondu[57] ieguldījumu apmēra pašvaldībās un attiecinot to pret vidējo iedzīvotāju skaitu pašvaldībās periodā no 2007. – 2016. gadam[58] (skat. 1.4. tabulu ziņojuma nākamajā lpp.).

Pamata analīzei ieguldījumi apskatīti no 2007. gada 1. janvāra līdz 2016. gada 31. martam – veiktie maksājumi projektiem, kuriem statuss ir *„pabeigts"*.

Aprēķinos tiek izmantots tikai **ERAF un KF finansējums pilsētvides aktivitātē** (3.6.) un to **saturiski papildinošās aktivitātēs** (piemēram, ieguldījumi satiksmes infrastruktūrā, ēku energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumos, izglītības iestāžu infrastruktūras uzlabošanā, kultūras infrastruktūras pilnveidošanā u.tml.) īstenotie projekti, kuros finansējuma saņēmēji (projektu īstenotāji) ir:

- ***pašvaldības***;
- ***pašvaldību uzņēmumi*** *un* ***iestādes***;
- ***valsts sektors***.

Līdz ar to no katra plānošanas reģiona izvēlēta **viena pašvaldība ar augstāko** un **viena pašvaldība ar zemāko** ES fondu finansējumu uz 1 iedzīvotāju (skatīt 1.6. attēlu ziņojuma aiznākamajā lpp.):

- **no Vidzemes plānošanas reģiona Cēsu novads un Alūksnes novads;**
- **no Rīgas plānošanas reģiona Tukuma novads un Siguldas novads;**

[56] Aizputes novads, Grobiņas novads, Rēzeknes novads, Daugavpils novads, Jēkabpils novads

[57] Aprēķinos tiek izmantots ERAF un KF finansējums pilsētvides aktivitātē (3.6.) un to saturiski papildinošās aktivitātēs (piemēram, ieguldījumi satiksmes infrastruktūrā, ēku energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumos, izglītības iestāžu infrastruktūras uzlabošanā, kultūras infrastruktūras pilnveidošanā u.tml.), kura saņēmēji primāri ir pašvaldības, pašvaldību uzņēmumi un iestādes, kā arī valsts sektors

[58] Tiek izmantots šāds laika periods, jo ES fondu maksājumi pašvaldībās 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā veikti no 2007. gada 1. janvāra līdz 2016. gada 31. martam

- **no Kurzemes plānošanas reģiona Kuldīgas novads un Saldus novads;**
- **no Zemgales plānošanas reģiona Aizkraukles novads un Dobeles novads;**
- **no Latgales plānošanas reģiona Līvānu novads un Balvu novads.**

Attiecībā uz nacionālas nozīmes attīstības centriem atlase netika veikta, jo katrā plānošanas reģionā ir 2 republikas pilsētas (izņemot Vidzemes plānošanas reģionu, kurā ir viena republikas pilsēta – Valmiera). Līdz ar to no **nacionālas nozīmes attīstības centriem izvērtējumā, tostarp profilu veidošanai, tiek iekļautas visas pašvaldības** .

1.4. tabula

Pašvaldību atlase no reģionālas nozīmes attīstības centriem

Nr.	Pašvaldība	Reģions	ES fondu finansējums, *EUR*	Vidējais iedzīvotāju skaits periodā no 2007.-2016. g.	ES fondu finansējums uz 1 iedz., *EUR*
1.	Aizkraukles novads	Zemgales reģions	15 868 693	8934	1776,2
2.	Alūksnes novads	Vidzemes reģions	14 095 124	16899	834,1
3.	Balvu novads	Latgales reģions	9 477 911	13951	679,4
4.	Bauskas novads	Zemgales reģions	17 004 030	25547	665,6
5.	Cēsu novads	Vidzemes reģions	39 784 078	18055	2203,5
6.	Dobeles novads	Zemgales reģions	12 035 905	22066	545,5
7.	Gulbenes novads	Vidzemes reģions	21 323 916	22849	933,3
8.	Krāslavas novads	Latgales reģions	25 026 865	17252	1450,7
9.	Kuldīgas novads	Kurzemes reģions	27 666 266	24877	1112,1
10.	Limbažu novads	Rīgas reģions	14 212 544	17837	796,8
11.	Līvānu novads	Latgales reģions	21 544 439	12456	1729,6
12.	Ludzas novads	Latgales reģions	14 264 979	14132	1009,4
13.	Madonas novads	Vidzemes reģions	27 323 883	25146	1086,6
14.	Ogres novads	Rīgas reģions	29 392 462	35933	818,0
15.	Preiļu novads	Latgales reģions	9 007 779	10560	853,0
16.	Saldus novads	Kurzemes reģions	22 848 128	25527	895,1
17.	Siguldas novads	Rīgas reģions	13 272 607	17033	779,2
18.	Smiltenes novads	Vidzemes reģions	19 001 091	13142	1445,8
19.	Talsu novads	Kurzemes reģions	32 220 761	31119	1035,4
20.	Tukums novads	Rīgas reģions	29 352 901	30259	970,1
21.	Valkas novads	Vidzemes reģions	10 979 402	9168	1197,6

Avots: autoru veidots, dati par ES fondu finansējumu no ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda Vadības informācijas sistēmas, dati par vidējo iedzīvotāju skaitu no CSP

1.6. attēls

➢ **Paplašinātā (profilu) analīzē iekļautie novadi**

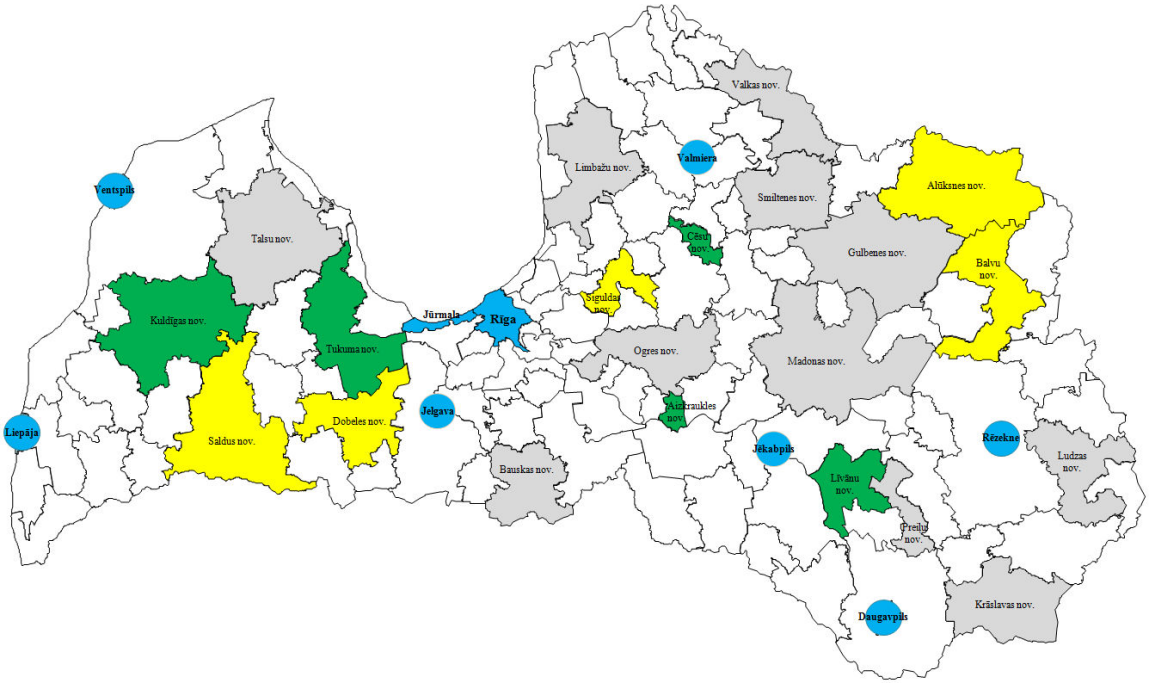

Dzeltenā tonī – zemākais ieguldījumu apjoms reģionā pret vienu iedzīvotāju, zaļā – augstākais ieguldījumu apjoms reģionā pret vienu iedzīvotāju

Avots: autoru sagatavota karte, izmantojot ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda Vadības informācijas sistēmas datus

1.5 Izmantotās metodes un datu avoti

Izvērtējumā iegūtos secinājumus pamato tajā izmantotās metodes un datu avoti, tie balstīti uz iegūto un apkopoto informāciju, ko pamato fakti, ekspertu vērtējums vai aprēķini. Izvērtējumā izteiktie ieteikumi balstīti izvērtējumā iegūtajos secinājumos.

Izvērtējumā tiek novērtēta 2007.–2013. gada ES fondu plānošanas perioda ieguldījumu[59] ieviešanas mehānisma efektivitāte, sasniegto rezultātu lietderība un ietekme uz nacionālas (republikas pilsētu) un reģionālas nozīmes attīstības centru (izlases veidā) pašvaldību attīstību un izaugsmi, t.sk. aptverot arī citus finansēšanas avotus, kas nav ES fondi, **pielietojot plašu pētniecības metožu loku**, kas ietvēra:

- **literatūras un dokumentu analīzi**, izmantojot primāros un sekundāros informācijas avotus. Izvērtējuma vajadzībām tika analizēti dažādi normatīvie akti (likumi, ES fondu aktivitātes un specifisko atbalsta mērķu ieviešanu reglamentējošie Ministru kabineta noteikumi u.c.), plānošanas dokumenti (t.sk. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, Reģionālās attīstības pamatnostādnes[60], ES fondu darbības programmas un to papildinājumi, pašvaldību attīstības plānošanas dokumenti u.c.), pētījumi, vadlīnijas u.c. publiski pieejamā un cita veida informācija;
- **projektu informācijas analīzi**, apkopojot informāciju par īstenoto projektu sasniegtajiem rādītājiem un rezultātiem. Informācija izgūta no ES struktūrfondu un

[59] Ieguldījumi, kas veikti ERAF DP "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6.prioritātē "Policentriska attīstība" un dažāda veida uz pilsētvides attīstību vērsti ieguldījumi, kas papildina DP "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6. prioritātē "Policentriska attīstība" veiktos ieguldījumus

[60] Apstiprināts ar Ministru kabineta 2004.gada 4.aprīļa rīkojumu Nr. 198 "Reģionālās politikas pamatnostādnes"

Kohēzijas fonda Vadības informācijas sistēmas (ESSFKFVIS), Kohēzijas politikas fondu Vadības informācijas sistēmas (KPVIS), citu finanšu instrumentu un atbalsta programmu vadošajām iestādēm, kā arī tīmeklī pieejamajiem informācijas resursiem. Par 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā īstenotajiem projektiem no ESSFKFVIS iegūtā projektu datu kopa ietver datus par projektu, tā īstenošanas termiņiem, īstenošanas vietu (adrese un pašvaldība), projekta īstenotāju (nosaukums, reģistrācijas numurs, iesniedzēja tips), projekta tips (NACE2 klasifikators), aktivitāte/apakšaktivitātes nosaukums, investīciju jomas un veiktais maksājuma pieprasījums eiro. Papildus šai informācijai ir izmantotas projektu gala atskaites (pieejamas VRAA), lai identificētu projektā sasniegtos mērķus un to izpildi pēc projekta īstenošanas;

- **pašvaldību anketēšana**, kuras laikā tika iegūta ESSFKFVIS, KPVIS un citus informācijas avotus papildinošo informāciju par īstenotajiem projektiem, tajos sasniegtajiem rezultātiem, pašvaldības objektu (projekta rezultātu) uzturēšanas izmaksām un citiem izvērtējumā aptvertajiem jautājumiem. Anketēšanas gaitā papildus tika apkopota pašvaldību rīcībā esošā informācija par atsevišķiem statistikas datiem, kas turpmāk izmantoti pilsētvides indeksa izstrādē. Anketas (pieejamas pielikumā) tika izsūtītas visām 9 republikas pilsētu (izņemot Jūrmalu[61]) un 21 reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām. Diemžēl ne visas pašvaldības[62] anketas aizpildīja un iesniedza;
- **intervijas ar vadošās iestādes, atbildīgās iestādes un pašvaldību pārstāvjiem**. Izvērtējuma vajadzībām tika organizēta arī fokusgrupas diskusija ar pašvaldību pārstāvjiem. Interviju un fokusgrupas diskusijas laikā tika iegūta informācija par politikas veidotāju mērķiem pilsētvides atbalsta mehānismu izstrādē, kā arī nepastarpināta informācija no finansējuma saņēmējiem (projektu īstenotājiem) par īstenoto projektu mērķiem, tajos sasniegtajiem rezultātiem un citiem izvērtējumā aptvertajiem jautājumiem. Intervijas tika organizētas gan ar republikas pilsētu, gan reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldību pārstāvjiem un tās aptvēra visus Latvijas reģionus. Interviju laikā no pašvaldībām tika iegūta informācija, kas precizēja un papildināja anketēšanas laikā un no ESSFKFVIS un KPVIS un citiem avotiem iegūto informāciju;
- s**tatistikas datu** un **ekonomisk**o **rādītāj**u analīzi, lai nodrošinātu faktuālo informāciju tālākai ieguldījumu ietekmes analizēšanai un novērtēšanai, kā arī pilsētvides indeksa izstrādei (plašāka informācija par izvērtējuma gaitā izstrādāto pilsētvides indeksu pieejama ziņojuma 4. nodaļā). Izvērtējumā izmantoti PMLP dati par iedzīvotāju skaitu un tā izmaiņām Latvijas reģionu un pašvaldību griezumā, NVA un CSP dati par bezdarba līmeni, RAIM aprēķinātie dati par ilgstošo bezdarbu pašvaldību griezumā, RAIM pieejamie dati par pašvaldību budžeta ieņēmumiem un izdevumiem, Valsts kasē pieejamie pašvaldību budžeti, VRAA dati par teritorijas attīstības indeksu un tā izmaiņām, CSP dati par tirgus sektora ekonomiski aktīvajām statistikas vienībām, UR dati par reģistrēto un likvidēto uzņēmumu skaita u.c.

[61] Jūrmalā netika īstenots neviens no 3.6. prioritātes projektiem

[62] Aizpildītas anketas netika saņemtas no 3 republikas pilsētām - Liepājas, Rēzeknes un Ventspils, kā arī 3 reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām – Balvu novada, Kuldīgas novada un Saldus novada. Liepājas, Rīgas un Jūrmalas pašvaldības pārstāvji piedalījās fokusgrupas diskusijā

Analīze par pilsētvides attīstību aptver laika posmu no 2007. līdz 2016.gadam, tomēr statistikas dati, ņemot vērā administratīvi teritoriālās reformas gaitu, attiecībā uz reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām izmantoti par laika periodu no 2010. līdz 2016. gadam[63].

[63] Statistikas dati dalījumā par reģionālās nozīmes attīstības centru pašvaldībām līdz 2010. gadam nav aktualizēti Centrālajā statistikas pārvaldē

2 IEGULDĪJUMI NACIONĀLAS UN REĢIONĀLAS NOZĪMES ATTĪSTĪBAS CENTRU PAŠVALDĪBĀS[64]

Latvijā ES fondu plānošanas periodā no 2007. līdz 2013. gadam tika īstenotas trīs darbības programmas[65]:

- ESF DP "Cilvēkresursi un nodarbinātība" (ES fondu finansējuma daļa - 633 milj. eiro);
- ERAF DP "Uzņēmējdarbība un inovācijas" (ES fondu finansējuma daļa - 765,6 milj. eiro);
- ERAF un KF DP "Infrastruktūra un pakalpojumi" (ES fondu finansējuma daļa – 3 190,4 milj. eiro).

DP "Infrastruktūra un pakalpojumi" mērķis bija **publiskās infrastruktūras un pakalpojumu kvalitātes un pieejamības uzlabošana**, līdzfinansējot ieguldījumus transporta, vides, enerģētikas, IKT, kultūras un tūrisma, mājokļu energoefektivitātes, pilsētu attīstības, kā arī izglītības un sociālajā infrastruktūrā un risinot citus ar infrastruktūras un pakalpojumu kvalitāti un pieejamību saistītus jautājumus, kas būtiski veicinātu ES un Latvijas reģionālās attīstības mērķu sasniegšanu. Programmā īstenotas sešas prioritātes. DP rezultātu piemēri pieejami 2.1. attēlā.

2.1. attēls

DP "Infrastruktūra un pakalpojumi" sasniegto rezultātu piemēri

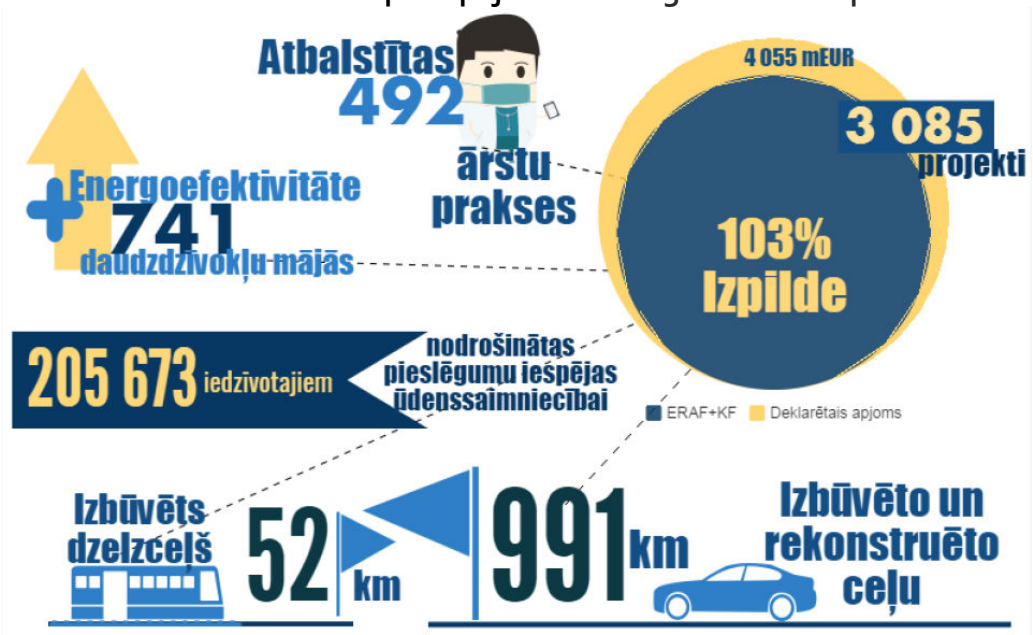

Avots: Autoru sagatavots, izmantojot DP noslēguma ziņojumos iekļauto informāciju

Ieguldījumi nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās veikti no dažādiem investīciju avotiem, tomēr vistiešāk mērķēti investīciju jomā "Integrēti projekti pilsētu un lauku attīstībai", kas īstenota DP "Infrastruktūra un pakalpojumi" 3.6. prioritātē "Policentriska attīstība".

[64] ES fondu plānošanas periodā no 2007. līdz 2013. gadam

[65] Informācija sagatavota izmantojot visu 3 DP noslēguma ziņojumus (https://www.esfondi.lv/es-fondu-slegsana) norādīti EK deklarētie izdevumi

2.1 Prioritātes „Policentriska attīstība" ieguldījumi

3.6. prioritātes „Policentriska attīstība" mērķis bija **veicināt valsts policentrisku attīstību, sniedzot atbalstu pilsētvides un pilsētreģionu konkurētspējas, sasniedzamības (pieejamības) un pievilcības faktoru attīstībai saskaņā ar integrētām pašvaldību attīstības programmām**. Prioritātē ar terminu **"pilsētvide"** saprot pilsētas teritoriju raksturojošo pazīmju kopumu, kas nosaka pilsētas kā dzīves un darba vietas pievilcību – mājoklis, publiskā infrastruktūra, vides kvalitāte, sabiedriskais transports u.c., savukārt, ar terminu "**pilsētreģions**" – pilsēta un tās funkcionālā ietekmes zona, saskaņā ar reģiona teritorijas plānojumā noteikto[66].

3.6. prioritātē „Policentriska attīstība" tika īstenotas trīs apakšaktivitātes (skat. 2.2. attēlā).

2.2. attēls

Prioritātes "Policentriska attīstība" apakšaktivitātes

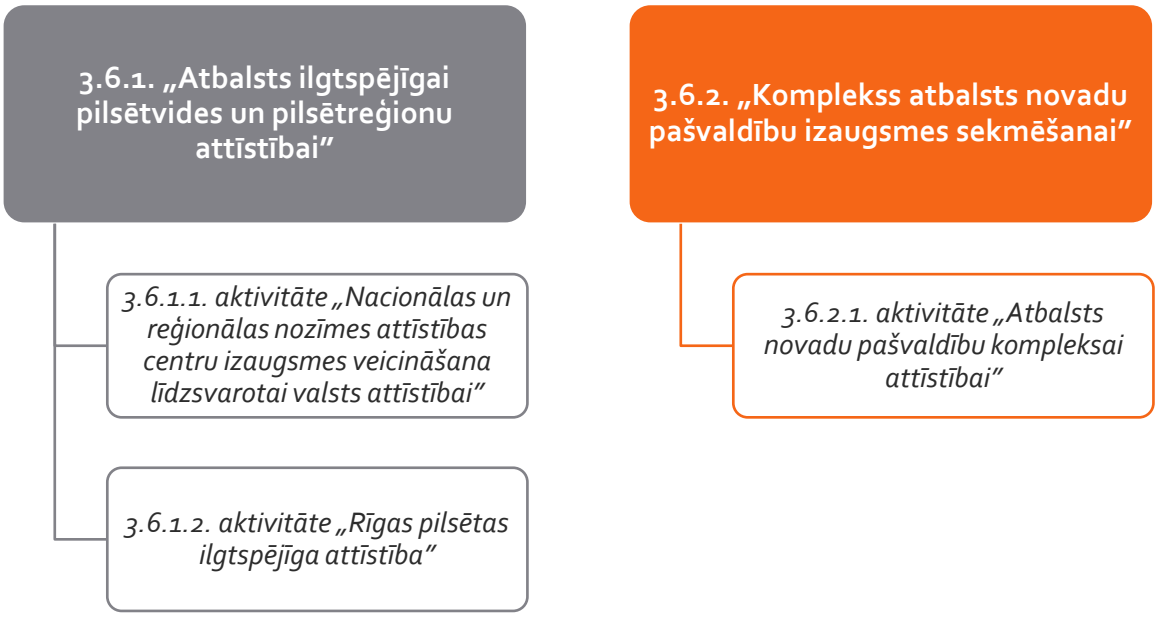

Avots: DP

No DP pavisam īstenotajiem 2999 projektiem (neskaitot tehniskās palīdzības projektus) ar kopējo ES fondu finansējumu 3 092,19 milj. eiro apmērā (kopējais projektu finansējumu 3 885,46 milj. eiro), **3.6. prioritātē "Policentriska attīstība" īstenoti 111 projekti ar kopējo ES fondu finansējumu 281,11 milj. eiro** (kopējais projektu finansējums 319,43 milj. eiro).

[66] 3 DP, 1200.punkts (2013.gada 26.septembra redakcija)

2.1. tabula

Prioritātes "Policentriska attīstība" ieguldījumu sadalījums pa aktivitātēm, milj. eiro

Aktivitātes	Pabeigto projektu skaits	ERAF	Attiecināmais pašvaldības finansējums	Valsts budžeta dotācija	Kopā
3.6.1.1. aktivitāte "Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotais valsts attīstībai"	93	248,32	18,87	10,90	**278,08**
Mērķis: **Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru (pilsētu) izaugsmes veicināšana**: resursu efektīva izmantošana**,** pilsētvides un pilsētreģionu konkurētspējas, sasniedzamības / pieejamības un pievilcības faktoru attīstība saskaņā ar integrētām pašvaldību attīstības programmām.			Darbības: **pilsētvides revitalizācija, uzņēmējdarbības** un tehnoloģiju **attīstība**, kopienas attīstība, **pilsētu un lauku partnerības veicināšana**		
Atbalstītās pašvaldības Pilsētas: Daugavpils, Liepāja, Jelgava, Rēzekne, Ventspils, Jēkabpils, Valmiera Novadi: Cēsu novads, Kuldīgas novads, Saldus novads, Līvānu novads, Talsu novads, Aizkraukles novads, Gulbenes novads, Madonas novads, Smiltenes novads					
3.6.1.2. aktivitāte "Rīgas pilsētas ilgtspējīga attīstība"	2	9,92	1,28	0,26	**11,46**
Mērķis: **Sekmēt galvaspilsētas Rīgas ilgtspējīgu attīstību un vides pievilcību**			Darbība: **degradēto teritoriju revitalizācija**		
Atbalstītā pašvaldība: Rīga					
3.6.2.1. aktivitāte "Atbalsts novadu pašvaldību kompleksai attīstībai"	16	22,90	5,86	1,12	**29,89**
Mērķis: **Atbalsts lielākajiem novadiem**			Darbības: **attīstības centru konkurētspējas celšana** (tiem iekļaujoties kopējā nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru tīklā un tas papildinot), **funkcionālo saišu veidošana** starp attīstības centriem un to piegulošajām teritorijām		
Atbalstītās pašvaldības: Novadi: Tukuma novads, Jelgavas novads, Siguldas novads, Limbažu novads, Bauskas novads, Alūksnes novads, Balvu novads, Preiļu novads, Rēzeknes novads, Daugavpils novads, Aizputes novads., Grobiņas novads					
Kopā:	**111**	**281,13**	**26,00**	**12,29**	**319,42**

Avots: autoru sagatavots, izmantojot DP noslēguma ziņojumā iekļauto informāciju[67]

Vislielākais finanšu apjoms ieguldīts 3.6.1.1. aktivitātes projektu īstenošanā – 87% no visiem prioritātē ieguldītajiem finanšu līdzekļiem. Šajā aktivitātē atbilstoši īstenots arī lielākais skaits projektu - 93 projekti no 111. No visām 3.6. prioritātē faktiski veiktajām finanšu

[67] https://www.esfondi.lv/upload/2007-2013_nosleguma_zinojums/3_op_fir_2007-2013_gala_31032017.pdf

investīcijām aptuveni 9% ieguldīti 3.6.2.1 aktivitātē īstenotajos projektos un nepilni 4% – 3.6.1.2. aktivitātes vienīgā finansējuma saņēmēja divu projektu (projekti Rīgas pilsētas degradēto teritoriju sakārtošanai) īstenošanā.

2.2. tabula

Prioritātes "Policentriska attīstība" ieguldījumi nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros, milj. eiro

Pašvaldības nosaukums	ERAF	Attiecināmais pašvaldības budžeta finansējums	Valsts budžeta dotācija pašvaldībām	Kopā	Projektu skaits
Daugavpils	39,97	2,68	1,72	44,36	12
Jelgava	25,65	2,2	0,81	28,65	7
Jēkabpils	2,74	0,05	0,14	2,93	2
Jūrmala**	-	-	-	-	-
Liepāja	40,48	3,52	1,91	45,91	10
Rēzekne	28,54	1,51	1,54	31,59	9
Rīga	9,92	1,28	0,26	11,46	2
Valmiera	15,06	0,99	0,48	16,52	7
Ventspils	18,37	1,38	0,76	20,5	8
Kopā nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās	**180,73**	**13,61**	**7,62**	**201,92**	**57**
Aizkraukles novads	9,09	0,57	0,28	9,93	4
Aizputes novads*	0,49	0,03	0,02	0,54	1
Alūksnes novads	4,64	0,88	0,18	5,69	2
Balvu novads	1,14	0,05	0,04	1,23	1
Bauskas novads	0,2	0,01	0,01	0,22	1
Cēsu novads	14,52	0,82	0,53	15,87	5
Daugavpils novads*	3,7	1,08	0,17	4,96	1
Dobeles novads**	-	-	-	-	-
Grobiņas novads*	0,46	0,33	0,03	0,83	1
Gulbenes novads	8,52	0,57	0,39	9,48	5
Krāslavas novads**	-	-	-	-	-
Kuldīgas novads	6,32	0,63	0,41	7,36	4
Limbažu novads	0,6	0,32	0,03	0,95	1
Līvānu novads	14,54	1,74	1,03	17,31	8
Ludzas novads**	-	-	-	-	-
Madonas novads	3,35	0,21	0,18	3,73	2
Ogres novads**	-	-	-	-	-
Preiļu novads	3,63	0,67	0,15	4,45	3
Rēzeknes novads*	6,09	1,98	0,42	8,48	1
Saldus novads	10,35	1,21	0,34	11,91	5
Siguldas novads	0,57	0,2	0,02	0,79	1
Smiltenes novads	6,3	0,46	0,23	6,99	4
Talsu novads	5,15	0,47	0,2	5,82	2
Tukuma novads	0,75	0,19	0,03	0,97	2
Valkas novads**	-	-	-	-	-
Kopā reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās	**100,41**	**12,42**	**4,69**	**117,51**	**54**

* nav reģionālas nozīmes attīstības centrs, ** šajā attīstības centrā ieguldījumi nav veikti
Avots: autoru sagatavots, izmantojot ESSFKFVIS datus

No visiem 3.6. prioritātē veiktajiem ieguldījumiem lielākā daļa ieguldīti nacionālas nozīmes attīstības centros (63% jeb 201,92 milj. eiro), trešā daļa – reģionālas nozīmes

attīstības centros (32% jeb 102,70 milj. eiro) un 5% jeb 16,53 milj. eiro ieguldīti novados, kas nav reģionālas nozīmes attīstības centri - Aizputes, Grobiņas, Rēzeknes un Daugavpils novadā (skat. 2.2. un 2.3. tabulu). No reģionālas attīstības perspektīvas raugoties, ieguldījumu koncentrēšana vienlaikus stiprina attīstības centru lomu attiecībā pret tiem piegulošajām (apkārtējām) teritorijām. Vienlaikus **ieguldījumu koncentrēšana tieši nacionālas nozīmes attīstības centros pastiprina šo centru ekonomiskās un sociālās attīstības atrāvienu no reģionālas nozīmes attīstības centriem**.

Skatoties plānošanas reģionu griezumā, lielākais ieguldījumu apjoms veikts Latgales reģionā – 112,38 milj. jeb 35% no kopējā, tam seko Kurzemes reģions (92,86 milj. jeb 29%), Vidzeme (58,28 milj. jeb 18%), Zemgale (41,73 milj. jeb 13%) un Rīga (14,17 milj. jeb 4%). Savukārt pašvaldību (attīstības centru) griezumā, lielākais ieguldījumu apjoms nacionālas nozīmes attīstības centros veikts Liepājā – (45,91 milj.), Daugavpilī (44,36 milj.) un Rēzeknē (31,59 milj.), savukārt reģionālas nozīmes attīstības centru vidū – Līvānu novadā (17,31 milj.), Cēsu novadā (15,87 milj.) un Saldus novadā (11,91 milj.). Detalizēts ieguldījumu sadalījums pieejams 2.3. attēlā.

2.3. attēls

Prioritātes "Policentriska attīstība" ieguldījumi plānošanas reģionu un pašvaldību dalījumā, milj. eiro

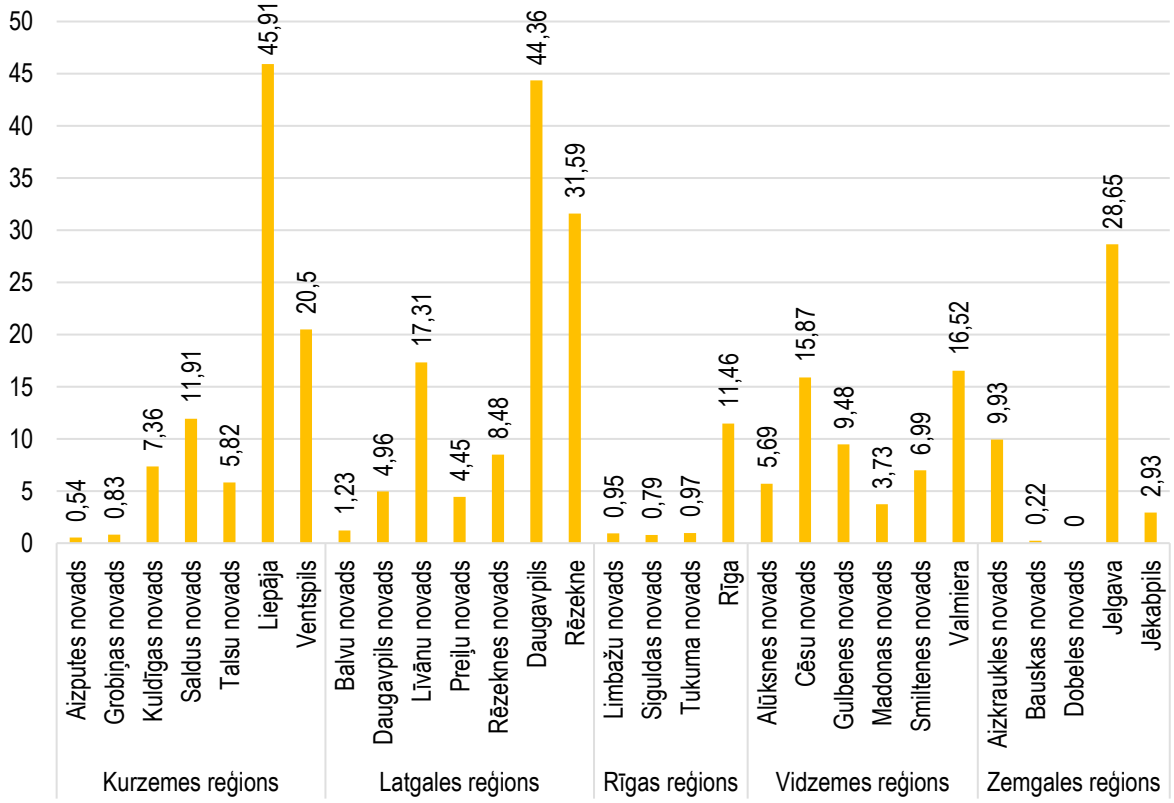

Avots: autoru aprēķins, izmantojot ESSFKFVIS datus

Ieguldījumus prioritātē sagrupējot pēc projektos faktiski paveiktā, jāsecina ka visvairāk ieguldīts ielās u.c. satiksmes (transporta) infrastruktūrā (56 projekti), kultūras un tūrisma infrastruktūrā (26 projekti) un izglītības infrastruktūrā (22 projekti) – 96,7% kopējā šīs prioritātes finansējuma ieguldīts tieši šajās trīs jomās. (skat. 2.3. tabulu nākamajā lpp.).

Nepieciešamība nacionālas nozīmes attīstības centros koncentrēt būtiskus ieguldījumus pamatinfrastrukturā - satiksmes infrastruktūrā, kultūras, tūrisma un izglītības

objektos - liecina par pašvaldību nepietiekamajām iespējām pietiekamā apjomā ieguldījumus veikt ar pašvaldības pašu resursiem (piemēram, nodokļu un nodevu ieņēmumiem). Šādā veidā notiek pašvaldības (vai valsts un pašvaldības kopējo) **resursu aizvietošana un ES fondu ieguldījumi būtībā aizstāj kapitālos uzturēšanas izdevumus** (neskaitot ikdienas uzturēšanas izdevumus), un neļauj koncentrēt ES fondu ieguldījumus stratēģisku un kompleksu attīstības projektu īstenošanā, piemēram, teritoriju sakārtošanā vai enkurobjektu būvniecībā.

Tā kā finansējuma saņēmējiem (pašvaldībām) finansējums bija piešķirts kvotu veidā un ierobežotas atlases veidā, projekti tika apstiprināti un īstenoti arī izpildot minimālās projektu atlases kritēriju prasības. Tas sekmēja situāciju, ka, **ņemot vērā novecojušas infrastruktūras īpatsvaru** gan nacionālas nozīmes attīstības centros, gan reģionos, **praktiski jebkurš ieguldījums pilsētās tika veikts, lai uzlabotu apkārtējas vides pievilcīgumu un sakārtotību**.

2.3. tabula

Prioritātes aktivitātēs īstenoto projektu grupējums ieguldījumu jomās[68]

Joma	3.6.1.1.	3.6.1.2.	3.6.2.1.
Energoefektivitāte pašvaldības ēkās	1	-	2
Ielas u.c. satiksmes (transporta) infrastruktūra	49	-	7
Izglītības infrastruktūra	17	-	5
Kultūras un tūrisma infrastruktūra	24	-	2
Teritorijas labiekārtošana	-	2	-
Uzņēmējdarbības infrastruktūra	1	-	-
Veselības aprūpes infrastruktūra	1	-	-
Kopā	**93**	**2**	**16**

Avots: autoru sagatavots, izmantojot ESSFKFVIS datus, projektu noslēguma ziņojumu un pašvaldību sniegto informāciju

Finansējuma ziņā apjomīgākie projekti 3.6. prioritātē "Policentriska attīstība" īstenoti nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās:

- Liepājas pilsētas ielu apgaismojuma sistēmas modernizācija un ielu rekonstrukcija – 17,5 milj. eiro;
- ielu infrastruktūras attīstība un Driksas upes krastmalas sakārtošana Jelgavā – 16,9 milj. eiro;
- Daugavpils pašvaldības izglītības iestāžu infrastruktūras attīstība – 10,2 milj. eiro.

No reģionālas nozīmes attīstības centriem finansējuma ziņā apjomīgākais projekts īstenots Saldū, kur par 6,1 milj. eiro uzbūvēta Saldus mākslas un mūzikas skolas ēka.

Lai noteiktu vai un kā prioritātē īstenotie projekti veicinājuši attīstības centru sociāli – ekonomisko attīstību, būtiski bija izprast, kas katrā no projektiem faktiski ticis īstenots. Ņemot vērā, ka 3.6. prioritātes ieguldījumu faktisko rezultātu apkopošana iepriekš nav tikusi veikta, izvērtējuma autori veica padziļinātu projekta noslēgumu pārskatu, ESSFKFVIS pieejamo datu analīzi un papildinot to ar pašvaldību sniegto vai publisko pieejamo informāciju, un apkopoja 3.6. prioritātē faktisko sasniegtos rezultātus, tas ir, noskaidroja, kas tieši, kur un kādā apjomā ar ES fondu finansējumu ticis īstenots. Detalizēts rezultātu apkopojums dalījumā pa plānošanas reģioniem pieejams 2.4. tabulā (skatīt ziņojuma nākamajā lpp.). Prioritātes faktiskie rezultāti plašāk identificēti un analizēti pilsētu profilos.

[68] Ieguldījumu jomas un attiecīgās ieguldījumu jomas projektu piemēri skatāmi pielikumā.

2.4. tabula

Prioritātē "Policentriska attīstība" īstenoto projektu faktiskie rezultāti sadalījumā pa plānošanas reģioniem

	Kurzemes	*Vidzemes*	*Latgales*	*Zemgales*	*Rīgas*	*Kopā*
Gājēju/veloceliņi, *km/m²**	8 517 m² 4,047 km ***Kopā:*** 4,14 km	19 685,62 m²	18 847,38 m² 6,298 km ***Kopā:*** 6,44 km	13 903,61 m² 0,833 km ***Kopā:*** 0,95 km	8 455 m²	**11,79 km**
Ietves, *km/m²**	5 020 m² 3,27 km ***Kopā:*** 3,34 km	21 960,39 m² 0,21 km ***Kopā:*** 0,36 km	14 488 m² 0,24 km ***Kopā:*** 0,36 km	49 259,20 m²		**4,06 km**
Brauktuve, *m²*	6 800	442 039,74	266 842,08	218 854,70		**934 536,52**
Ūdensapgādes tīkli, *km*	3,87	4,78	7,04	4,64	1,2	**21,53**
Sadzīves kanalizācijas tīkli, *km*	3,7	5,5	5,4	0,76		**15,36**
Lietus ūdens kanalizācijas tīkli, *km*	4,39	18,3	22,46	6,42	2,3	**53,87**
Izglītības iestādes, kurās veikti renovācijas darbi/uzbūvēta jauna/pārveidota par skolu, *skaits*	31	7	52	2		**92**
Ielu rekonstrukcija, t.sk. jaunas ielas, *km*	22,73	22,17	37,27	5,51	6,62	**94,30**
Labiekārtota teritorija, t.sk. zāliens, *m²*	51 299,95	101 012,79	569 839,86	133 397,68		**855 550,28**
Elektroapgādes vadi, *km*	0,57	6,52	26,74	6,52	6,50	**46,85**
Atjaunotas/uzbūvētas sabiedriskas iestādes (bibliotēkas, kultūras nami u.c., izņemot skolas), *skaits*	14	5	12	7	2	**40**
Rekonstruēto telpu platība, *m²*	17 594,15	14 399,50	129 393,05	23 205,91	2 418	**187 010,61**
Izbūvēti, rekonstr. stāvlaukumi, *m²*	12 367,50	10 215,86	19 004,53	10 121,20	2 843	**54 552,09**
Autoostu, dzelzceļa staciju rekonstr., *skaits*	1		1		1	**3**
Izbūvēts sliežu ceļš, *km*	2,60					**2,60**
Rekonstruēti pilsētas laukumi, *m²*	46 294					**46 294**
Degradēto teritoriju funkcionālā aktivizēšana, *teritoriju skaits*					2	**2**
Izstrādāts būvprojekts, *skaits*	1					**1**

* *atsevišķu projektu progresa pārskatos faktiski izbūvēto gājēju celiņu, veloceliņu un ietvju rezultātu atspoguļošanai izmantotas atšķirīgas mērvienības (gan km, gan m²). Rezultātu apkopojumam izmantota tikai viena mērvienība – kilometri, iekļaujot tajos arī tos rezultātus, kas izteikti m2 (veikta m² konvertēšana uz km).*

Avots: autoru sagatavots, izmantojot projektu noslēgumu ziņojumus

Vienlaikus jāņem vērā, ka daļa projektu faktisko rezultātu nav savstarpēji salīdzināmi, jo dažādu projektu progresa pārskatos viena un tā paša rezultāta veida atspoguļošanai

izmantotas atšķirīgas mērvienības. Piemēram, atsevišķos projektos izbūvētie veloceliņi atsevišķu projektu pārskatos norādīti kvadrātmetros, savukārt citos – kilometros (vai metros). Tāpat, piemēram, atsevišķos publisku ēku rekonstrukcijas (t.sk. energoefektivitātes paaugstināšanas) projektos faktiski sasniegtie rezultāti norādīti atšķirīgi – citos norādīta konkrēta rekonstruētā objekta platība kvadrātmetros, savukārt citos projektos informāciju par rekonstrukcijas faktiskajiem darbiem atspoguļojot vien rekonstruēto ēku skaitu, piemēram, viena ēka.

Apkopojot kopējos faktiskos projektu rezultātus, var secināt, ka 3.6. prioritātē "Policentriska attīstība":

- ✓ izbūvētas, rekonstruētas vai labiekārtotas **pilsētu ielas**[69] **125 km** garumā,
- ✓ izbūvēti, rekonstruēti vai labiekārtoti **gājēju un veloceliņi 12 km** garumā,
- ✓ izbūvētas, rekonstruētas vai labiekārtotas **ietves 4 km** garumā,
- ✓ izbūvēti vai rekonstruēti **ūdensapgādes tīkli 21 km** garumā,
- ✓ izbūvēti vai rekonstruēti sadzīves **kanalizācijas tīkli 15 km** garumā,
- ✓ izbūvēti vai rekonstruēti **lietus ūdens kanalizācijas tīkli 53 km** garumā,
- ✓ **labiekārtota teritorija 85 ha** platībā,
- ✓ izbūvētas, rekonstruētas, renovētas vai labiekārtotas **92 izglītības iestādes un 43 sabiedriskās ēkas** (bibliotēkas, kultūras nami, autoostas, dzelzceļa stacijas),
- ✓ izbūvēti vai rekonstruēti **2,6 km sliežu ceļi (tramvaja sliedes)**,
- ✓ kā arī sasniegti daudzi citi rezultāti.

Uzskatāmu pārmaiņu radīšanā 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā **īpaši izceļami tādi projekti, kuru rezultātā radīti pašvaldībām stratēģiski "enkurobjekti", sakārtojot (atdzīvinot) neizmantotas teritorijas un ēkas un izveidojot jaunu pakalpojumu infrastruktūru**. Piemēram, Daugavpilī, pašvaldībai stratēģiski attīstot Daugavpils cietokšņa kompleksu, izveidojot tajā Marka Rotko mākslas centru, būtiski tikusi veicināta Daugavpils kā tūrisma galamērķa attīstība. Papildinot šos ieguldījumus ar ieguldījumiem pašvaldības ielu tīkla attīstībā, tikusi veicināta arī Daugavpils ekonomiskā attīstība, nostiprinot arī Daugavpils kā uz rūpniecību orientētas pilsētas statusu reģionā. Šāda pieeja nodrošinājusi ilgtermiņa darba vietu pieejamību pilsētā un kopumā veicinājusi iedzīvotāju dzīves kvalitāti vidējā termiņā.

Līdzīgi arī Jelgavā, kombinējot ES fondu īstenotus projektus uzņēmējdarbības atbalstam (pamatinfrastruktūras sakārtošanu un attīstību) iepriekš neizmantoto teritoriju atdzīvināšanu, tikusi veicināta Jelgavas kā tūrisma galamērķa un uz rūpniecību orientētas pilsētas attīstība reģionā. Izveidotais "enkurobjekts" – Pasta sala un Mītavas tilts būtībā nodrošinājis Jelgavas kā tūrisma galamērķa izveidi, pašvaldībai mērķtiecīgi organizējot arī plaša mēroga starptautiskus pasākumus (piemēram, starptautisko ledus skulptūru festivālu ziemas sezonā un starptautisko smilšu skulptūru festivālu vasarā), radījis jaunu privātā sektora pakalpojumu sniedzēju izvietošanos atdzīvinātajā apkārtnē, radot jaunas darba vietas un kopumā veicinot dzīves kvalitātes uzlabošanos pilsētā. Jelgavas pašvaldības gadījumā būtisks projekta ietekmes priekšnosacījums bijusi pašvaldības proaktīva rīcība izveidotās infrastruktūras izmantojamības veicināšanā.

[69] Pieņemot, ka ielas platums atbilst vietējas ielas nozīmes statusam (vismaz 30 metru).

2.4. attēls

Faktiskie prioritātē "Policentriska attīstība" īstenoto projektu rezultāti plānošanas reģionu dalījumā

Avots: autoru sagatavots, izmantojot ESSFKFVIS datus, projektu noslēguma pārskatos iekļauto un pašvaldību sniegto informāciju

2.5. attēls

Rotko mākslas centrs Daugavpilī uzskatāms par vienu no labās prakses prioritātē "Policentiska attīstība" īstenotajiem projektu piemēriem[70]

Avots: Daugavpils pašvaldības foto

[70] Prioritātē īstenos projekts Daugavpils Artilērijas arsenāla ēkas Mihaila ielā 12 rekonstrukcijai un pielāgošanai Daugavpils Rotko mākslas centra darbības nodrošināšanai, kā arī apkārtējās teritorijas labiekārtošanai.

Apkopjot, 3.6. prioritātē ievērojamākie, plašāku rezonansi guvušie vai būtiskākie akcentējamie[71] sasniegtie rezultāti, kas vērtējami kā labās prakses piemēri pilsētvides ieguldījumiem ir:

- **Daugavpils Rotko mākslas centra ēkas rekonstrukcija[70],** pieguļošās teritorijas labiekārtošana un **Daugavpils cietokšņa Nikolaja ielas rekonstrukcija;**
- Daudzfunkcionālā centra **„Vidzemes koncertzāle "Cēsis""[72]**;
- **Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centrs "Zeimuļs" Rēzeknē**;
- **Koncertzāle "Liepājas dzintars"**[73]
- **Pasta salas labiekārtošana Jelgavā;**
- **Spīķeru krastmalas labiekārtošana Rīgā**;
- Dzelzceļa stacijas ēkas un **stacijas laukuma labiekārtošana Siguldā;**
- **Tilta pār Gauju rekonstrukcija Valmierā.**

2.6. attēls

Vidzemes koncertzāle "Cēsis" uzskatāms par vienu no labās prakses prioritātē "Policentiska attīstība" īstenotajiem projektu piemēriem[72]

Avots: Cēsu pilsētas pašvaldība

[71] Par būtiski akcentējamiem tiek uzskatīti rezultāti, kas kompleksā, saturiski papildinošā, integrētā veidā risina pašvaldības un reģionālās attīstības vajadzības, nodrošina rezultātu redzamību un atpazīstamību, akcentē arhitektoniski kvalitatīvus risinājumus, nodrošina rezultātu izmantojamību, sekmē teritoriju sociāli – ekonomisko izmantošanu un veicina pilsētvides kvalitāti

[72] Prioritātē īstenots projekts koncertzāles ēkas Raunas ielā 12, Cēsīs rekonstrukcijai un paplašināšanai un teritorijas labiekārtošanai

[73] Prioritātē īstenots projekts koncertzāles ārējo inženierkomunikāciju izbūvei, ēkas uz projektu proporcionāli attiecināmie būvdarbi un apkārtējās teritorijas labiekārtošana

2.2 Prioritātes "Policentriska attīstība" projektus papildinošie ieguldījumi DP "Infrastruktūra un pakalpojumi"

Ņemot vērā izvērtējuma saturiskās papildinātības kritērijus, kā 3.6. prioritātes "Policentriska attīstība" **papildinošie projekti nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros identificēti kopumā 595 projekti ar ES fondu finansējumu 1 345,34 milj. eiro** (kopējais finansējums 1 686,17 milj. eiro (skat. 2.5. tabulu un 2.6. tabulu). Šo projektu skaitā ietverti arī tie sākotnēji 3.6. prioritātē īstenotie projekti, kuru izdevumi noslēguma deklarēšanas laikā pārcelti uz 2. darbības programmas "Uzņēmējdarbība un inovācijas" 2.3.2.2.3.apakšaktivitāti "Atbalsts ieguldījumiem infrastruktūrā uzņēmējdarbības attīstībai" (kopā 21 projekts ar kopējo ES fondu finansējumu 62,04 milj. eiro apmērā). No kopējā finansējuma 10,7% (182 milj. eiro) ir nacionālais privātais finansējums. Salīdzinoši nelielu daļu veido arī valsts budžeta dotācijas pašvaldībām projektu īstenošanai (0,92%) un pašu pašvaldību budžeta finansējums (4,17%). ES fondu finansējums veido 79,65% no ieguldījumiem.

2.5.tabula

Papildinošo projektu sadalījums reģionālas un nacionālas nozīmes centros

Aktivitātes/apakšaktivitātes nosaukums		milj. eiro
2.3.2.2.3.	Atbalsts ieguldījumiem infrastruktūrā uzņēmējdarbības attīstībai (sākotnēji 3.6. prioritātē īstenotie projekti)	62,04
3.4.3.3.	Atbalsts kultūras pieminekļu privātīpašniekiem kultūras pieminekļu saglabāšanā un to sociālekonomiskā potenciāla efektīvā izmantošanā	9,65
3.1.3.2.	Atbalsts vispārējās izglītības iestāžu tīkla optimizācijai	0,79
3.1.2.1.1.	Augstākās izglītības iestāžu telpu un iekārtu modernizēšana studiju programmu kvalitātes uzlabošanai, tajā skaitā, nodrošinot izglītības programmu apgūšanas iespējas arī personām ar funkcionāliem traucējumiem	104,67
3.5.1.2.3.	Dalītās atkritumu apsaimniekošanas sistēmas attīstība	4,11
3.4.1.5.2.	Hidrotehnisko būvju rekonstrukcija plūdu draudu risku novēršanai un samazināšanai	1,67
3.1.3.1.	Kvalitatīvai dabaszinātņu apguvei atbilstošas materiālās bāzes nodrošināšana	16,17
3.3.1.3.	Lielo ostu infrastruktūras attīstība "Jūras maģistrāļu" ietvaros	107,45
3.3.1.6.	Liepājas Karostas ilgtspējīgas attīstības priekšnoteikumu nodrošināšana	8,02
3.1.1.1.	Mācību aprīkojuma modernizācija un infrastruktūras uzlabošana profesionālās izglītības programmu īstenošanai	126,52
3.4.2.1.2.	Nacionālas nozīmes velotūrisma produktu attīstība	3,79
3.4.3.1.	Nacionālas un reģionālas nozīmes daudzfunkcionālu centru izveide	20,97
3.5.2.1.1.	Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai	60,58
3.3.1.5.	Pilsētu infrastruktūras uzlabojumi sasaistei ar TEN-T	28,05
3.1.4.3.	Pirmskolas izglītības iestāžu infrastruktūras attīstība nacionālas un reģionālas attīstības centros	41,50
3.4.1.5.1.	Plūdu risku samazināšana grūti prognozējamu vižņu-ledus parādību gadījumos	2,95
3.2.1.5.	Publiskais transports ārpus Rīgas	23,49
3.2.1.3.1.	Satiksmes drošības uzlabojumi apdzīvotās vietās ārpus Rīgas	8,05
3.2.1.3.2.	Satiksmes drošības uzlabojumi Rīgā	13,71
3.4.3.2.	Sociālekonomiski nozīmīgu kultūras mantojuma objektu atjaunošana	15,42
3.4.4.2.	Sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi	2,90
3.1.3.3.1.	Speciālās izglītības iestāžu infrastruktūras un aprīkojuma uzlabošana	4,60
3.1.5.3.1.	Stacionārās veselības aprūpes attīstība	163,21
3.3.1.1.	TEN-T autoceļu tīkla uzlabojumi	3,40
3.3.1.2.	TEN-T dzelzceļa posmu rekonstrukcija un attīstība (Austrumu-Rietumu dzelzceļa koridora infrastruktūras attīstība un Rail Baltica)	129,17
3.2.1.2.	Tranzītielu sakārtošana pilsētu teritorijās	93,93
3.5.1.1.	Ūdenssaimniecības infrastruktūras attīstība aglomerācijās ar cilvēku ekvivalentu lielāku par 2000	272,46
3.4.2.1.1.	Valsts nozīmes pilsētbūvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstība	7,57
3.1.5.1.2.	Veselības aprūpes centru attīstība	3,17
3.4.1.4.	Vēsturiski piesārņoto vietu sanācija	2,55
3.1.3.3.2.	Vispārējās izglītības iestāžu infrastruktūras uzlabošana izglītojamajiem ar funkcionāliem traucējumiem	2,78
	Kopā (ES fondu finansējums)	**1 345,34**

Avots: autoru apkopojums, izmantojot ESSFKFVIS datus un 3. DP noslēguma ziņojuma informāciju

2.6. tabula

Papildinošo projektu sadalījums prioritātēs

Prioritāte	Pabeigtie projekti, skaits		ES fondu finansējums, milj. eiro	
	RC un NC	Visi	RC un NC	Visi
2.3.2.2.3. Atbalsts ieguldījumiem infrastruktūrā uzņēmējdarbības attīstībai	19	21	59,77	62,04
3.1. Infrastruktūra cilvēku kapitāla nostiprināšanai	259	398	463,41	511,62
3.2. Teritoriju pieejamības un sasniedzamības veicināšana	91	149	139,18	166,81
3.3. Eiropas nozīmes transporta tīklu attīstība un ilgtspējīga transporta veicināšana	15	45	276,09	713,49
3.4. Kvalitatīvas vides dzīvei un ekonomiskai aktivitātei nodrošināšana	74	122	67,49	88,85
3.5. Vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšana	137	265	337,15	533,72
3.6. Policentriska attīstība	*107*	*111*	*270,40*	*281,13*
Kopā	702	1111	1613,48	2357,66

Avots: autoru apkopojums, izmantojot ESSFKFVIS datus

2.7.attēls

DP "Infrastruktūra un pakalpojumu" ieguldījumi pilsētvidē un papildinošie ieguldījumi (tikai nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros) dalījumā pa prioritātēm, projektu skaitu un ES fondu finansējumu milj. eiro.)

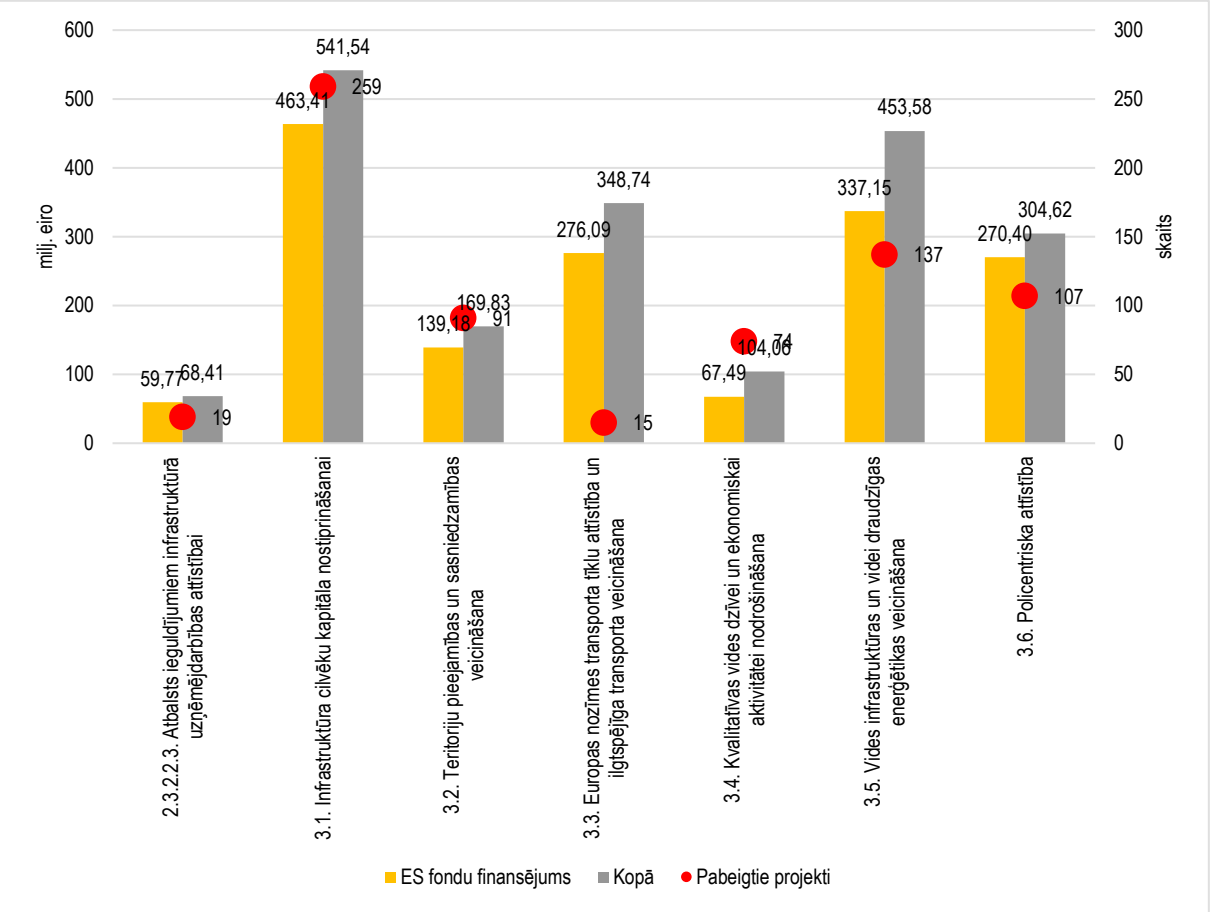

Avots: autoru gatavots, izmantojot ESSFKFVIS datus

Lielākā daļa papildinošo ieguldījumu, vērtējot dalījumā pa DP "Infrastruktūras un pakalpojumi" ieguldījumu prioritātēm, veido ieguldījumi ūdenssaimniecības infrastruktūras

attīstībā (272,46 milj. eiro) un stacionārās veselības aprūpes infrastruktūras attīstībā (163,21 milj. eiro).

Kopumā nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros ieguldīts ES fondu finansējums 1 345,34 milj. eiro apmērā, no tā absolūti lielākā daļa 8 republikas pilsētās – 1 019 milj. eiro (75,9%). No republikas pilsētās ieguldītā finansējuma lielākā daļu ieguldīta 4 pilsētās - Rīgā 358,72 milj., Liepājā 182,1 milj., Daugavpilī 130,11 milj. un Ventspilī 124,37 milj. eiro (skatīt 2.8. attēlā).

2.8.attēls

ES fondu 2007.-2013.gada plānošanas perioda papildinošie ieguldījumi nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros (tikai ERAF un KF), milj. eiro.

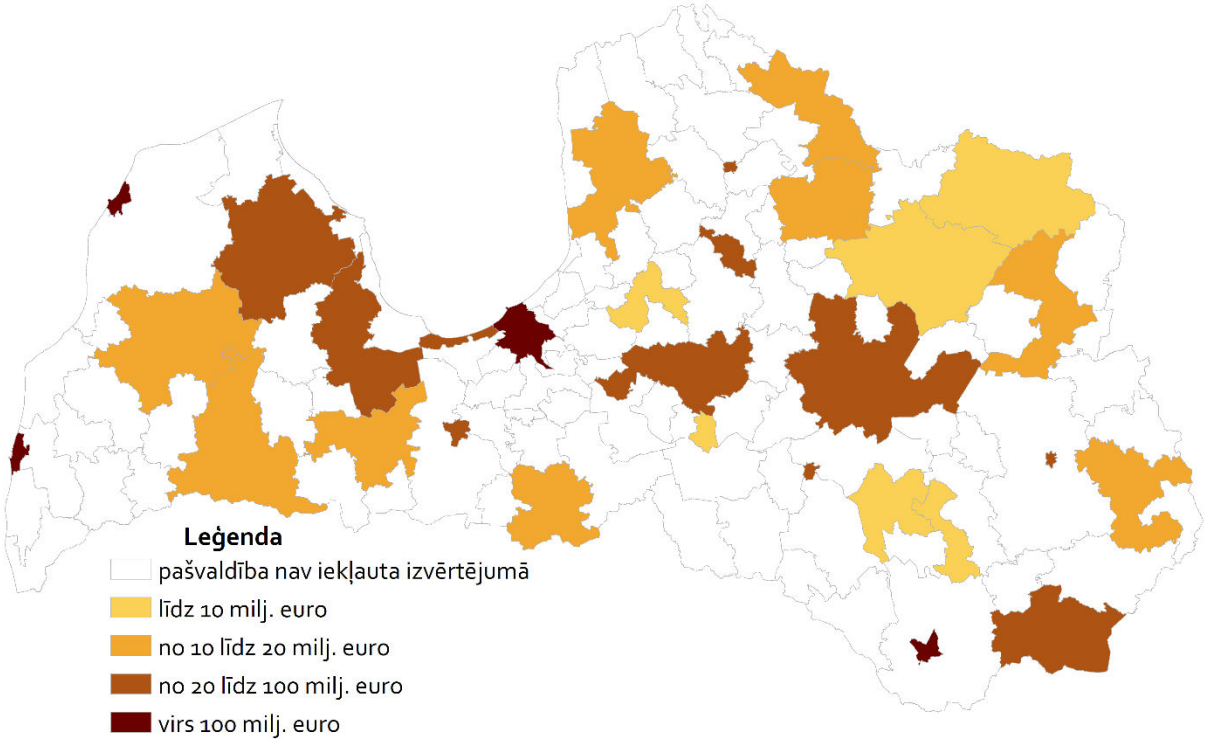

Avots: autoru aprēķins, izmantojot ESSFKFVIS datus

Starp reģionālas nozīmes attīstības centriem apjomīgākie ieguldījumi veikti Ogres novadā (38,35 milj. eiro), Tukuma novadā (28,27 milj. eiro), Krāslavas novadā (25,03 milj. eiro) un Talsu novadā (24,68 milj. eiro). Vienlaikus gan jāatzīst, ka reģionālas nozīmes attīstības centros (novados) īstenotie projekti apjoma ziņā bija ievērojami mazāki kā nacionālas nozīmes attīstības centros īstenotie un vidēji bija ap 1 milj. eiro, kamēr nacionālas nozīmes attīstības centros īstenoto projektu vidējais lielums ir 3,3 milj. eiro.

Lielā mērā pašvaldības raksturo projektu piesaistītie **ES fondu līdzekļi vidēji uz projektu** (skatīt 2.9. attēlā ziņojuma nākamajā lpp.), piemēram, Alūksnes novadā uz vienu projektu tas bijis zemākais starp novadiem – 527 tūkst. eiro, savukārt Krāslavas novadā – 1,78 milj. eiro (tiesa gan liela daļa īstenoto projektu saistīti ar tranzītceļu (ielu) sakārtošanu novada centrā, Krāslavā).

Reģionu griezumā apjomīgākie ieguldījumi veikti Rīgas un Vidzemes reģionos (attiecīgi 85,34 milj. un 87,77 milj. eiro; 26,41% un 27,16%). Kurzemes reģionā – 16,69%, Latgales – 18,94% un Zemgales reģionā tikai 10,78%.

2.9. attēls

ES fondu 2007.-2013.gada plānošanas perioda papildinošie projektu vidējais piesaistītais ES fondu finansējums nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros

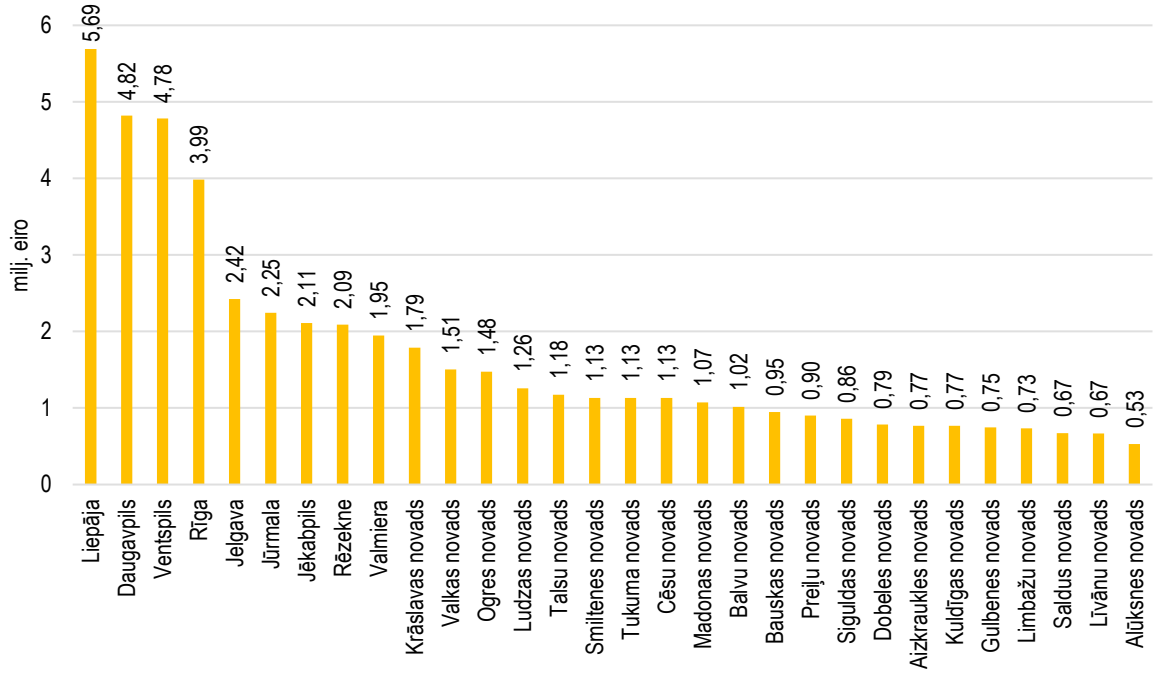

Avots: autoru aprēķins, izmantojot ESSFKFVIS datus

Vērtējot projektu papildinātību atbilstoši faktiskajiem ieguldījumiem un sasniegtajiem rezultātiem pēc iepriekš noteiktā dalījuma ieguldījumu jomās (skat. 2.1. nodaļu) projektiem ārpus 3.6. prioritātes īstenotajiem projektiem, absolūti **lielākais ieguldījumu apjoms papildinošajiem projektiem veikts inženierinfrastruktūras izbūvē vai rekonstrukcijā** (31% jeb 464,5 milj. eiro[74]), ielu u.c. satiksmes (transporta) infrastruktūras objektu izbūvē, rekonstrukcijā vai labiekārtošanā (28% jeb 413,1 milj. eiro) un izglītības infrastruktūras objektu būvniecībā, renovācijā vai rekonstrukcijā (23% jeb 348,6 milj. eiro).

Analizējot kopējo papildinošo ieguldījumu un ieguldījumu "Policentriskas attīstības" prioritātē veikto ieguldījumu – tātad darbības programmā kopējo veikto ieguldījumu apjomu pilsētvidē – **divas trešdaļas jeb 67% kopējo DP ieguldījumu pilsētvidē (1,1 miljarda eiro apmērā) ieguldīti nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās**, kamēr reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās viena trešdaļa jeb 33% kopējo DP ieguldījumu pilsētvidē (545,1 milj. eiro). Šāda ieguldījumu savstarpējā proporcija apstiprina iepriekš gūto atziņu, ka sociāli – ekonomiskā attīstība, veicot DP ieguldījumus, pilsētvidē bijusi mērķēta uz nacionālas nozīmes attīstības centru lomas (pozīcijas, sociāli – ekonomiskās attīstības) būtiskāku stiprināšanu pretstatā reģionālas nozīmes attīstības centriem, kas visdrīzāk vēl vairāk stiprinājis nacionālas nozīmes attīstības centru izaugsmi uz citu pašvaldību rēķina.

Starp plānošanas reģioniem vislielākais ieguldījumu apjoms veikts Kurzemes plānošanas reģionā – 33% jeb 560 milj. eiro (2.9. attēls), Rīgas plānošanas reģionā – 28% jeb 478,6 milj. eiro un Latgales plānošanas reģionā 26% jeb 440,6 milj. eiro. Ievērojami mazāks ieguldījumu apjoms veikts Zemgales plānošanas reģionā un Vidzemes plānošanas reģionā. Vērtējot šādu ieguldījumu sadalījumu no reģionālās attīstības perspektīvas, jāteic, ka daudz pamatotāk būtu bijusi mērķtiecīgāka ieguldījumu novirzīšana Latgales plānošanas reģiona

[74] Kopējais finansējuma apjoms.

pašvaldībām, kā arī citām teritorijām, kurās vērojami ievērojami zemāki sociāli – ekonomiskās attīstības rādītāji (skat. ziņojuma iepriekšējo nodaļu).

2.10. attēls

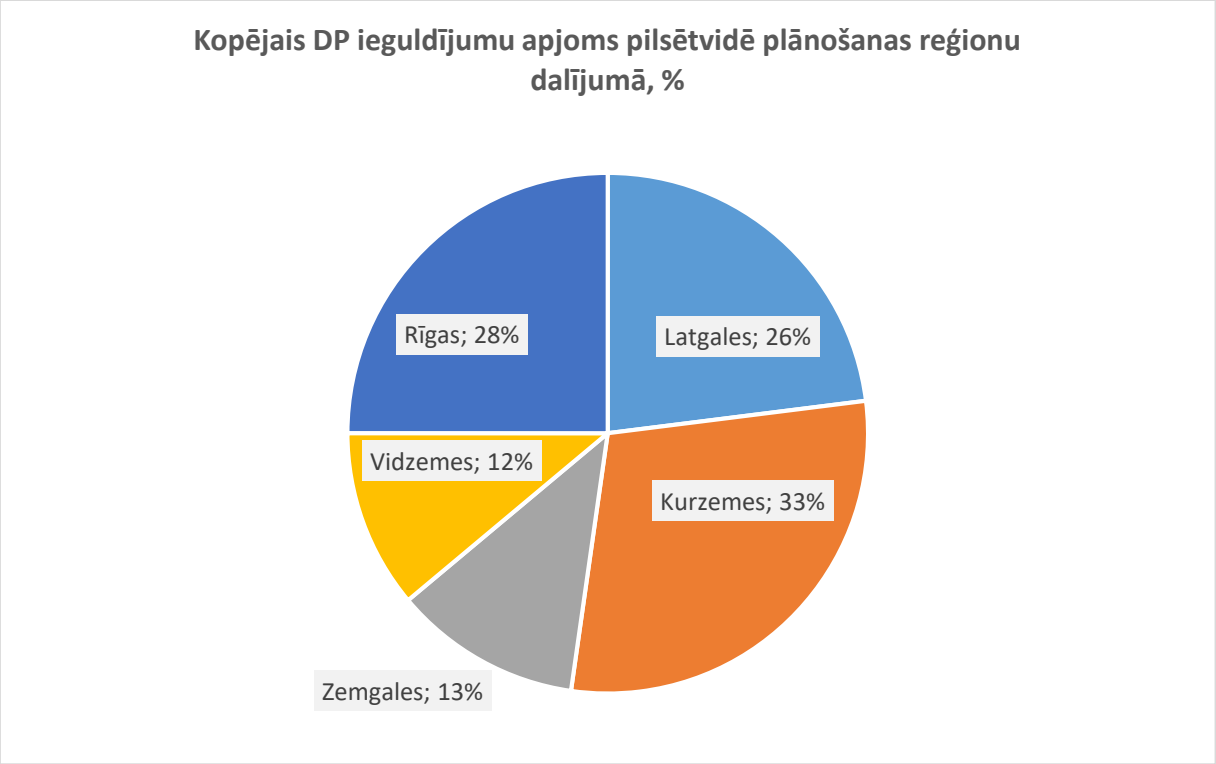

Avots: autoru aprēķins, izmantojot ESSFKFVIS datus

Skatot papildinošos projektus kopā ar 3.6. prioritātē īstenotajiem projektiem dalījumā pa ieguldījumu jomām**, lielākais ieguldījumu apjoms veikts ielu un citu satiksmes (transporta) infrastruktūras objektu būvniecībā, rekonstrukcijā vai labiekārtošanā (34% jeb 652,8 milj. eiro)**, inženierinfrastruktūras objektu būvniecībā vai rekonstrukcijā (24% jeb 464,5 milj. eiro) un izglītības infrastruktūras objektu būvniecībā, renovācijā vai rekonstrukcijā (22% jeb 416,2 milj. eiro).

DP veiktie **ieguldījumi pilsētvidē dalījumā pa ieguldījumu jomām bijuši vienmērīgi nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros kopumā** (2.11. attēls, skatīt ziņojuma nākamajā lpp.) – ielās u.c. satiksmes transporta infrastruktūrā ieguldīti attiecīgi 40% un 38%. bet inženierinfrastruktūrā attiecīgi 36% un 23% no kopējā papildinošā finansējuma. Izdalot šādā dalījumā, redzams, ka nacionālas nozīmes attīstības centros lielāks finansējuma apjoms (16%) ieguldīts veselības infrastruktūrā, un tikai tad seko ieguldījumi izglītības infrastruktūrā (13%), kas savukārt bijusi trešā finansiāli ietilpīgākā ieguldījumu joma reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās (10%).

2.11. attēls

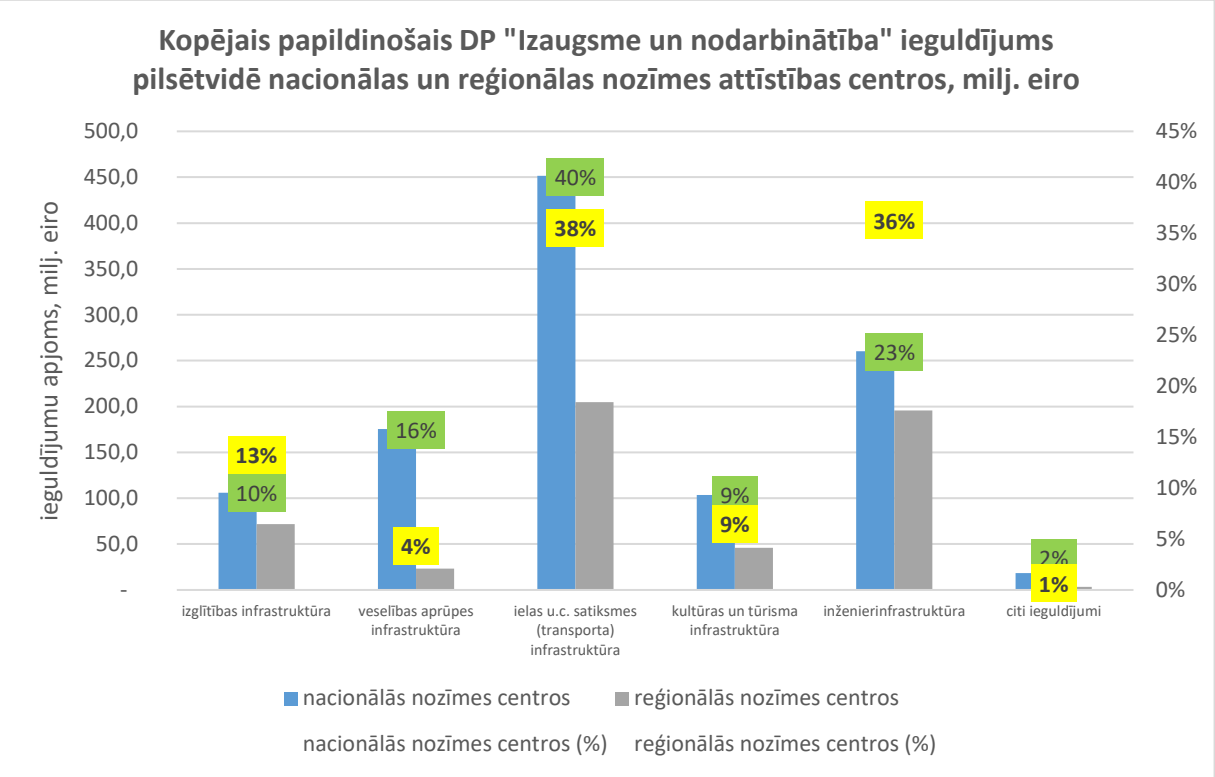

Avots: autoru aprēķins, izmantojot ESSFKFVIS datus

2.12. attēls

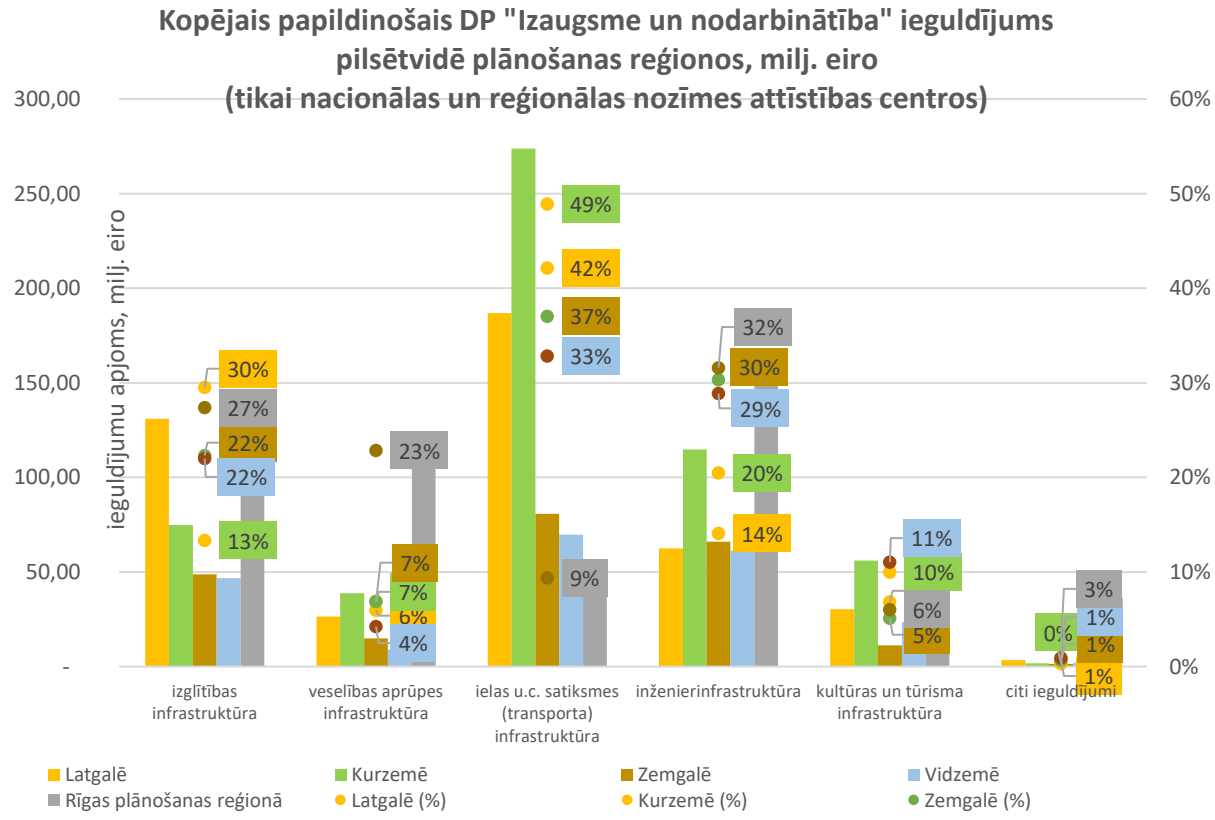

Avots: autoru aprēķins, izmantojot ESSFKFVIS datus

Dalījumā pa ieguldījumu jomām ieguldījumi plānošanas reģionu vidū kopumā sadalās vienmērīgi, tomēr vērojamas atšķirības Rīgas plānošanas reģionā veiktajos ieguldījumus salīdzinājumā ar citos plānošanas reģionos veiktajiem ieguldījumiem (2.12. attēls, skatīt ziņojuma iepriekšējā lpp.). Ieguldījumi ielu u.c. satiksmes (transporta) infrastruktūrā veidojuši lielāko īpatsvaru Kurzemes, Latgales, Zemgales un Vidzemes plānošanas reģionā, turpretī Rīgas plānošanas reģionā šai ieguldījumu jomā veikti vien 9% kopējo pilsētvides ieguldījumi. Rīgas plānošanas reģionā lielākais ieguldījumu īpatsvars veikts inženierinfrastruktūrā, kur kopumā ieguldīti arī būtiski līdzekļi citos plānošanas reģionos.

Atšķirīga bijusi arī ES fondu daļa kopējā finansējuma apjomā[75] dalījumā pa ieguldījumu jomām: **vidēji ES fondu finansējums veido 81% no kopējā pilsētvidē veikto papildinošo ieguldījumu apjoma** nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros, tai pašā laikā inženierinfrastruktūras jomas projektiem tas veido vien 75% un kultūras un tūrisma jomas projektiem 77% no kopējā finansējuma.

Analizējot ieguldījumu papildinātību pašvaldībās, iespējams izdalīt vairākus papildinātības veidus:

1. Ģeogrāfiskā un tematiskā papildinātība:
   - projektu realizācijas ģeogrāfiskā atrašanās vieta (vienā objektā vai objektu kopumā tiek veikti vairāki savstarpēji saistīti ieguldījumi no ES fondiem un citiem finanšu līdzekļiem);
   - realizēto projektu sasaiste ar 2004. – 2006. gada Es fondu plānošanas perioda projektiem vai 2014.-2020. gada ES fondu plānošanas perioda projektiem.
2. Rezultātu papildinātība:
   - pakalpojumu papildinātība (dažādiem projektiem kopsummā tiek uzlabots kāds pakalpojums, piemēram, izglītība);
   - uzņēmējdarbība – publisko projektu papildinātība privātā sektora investīciju projektiem (gadījumi, kad valsts un pašvaldības projektu rezultātā netiešu labumu gūst privātais sektors, kas rada inerci citiem ieguldījumiem un projektiem).

Pēc papildinātības principa īstenotie projekti nodrošinājuši redzamākas sociāli – ekonomiskās pārmaiņas projektus īstenojušajās pašvaldībās.

Secināms arī, ka **republikas pilsētu (nacionālas nozīmes attīstības centru) iespējas īstenot projektus pēc papildinātības principa bijušas finansiāli plašākas** un līdz ar to arī radītā sociāli – ekonomiskā ietekme lielākoties (ar atsevišķiem izņēmumiem) vērtējama kā būtiskāka salīdzinājumā ar reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām. Kopumā veiktie ieguldījumi arī ļāvuši daudz lielākā mērā stiprināt tieši nacionālas nozīmes attīstības centrus, nevis reģionālas nozīmes attīstības nozīmes centrus attiecībā pret apkārtējām pašvaldībām.

Jāuzsver, ka **projektu lietderību un sociāli – ekonomisko ietekmi noteicis vairāku faktoru kopums**: pašvaldības ilgtermiņa stratēģiskajiem mērķiem atbilstošu projektu īstenošana, projektu savstarpējā papildinātība, pašvaldības kapacitāte ES fondu piesaistē un projektu īstenošanā, esošā pašvaldības kopējā sociāli – ekonomiskā situācija un attīstības potenciāls.

[75] Deklarētie izdevumi.

Apkopjot, darbības programmā ievērojamākie, plašāku rezonansi guvušie vai būtiskākie akcentējamie[76] sasniegtie papildinošo projektu rezultāti, kas vērtējami kā labās prakses piemēri pilsētvides ieguldījumiem ir:

- **Austrumlatvijas koncertzāle "Gors"** (3.4.3.1.aktivitātē);
- **Cēsu pilsmuižas parka atjaunošana** tūrisma attīstībai (3.4.2.1. aktivitātē);
- vēsturiskā **Tirgus laukuma rekonstrukcija Dobelē** (3.4.2.1. aktivitātē)**;**
- **Jelgavas vecpilsētas atjaunošana** un pielāgošana tūrisma attīstībai (3.4.2.1. aktivitātē);
- Jaunas tramvaja līnijas izbūve un esošo **sliežu posmu rekonstrukcija Liepājā** (3.2.1.5. aktivitātē);
- Daugavpils vēsturiskā centra dominantes - **Vienības nama atjaunošana** (3.4.2.1. aktivitātē);
- Valmieras pilsētas centralizētās siltumapgādes sistēmas savienojuma ar Viestura laukuma, Valmieras pagasta, Burtnieku novada centralizēto siltumapgādes sistēmu izveide (3.5.2.1. aktivitātē);
- Vēsturiskās **Bangerta villas restaurācija** jaunu un inovatīvu muzeja pakalpojumu izveidei Kuldīgā (3.4.3.2.aktivitātē).
- u.c.

Plašāka informācija par papildinošo projektu piemēriem pieejama pašvaldību profilos.

2.13. attēls

Jelgavas vecpilsētas atjaunošana un pielāgošana tūrisma attīstībai uzskatāms par vienu no labās prakses papildinošajiem projektu piemēriem

Avots: Jelgavas pilsētas pašvaldība

[76] Par būtiski akcentējamiem tiek uzskatīti rezultāti, kas kompleksā, saturiski papildinošā, integrētā veidā risina pašvaldības un reģionālās attīstības vajadzības, nodrošina rezultātu redzamību un atpazīstamību, akcentē arhitektoniski kvalitatīvus risinājumus, nodrošina rezultātu izmantojamību, sekmē teritoriju sociāli – ekonomisko izmantošanu un veicina pilsētvides kvalitāti

Būtiski uzsvērt, ka **ieguldījumi ielu u.c. satiksmes infrastruktūras objektu būvniecībā vai rekonstrukcijā vērtējami pozitīvi gadījumos, kas paredz būtiskus satiksmes uzlabojumus pilsētā, vienlaikus veicina industriālo zonu sasniedzamības uzlabošanos, kā arī papildina citus pilsētā īstenotos attīstības projektus**. Šai ziņā kā vieni no veiksmīgākajiem vērtējami Daugavpilī īstenotie satiksmes infrastruktūras projekti (piemēram., Kārklu ielas satiksmes pārvada būvniecība, kas ievērojami atslogojusi satiksmes plūsmu pilsētas centrā, kā arī uzlabojusi piekļūšanu pilsētas rūpnieciskajām teritorijām), Jelgavā īstenotie vērienīgie ielu rekonstrukcijas projekti pilsētas centrā (piemēram, Lielās ielas), kas papildinājuši citus pilsētā īstenotos projektus (piemēram, tūrisma informācijas centra izveidi Sv. Trīsvienības baznīcas tornī (to rekonstruējot) un vecpilsētas atjaunošanu, atsevišķi Rīgā īstenotie satiksmes (transporta) infrastruktūras projekti, piemēram, K. Ulmaņa gatves un lidostas "Rīga" pievedceļa (P133) šķērsojuma rekonstrukcija, kas būtiski atslogojusi satiksmes plūsmu lidostas "Rīga" virzienā.

Ieguldījumi izglītības iestāžu ēkās, veselības aprūpes iestādēs, inženierinfrastruktūrā vērtējami kā pozitīvi no vispārējā pilsētvides kvalitātes viedokļa, jo **ļāvuši būtiski sakārtot novecojušo pilsētu infrastruktūru, veidojot un stiprinot pilsētu pamatinfrastruktūru**. Tai pašā laikā, **nav bijis iespējams gūt pierādījumus, ka ieguldījumi šajos infrastruktūras veidos būtu veicinājuši pilsētu sociāli – ekonomisko attīstības šķēršļu risināšanu īsā un vidējā laika periodā**. Šajos gadījumos būtiski ir, lai veiktie ieguldījumi tiktu mērķtiecīgi papildināti turpmākajos ES fondu plānošanas periodos un tiktu nodrošināta izveidotās infrastruktūras izmantojamība, iespējams stiprinot plānošanas reģionu lomu un iesaisti reģionālās attīstības (t.sk. ES fondu finansējuma plānošanas) jautājumā.

2.3 Prioritātes "Policentriska attīstība" projektu papildinošie ieguldījumi ārpus ES fondu darbības programmām

2.14.attēls

No citiem finansējuma avotiem īstenotie papildinošie projekti, milj. eiro.

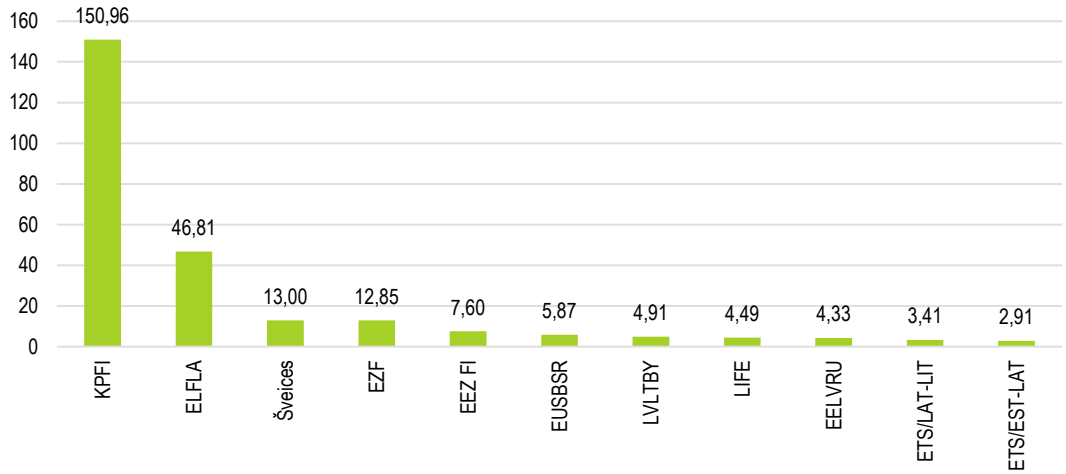

Avots: autoru aprēķins

No citiem finanšu avotiem, t.i., ārpus ES fondu darbības programmām nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centri īstenojuši 3 289 projektus, no tiem **ieguldījumi pilsētvidē veikti 1 420 projektos ar kopējo finansējumu 257,12 milj. eiro** (šie ieguldījumi nav dalīti pa ieguldījumu jomām). Apjomīgākie no tiem ir VARAM pārraudzītais Klimata pārmaiņu finanšu instruments (KPFI) un Zemkopības ministrijas pārvaldītais Eiropas lauksaimniecības fonds lauku attīstībai (ELFLA) (2.14. attēls). Lielāko finansējuma apjomu piesaistījušas Rīgas plānošanas reģiona un Vidzemes plānošanas reģiona novadu pašvaldības (2.15. attēls),

savukārt nacionālas nozīmes attīstības centru vidū būtiski lielāku finansējuma apjomu kā citas pašvaldības piesaistījusi galvaspilsēta Rīga (2.16. attēls), pārējām nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām piesaistot apjoma ziņā līdzīgu (aptuveni 5 reizes mazāku) papildinošo finansējumu.

2.15.attēls

No citiem finansējuma avotiem finansēto papildinošo projektu sadalījums plānošanas reģionos un reģionālas nozīmes attīstības centros, milj. eiro

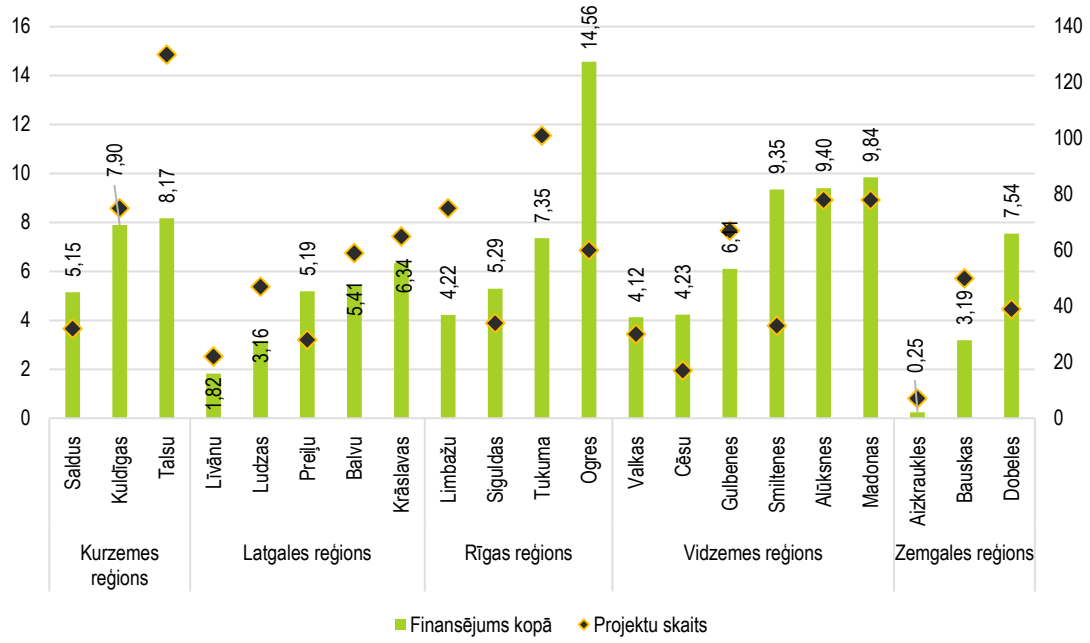

Avots: autoru aprēķins

2.16. attēls

No citiem finansējuma avotiem finansēto papildinošo projektu sadalījums nacionālas nozīmes attīstības centros, milj. eiro

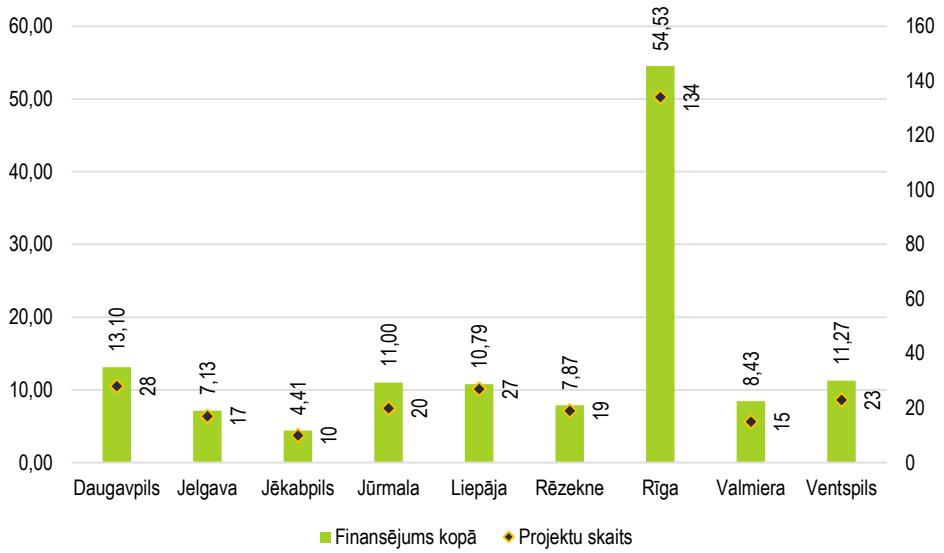

Avots: autoru aprēķins

Izrietoši no iepriekš rakstītā, pašsaprotami, ka KPFI ieguldījumi bijuši vispopulārākie visu plānošanas reģionu vidū. Uzmanības vērts ir fakts, ka ELFLA un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonda (EJZF) uz pilsētvides attīstību vērstie ieguldījumi salīdzinoši mazāk

ieguldīti Zemgales plānošanas reģionā un Rīgas plānošanas reģionā pretstatā citiem plānošanas reģioniem (2.17. attēls).

2.17. attēls

No citiem finansējuma avotiem finansēto papildinošo projektu sadalījums plānošanas reģionos dalījumā pa finansējuma avotiem, milj. eiro

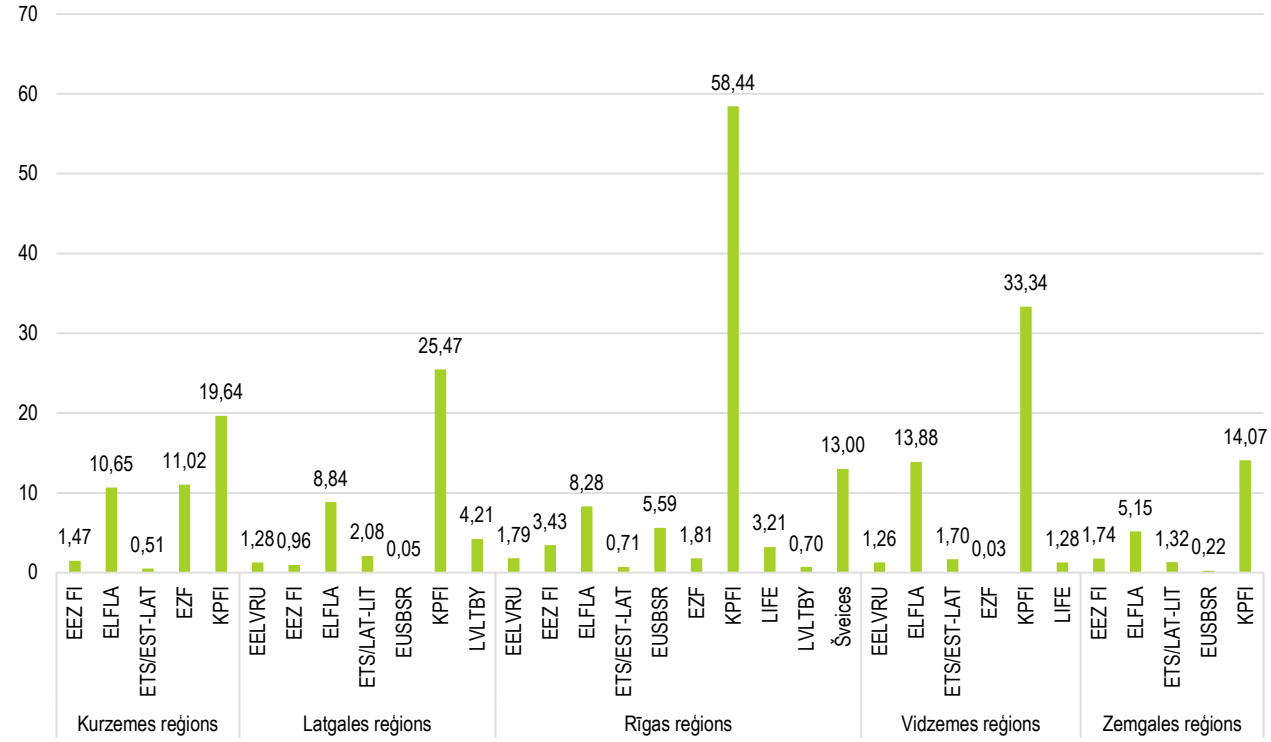

Avots: autoru aprēķins

No citiem finansējuma avotiem īstenoto papildinošo projektu piemēri iekļauti pašvaldību profilos.

Vienlaikus jāņem vērā, ka papildus šiem finansējuma avotiem, **pašvaldības projektus īstenojušas arī par saviem vai valsts budžeta līdzekļiem, vai citiem finanšu avotiem** (piemēram, Latvijas Olimpiskās komitejas finansējumu, ASV finanšu palīdzības līdzekļiem u.c.), **kas arī papildina iepriekš aprakstītos projektus, atsevišķos gadījumos veidojot turpmākus labās prakses piemērus** (piemēram, Olimpisko centru izveide vairākos nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros), taču to detalizēta analizē šajā izvērtējumā nav iekļauta (atsevišķi piemēri iekļauti pašvaldību profilos).

2.4 Kopējie ieguldījumi pilsētvidē

Apkopojot visus 2.1., 2.2. un 2.3. nodaļā analizētos ieguldījumus, secināms, **ka kopējais 2007. – 2013. gada Es fondu plānošanas periodā (faktiski no 2007. līdz 2016. gadam) nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros ieguldītais finansējums pilsētvidē veido 2 247,9 milj. eiro**, lielāko daļu šī finansējuma veidojot ES fondu finansējumam (2.18. attēls).

Var secināt, ka aptuveni **katrus 8,1 no 10 eiro no kopējā pilsētvidē ieguldītā finansējuma veido dažādi ES finanšu avoti** (ES fondi, ES struktūrfondi, ES teritoriālās sadarbības programmas u.c.), kas nozīmē to, ka pašvaldības savu sociāli – ekonomisko attīstību galvenokārt balsta uz dažādu ES finanšu avotu pieejamību.

2.18. attēls

Kopējais nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros ieguldītais finansējums pilsētvidē laika posmā no 2007. līdz 2016. gadam, milj. eiro

Avots: autoru aprēķins

72% no pilsētvides attīstībā ieguldītā finansējuma ieguldīti nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās, savukārt reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās - 28% (2.19. attēls), apstiprinot jau iepriekš secinātu par nacionālas nozīmes attīstības centru lomas lielāku stiprināšanu attiecībā uz reģionālas nozīmes attīstības centriem un pārējo valsts teritoriju. No pašvaldībām vislielākais finansējuma apjoms ieguldīts galvaspilsētā Rīgā (23% jeb 518,18 milj.), tādējādi vēl vairāk stiprinot galvaspilsētas lomu valsts ekonomikā. No novadu (reģionālas nozīmes attīstības centru) pašvaldībām vislielākās finansējuma apjoms ieguldīts Ogres novadā – 63,75 milj. eiro.

Plānošanas reģionu dalījumā lielākais ieguldījumu apjoms bijis Rīgas plānošanas reģionā (32%), Kurzemes plānošanas reģionā (27%) un Latgales plānošanas reģionā (19%). Salīdzinoši mazāks ieguldījumu apjoms bijis Vidzemes plānošanas reģionā (12%) un Zemgales plānošanas reģionā (10%).

2.19. attēls

Kopējais nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros ieguldītais finansējums pilsētvidē laika posmā no 2007. līdz 2016. gadam, milj. eiro

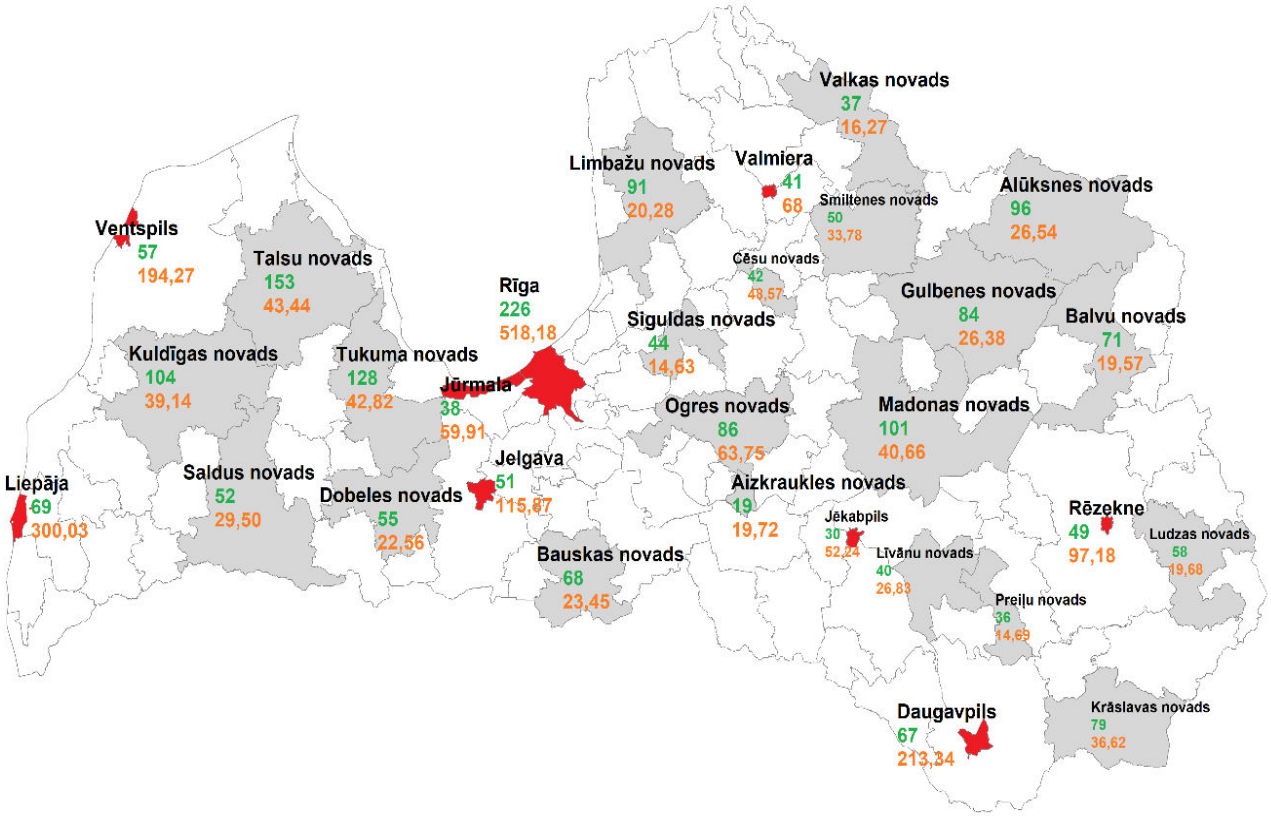

Attēlā zaļā krāsā norādīts projektu skaits, savukārt oranžā krāsā – pilsētvidē ieguldītā finansējuma apjoms miljonos eiro

Avots: autoru sagatavots

Šāda situācija no valsts reģionālās attīstības ilgtspējas viedokļa nav vērtējama viennozīmīgi pozitīvi. Attīstoties kopējajai valsts ekonomikai, ES fondu finansējums visticamākais saruks un pašvaldības būs spiestas meklēt citus finanšu avotus savu attīstības vajadzību finansēšanai. Līdz ar to, turpmākajos ES fondu plānošanas periodos, kopējam ES fondu finansējumam samazinoties, pašvaldībām un valstij kopumā ieguldījumi pilsētvidē jāplāno ļoti mērķtiecīgi, ņemot vērā faktiskās valsts un reģionālās attīstības vajadzības un iespējas ilgtermiņā, priekšroku dodot kompleksiem un savstarpēji papildinošiem (integrētiem) teritoriālajiem ieguldījumiem. Tāpat atbildīgajai nozares ministrijai ilgākā laika termiņā būtu ieteicams domāt par ES fondu finansējumam alternatīva, nacionālā attīstības finansējuma veidošanu pilsētu attīstības finansēšanai, kas ilgtermiņā varētu aizstāt ES fondu finansējumu vai vismaz būtiski to papildināt.

3 IEGULDĪJUMU IEVIEŠANAS MEHĀNISMS

3.1 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periods

Kārtību, kādā īstenoti izvērtējumā analizētie 3.6. prioritātes projekti, nosaka šādi normatīvie akti:

1. Ministru kabineta 2010. gada 26. janvāra noteikumi Nr. 91 "Noteikumi par darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6.1.1. aktivitāti "Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai"[77] (turpmāk – MK noteikumi Nr.91);
2. Ministru kabineta 2008. gada 4. augusta noteikumi Nr. 615 "Noteikumi par darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6.1.2. aktivitāti "Rīgas pilsētas ilgtspējīga attīstība""[78] (turpmāk – MK noteikumi Nr. 615);
3. Ministru kabineta 2010. gada 14. septembra noteikumi Nr. 843 "Noteikumi par darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6.2.1. aktivitāti "Atbalsts novadu pašvaldību kompleksai attīstībai""[79] (turpmāk – MK noteikumi Nr. 843).

3.6.1.1. aktivitātes pirmās un otrās kārtas tiesisko bāzi veido MK 2008. gada 27. maija noteikumi Nr. 377 "Noteikumi par darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6.1.1.aktivitāti "Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai" (turpmāk – MK noteikumi Nr.377). Laika periodā no 2008.gada maijam līdz 2010.gada janvārim šie noteikumi grozīti trīs reizes[80].

MK noteikumi Nr. 91 ir pieņemti 2010. gada 26. janvārī laika periodā starp 3.6.1.1. aktivitātes otro un trešo atlases kārtu un grozīti septiņas reizes[81]. Tātad kopumā no 2008. līdz 2015.gadam **3.6.1.1. aktivitātes ieviešanu regulējošais normatīvais akts ir grozīts 10 reizes, pie kam pēc 3 grozījumiem pārstrādāts pilnībā, jo plānotie grozījumi pārsnieguši 50%** no spēkā esošā normatīvā akta. MK noteikumi Nr. 615 ir grozīti vienu reizi – 2013.gada 13.decembrī, bet MK noteikumi Nr. 843 – četras reizes[82]. Problēmas saistībā ar MK noteikumu biežo grozījumu gatavošanu, mainot prasības un citus projektu ieviešanas nosacījumus, kā būtiska problēma ir minēta arī VRAA sagatavotajā informatīvajā apkopojumā[83] par projektu īstenošanas administratīvajiem ierobežojumiem.

Atbilstoši šiem normatīvajiem aktiem **3.6.1. pasākumu īstenošana notikusi ierobežotas projektu iesniegumu atlases veidā, kurā atbildīgā iestāde VARAM**[84] nosūta attiecīgajām pašvaldībām vai to izveidotajām iestādēm uzaicinājumu iesniegt projekta

[77] Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=205050#piel2&pd=1
[78] Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=180361
[79] Pieejams: https://likumi.lv/doc.php?id=218762
[80] 2008.gada 27.septembrī, 2009.gada 8.oktobrī un 2009.gada 17.decembrī
[81] 2010.gada 30.jūlijā, 2012.gada 19.maijā, 2012.gada 10.oktobrī, 2014.gada 1.janvārī, 2014.gada 11.oktobrī, 2014.gada 6.novembrī, 2015.gada 6.februārī
[82] 2012.gada 18.maijā, 2012.gada 25.septembrī, 2013.gada 30.oktobrī, 2015.gada 5.februārī
[83] Pieejams: http://www.vraa.gov.lv/uploads/ERAF2007-2013/151201_parskats_vraa_aktivitates.pdf
[84] Līdz 2010.gada novembrim Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas personā, kas likvidēta pamatojoties uz Ministru kabineta 2010.gada 22.novembra rīkojumu Nr.676 "Par Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas likvidācijas nodrošināšanu"

iesniegumu, kura **projekta ideja pirms tam ir saskaņota Koordinācijas padomes[85] sēdē**. Atbildīgā iestāde izveido projektu iesniegumu vērtēšanas komisiju, nodrošinot projektu iesniegumu vērtēšanu un pieņemot lēmumus par projekta iesnieguma apstiprināšanu, apstiprināšanu ar nosacījumu vai noraidīšanu.

Sadarbības iestāde VRAA personā slēdz vienošanos ar finansējuma saņēmēju par projekta īstenošanu, veic iepirkumu pirmspārbaudes, nodrošina projektu īstenošanas uzraudzību un kontroli, pārbauda un saskaņo projektu pārskatus, pārbauda finansējuma saņēmēja iesniegtos maksājuma pieprasījumus, apstiprina attiecināmo izdevumu summas, sagatavo maksājuma uzdevumus un izdevumu deklarācijas, kā arī veic izlases pārbaudes projektu īstenošanas vietās.

Projektu iesniegumos atbalstāmās darbības ir saistītas ar teritorijas atjaunošanu, konkurētspējas celšanu vai pilsētas attīstību, kas vērsta uz saimnieciskās darbības, satiksmes, sociālās, izglītības, kultūras vai tūrisma infrastruktūras attīstību vai izveidi, sekmējot ar šīs infrastruktūras izmantošanu, pieejamību un sasniedzamību saistītos publiskos pakalpojumus.

Savukārt attiecināmās tiešās izmaksas ir projekta pamatojošās dokumentācijas sagatavošanas izmaksas, jaunbūves, renovējamas, rekonstruējamas vai restaurējamas būves būvniecības izmaksas, to funkcionalitātes nodrošināšanai nepieciešamo visu sabiedrisko pakalpojumu pieslēgumu atjaunošana vai ierīkošana, tai skaitā stacionāro iekārtu un stacionārā aprīkojuma iegāde un uzstādīšana, sabiedriskā transporta efektivitātes paaugstināšana, teritorijas labiekārtošana, autoruzraudzības un būvuzraudzības izmaksas, izmaksas, kas saistītas ar būves nodošanu ekspluatācijā, kā arī pievienotās vērtības nodokļa maksājumi, kas tiešā veidā saistīti ar projektu.

Projektu iesniegumu atlase – vērtēšanas kritēriji

Saskaņā ar augstāk minētajiem normatīvajiem aktiem projektu vērtēšanas kritērijus iedala šādās grupās:

1. Administratīvie kritēriji (vērtēšanas sistēma – jā/nē un noraidāms/precizējams);
2. Atbilstības kritēriji – projekta un projekta iesniedzēja (vērtēšanas sistēma – jā/nē un noraidāms/precizējams);
3. Kvalitātes kritēriji (vērtēšanas sistēma – punktu skala);
4. Kritēriji par horizontālām prioritātēm (vērtēšanas sistēma – punktu skala);
5. Atbalsta piešķiršanas kritēriji (vērtēšanas sistēma – jā/nē).

Projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju skaits pa aktivitātēm un grupām ir apkopots 3.1. attēlā (skatīt ziņojuma nākamajā lpp.), savukārt kopējais projektu iesniegumu vērtēšanas kritēriju skaits pa aktivitātēm ir redzams 3.2. attēlā. (skatīt ziņojuma nākamajā lpp.).

[85] Koordinācijas padome ir koleģiāla institūcija, kurā iekļauti trīs Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas vai atbildīgās iestādes pārstāvji un pa vienam pārstāvim no Kultūras ministrijas, Satiksmes ministrijas, Ekonomikas ministrijas, Finanšu ministrijas, Izglītības un zinātnes ministrijas, Labklājības ministrijas, Veselības ministrijas, Zemkopības ministrijas, Valsts reģionālās attīstības aģentūras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Lielo pilsētu asociācijas un plānošanas reģioniem.

3.1. attēls

Vērtēšanas kritēriju skaits pa aktivitātēm un grupām

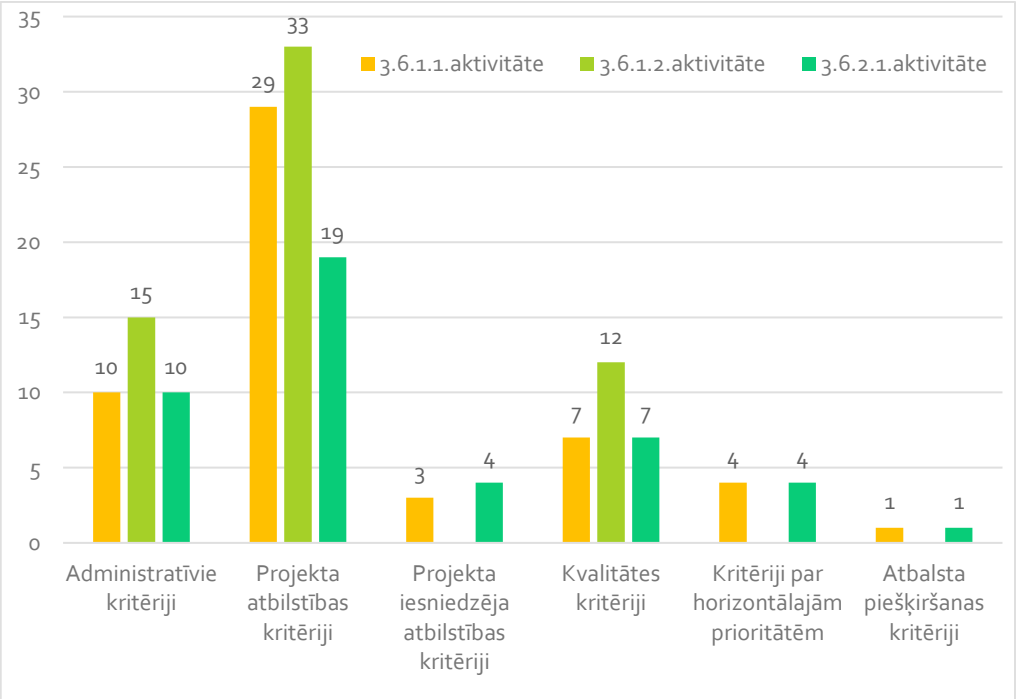

Avots: MK noteikumi Nr.91, MK noteikumi Nr.615, MK noteikumi Nr.843

3.2. attēls

Kopējais vērtēšanas kritēriju skaits pa aktivitātēm

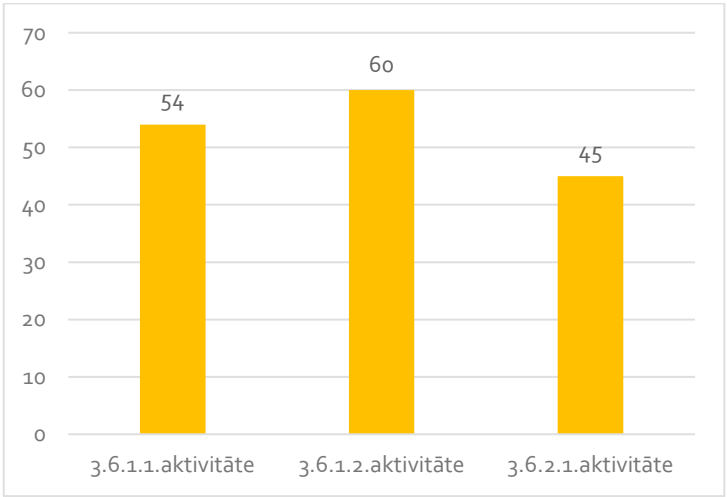

Avots: MK noteikumi Nr. 91, MK noteikumi Nr. 615, MK noteikumi Nr. 843

Analizējot projektu iesniegumu vērtēšanas kritērijus, var secināt, ka kopumā **atlases kritēriji nodrošinājuši aktivitātes mērķim atbilstošu projektu atlasi pienācīgā gatavības stadijā un veicinājusi savlaicīgu projektu īstenošanu**. Tai pašā laikā virkne atbilstības un kvalitātes kritēriju būtu pilnveidojami turpmākajos ES fondu plānošanas periodos, lai nodrošinātu projektu iesniegumu labāku kvalitāti, it īpaši projekta nepieciešamības pamatošanā, plānotajā projektā izveidotās (renovētās, rekonstruētās, izbūvētās) pašvaldības infrastruktūras izmantošanas nodrošināšanā, pašvaldības un apkārtējās teritorijas attīstības vajadzību risināšanā un sociāli – ekonomisko pārmaiņu radīšanā.

Tāpat var secināt, ka **kopumā projektu atlases vērtēšanas kritēriju skaits un izvirzītās prasības ir nesamērīgas.** Šis apgalvojums ir pamatots ar apsvērumiem, ka aktivitāšu ieviešanas normatīvajos aktos[86] ir noteikts, ka tās tiek īstenotas ierobežotas projektu iesniegumu atlases veidā un projektu iesniegumus sagatavo un iesniedz konkrētas pašvaldības vai to izveidotas iestādes. Tā kā finansējuma saņēmēju loks ir iepriekš noteikts un ierobežots, kā arī zināms, tad daļu no projektu iesnieguma vērtēšanas kritērijiem ieteicams pārnest uz attiecīgo MK noteikumu sadaļu pie prasībām projekta iesniedzējam, bet daļu izslēgt vispār, jo ir formāli. Piemēram, MK 2008. gada 4. augusta noteikumu Nr. 615 "Noteikumi par darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6.1.2. aktivitāti "Rīgas pilsētas ilgtspējīga attīstība"" 55.31. punktā ir noteikts, ka projekta iesniedzējs ir Rīgas pilsētas pašvaldība. Šāda pieeja ļautu samazināt administratīvos resursus, kas nepieciešami projektu iesniegumu sagatavošanai, kā arī projektu iesniegumu vērtēšanai.

Atbilstības kritēriji:

- *plānotās darbības atbilst noteiktajam mērķim un atbalstāmajām darbībām;*
- *plānotās darbības atbilst pašvaldību autonomajām funkcijām;*
- *pamatotas darbības, kas samērīgas ar plānoto laika grafiku un nodrošina mērķu sasniegšanu, kā arī to atbilstība komercdarbības atbalsta nosacījumiem un tās nepārklājas ar citu finanšu instrumentu atbalstāmajā darbībām;*
- *pamatota projekta īstenošana un uzraudzība;*
- *izmaksas atbilst plānotajām darbībām, attiecināmo un neattiecināmo izmaksu kategorijām, ir samērīgas un pamatotas, kā arī nepārsniedz pieejamo summu;*
- *definēta mērķa grupa;*
- *plānotie rezultāti, to vērtība un rezultātu ietekme ir precīzi definēta, izmērāma un sekmē aktivitātes mērķu sasniegšanu;*
- *finanšu aprēķini ir pareizi un atbilst līdzfinansējuma apmēram;*
- *projekta iesnieguma ideja ir saskaņota Koordinācijas padomē;*
- *projekta ilgtspējas nodrošināšana vismaz piecus gadus pēc projekta pabeigšanas;*
- *ir apstiprināta pašvaldības attīstības programma;*
- *veikta izmaksu un ieguvumu analīze vai izmaksu efektivitātes analīze.*

Atbilstības kritērijos iekļautā prasība projektiem veikt izmaksu un ieguvumu analīzi vai izmaksu efektivitātes analīzi vērtējama kā labā prakse, tai pašā laikā prasība 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā veikt **apjomīgu tehniski – ekonomiskā pamatojuma sagatavošanu uzskatāma par papildu administratīvā sloga radīšanu pašvaldībām**.

2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā **sazarotā projektu apstiprināšanas kārtība neļauj pilnvērtīgi izprast visu iesaistīto pušu atbildību un lomu**. Atlases kritērijs projekta iesnieguma ideju saskaņot VARAM izveidotajā Koordinācijas padomē pirms projekta detalizētas izstrādes un iesniegšanas sadarbības iestādē nav radījis

[86] Ministru kabineta 2010.gada 26.janvāra noteikumi Nr.91 "Noteikumi par darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6.1.1.aktivitāti "Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru izaugsmes veicināšana līdzsvarotai valsts attīstībai", Ministru kabineta 2008.gada 4.augusta noteikumi Nr.615 "Noteikumi par darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6.1.2.aktivitāti "Rīgas pilsētas ilgtspējīga attīstība"", Ministru kabineta 2010.gada 14.septembra noteikumi Nr.843 "Noteikumi par darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.6.2.1.aktivitāti "Atbalsts novadu pašvaldību kompleksai attīstībai""

priekšnoteikumus izmaksu un ieguvumu ziņā efektīvāku projektu izstrādei, tai pašā laikā pagarinājis projekta sagatavošanas laiku, kā arī kopumā padarījis sarežģītāku projekta idejas virzības un apstiprināšanas gaitu. Vienlaikus jāuzsver, ka projektu ideju saskaņošana Koordinācijas padomē ir veicinājusi plašākas diskusijas un projektu saskaņošanu starp nozaru ministrijām un plānošanas reģioniem. VARAM ieskatā projektu ideju saskaņošana Koordinācijas padomē ļāvusi pašvaldībām mazināt administratīvo slogu, jo nav bijis nepieciešams uzreiz sagatavot pilnu projekta iesniegumu.

Kvalitatīvie kritēriji:

- *paredzētas investīcijas infrastruktūras izveidei atbilstoši attīstības centra pieprasījumam, kā arī ar šīs infrastruktūras izmantošanu;*
- *paredzēta integrētu pieeju infrastruktūras attīstībai, veidojot sasaisti ar pašvaldības attīstības programmu;*
- *tiek saglabātas esošās un izveidotas jaunas darba vietas;*
- *projekta vadības komandai ir atbilstoša pieredze un pietiekama projekta vadības kapacitāte, profesionālās un tehniskās zināšanas*
- *projekta iesniegumā ir norādīts un pamatots, kā iesniegtais projekts papildina citus apstiprinātus vai plānotus projektus;*
- *projekta iesniegumā atspoguļota projekta īstenošanas gatavības pakāpe;*
- *projekta īstenošanas terminš.*

2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā viens no atlases kritērijiem paredzēja nodrošināt infrastruktūras uzturēšanas izmaksu samazināšanu vai saimnieciskajai darbībai nepieciešamās infrastruktūras izveidošanu vai uzlabošanu projektu īstenošanas rezultātā. **Infrastruktūras uzturēšanas izmaksu samazināšana kā projekta mērķis attaisnojams projektiem, kas paredz energoefektivitātes paaugstināšanu,** savukārt **gadījumos, kad izveidota pilnīgi jauna infrastruktūra vai būtiski pilnveidota esošā (piemēram, paplašināta iela vai paplašinātas telpas), kopējās infrastruktūras uzturēšanas izmaksas palielinājās.** Tā kā pašvaldībām paplašinātās infrastruktūras uzturēšanas izmaksu pieaugums jāspēj kompensēt no sava budžeta, tas attiecīgi samazina pašvaldību budžeta iespējas turpmāku attīstības projektu īstenošanā. Tādējādi jo īpaši svarīga ir pašvaldības izpratne par attīstības un budžeta plānošanu un dažādu reģionālās attīstības atbalsta veidu izmantošanu ņemot vērā pašvaldību sociāli – ekonomisko situāciju ilgtermiņā.

Noteiktie uzraudzības rādītāji 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā atspoguļo projektu iznākumus (īstenoto projektu skaits, atbalstīto pašvaldību skaits)**, bet neļauj politikas veidotājiem un sabiedrībai pēc būtības sniegt informāciju par projektu īstenošanas rezultātā notikušajām pārmaiņām**. Izvērtējuma gaitā nav gūts apstiprinājums projektu īstenošanas rezultātu ietekmei uz iepriekš noteiktā rezultāta rādītāja (teritorijas attīstības indeksa izmaiņas), kā arī ietekmes rādītāja (IKP uz vienu iedzīvotāju) vērtības izmaiņām. Šo rādītāju izmaiņas drīzāk vērtējamas saistībā ar vispārējām sociāli – ekonomiskās situācijas izmaiņām valstī un kopējo attiecīgās pašvaldības izaugsmi, kur ES fondu ieguldījumi ir daļa no attīstību veicinošajiem faktoriem. Neviens no noteiktajiem uzraudzības rādītājiem izvērtējuma autoru vērtējumā tiešā veidā nav saistāms ar pilsētvides un pilsētreģiona konkurētspējas attīstību vai pievilcības faktoru attīstību.

3.2 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periods

Kopīgo noteikumu regula[87] gadījumos, ja pilsētas attīstības stratēģija vai cita teritoriālās attīstības stratēģija paredz integrētu pieeju, uz teritoriālo attīstību vērstos ES fondu ieguldījumus var izvēlēties veikt kā integrētos teritoriālos ieguldījumus (ITI), piesaistot finansējumu no ESF, ERAF, KF un papildinot to ar finansiālu atbalstu no ELFLA un EJZF saskaņā ar vienas vai vairāku ES fondu darbības programmu vairāk nekā vienu prioritāro virzienu.

2014. – 2020. ES fondu plānošanas perioda DP "Izaugsme un nodarbinātība" (turpmāk – DP 2014 – 2020)[88] tika paredzēts, ka teritoriālo atbalsta pasākumu ietvaros tiks risinātas katras teritorijas specifiskās vajadzības un izšķiroši nozīmīgi izaicinājumi, tādējādi veicinot līdzsvarotu un vajadzībām pielāgotu teritoriju attīstību; šie pasākumi balstāmi pieejā "no apakšas uz augšu", tie ietvers integrētu pārnozaru skatījumu un tiks īstenoti, balstoties uz vietējām attīstības prioritātēm, kas identificētas pašvaldību integrētajās programmās. 2014. – 2020. ES fondu plānošanas periodā Latvija ir izvēlējusies īstenot **integrētu pieeju** ieguldījumu veikšanai pašvaldībās (teritoriālajai attīstībai). Integrētas pieejas princips teritorijas attīstības plānošanas aspektā nozīmē, ka ekonomiskie, kultūras, sociālie un vides aspekti tiek saskaņoti, atsevišķu nozaru intereses tiek koordinētas, **teritoriju attīstības prioritātes tiek saskaņotas visos plānošanas līmeņos**, sadarbība ir mērķtiecīga, un tiek novērtēta plānoto risinājumu ietekme uz apkārtējām teritorijām un vidi.[89] Praksē šāda pieeja nozīmē tādus teritoriju līdzsvarotas attīstības investīciju ieguldījumus, kas, plānveidīgi, koordinēti un mērķtiecīgi integrējot savstarpēji papildinošas investīcijas dažādās nozarēs laikā un telpā, **kompleksi un ar multiplikatīvu efektu** risina teritorijās iepriekš identificētās ekonomiskās, vides, klimata, sociālās un demogrāfiskās problēmas, kuras realitātē ir savstarpēji cieši saistītas un cita citu ietekmējošas. DP 2014 – 2020 ietvaros investīciju integrētas īstenošanas tiek realizēta integrēto teritoriālo investīciju (turpmāk - ITI) formā (tālāk tekstā detalizētāk aprakstītie ITI ietvarā īstenojamie SAM) un/vai projektu savstarpējās papildinātības veidā (tādi projekti, kas īstenojami viena kopēja mērķa īstenošanai apstākļos, kad šī mērķa sasniegšanai nepieciešamas kompleksas, dažādu specifisku nozaru investīcijas, kuras nav iespējams realizēt viena projekta ietvaros).

Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 17. decembra regulas (ES) Nr. 1301/2013 par īpašiem noteikumiem attiecībā uz Eiropas Reģionālās attīstības fondu un mērķi "Ieguldījums izaugsmei un nodarbinātībai" un par Regulas (EK) Nr. 1080/2006 atcelšanu (turpmāk – ERAF Regula)[90] 7. pantu **vismaz 5% ERAF finansējuma**, kas valsts līmenī piešķirts saistībā ar mērķi „Investīcijas izaugsmei un nodarbinātībai", piešķir **integrētām darbībām ilgtspējīgai pilsētu attīstībai**. Ievērojot minēto nosacījumu, 2014 – 2020 DP indikatīvi 230 848 621 eiro jeb 9,61% no kopējā piešķirtā ERAF finansējuma (2 401 252 453 eiro) tika ieplānots novirzīt **nacionālas nozīmes attīstības centru (tātad – 9 republikas pilsētu)** integrētai pilsētu attīstībai integrēto teritoriju investīciju **ITI veidā**.

---

[87] Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 17. decembra regula (ES) Nr. 1303/2013, ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 1083/2006.

[88] Darbības programma "Izaugsme un nodarbinātība", 1091. punkts.

[89] Teritorijas attīstības plānošanas likuma 3. pants.

[90] Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1301/2013 (2013. gada 17. decembris) par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un īpašiem noteikumiem attiecībā uz mērķi "Investīcijas izaugsmei un nodarbinātībai" un ar ko atceļ Regulu (EK) Nr. 1080/2006.

Latvija ir izvēlējusies integrēto pieeju pilsētvides kvalitātes uzlabošanai īstenot, ieguldījumus pilsētu attīstībai apvienojot vairākos specifiskajos atbalsta mērķos (turpmāk - SAM), nodrošinot integrētas investīcijas šādos prioritārajos virzienos: **mazo un vidējo komersantu konkurētspēja, pāreja uz ekonomiku ar zemu oglekļa emisijas līmeni visās nozarēs, vides aizsardzība un resursu izmantošanas efektivitāte, izglītība, prasmes un mūžizglītība** un **sociālā iekļaušana un nabadzības apkarošana**. Integrētie ieguldījumi apvienoti šādos SAM:

- 3.3.1. SAM "Palielināt privāto investīciju apjomu reģionos, veicot ieguldījumus uzņēmējdarbības attīstībai atbilstoši pašvaldību attīstības programmās noteiktajai teritoriju ekonomiskajai specializācijai un balstoties uz vietējo uzņēmēju vajadzībām" (turpmāk – 3.3.1. SAM), atbildīgā iestāde – VARAM;
- 4.2.2. SAM "Atbilstoši pašvaldības integrētajām attīstības programmām sekmēt energoefektivitātes paaugstināšanu un atjaunojamo energoresursu izmantošanu pašvaldību ēkās" (turpmāk – 4.2.2. SAM), atbildīgā iestāde – VARAM;
- 5.5.1. SAM "Saglabāt, aizsargāt un attīstīt nozīmīgu kultūras un dabas mantojumu, kā arī attīstīt ar to saistītos pakalpojumus" (turpmāk – 5.5.1. SAM), atbildīgā iestāde – KM;
- 5.6.2. SAM "Teritoriju revitalizācija, reģenerējot degradētās teritorijas atbilstoši pašvaldību integrētajām attīstības programmām" (turpmāk – 5.6.2. SAM), atbildīgā iestāde – VARAM;
- 8.1.2. SAM "Uzlabot vispārējās izglītības iestāžu mācību vidi" (atbildīgā iestāde – IZM);
- 8.1.3. SAM "Palielināt modernizēto profesionālās izglītības iestāžu skaitu" (atbildīgā iestāde – IZM);
- 9.3.1. SAM "Attīstīt pakalpojumu infrastruktūru bērnu aprūpei ģimeniskā vidē un personu ar invaliditāti neatkarīgai dzīvei un integrācijai sabiedrībā" 9.3.1.1. pasākums "Pakalpojumu infrastruktūras attīstība deinstitucionalizācijas plānu īstenošanai" (atbildīgā iestāde – LM).

Jāatzīmē, ka sākotnēji 2014 – 2020 DP (un citos investīciju plānošanas dokumentos[91], kuros plānota ITI īstenošana) nebija paredzēts 5.5.1. SAM finanšu ieguldījumus īstenot ITI ietvarā. MK 2016. gada 24. maija noteikumos Nr. 322 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" prioritārā virziena "Vides aizsardzības un resursu izmantošanas efektivitāte" 5.5.1. SAM "Saglabāt, aizsargāt un attīstīt nozīmīgu kultūras un dabas mantojumu, kā arī attīstīt ar to saistītos pakalpojumus" pirmās un otrās atlases kārtas īstenošanas noteikumi" (turpmāk – MK noteikumi Nr. 322) tika paredzēts specifisko atbalstu īstenot divu atlašu kārtu – pirmās atlases kārtas un otrās atlases kārtas – ietvaros, neizdalot atsevišķu atlases kārtu finansējuma piešķiršanai nacionālas nozīmes attīstības centriem. Proti, pirmajā atlases kārtā specifiskais atbalsts tika paredzēts īstenot kā ieguldījumi kultūras un dabas mantojuma attīstībai visā Latvijas teritorijā (tai skaitā Rīgā), izņemot pārējās Baltijas jūras piekrastes pašvaldības, bet otrajā atlases kārtā kā ieguldījumi kultūras un dabas mantojuma attīstībai pašvaldībās, kuru administratīvā teritorija robežojas ar jūru (izņemot Rīgu). Tomēr atsevišķas republikas pilsētu pašvaldības (Daugavpils, Jelgava, Rīga, Valmiera un Ventspils) savās integrētās attīstības programmās bija identificējušas **nepieciešamību ITI veidā īstenot arī uz**

[91] Citi identificētie dokumenti, kuros tika plānota ITI īstenošana - informatīvais ziņojums „Par pilsētvides un policentriskās attīstības investīciju ieviešanas principiem Eiropas Savienības fondos 2014.-2020.gadam" (izskatīts Ministru kabineta 2014.gada 23.septembra sēdē), informatīvais ziņojums "Par priekšnosacījumiem integrēto teritoriālo investīciju ieviešanā – Ministru kabineta rīkojumu saturs" (izskatīts Ministru kabineta 2015.gada 25.augusta sēdē), kā arī Partnerības līgums Eiropas Savienības investīciju fondu 2014.–2020.gada plānošanas periodam (apstiprināts Ministru kabineta 2014.gada 3.jūnija sēdē)

kultūras un dabas matojuma saglabāšanu, aizsargāšanu un attīstīšanu vērstus projektus, un šādu projektu investīcijas traktētas kā viena no vietējā līmeņa definētajām sociālekonomiskās attīstības prioritātēm, ņemot vērā vietējos apstākļus un potenciālu, nodrošinot integrētu un ilgtspējīgu teritorijas attīstību kopumā. Lai šādu iespēju nodrošinātu, tika izveidota 5.5.1. SAM trešā atlases kārta[92], attiecīgi veicot finansējuma pārdali no 5.6.2. SAM uz 5.5.1. SAM.

Lai arī šie visi septiņi SAM kopumā (tematiski) paredz tādas investīcijas, kuru rezultātā radītie uzlabojumi ir priekšnosacījumi reģionu dzīvotspējai, ilgtspējai un kvalitātei (skolu rekonstrukcija, ēku siltināšana, jaunu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu infrastruktūras izveide u.c.), tiešā veidā tikai 3.3.1. SAM[93], 5.5.1. SAM[94] un 5.6.2. SAM[95] ieguldījumi vērsti konkrēti uz pilsētvides (tostarp uzņēmējdarbības infrastruktūras) uzlabošanu un attīstīšanu, un ir uzskatāmi par 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda 3.6. prioritātes atbalsta pasākuma turpinājumu, kas vistiešākā veidā atspoguļo saturisko saistību ar 3.6. prioritātes ieguldījumiem pilsētvidē.

5.6.1. SAM "Veicināt Rīgas pilsētas revitalizāciju, nodrošinot teritorijas efektīvu sociālekonomisko izmantošanu" (turpmāk – 5.6.1. SAM), kura īstenošanu nodrošina Kultūras ministrija, **tiešā veidā vērsts uz Rīgas pilsētas teritorijas (vides) attīstīšanu un kvalitātes uz labošanu, tomēr netiek īstenots ITI ietvaros**. Atšķirībā no ITI specifiskajiem atbalsta mērķiem tajā projektu iesniedzējs un īstenotājs var būt ne tikai (Rīgas pilsētas) pašvaldība, bet arī valsts iestādes, valsts kapitālsabiedrības un komersanti.

Uz pilsētvides uzlabošanu un attīstīšanu vērsto SAM - 3.3.1. SAM, 5.5.1. SAM, 5.6.2. SAM - **atbalstu īsteno ierobežotas projektu iesniegumu atlases veidā vairākās atlases kārtās**. Savukārt ārpus ITI ietvara esošā 5.6.1. SAM atbalstu īsteno ierobežotas projektu iesniegumu atlases veidā bez atlases kārtām.

[92] MK 2017. gada 26. jūnija rīkojums Nr. 329 "Grozījumi Ministru kabineta 2015. gada 10. novembra rīkojumā Nr. 709 "Par integrēto teritoriālo investīciju specifisko atbalsta mērķu finansējuma kopējo apjomu katram nacionālas nozīmes attīstības centram un kopējiem rezultatīvajiem rādītājiem nacionālas nozīmes attīstības centru grupai"

[93] Atbalstāmās darbības ietver industriālo pieslēgumu ierīkošanu un to saistītās jaudas palielināšanu, ceļu satiksmes infrastruktūras attīstīšanu, komercdarbības mērķiem paredzēto ēku un to infrastruktūras attīstīšanu un teritorijas labiekārtošanu

[94] Atbalstāmās darbības ietver valsts nozīmes arhitektūras, arheoloģijas, vēstures, kā arī pilsētbūvniecības pieminekļu atjaunošanu, konservāciju, pārbūvi vai restaurāciju, ar kultūras un dabas mantojumu saistītās infrastruktūras būvju atjaunošanu, konservāciju, pārbūvi, restaurāciju vai jaunu infrastruktūras būvju būvniecību un publiskās ārtelpas attīstīšanu atbalstāmo objektu apkārtnē, kas ir vērsta uz kultūras un dabas mantojuma saglabāšanu, aizsardzību un attīstību

[95] Atbalstāmās darbības ietver degradētās teritorijas potenciāla attīstīšanai nepieciešamo industriālo pieslēgumu ierīkošana un to saistītās jaudas palielināšana, ceļu satiksmei paredzētās infrastruktūras attīstīšana, komercdarbības mērķiem paredzēto ēku un to infrastruktūras attīstīšana degradētajā teritorijā, revitalizācijai vai attīstīšanai paredzētās degradētās teritorijas labiekārtošana

3.3. attēls

Ieguldījumu pilsētvidē 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā tematiskā papildinātība

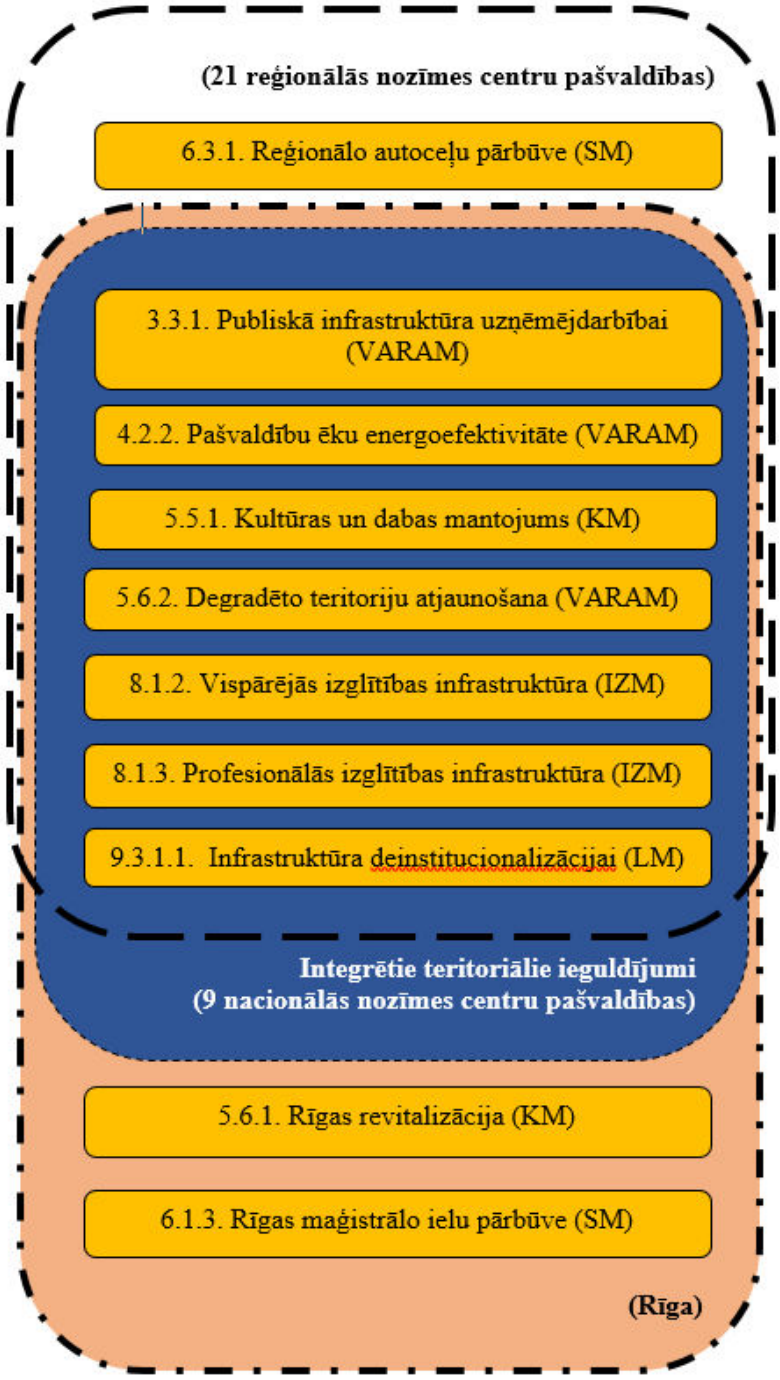

Avots: autoru sagatavots

3.3.1. SAM pieejamais finansējums dalījumā pa pašvaldību grupām:

1. Ieguldījumi nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās (izņemot Rīgas pilsētas pašvaldību), **ITI ietvarā - 18 957 864 eiro,** tai skaitā – ERAF 16 114 183 eiro (tai skaitā virssaistību finansējums 5 202 550 eiro) un nacionālais finansējums - 2 843 681 eiro;
2. Ieguldījumi reģionālas attīstības nozīmes centru pašvaldībās - 12 837 216 eiro, tai skaitā ERAF finansējums – 10 911 633 eiro un nacionālais finansējums – 1 925 583 eiro;

3. Ieguldījumi ārpus nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centriem - 43 757 031 eiro, tai skaitā ERAF – 37 193 476 eiro un nacionālais finansējums – 6 563 555 eiro.

5.5.1. SAM pieejamais finansējums dalījumā pa pašvaldību grupām:

1. Ieguldījumi visā Latvijas teritorijā (tai skaitā Rīgā), izņemot pārējās Baltijas jūras piekrastes pašvaldības – 23 753 595 eiro, tai skaitā ERAF –20 190 555 eiro un nacionālais finansējums – 3 563 040 eiro;
2. Ieguldījumi pašvaldībās, kuru administratīvā teritorija robežojas ar jūru (izņemot Rīgu) – 17 647 059 eiro, tai skaitā ERAF – 15 000 000 eiro un nacionālais finansējums – 2 647 059 eiro;
3. Ieguldījumi nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās, **ITI ietvarā - 60 342 910 eiro**, tai skaitā ERAF- 51 291 473 eiro (no tā virssaistību finansējums – 28 099 280 eiro) un nacionālais finansējums (valsts budžeta finansējums, tai skaitā valsts budžeta dotācija pašvaldībai, pašvaldības finansējums un privātais finansējums) – 9 051 437 eiro.

5.6.1. SAM pieejamais finansējums - 67 283 057 eiro, , tai skaitā ERAF – 57 190 598 eiro, kā arī nacionālais publiskais finansējums (valsts budžeta finansējums, tai skaitā valsts budžeta dotācija pašvaldībai, un pašvaldības finansējums) un privātais finansējums – 10 092 459 eiro.

5.6.2. SAM pieejamais finansējums dalījumā pa pašvaldību grupām:

1. Ieguldījumi nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās, **ITI ietvarā - 108 398 439 eiro**, tai skaitā ERAF – 92 138 673 eiro un nacionālais finansējums – 16 259 766 eiro;
2. Ieguldījumi reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās - 108 398 439 eiro, tai skaitā ERAF – 92 138 673 eiro un nacionālais finansējums –16 259 766 eiro;
3. Ieguldījumi Latgales plānošanas reģiona attīstības programmas pielikumā noteikto teritoriju pašvaldībās - 61 467 090 eiro, tai skaitā ERAF – 52 247 026 eiro un nacionālais finansējums 9 220 064 eiro.

Kā jau iepriekš skaidrots, ITI īstenošanas nosacījumi un prasības attiecas tikai uz to finansējuma daļu, kas 3.3.1. SAM, 5.5.1. SAM[96] un 5.6.2. SAM paredzēta **nacionālas nozīmes attīstības centriem**. Saskaņā ar VARAM sagatavotajā informatīvajā ziņojumā "Par pilsētvides un policentriskās attīstības investīciju ieviešanas principiem Eiropas Savienības fondos 2014.-2020.gadam" (turpmāk – VARAM informatīvais ziņojums)[97] norādīto, ITI ieviešanas mehānisms paredz turpmāk 3.4. attēlā (skatīt ziņojuma nākamajā lpp.) norādītās secīgās darbības.

[96] Lai arī 5.5.1. SAM sākotnēji netika iekļauts ITI ietvarā, tā īstenošanas mehānisms ir tāds pats kā citiem ITI SAM.
[97] Informatīvais ziņojums izskatīts Ministru kabineta 2014.gada 23.septembra sēdē un ir pieejams: http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40334503

3.4. attēls

Integrēto teritoriālo ieguldījumu ieviešanas mehānisms 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā

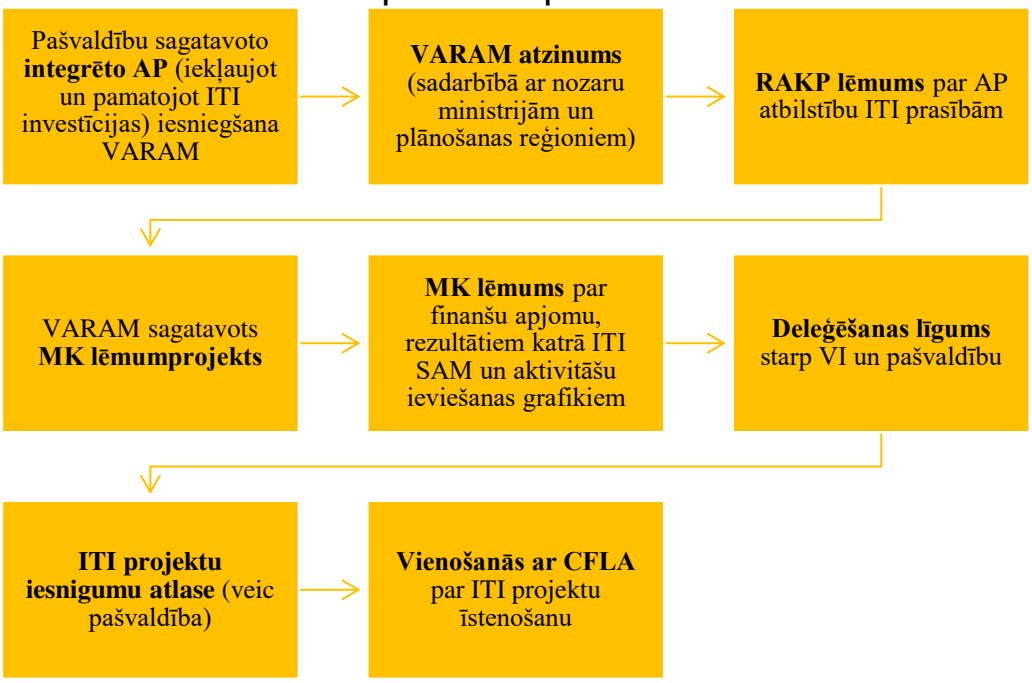

Avots: autoru sagatavots

Ieguldījumu ieviešanas mehānisms ārpus 9 republikas pilsētām[98] (attiecībā uz 3.3.1. SAM, 5.5.1. SAM un 5.6.2. SAM) no ITI ietvarā esošo ieguldījumu ieviešanas mehānisma atšķiras galvenokārt ar to, ka netiek slēgtas vienošanās starp atbildīgās iestādes funkciju deleģēšanu pašvaldībām projektu iesniegumu atlasei, tādējādi šo funkciju atstājot sadarbības iestādes (CFLA) pārziņā (skat. 3.5. attēlu).

3.5. attēls

Ieguldījumu ieviešanas mehānisms ārpus nacionālas nozīmes attīstības centriem

Avots: autoru sagatavots

Attiecībā uz 5.6.1. SAM, kuru īsteno ierobežotas projektu iesniegumu atlases veidā (finansējuma saņēmējs ir Rīgas pilsētas pašvaldība vai tās izveidota iestāde, valsts iestāde, valsts kapitālsabiedrība (tai skaitā valsts kapitālsabiedrība, kura pārvalda valsts nekustamos īpašumus, ja tā projekta infrastruktūrā īsteno valsts iestāžu funkciju) vai komersanti)),

[98] Ņemot vērā šī izvērtējuma tvērumu, aplūkots tikai tas ārpus ITI esošo ieguldījumu ieviešanas mehānisms, kas attiecas uz reģionālas nozīmes attīstības centriem (21)

vispirms atbildīgā iestāde (KM) veic degradēto objektu un teritoriju atlasi. Katrai revitalizējamai teritorijai izstrādā un apstiprina revitalizējamās teritorijas attīstības stratēģiju, kuru izskata MK. Visbeidzot sadarbības iestāde (CFLA) uzaicina projekta iesniedzējus iesniegt projekta pieteikumus, izvērtē tos un slēdz vienošanās par projektu īstenošanu. 5.6.1. SAM īstenošanas mehānisms atspoguļots 3.6. attēlā.

3.6. attēls

5.6.1. SAM ieviešanas mehānisms (Rīga)

Avots: autoru sagatavots

2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā ieviestais **integrēto teritoriālo ieguldījumu (ITI) princips ES fondu ieviešanā** (apvienojot ieguldījumus energoefektivitātes paaugstināšanas, kultūras un dabas mantojuma, teritoriju atjaunošanas un vispārējās un profesionālās izglītības jomā) vērtējams **kā solis pareizajā virzienā. Tomēr ITI īstenošanas mehānisms Latvijā uzskatāms par būtiski pilnveidojamu turpmākajos ES fondu plānošanas periodos, jo 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas pieeja nav nodrošinājusi pilnvērtīgu teritoriālo ieguldījumu integrāciju**. Kompleksai teritoriju sociāli – ekonomisko vajadzību risināšanai **ieguldījumi infrastruktūrā jākombinē ar ieguldījumiem cilvēkkapitāla attīstībā, kā arī jāmeklē jauni, inovatīvi ieguldījumu virzieni esošo un paredzamo pilsētu un citu teritoriju attīstības izaicinājumu risināšanā, piemēram, viedo pilsētu attīstība,** tādējādi nodrošinot ieguldījumu atbilstību ES fondu plānošanas perioda pēc 2020. gada regulējuma priekšlikumam.

Lai arī plānošanas posmā nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldības izteikušas vēlmi projektu iesniegumu atlasi organizēt pašas, tomēr praksē tas izrādījies pārlieku sarežģīti un pēc būtības prasība pašvaldībām nodrošināt sadarbības iestādes funkcijas ITI projektu atlasē 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā radījusi būtisku papildu administratīvo slogu gan pašvaldībām, gan citām ES fondu vadībā iesaistītajām iestādēm. Tāpat pašvaldībām trūkusi nepieciešamā kompetence un kapacitāte atlases nodrošināšanai, kas ievērojami paildzinājusi projektu atlasi un vienlaikus kavējusi projektu īstenošanas uzsākšanu. Tādēļ vērtējams, ka kā obligāta prasība tā nav sevi attaisnojusi ne no izmaksu efektivitātes, ne no atbalsta vienkāršošanas, caurskatāmības un izsekojamības viedokļa.

2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā noteiktie uzraudzības rādītāji no ieguldījumu lietderības un ietekmes izvērtēšanas viedokļa vērtējami kā labāki salīdzinājumā ar iepriekšējo plānošanas perioda uzraudzības rādītājiem. **2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā noteiktie uzraudzības rādītāji spēs informēt politikas veidotājus un sabiedrību kopumā par notikušajām izmaiņām ES fondu atbalstu saņēmušajās pašvaldībās pilsētvides attīstības projektu īstenošanas rezultātā:** informācija par darba vietu izveidi un privāto investīciju piesaisti ļaus sniegt vērtējumu par kopējo īstenoto projektu summāro ietekmi uz nodarbinātību un privāto investīciju piesaisti noteiktā reģionā.

2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā noteiktie rezultāta rādītāji – komersantu nefinanšu investīcijas nemateriālajos ieguldījumos un pamatlīdzekļos pa

ekonomiskās darbības veidiem[99] 3.3.1. SAM un strādājošo skaits (privātā sektora) komersantos 3.3.1.[100] un 5.6.2. SAM[101], ņemot vērā, ka noteikti valsts mērogā, prasa papildus analīzi, lai notikušās izmaiņas šo rādītāju vērtībās būtu iespējams saistīt ar īstenotajiem pilsētvides attīstības projektiem. **Jāņem arī vērā, ka šo rezultāta rādītāju vērtību izmaiņas ietekmē daudzi citi faktori, līdz ar to rādītāja izmaiņu pavirša interpretācija var veicināt nepareizas izpratnes veidošanos, piemēram, šo rādītāju vērtību izmaiņas tiešā veidā saistot ar īstenoto projektu ietekmi.**

2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā pašvaldībām ir noteikta prasība nodrošināt iznākuma rādītāju – privātā sektorā radīto darba vietu un privātajā sektorā piesaistīto privāto nefinanšu investīciju - **iepriekš noteiktu vērtību sasniegšana**. No vienas puses, šāda pieeja veicina uz rezultātu vērstu plānošanu un projektu īstenošanu, tai pašā laikā rādītāju sasniegšana vai nesasniegšana ir ārpus pašvaldības kompetences un iespēju robežām. **Pašvaldībām ir jārēķinās ar komercdarbības risku un mainīgo uzņēmējdarbības vidi, kas var ietekmēt atsevišķu projektu īstenošanu.** Papildus tam šāda veida ieguldījumi atšķiras no citiem pašvaldību īstenotajiem projektiem, piemēram, izglītības, transporta un citās jomās. Sekmīgai **projektu īstenošanai līdz ar to ļoti būtiska ir pašvaldības izpratne uzņēmējdarbības atbalsta, attīstības un budžeta plānošanas, ekonomiskās un ilgtspējīgas attīstības veicināšanas jautājumos**. Pašvaldībām, plānojot uzņēmējdarbības atbalsta projektus, jāņem vērā, ka iznākuma rādītāju nesasniegšanas gadījumā vēl vairāk būs ierobežotas to iespējas īstenot citus stratēģiskās attīstības mērķiem atbilstošus projektus, kā arī var radīt nepamatoti negatīvu finansiālo ietekmi uz pašvaldības budžetu gadījumā, kad ar rādītāja vērtības nesasniegšanu saistītie izdevumi jākompensē no jau tā ierobežotā pašvaldības attīstības budžeta.

ES fondu plānošanas periodā pēc 2020. gada ieteicams turpināt integrētas teritoriālās attīstības principa piemērošanu ES fondu projektu īstenošanā. Tai pašā laikā nepieciešami būtiski uzlabojumi un vienkāršošana: 1) paplašināt nozarisko tvērumu, aptverot visas ES fondu ieguldījumu atbalstītās ieguldījumu jomas (atbalsta prioritātes un specifiskos atbalsta mērķus); 2) paplašināt teritoriālo tvērumu, nodrošinot, ka nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centri integrētās teritoriālās attīstības projektus ievieš sadarbībā ar apkārtējo teritoriju pašvaldībām, noteiktu ieguldījumu apjomu ieguldot pašvaldību funkcionālajā teritorijā, tādējādi stiprinot pilsētas un lauku teritoriju sadarbību un valsts līdzsvarotu reģionālo attīstību; 3) atteikties no pašvaldībām kā atbildīgajām iestādēm, projektu atlasi nodrošinot ciešā plānošanas reģionu vai pašvaldību sadarbībā starp nozares atbildīgo ministriju, atbildīgo iestādi, un sadarbības iestādi.

[99] Komersantu nefinanšu investīcijas pašu nemateriālajos ieguldījumos un pamatlīdzekļos pa darbības veidiem (faktiskajās cenās) apstrādes rūpniecības, būvniecības, transporta un uzglabāšanas, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu, profesionālo, zinātnisko un tehnisko pakalpojumu nozarē

[100] Strādājošo skaits (privātajā sektorā) komersantos, kuru ražošanas vai pakalpojuma sniegšanas vieta ir visa Latvija, izņemot Rīgu

[101] Strādājošo skaits (privātajā sektorā) komersantos, kuru ražošanas vai pakalpojuma sniegšanas vieta ir nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru teritorija un to funkcionālas teritorijas

4 IEGULDĪJUMU SOCIĀLI EKONOMISKO IEGUVUMU ANALĪZE

Teritoriju sociālo un ekonomisko attīstību nosaka dažādi faktori un praksē pastāv dažādas attīstības novērtēšanas sistēmas, piemēram, Teritoriju pārvaldības indekss (*Urban Governance Index, UGI),* Globālā pilsētvides rādītāju datubāze (*Global Urban Indicators Database, GUD)* vai Pilsētu attīstības indekss (*City Development Index, CDI)* utt. Izvērtējot iespējas izmantot šo novērtējumu sistēmās iekļautos rādītājus, jāsecina, ka Latvijā šāda veida rādītājus neuzskaita vai arī tie netiek apkopoti zemākajā teritoriālajā līmenī (pagastos, bieži vien arī novados un reģionālas nozīmes attīstības centros). ES statistikas birojs "EUROSTAT" regulāri apkopo statistiku, kas saistīta ar dzīves kvalitāti Eiropas pilsētās, ietverot demogrāfiju, mājokļus, darba tirgus situāciju, transporta pieejamību utt.[102]

Lai noteiktu iespējamos ES fondu ieguldījumu ieguvumus nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centriem, izvērtējuma vajadzībām tika izveidots īpašs **pilsētvides indekss**, kurš sastāv no vairākiem rādītājiem. Šī izvērtējuma mērķis nav izveidot pilnīgi jaunu indeksu, bet gan izmantot jau līdz šim izmantotas pieejas pilsētvides attīstības indeksu aprēķināšanā, ņemot vērā citviet (piemēram, Lietuvā) veiktu pētījumu secinājumus, pielāgojot to Latvijas sociālās un ekonomiskās attīstības gaitai.

Pilsētvides indekss ļauj salīdzināt savstarpēji atšķirīgas pašvaldības, kā arī palīdz izvērtēt attiecīgās pašvaldības attīstības izmaiņas ilgākā laika posmā, šķirot teritorijas pēc to attīstības dinamikas un identificēt tās teritorijas, kurām jāpievērš papildus uzmanību no rīcībpolitikas veidotāju puses, piemēram, veicot papildus intervences teritoriālo atšķirību novēršanai vai mazināšanai.

Pilsētvides indeksa izveide balstās uz pieņēmumu, ka pozitīva ieguldījumu ietekme pašvaldībā ir lielāka tur, kur ir lielāks ieguldījumu apjoms, pieņemot, ka ieguldījumi citkārt netiktu veikti alternatīva finansējuma neesamības dēļ. Papildus sociāli ekonomisko ieguvumu novērtēšanai šajā nodaļā tiek aplūkota arī realizēto projektu iespējamā saikne ar TAI izmaiņām, kā arī salīdzināti ar veiktiem ES fondu ieguldījumiem pašvaldībās.

4.1 Pilsētvides indeksa izveides vispārīgie apsvērumi

Pilsētvides indeksa mērķis ir analizēt (izmērīt, noteikt) ES fondu ieguldījumu ietekmē notikušās izmaiņas pašvaldībās skaitliskā izteiksmē, un šķiet, ka visprecīzāk to var izdarīt, aprēķinot sintētisku indeksu, kurā vienkopus apvienoti vairāki pilsētvides attīstību raksturojoši rādītāji.

Indeksa izveidē ir ņemts vērā tas, ka Latvijā ES fondu investīcijām ir atšķirīga ietekme uz dažāda administratīvā līmeņa teritorijām. Ieguldījumi zemāka līmeņa teritorijās (šai gadījumā novados un republikas pilsētās) ir projektu gaitā radīts vai atjaunots nekustamais īpašums, uzlabota apkārtējā vide un dzīvošanas apstākļi (iedzīvotājiem kļūst pieejama atjaunota publiskā telpa, remontētas ielas, aktīvās atpūtas vietas, renovētas skolas un veselības aprūpes iestādes utt.). Ņemot vērā ievērojamo ieguldījumu apjomu Latvijas nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros, var apgalvot, ka bez ES fondu investīcijām publiskā telpa un infrastruktūra būtu sakārtota krietni mazākā mērā vai pat nebūtu sakārtota, jo pašvaldībām bieži nav pieejami alternatīvu finansējuma avoti nepieciešamajā apjomā.

Pilsētvides indeksā iekļaujamo rādītāju izvēli ierobežojoši šādi aspekti:

[102] http://ec.eiropa.eu/eirostat/web/cities/data/database

a) pilsētu attīstību lielā mērā ietekmē dažādi ārējie (no pilsētām neatkarīgi) faktori;

b) oficiālo statistikas datu (ne)pieejamība pagastu, novadu un reizēm pat reģionālas nozīmes attīstības centru līmenī – dažādu objektīvu iemeslu dēļ nozīmīgi ekonomiskās un sociālās attīstības rādītāji ir pieejami tikai valsts, republikas pilsētu vai statistikas un plānošanas reģionu līmenī.

Būtiski pieminēt, ka pētījumos par ietekmi uz zemāka līmeņa teritorijām par ieguldījumu ietekmi secināts, ka **ieguldījumi kopumā uzlabo apkārtējo vidi un dzīvošanas apstākļus iedzīvotājiem, tomēr šiem ieguldījumiem ir ierobežota ietekme uz ekonomiskajām aktivitātēm**, vienlaikus sociālo un ekonomisko attīstību tradicionāli analizē reģionu vai pat tikai valsts līmenī. Pētījums Lietuvā apliecina, ka vienas pašas ES investīcijas nesamazina sociālās un ekonomiskās atšķirības starp zemākā līmeņa pašvaldībām, secinot, ka pašvaldību attīstība ir atkarīga no dažādiem ārējiem apstākļiem (ESTEP, 2016). **ES fondu ieguldījumi apjoms bieži vien nav noteicošais pašvaldības sociālās un ekonomiskās attīstības virzītājspēks**.

Šajā izvērtējumā raugoties pēc izvērtējamo ieguldījumu būtības (lielākoties ieguldījumi publiskajā infrastruktūrā) novadu centros faktiski būtu vērtējama nevis ietekme uz sociālo un ekonomisko attīstību, bet gan ietekme uz publiskās infrastruktūras atjaunošanu. Tas nozīmē, ka indeksā ļoti problemātiski pamatot tādu rādītāju iekļaušanu, kuri raksturo sociālos procesus un kurus būtu jāņem vērā, ja vēlas izveidot dzīves kvalitātes indeksu.

Pilsētvides indeksu veido ekspertu (izvērtējuma sagatavotāju) izvēlēti rādītāji par laika periodu no 2010. līdz 2016. gadam deviņiem nacionālas nozīmes attīstības centriem (republikas pilsētām) un 21 reģionālas nozīmes attīstības centru. Lai izvērtētu progresu ieguldījumiem, un, ņemot vērā to, ka iepriekšējā administratīvi teritoriālā reforma faktiski noslēdzās 2010.gadā, par bāzes gadu izvēlēts 2010. gads.

4.1.tabula

Pilsētvides indeksā ietvertie rādītāji

Vide		Faktors/Rādītājs	Mērvienība	Avots
Fiziskā	1.	Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitātes projekti	skaits	EM
	2.	Ceļu policijā reģistrētie ceļu satiksmes negadījumi (skaits)	uz 10 000 iedz.	CSDD
	3.	Reģistrētie noziedzīgo nodarījumi (skaits)	uz 10 000 iedz.	CSP
	4.	Ielu ar asfaltbetona un citu bitumizētie segumu īpatsvars kopējā ielu garumā	%	CSP
	5.	Ekspluatācijā pieņemto jauno dzīvokļu platība	m^2 uz vienu iedz.	CSP
Ekonomiskā	6.	Iedzīvotāju īpatsvars darbaspējas vecumā kopējā iedz. skaitā	%	RAIM
	7.	Tirgus sektora ekonomiski aktīvās komercsabiedrības (skaits)	uz 1 000 iedz.	RAIM
	8.	IIN nodokļi summa uz 1 iedzīvotāju	eiro uz 1 iedz.	RAIM
	9.	IIN maksātāji pēc uzņēmuma reģistrācijas vietas kopējā uzņēmumu skaitā	%	RAIM
Sociālā	10.	Ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars kopējā bezdarbnieku skaitā	%	RAIM
	11.	Viesnīcas un citas tūristu mītnes	skaits	CSP
	12.	Audzēkņi pirmsskolas izglītības iestādēs	skaits	RAIM

Avots: autoru izstrādāts

Rādītāja ietekmes svarīguma novērtēšanā pielietota pāru salīdzinājuma metode. Faktoru salīdzinājumu veica eksperti (izvērtējuma sagatavotāji). Pāru salīdzinājumu matrica un faktora ietekmes relatīvo svaru noteikšanas algoritms ir redzami 4.2.tabulā (skatīt ziņojuma nākamajā lpp.).

4.2.tabula

Rādītāju salīdzinājumu matrica un ietekmes relatīvo svaru noteikšanas algoritms

Rādītājs	R_1	R..	R_{12}	Rādītāja priekšrocību skaits	Rādītāja svars α
R_1	0			i_1	$\alpha_1 = \frac{i_1}{I_{kop}}$
R..		0		i	$\alpha = \frac{i}{I_{kop}}$
R_{12}			0	i_{12}	$\alpha_{12} = \frac{i_{12}}{I_{kop}}$
Kopā				I_{kop}	1,0

Avots: autoru izstrādāts

Pāru salīdzināšanas metode paredz, ka katrs rādītājs secīgi tiek salīdzināts ar pārējiem. Atbilstošā šūnā horizontālajā rindā atzīmēts tas rādītājs, kurš ir pārāks par otru. Rindas galā ir dotā rādītāja priekšrocību skaits (i_n). Sasummējot vertikālo aili, tiek aprēķināts kopējais priekšrocību skaits pa visiem faktoriem (I_{kop}). Katra rādītāju priekšrocību skaita īpatsvars parāda dotā rādītāja ietekmes relatīvo svaru diapazonā no 0 līdz 1. Tālākos aprēķinos ņemts vērā rādītāja reizinājums ar svarīguma koeficientu.

4.3.tabula

Ekspertu noteiktie svari rādītājiem

Rādītāji	**Relatīvais svars α**	**Vieta**
Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju energoefektivitātes projekti	0,11	1
Audzēkņu skaits pirmsskolas izglītības iestādēs	0,11	1
Ceļu policijā reģistrētie ceļu satiksmes negadījumi (skaits)	0,09	2
Ekspluatācijā pieņemto jauno dzīvokļu skaits un to platība	0,09	2
IIN nodokļu summa uz 1 iedzīvotāju	0,09	2
IIN maksātāju skaits pēc uzņēmuma reģistrācijas vietas kopējā uzņēmumu skaitā	0,09	2
Ielu ar asfaltbetona un citu bitumizētie segumu īpatsvars kopējā ielu garumā	0,08	3
Tirgus sektora ekonomiski aktīvās komercsabiedrības (skaits)	0,08	3
Reģistrētie noziedzīgie nodarījumi (skaits)	0,07	4
Iedzīvotāju īpatsvars darbaspējas vecumā kopējā iedz. skaitā	0,07	4
Viesnīcas un citas tūristu mītnes	0,07	4
Ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars kopējo bezdarbnieku skaitā	0,06	5

Avots: autoru izstrādāts

Nākamajā solī veikta rādītāju normalizācija. Tās galvenais uzdevums ir novērst situāciju, kad viens vai vairāki faktori var dominēt, jo faktoru vērtību diapazons var būt pavisam dažāds. Normalizētos rādītājus aprēķina no sākotnējiem rādītājiem. Normalizācijas rezultātā sākotnējās mērvienības zūd un dažādi rādītāji kļūst savstarpēji salīdzināmi.

Izanalizējot populārākās datu normalizācijas metodes, izvēlēta *min-max* normalizācija (0;1), kas tiek veikta situācijās, ja vērtības ir pozitīvas un normalizācijas rezultātā tās atradīsies diapazonā no 0 līdz 1. Normalizāciju veic pēc formulas (1):

$$R_n(g) = \frac{R\,(g) - \min R(g)}{\max\, R(g) - \min R(g)}\ , (1)$$

kur R_n (g,t)– normalizētā vērtība konkrētajā gadā (g) konkrētā teritorijā (t), min $R_{(g)}$ –rādītāja minimālā vērtība gadā, $R_{(g,t)}$ – rādītāja vērtība konkrētā gadā un teritorijā, max $R_{(g)}$ –rādītāja maksimālā vērtība gadā.

Minētās normalizācijas metodes izvēle ir pamatota, jo tiek saglabātas attiecības starp oriģinālie datiem, pašvaldības tiek salīdzinātas nevis pret vidējo vērtību bet pret labākajiem un vājākajiem rādītājiem, rādītāju vērtības ir pozitīvi skaitļi un iegūtās normalizētās vērtības ir viegli interpretējamas un saprotamas. Atsevišķos gadījumos nepieciešama rādītāju vērtību "apvēršana", jo rādītāja pieaugums patiesībā ir nevēlams (piemēram, bezdarbnieku īpatsvars darbaspēka vecumā) (formula 2):

$$R_a = -(R_n) + 1\,, (2)$$

kur R_a – apvērstā vērtība, R_n – normalizēta rādītāja vērtība.

Apvēršana veikta šādiem rādītājiem: 1) ceļu policijā reģistrēto ceļu satiksmes negadījumu skaits; 2) reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits; 3) ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars kopējā bezdarbnieku skaitā.

$$PI_{(g)} = (R_1 * \alpha_1 + \cdots + R_{12} * \alpha_{12}) * 100, (3)$$

kur $PI_{(g)}$ – pilsētvides indekss attiecīgajai teritorijai konkrētajā gadā, apvērstā vai normalizētā rādītāja vērtība, α – rādītāja relatīvais svars.

Pilsētvides indekss tiecas uz 1, jo datu normalizācijā tika pielietota min-max normalizācija un tas nozīmē, ka maksimālā vērtība, kuru var sasniegt indekss ir 1 (formula 3), vienlaikus, lai indekss būtu vieglāk uztverams lasītājam, indeksa vērtība tiek pareizināta ar 100. Nacionālas nozīmes attīstības centriem un reģionālas nozīmes attīstības centriem indekss tiek rēķināts atsevišķi, ņemot vērā to būtiskās atšķirības ES fondu ieguldījumu apjomos.

Tālāk sniegts īss pamatojums katra rādītāja iekļaušanai indeksā un īsa analīze. Rādītāju aprēķinos dati par iedzīvotāju skaitu ir ņemti no RAIM, ja vien nav norādīts cits avots.

4.1.attēls

Iedzīvotāju skaita izmaiņas 2010.-2016.gadā

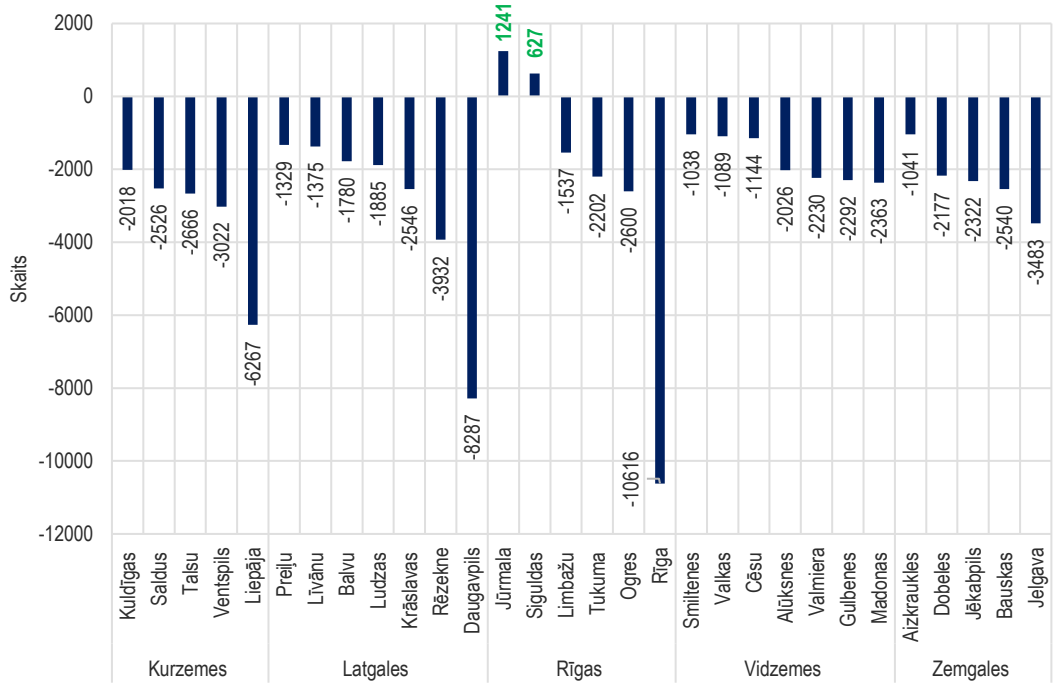

Datu avots: RAIM

Jāuzver, ka iedzīvotāju skaits laika periodā no 2010. līdz 2016. gadam izvērtējumā iekļauto pašvaldību vidū būtiski samazinājies visās pašvaldībās, izņemot Jūrmalu un Siguldas novadu. Īpaši jāizceļ Latgales reģions, kurā iedzīvotāju skaits samazinājies straujāk nekā citur Latvijā, tai skaitā arī reģiona lielākajās pilsētās.

4.2 Pilsētvides attīstības indeksā iekļauto rādītāju īsa analīze

Daudzdzīvokļu māju energoefektivitāte (pabeigtie projekti)

Radītājs iekļauts ņemot vērā to, ka daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes projekti būtiski uzlabo mājokļu fizisko stāvokli un sakārto teritoriju ap to. Pabeigto projektu skaits ir norādīts kumulatīvi, pavisam laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam analizētajās pašvaldībās pabeigti 524 projekti, bet Latvijā kopā kopš 2009.gada aprīļa atjaunotas 802 ēkas un šo ēku atjaunošanā kopumā ieguldīti 92,28 milj. eiro ES fondu finansējums[103].

4.2.attēls

Daudzdzīvokļu māju energoefektivitātes projektu skaits (pabeigtie) nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros

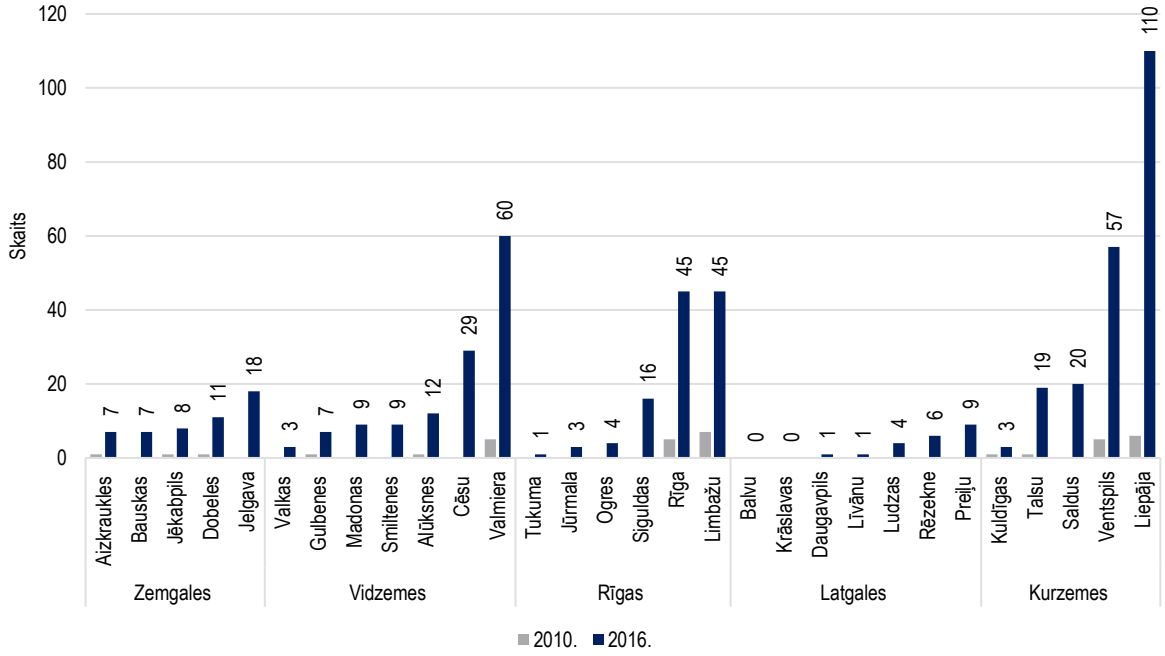

Avots: EM un LIAA sniegtā informācija

Nacionālas nozīmes attīstības centros laika posmā līdz 2016.gadam pabeigti 308 projekti, bet reģionālas nozīmes attīstības centros 216 projekti. Jāatzīmē, ka 2014. - 2020. gada ES fondu fondu plānošanas periodā laika periodā līdz 2019. gada aprīlim attīstības finanšu institūcijā "Altum" iesniegti 508 projekti, no tiem pabeigts 61 projekts. Visaktīvāk projektus 2007. - 2013. gada plānošanas periodā īstenoja Valmierā, Liepājā un Ventspilī, bet 2014. - 2020. gada ES fondu plānošanas periodā (uz 2019.gada 15. aprīli) aktīvākās ir Rīga, Liepāja un Ventspils.

Reģistrētie ceļu satiksmes negadījumi

Rādītājs lielā mērā raksturo ceļu satiksmes drošību pašvaldībās (ne tikai to, cik ļoti tiek ievēroti ceļus satiksmes noteikumi) un ir tiešā veidā saistāms ar ieguldījumiem publiskajā ceļu

[103] Datu avots: https://www.em.gov.lv/lv/jaunumi/24399-10-gadu-laika-latvija-atjaunotas-802-daudzdzivoklu-ekas-vairaki-simti-projektu-vel-ir-istenosanas-stadija

infrastruktūrā pašvaldības teritorijā, ņemot vērā, ka vairumā gadījumu šajos projektos nodrošināti papildus drošības pasākumi satiksmes dalībniekiem. Vienlaikus jāpiemin, ka, iespējams atbilstošāks rādītājs ieguldījumu ceļu infrastruktūrā ietekmes mērīšanai būtu bijis, piemēram, satiksmes intensitātes izmaiņas uzlabotajos ceļu posmos, tomēr šāds rādītājs nav pieejams izvērtējumam nepieciešamajā detalizācijā un laika posmā.

Ceļu satiksmes negadījums (CSNg) ir ceļu satiksmē noticis nelaimes gadījums, kurā iesaistīts vismaz viens transportlīdzeklis un kura rezultātā cilvēks gājis bojā, viņam nodarīti miesas bojājumi vai arī nodarīti zaudējumi fiziskās vai juridiskās personas mantai vai videi. Rādītājs pārrēķināts uz 10 000 iedzīvotājiem (4. formula).

$$R = \frac{R_i}{\text{Iedzīvotāju skaits}} * 10\,000\,, (4)$$

kur R – pārrēķināts rādītājs, R_i – rādītāja vērtība attiecīgajā pašvaldībā un gadā.

4.3.attēls

CSNg skaits uz 10 000 iedzīvotājiem nacionālas nozīmes attīstības centros

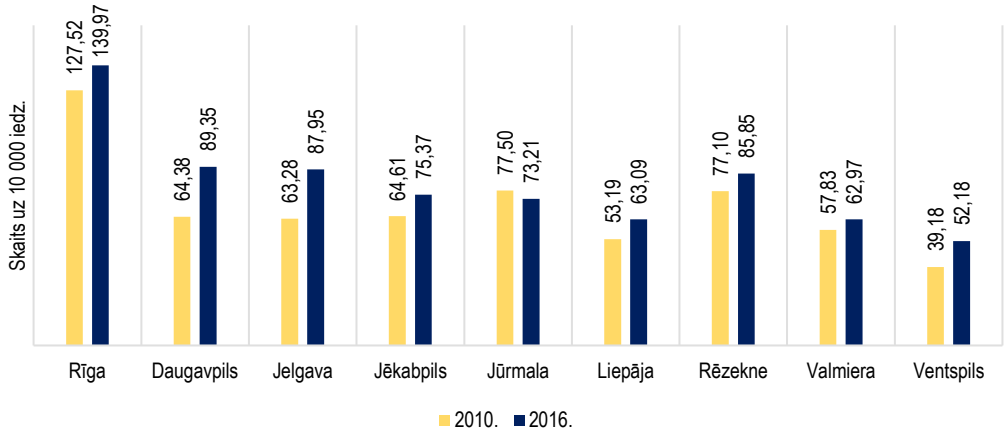

Avots CSDD

4.4.attēls

CSNg uz 10 000 iedzīvotājiem reģionālas nozīmes attīstības centros

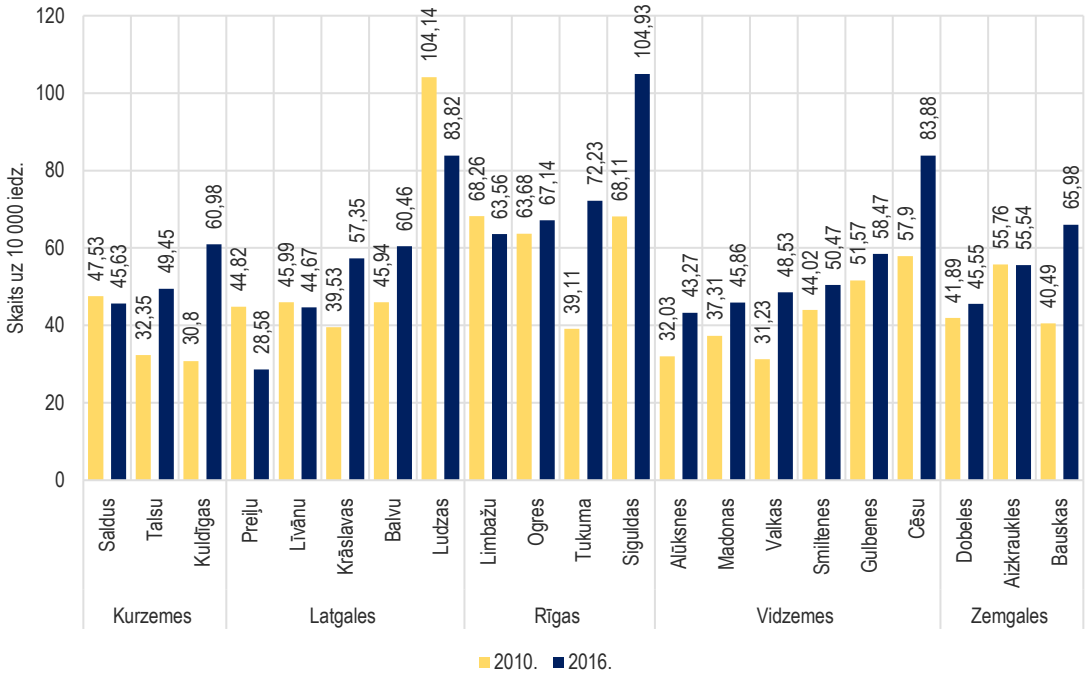

Avots: CSDD

Neraugoties uz kopējā iedzīvotāja skaita samazināšanos praktiski visos centros (izņemot Siguldu un Jūrmalu), CSNg skaits uz 10 000 iedzīvotājiem turpinājis palielināties visās pašvaldībās, izņemot Jūrmalu un Aizkraukles, Limbažu, Ludzas[104], Preiļu un Saldus novadus. Galvenie cēloņi joprojām augstajam CSNg skaitam un vietām tā palielinājumam ir progresējoši sliktais galveno un reģionālo autoceļu stāvoklis un transporta plūsma intensitātes palielinājums[105]. Vislielākais CSNg skaita pieaugums ir Siguldas novadā (no 68 (2010.g.) līdz 105 (2016.g.) un Kuldīgas novadā (no 31 (2010.g.) uz 61 (2016.))

Reģistrētie noziedzīgie nodarījumi

Rādītājs raksturo drošības līmeni kopumā. Viens no faktoriem, kas sekmē drošības līmeni, ir teritorijas labiekārtošana, novēršot dažādu noziedzības elementu koncentrāciju teritorijā[106]. Rādītājā ietverti krimināpārkāpumi un noziegumi, par kuriem ziņots tiesību aizsardzības iestādēm un par kuriem ierosināta krimināllieta. Rādītājs aprēķināts uz 10 000 iedzīvotājiem, ņemot vērā RAIM norādīto iedzīvotāju skaitu, kas balstīts uz PMLP informāciju..

Neraugoties uz iedzīvotāju skaita būtisku kritumu visās republikas pilsētās (izņemot Jūrmalu), noziedzības kritums pārskata periodā ir novērots tikai Jelgavā (-53) un Valmierā (- 103). Vienīgā pilsēta, kurā nepārtraukti visā pārskata periodā ir kāpis noziedzības līmenis, ir Daugavpils, sasniedzot vislielāko noziedzīgumu nodarījuma skaita pieaugumu starp visām pilsētām (+92). Otrs augstākais rādītājs republikas pilsētu vidū relatīvi augstā līmenī saglabājies Ventspilī (+42) un Jēkabpilī (+26). Jāpiebilst, ka Jēkabpilī 2016. gadā bija visaugstākais noziedzības līmenis starp visām republikas pilsētām.

4.5.attēls

Reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits uz 10 000 iedzīvotājiem nacionālas nozīmes attīstības centros

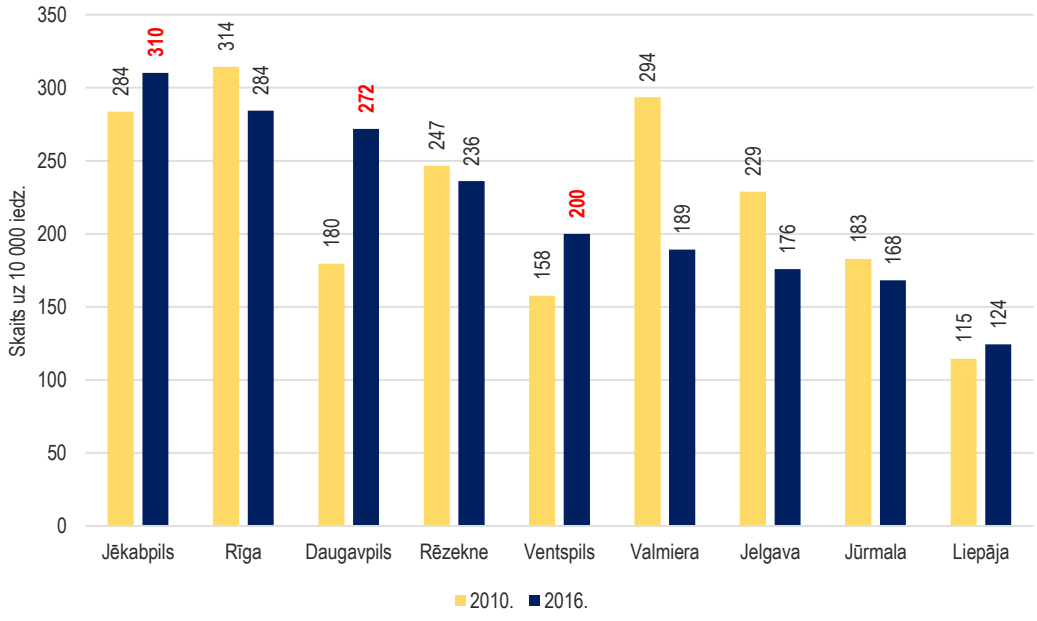

Avots: LVC dati

[104] Ludzā ir vislielākais CSNg skaita samazinājums starp visām pašvaldībām, ko varētu izskaidrot ar straujāku iedzīvotāju skaita samazināšanos.

[105] Datu avots: LVC dati https://lvceli.lv/informacija-un-dati__trashed/#satiksmes-intensitate

[106] Piemēram, Bogar, Sandra & Beyer, Kirsten. (2015). Green Space, Violence, and Crime: A Systematic Review//Trauma, violence & abuse. Vol 17(2).

Noziedzīgu nodarījumu skaits reģionālas nozīmes attīstības centros pārskata periodā kopumā ir samazinājies, tomēr Ludzas novadā straujais noziedzīgo nodarījumu skaita kāpums (+150) nav vairs izskaidrojums tikai ar iedzīvotāju skaita izmaiņām. Noziedzības līmenis ir palielinājies arī Krāslavas novadā (+92), Kuldīgas novadā (+78) un Gulbenes novadā (+71). Visos minētajos novados noziedzības līmenis palielinājies katru gadu.

4.6.attēls

Reģistrēto noziedzīgo nodarījumu skaits uz 10 000 iedzīvotājiem reģionālas nozīmes attīstības centros

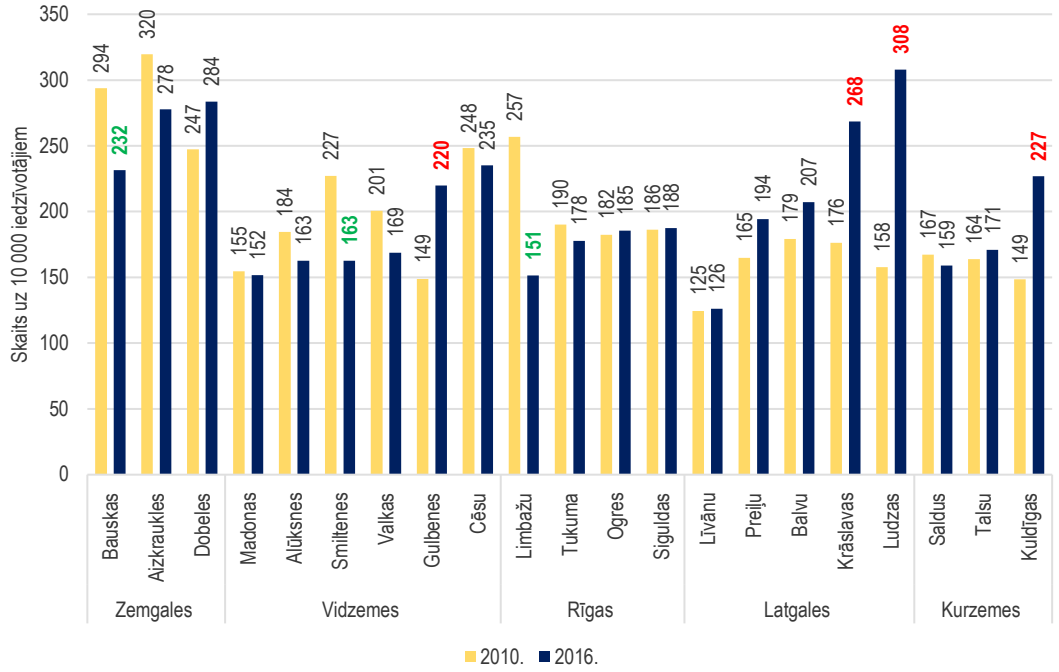

Avots: CSP

Būtiski situācija uzlabojusies Limbažu novadā (-105), Smiltenes novadā (-64) un Bauskas novadā (-62). Pārējos novados situācija principiāli nav mainījusies, neraugoties uz to, ka kopējais iedzīvotāju skaits visos novados ir būtiski samazinājies (izņemot Siguldas novadu, kur iedzīvotāju skaits ir palielinājies), kas liecina par to, ka noziedzības līmenis nav saistāms ar iedzīvotāju skaita dinamiku, bet gan, piemēram, ar demogrāfijas īpatnībām šajās teritorijās.

Pašvaldību ielu īpatsvars ar asfaltbetona un citu bitumizēto segumu

Rādītājs iekļauts indeksā, jo tieši atspoguļo veikto ES fondu ieguldījumus ceļu infrastruktūras sakārtošanā pašvaldību teritorijā, uzlabojot gan ceļu satiksmes drošību, gan arī kopējo vizuālo tēlu.

Saskaņā ar CSP skaidrojumu par būtiskām izmaiņām rādītājam visā pārskata periodā vairāku pašvaldību teritorijās, ceļu uzturētājs katru gadu ziņo par ceļiem ar melno segumu ne vienmēr ņemot vērā faktisko situāciju. Situācija ar katru gadu pasliktinās Daugavpilī (2016. gadā samazinoties par 16%punktiem salīdzinājumā ar 2010. gada vērtību), Liepājā (- 7%punkti) un Jūrmalā (-6%punkti). Nevienā republikas pilsētā asfaltēto ielu īpatsvars, saskaņā ar CSP datiem, nav būtiski palielinājies (neliels palielinājums ir Ventspilī (+3%punkti), Rīgā (+1%punkts), Jēkabpilī (+1%punkts) un Rēzeknē (+1,7%punkti)).

Daudz ievērojamākā apjomā izmaiņas notikušas novados – Smiltenes novadā (+11,9%punkti), Ludzas novadā (+9,1%punkti), Krāslavas novadā (+7,5%punkti), Siguldas

novadā (-4,3%punkti) un Dobeles novadā (- 3,2%punkti). Pārējiem novadiem izmaiņas ir nebūtiskas – viena procentpunkta apjomā.

4.7.attēls

Pašvaldību ielas ar asfaltbetonu īpatsvars kopējā ielu garumā nacionālas nozīmes attīstības centros

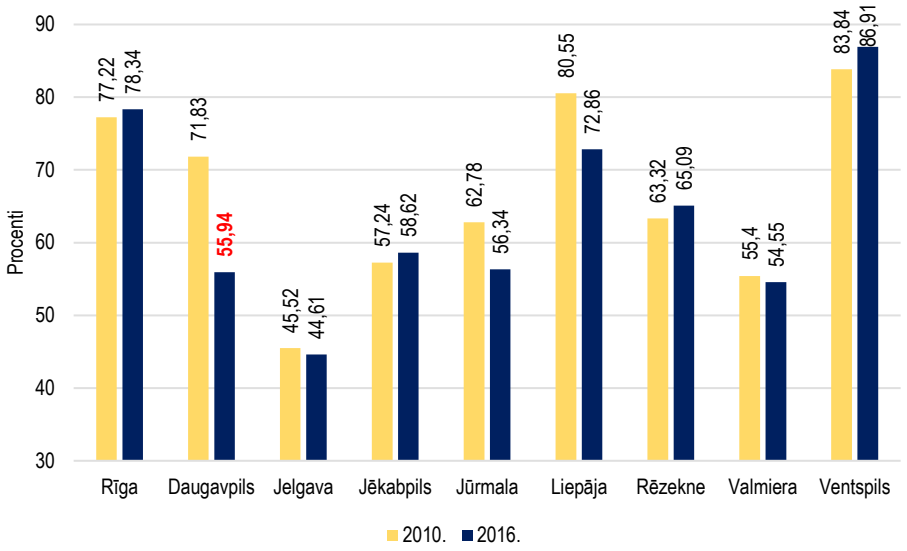

Avots: CSP

4.8.attēls

Pašvaldību ielas ar asfaltbetonu īpatsvars kopējā ielu garumā reģionālas nozīmes attīstības centros

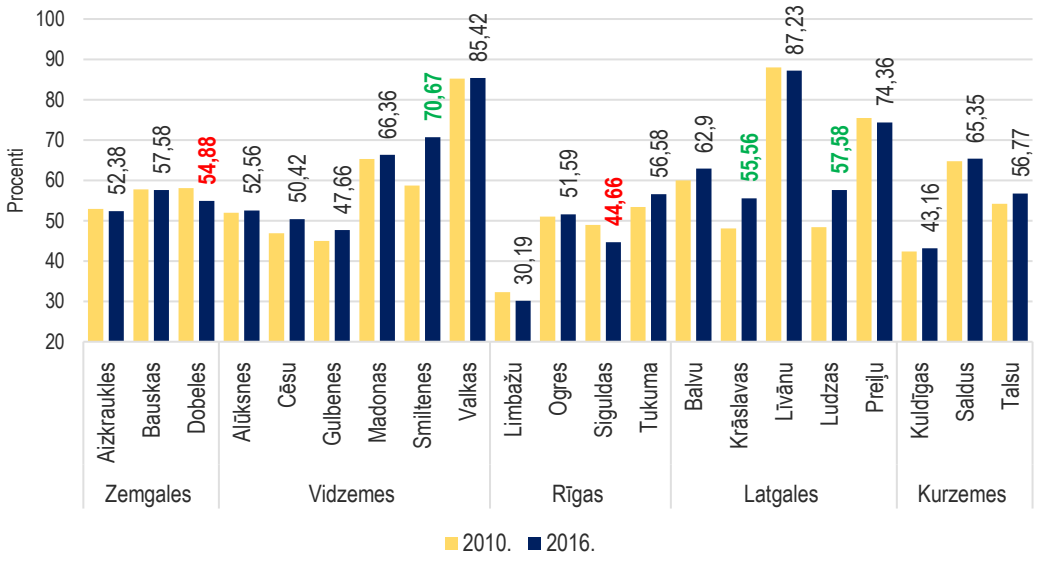

Avots: CSP

Ekspluatācijā pieņemto jauno dzīvokļu platība

Rādītājs iekļauts indeksā, jo jaunie nami, kuros atrodas jaunie dzīvokļi, ir viens no svarīgākajiem pilsētvides elementiem. CSP par dzīvokli uzskata dzīvošanai visu gadu paredzētu telpu kompleksu, kas sastāv no vienas vai vairākām istabām un palīgtelpām, un tam ir tieša izeja uz ielu, kāpņu telpu vai kopējo koridoru.

Datus par uzbūvētajām ēkām un dzīvokļu skaitu, kā arī to platību, iegūst no CSP ceturkšņa pārskata veidlapas un Būvniecības informācijas sistēmas. CSP datus apkopo uz

tūkst. m², līdz ar to, lai iegūtu m² uz 1 iedzīvotāju, attiecīgā gada dati reizināti ar 1 000 un izdalīti ar attiecīgās pašvaldības iedzīvotāju kopējo skaitu. 45 gadījumos ekspluatācijā pieņemto jauno dzīvokļu platība ir ļoti neliels un saskaņā ar CSP metodoloģiju tiek norādīta 0 un 12 gadījumos datu nav, vai arī tie nav uzskatāmi par ticamiem. Abos gadījumos tālākā analīzē tiek pieņemts, ka šādās pašvaldībās jaunas platības nav pieņemtas ekspluatācijā. Dati par katru gadu apkopoti kumulatīvi.

4.9.attēls

Ekspluatācijā pieņemto jauno dzīvokļu platība nacionālas nozīmes attīstības centros, kumulatīvi

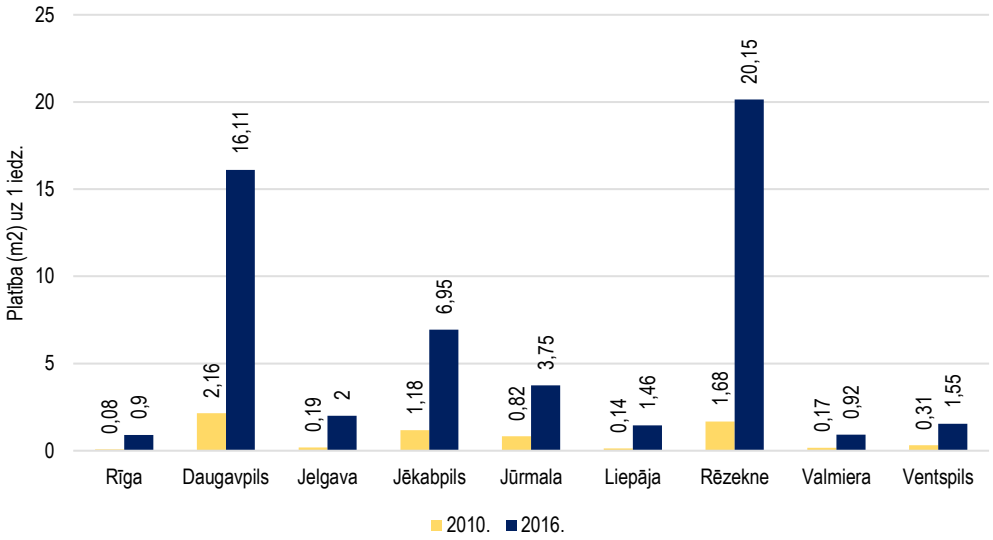

Avots: CSP (https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvn/rupnbuvn__buvn__ikgad/BUG050.px/)

Nacionālas nozīmes attīstības centriem tikai trijās pilsētās novērots būtisks platības palielinājums – Rēzeknē, Daugavpilī un Jēkabpilī. Viszemākie rādītāji ir Rīgā un Valmierā, turklāt abās pilsētās ir būtiski samazinājies arī iedzīvotāju skaits, faktiski secinot, ka dzīvokļu platības palielinājums praktiski nav noticis.

4.10.attēls

Ekspluatācijā pieņemto jauno dzīvokļu platība reģionālas nozīmes attīstības centros, kumulatīvi

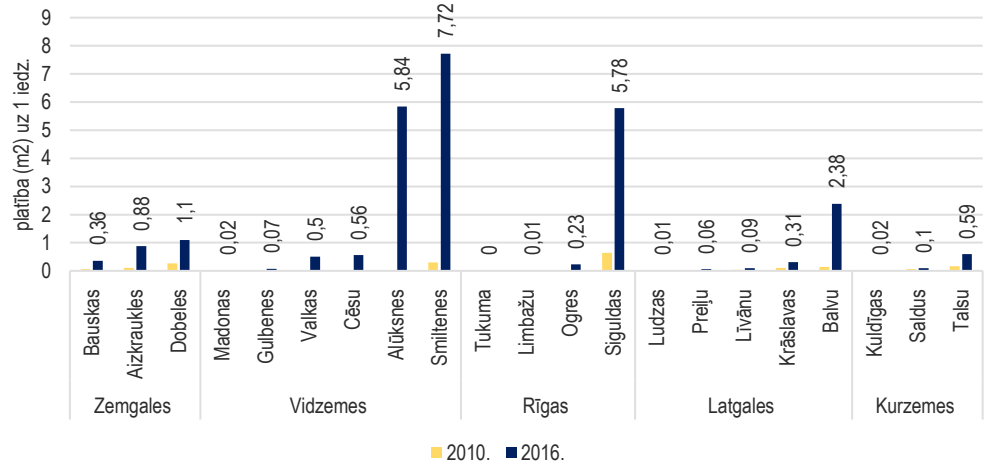

Avots: CSP (https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvn/rupnbuvn__buvn__ikgad/BUG050.px/)

Starp reģionālas nozīmes attīstības centriem kaut cik vērā ņemami ir palielinājušās jaunu dzīvokļu platības tikai Alūksnes, Siguldas un Smiltenes novadā, taču jāņem vērā tas, ka arī šajos attīstības centros samazinājies iedzīvotāju skaits no 1 tūkstoša līdz pat 2,5 tūkstošiem katrā (izņemot Siguldu, kurā iedzīvotāju skaits ir palielinājies). Līdz ar to arī reģionālas nozīmes attīstības centros dzīvokļu platība faktiski nav palielinājusies.

Iedzīvotāju īpatsvars darbaspējas vecumā

Rādītājs iekļauts indeksā, jo plānojot ES fondu investīcijas pilsētvidē, viens no biežāk izvēlētajiem iznākuma rādītājiem projektos ir jaunizveidoto darba vietu skaits. Darba vietu skaita izmaiņas tai skaitā (no piedāvājuma puses) ietekmē iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā attiecīgajās pašvaldībās, kas šai gadījumā izteikts kā iedzīvotāju īpatsvars darbaspējas vecumā.

4.11.attēls

Iedzīvotāju īpatsvars darbaspējas vecumā kopējā iedzīvotāju skaitā nacionālas nozīmes attīstības centros

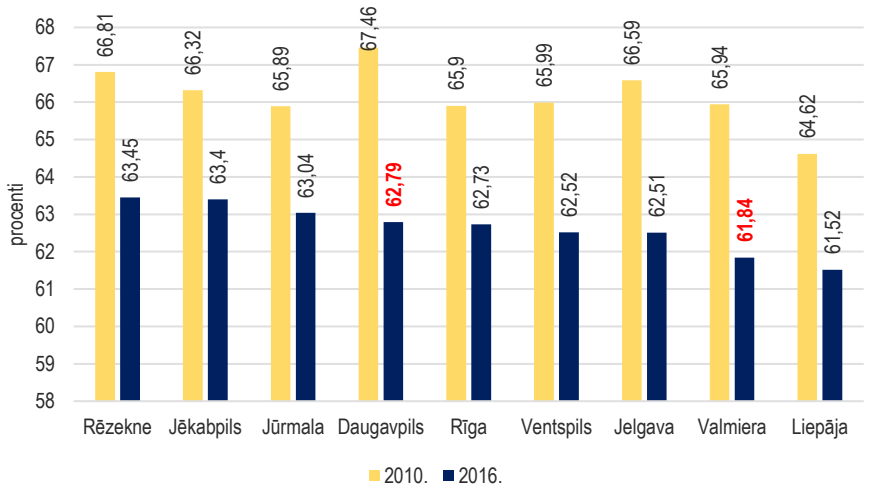

Avots: RAIM, PMLP

4.12.attēls

Iedzīvotāju īpatsvars darbaspējas vecumā kopējā iedzīvotāju skaitā reģionālas nozīmes attīstības centros

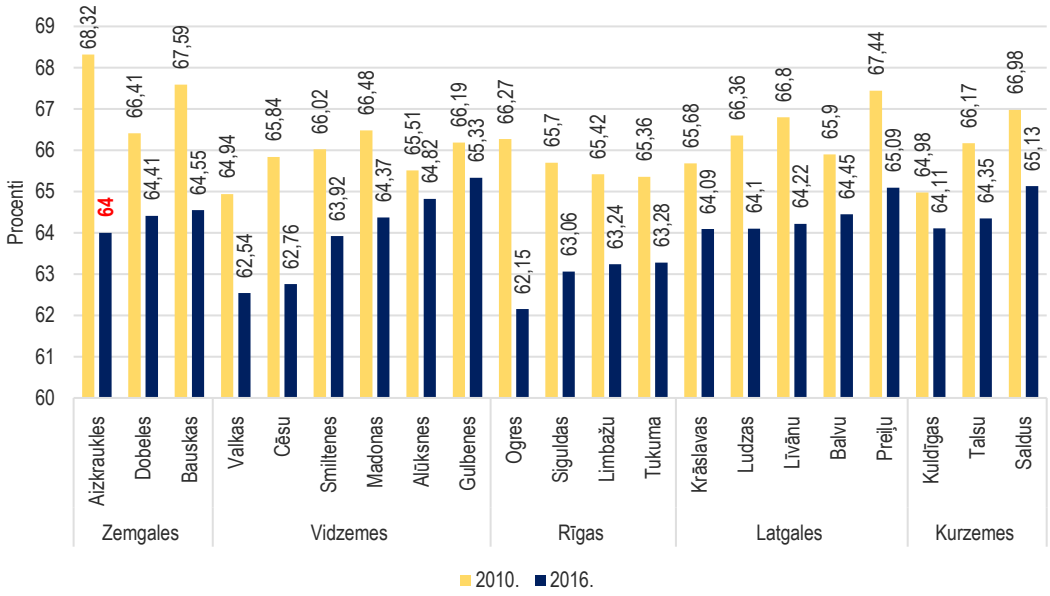

Avots: RAIM, PMLP

Nacionālas nozīmes attīstības centros darba tirgum pieejamais iedzīvotāju skaits samazinājies vidēji par 3,5%punktiem, vislielākais kritums ir Daugavpilī (-4,67%punkti), Valmierā (-4,1%punkti) un Jelgavā (-4,08%punkti). Nevienā republikas pilsētā iedzīvotāju īpatsvars darbaspējas vecuma nav palielinājies.

Reģionālas nozīmes attīstības centros iedzīvotāju īpatsvars darbaspējas vecumā samazinājies vidēji par 2,2%punktiem, turklāt nevienā novadā iedzīvotāju īpatsvars darbaspējas vecumā nav palielinājies. Salīdzinājumā ar republikas pilsētām, svārstības novados ir plašākas – lielākais kritums ir Aizkraukles novadā (-4,32%punkti) un Ogres novadā (-4,12%punkti), bet izmaiņu praktiski nav Gulbenes novadā (-0,86%punkti) un Kuldīgas novadā (-0,87%punkti). Interesanti, ka Siguldas novadā, kurā kopējais iedzīvotāju skaits ir palielinājies, darbaspējas vecumā esošo iedzīvotāju līdzīgi citiem novadiem ir samazinājies (- 2,64%punkti).

Ņemot vērā to, ka iedzīvotāju īpatsvars darbaspējas vecumā kopējā iedzīvotāju skaitā turpina samazināties praktiski visā Latvijā, noteikt darbavietu skaita palielinājumu kā sasniedzamu rādītāju ES fondu ieguldījumiem turpmāk nešķiet pamatoti, samazinoties kopējam darbaspējas vecumā esošajam iedzīvotāju skaitam. Līdz ar to politikas veidotājiem, ņemot vērā šādas attīstības tendences, jāpiedāvā cits – sociāli – ekonomiskajai situācijai atbilstošāks rādītājs. Šī rādītāja izmaiņas arī uzskatāmi parāda, ka pat tad, ja par ES fondu finansējumu īstenotie projekti rada darba vietas, tas neatspoguļojas statistikas datos vidējā vai ilgākā laika posmā, līdz ar to visdrīzāk notiek darba vietu pārcelšana no vienas pašvaldības uz citu, vai arī darba vietu pārcelšana tās pašas pašvaldības ietvaros nevis pēc būtības tiek nodrošinātas jaunas darba vietas. Tomēr, lai šo apgalvojumu pamatotu pilnībā, nepieciešams veikt padziļinātu analīzi par darba vietu sadalījumu pēc ekonomiskās darbības veidiem un izmaiņām ilgākā laika posmā katrā no pašvaldībām, taču strukturētu datu neesamību par izvērtējumā aptverto laika posmu to nav ļāvusi paveikt šajā izvērtējumā.

Tirgus sektora ekonomiski aktīvo komercsabiedrību skaits

Rādītājs iekļauts indeksā, jo praktiski visi ES fondu ieguldījumi pilsētvidē tiek pamatoti ar uzņēmējdarbības veicināšanu un atbalstīšu, radot jaunu publisko infrastruktūru vai renovējot eksistējošo.

Rādītāja vērtība palielinājusies visos attīstības centros un to būtiski ietekmēja ne tikai tautsaimniecības atgūšanās pēc krīzes 2009. un 2010. gadā. Nacionālas nozīmes attīstības centros pārskata periodā aktīvo komercsabiedrību skaits palielinājies katru gadu un 2016. gadā komercsabiedrību skaits uz 1000 iedz. vidēji bija par 11 vairāk nekā 2010. gadā. Vislielākais pieaugums ir Rīgā (+24), Jūrmalā (+15) un Valmierā (+13), relatīvi zemāks pieaugums ir Daugavpilī, Ventspilī un Rēzeknē (visās +7).

Reģionālas nozīmes attīstības centros kopējais uzņēmumu skaits ir palielinājies katru gadu, tomēr pieaugums nav tik liels kā republikas pilsētās, kas skaidrojams ar to, ka ekonomiskā aktivitāte novados un novadu pilsētās kopumā ir mazāka kā republikas pilsētās. Reģionālas nozīmes attīstības centru vidū vislielākā aktivitāte jaunu uzņēmumu veidošanā ir Siguldas novadā (+18), Cēsu novadā (+12) un Ogres novadā (+16), bet salīdzinoši sliktāka situācija vērojama Latgales plānošanas reģiona novados - Krāslavas, Ludzas, Preiļu un Balvu.

4.13.attēls

Tirgus sektora ekonomiski aktīvo komercsabiedrību skaits uz 1 000 iedzīvotājiem nacionālas nozīmes attīstības centros

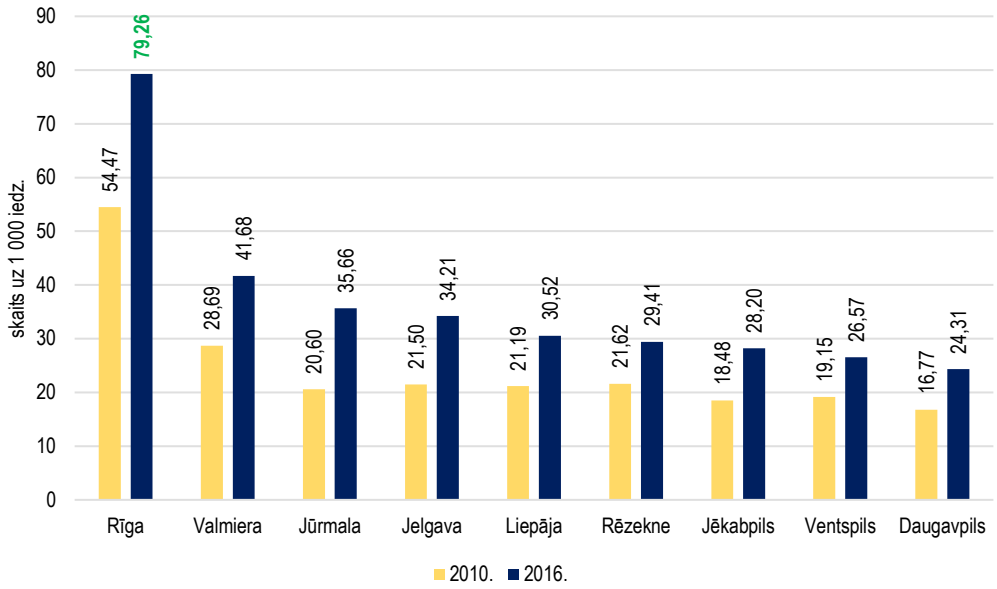

Datu avots: RAIM

4.14.attēls

Tirgus sektora ekonomiski aktīvo komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem reģionālas nozīmes attīstības centros

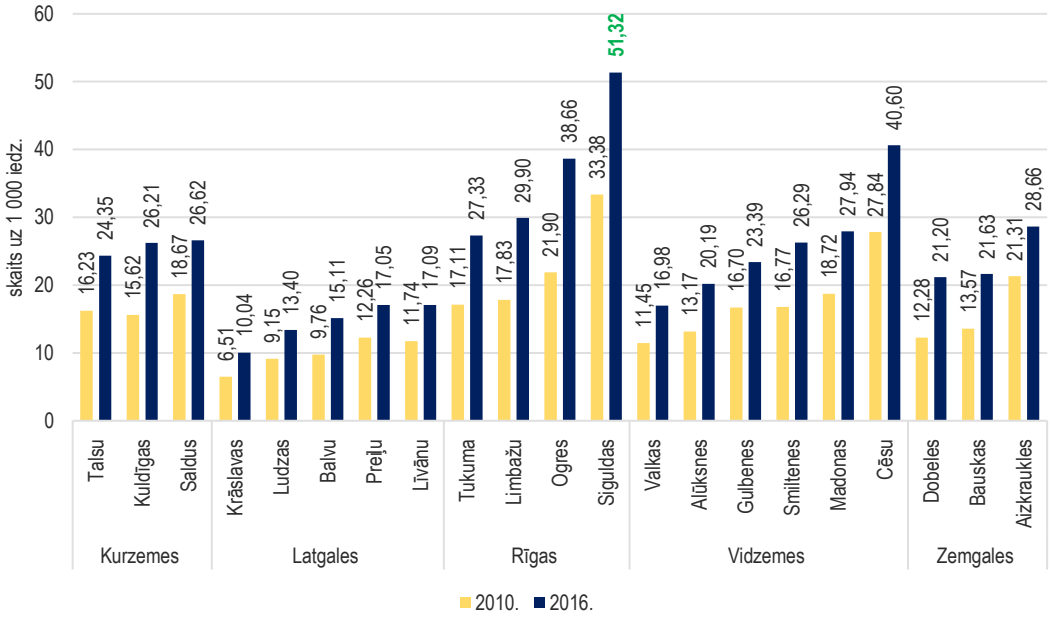

Avots: RAIM

Ieturētā iedzīvotāju ienākuma nodokļa summa

Rādītājs iekļauts indeksā, jo atspoguļo iedzīvotāju vēlmi dzīvot un strādāt tādā dzīvesvietā, kas ir pievilcīga. Republikas pilsētās 2010. gadā IIN vidēji uz vienu iedzīvotāju tika ieturēti 432 eiro, bet 2016. gadā 555 eiro.

Tas, ka Rīgā ir ne tikai vislielākais samaksātā IIN apjoms, bet arī vislielākais pieaugums (+184 eiro) starp republikas pilsētām, apliecina Rīgas kā Latvijas galvaspilsētas iedzīvotāju

pievilkšanas spēku, iedzīvotājiem izvēloties dzīvot sociāli un ekonomiski aktīvā Baltijas mēroga metropolē. Būtiski palielinājies IIN apjoms arī Jelgavā (+170 eiro), ko varētu skaidrot ar Rīgas tuvumu un ar Jelgavas kā nosacītu vienu no Rīgas "guļamrajoniem" (svārstmigrācija no Jelgavas, kā arī no Ogres Rīgas virzienā ir visizteiktākā). Valmierā pārskata periodā ir būtiski kāpuši rūpnieciskās ražošanas apjomi (reģiona centrs), kas iekasēto IIN summā uz 1 iedzīvotāju no 4. vietas 2010. gadā ļauj pacelties uz 2. vietu 2016. gadā (starp republikas pilsētām).

Jāatzīmē, ka lielākajā Latgales reģiona pilsētā Daugavpilī (+69 eiro), kā arī Kurzemes lielākajās pilsētās Ventspilī (+67 eiro) un Liepājā (+84 eiro) kopējais IIN apjoma uz 1 iedzīvotāju palielinājums ir vērtējams kā niecīgs, turklāt Ventspils, ņemot vērā iekasēto IIN uz 1 iedzīvotāju, noslīdējusi no 2. vietas 2010. gadā uz 5. vietu 2016. gadā, neuzrādot praktiski nekādu progresu.

4.15.attēls

Ieturētā iedzīvotāju ienākuma nodokļa summa uz vienu iedzīvotāju nacionālas nozīmes attīstības centros, eiro

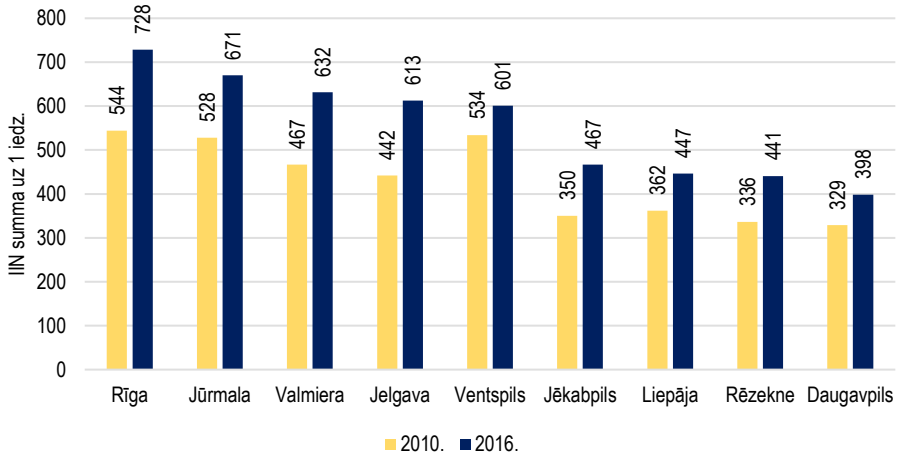

Avots: RAIM

4.16.attēls

Ieturētā iedzīvotāju ienākuma nodokļa summa uz vienu iedzīvotāju reģionālas nozīmes attīstības centros, eiro

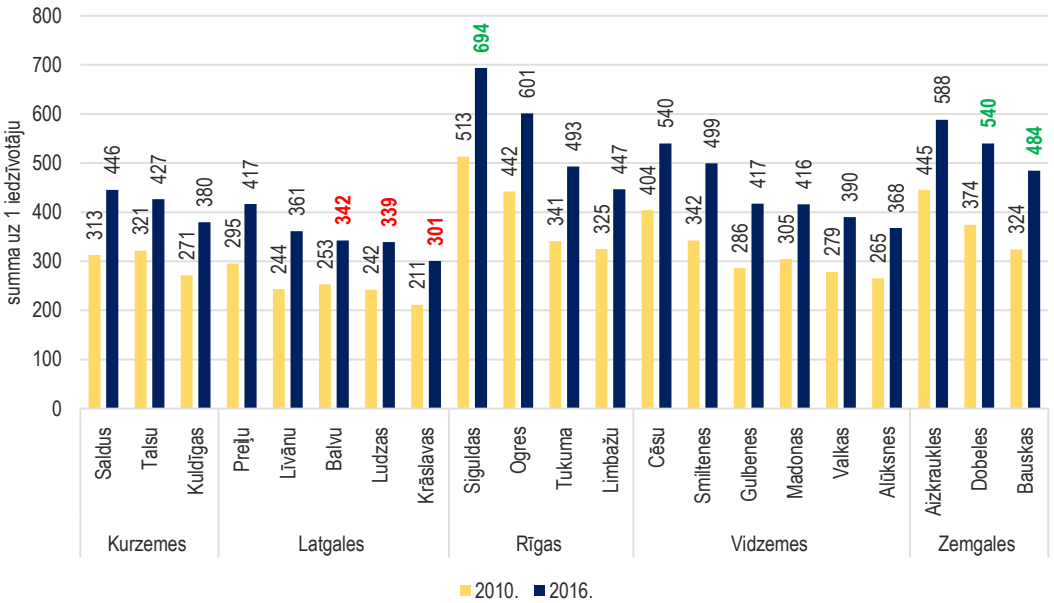

Avots: RAIM

Reģionālas nozīmes attīstības centru vidū izceļas Siguldas novads (+180 eiro) (kopumā pietuvojoties Rīgā iekasētajam IIN uz 1 iedzīvotāju apjomam), Dobeles novads (+165 eiro), Bauskas novads (+160 eiro) un Ogres novads (+159 eiro) novads. Viszemākais pieaugums vērojams Latgales reģiona novados – Balvu (+89 eiro), Krāslavas (+89 eiro) un Ludzas novadā (+97 eiro), taču neatkarīgi no tā pieauguma ziņā apsteidzot Liepāju, Ventspili un Daugavpili.

Iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātāju īpatsvars

Rādītājs iekļauts indeksā, jo atspoguļo iedzīvotāju vēlmi dzīvot un strādāt tādā dzīvesvietā, kas ir pievilcīga. Rādītājs pārrēķināts uz kopējo uzņēmumu skaitu pašvaldības teritorijā.

4.17.attēls

IIN maksātāju īpatsvars kopējā uzņēmumu skaitā pēc uzņēmuma reģistrācijas vietas nacionālas nozīmes attīstības centros

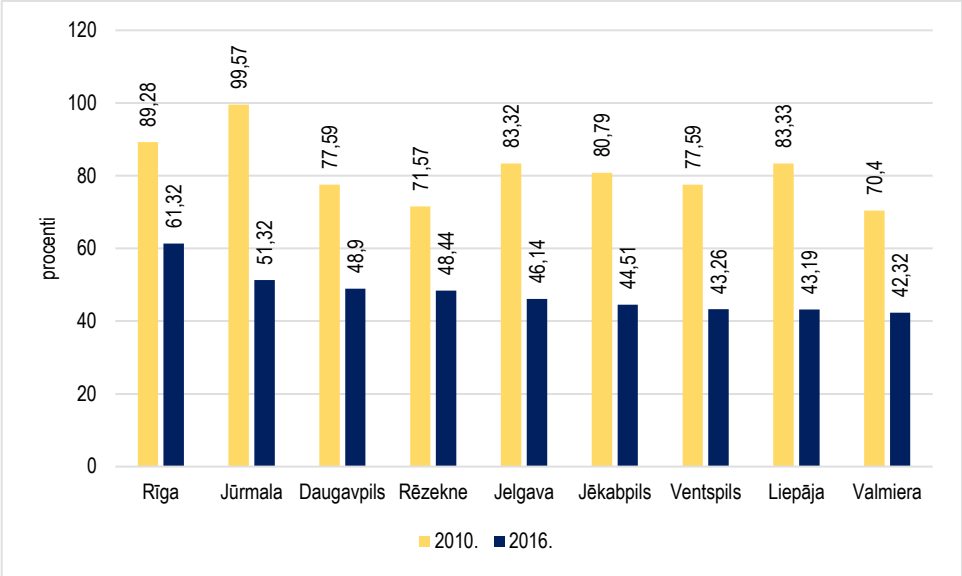

Avots: RAIM

4.18.attēls

IIN maksātāju īpatsvars kopējā uzņēmumu skaitā pēc uzņēmuma reģistrācijas vietas reģionālas nozīmes attīstības centros

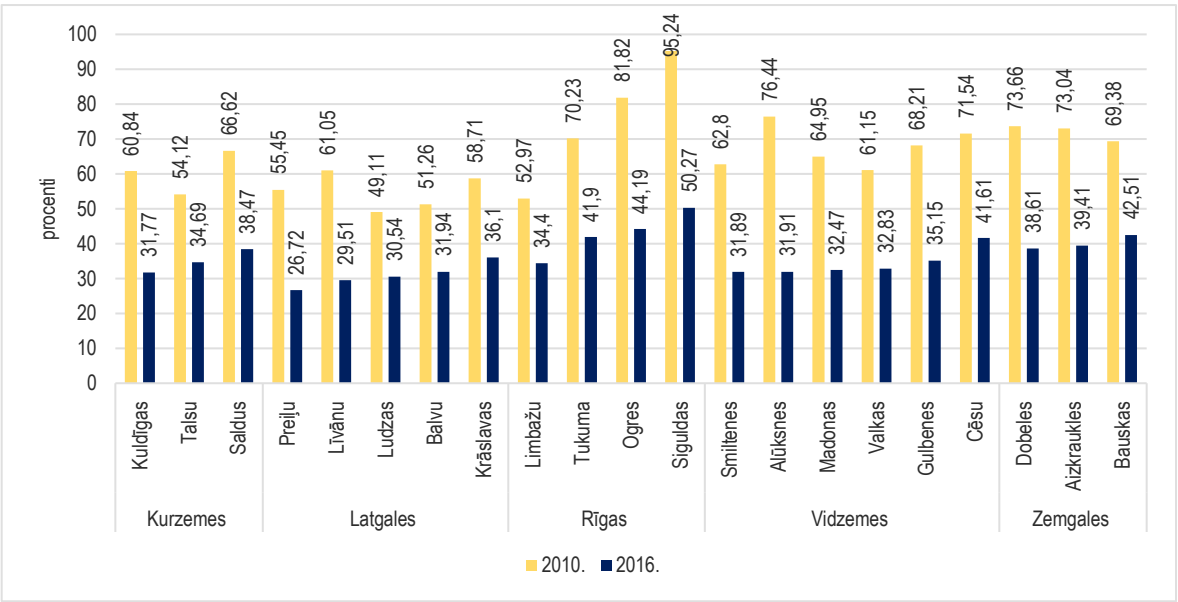

Avots: RAIM

Nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros IIN maksātāju īpatsvars samazinājies būtiski – nacionālas nozīmes attīstības centros no vidēji 81% 2010. gadā līdz 48% 2016. gadā, bet reģionālas nozīmes attīstības centros no vidēji 65% 2010.gadā uz 36% 2016. gadā. Vislielākais kritums ir Jūrmalā (-48%), Liepājā (-40%), relatīvi mazāks kritums ir Rēzeknē (- 23%) un Rīgā (-27%).

Reģionālas nozīmes attīstības centros vislielākais kritums ir Siguldas novadā (-44%) un Alūksnes novadā (-44%), relatīvi zemākais kritums ir Limbažu novadā (-18%) un Ludzas novadā (-18%).

Ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars kopējā bezdarbnieku skaitā

Rādītājs iekļauts indeksā, jo atspoguļo iedzīvotāju vēlmi dzīvot un strādāt tādā dzīvesvietā, kas ir pievilcīga. Ņemot vērā to, ka rādītāja vērtības palielināšanās ir vērtējama kā regress, jāveic rādītāja apvēršana.

4.19.attēls

Ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars kopējo bezdarbnieku skaitā nacionālas nozīmes attīstības centros

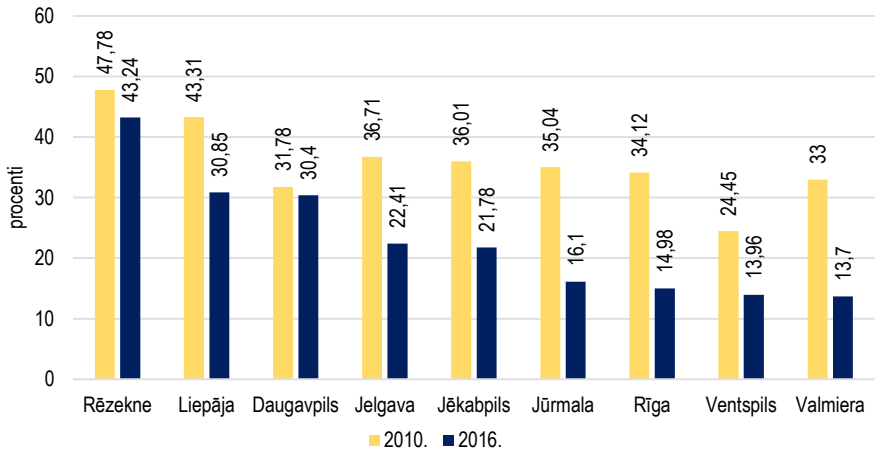

Avots: RAIM

4.20.attēls

Ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars kopējo bezdarbnieku skaitā reģionālas nozīmes attīstības centros

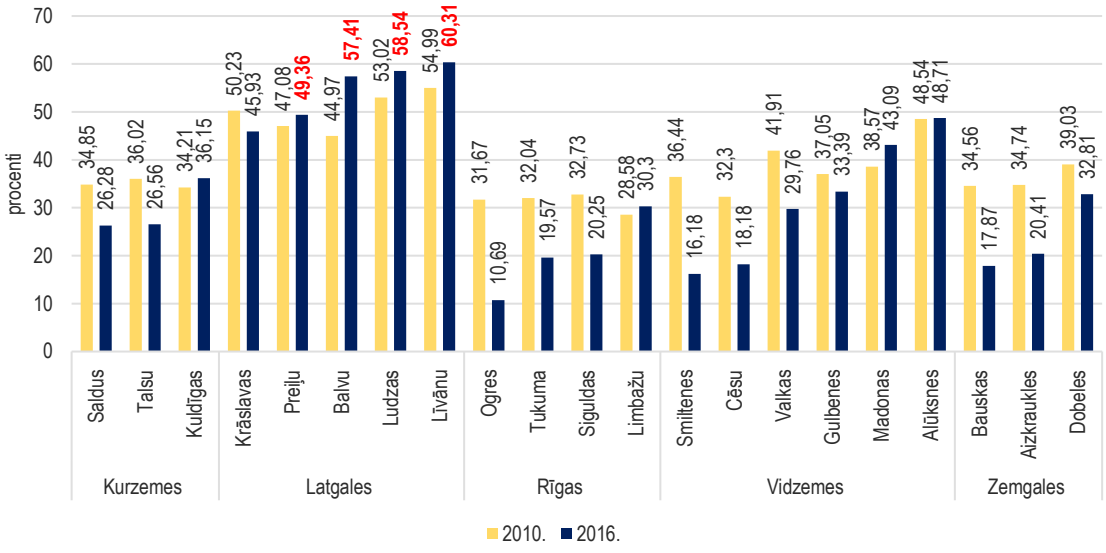

Avots: RAIM

Vislielākais ilgstošo bezdarbnieku īpatsvara samazinājums vērojams Rīgā (- 19,14%punkti), Valmierā (-19,3%punkti) un Jūrmalā (-18,94%punkti). Situācija kopš 2010. gada praktiski nav mainījusies Daugavpilī (- 1,38%punkti), arī Rēzeknē (-4,54%punkti). Rēzeknē turklāt ir augstākais ilgtermiņa bezdarbnieku īpatsvars no izvērtējumā aptvertajām pašvaldībām. Latgalē reģionālas nozīmes attīstības centros ilgtermiņa bezdarbnieku skaita īpatsvars ne tikai nav samazinājies, bet ir pat pieaudzis – Balvu novadā par 12,44%punktiem, Ludzas novadā par 5,52%punktiem, Līvānu novadā par 5,52%punktiem un Preiļu novadā par 2,28%punktiem. Situācija būtiski uzlabojusies Rīgas, Vidzemes un Zemgales reģionālas nozīmes attīstības centros, samazinoties ilgstošo bezdarbnieku īpatsvaram kopējā bezdarbnieku skaitā kopumā.

Viesnīcas un citas tūristu mītnes

Rādītājs iekļauts indeksā, jo atspoguļo iedzīvotāju vēlmi ceļot un apmeklēt tādas vietas, kas ir pievilcīgas un kur ir pieejami tūrismam labvēlīgi apstākļi. CSP par tūristu mītni uzskata ēku, ēku grupu vai labiekārtotu vietu, kurā komersants vai saimnieciskās darbības veicējs nodrošina tūristu diennakts izmitināšanu un apkalpošanu. Rādītājā nav ietvertas ārpus sezonas slēgtās mītnes.

4.21.attēls

Viesnīcu un citas tūristu mītnes nacionālas nozīmes attīstības centros

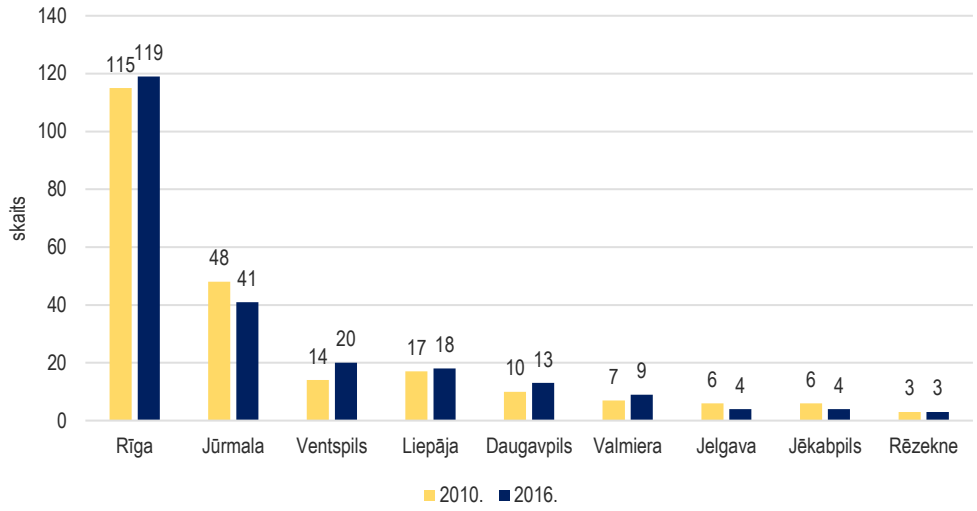

Avots: CSP (https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/transp_tur/transp_tur__turisms__izm__ikgad/TUG040.px/)

Nacionālas nozīmes attīstības centru vidū izteikti lielāks viesnīcu un citu tūristu mītņu skaits ir Rīgā un Jūrmalā, pārējās republikas pilsētās viesnīcu un citu tūristu mītņu skaits ir ievērojami mazāks. Vērtējot tūristu mītņu skaita izmaiņas laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam, republikas pilsētu vidū vērojamas divas pretējas tendences – daļā tūristu mītņu skaits nedaudz palielinājies (Rīgā, Ventspilī, Liepājā, Daugavpilī un Valmierā), daļā nedaudz samazinājies (Jūrmalā, Jelgavā un Jēkabpilī), savukārt Rēzeknē palicis nemainīgs.

Šādas pat atšķirības vērojamas arī reģionālas nozīmes attīstības centros – daļā tūristu mītņu skaits nedaudz palielinājies (piem., Saldus novadā, Kuldīgas novadā un Gulbenes novadā), daļā nedaudz samazinājies (piem., Talsu novadā, Ogres novadā, Limbažu novadā un Tukuma novadā), savukārt daļā palicis nemainīgs (piem., Siguldas novadā un Dobeles novadā).

4.22.attēls

Viesnīcas un citas tūrisma mītnes reģionālas nozīmes attīstības centros

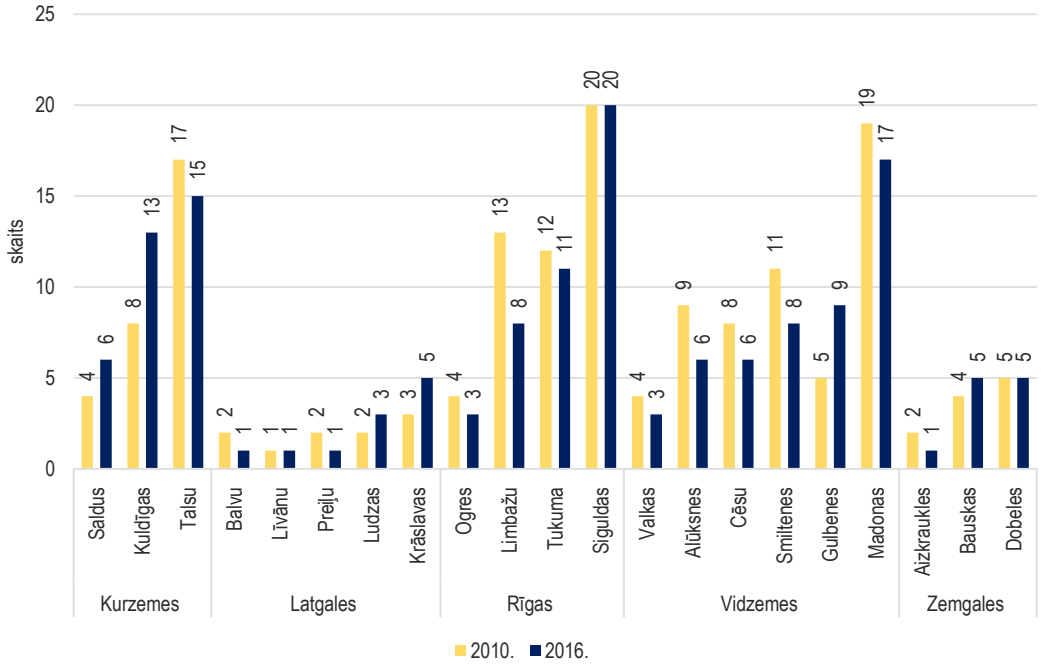

Avots: CSP (https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/transp_tur/transp_tur__turisms__izm__ikgad/TUG040.px/)

Audzēkņu skaits pirmsskolas izglītības iestādēs

Iedzīvotāju skaita samazinājums un sabiedrības novecošanās ierobežo un apgrūtina vienmērīgu un līdzsvarotu teritoriju attīstību Latvijā, tāpēc visi ekonomiskie un vides apstākļi, kas piesaista cilvēkus un palielina iedzīvotāju skaitu teritorijā, ir ļoti būtiski. Rādītājs "Bērnu skaits pirmskolas izglītības iestādēs" izvēlēts tādēļ, ka raksturo procesus, kuru rezultātā pašvaldības teritorijā uz pastāvīgu dzīvi apmetas darbspējīgā vecuma ģimenes ar maziem bērniem, kuri maksā nodokļus, veicina ekonomisko attīstību un nodrošina sabalansētu demogrāfisko struktūru.

4.23. attēls

Audzēkņu skaits nacionālas nozīmes attīstības centru pirmsskolas izglītības iestādēs

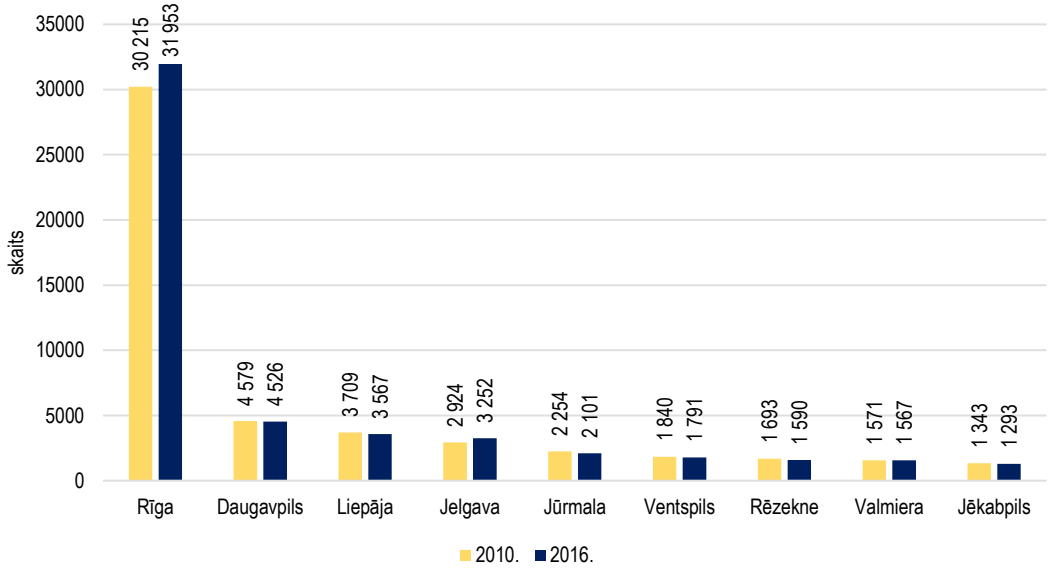

Avots: RAIM (izmantoti IZM dati).

4.24. attēls

Audzēkņu skaits reģionālas nozīmes attīstības centru pirmsskolas izglītības iestādēs

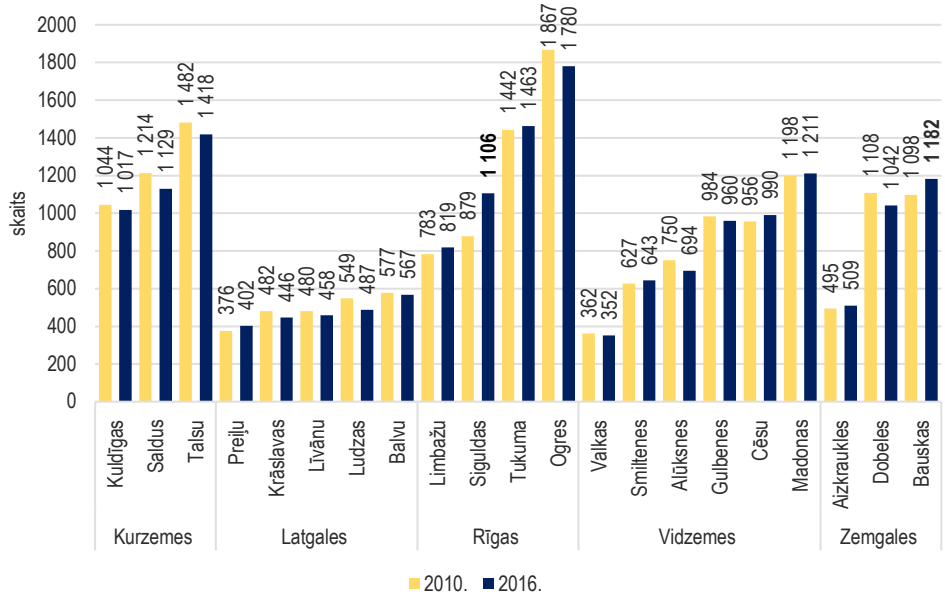

Avots: RAIM (izmantoti IZM dati).

Audzēkņu skaits nacionālas nozīmes attīstības centru PII palielinājies tikai Rīgā un Jelgavā (izteikts kāpums 2015. un 2016.gadā). Reģionālas nozīmes attīstības centros bērnu skaits PII ir ļoti svārstīgs, vairāk vai mazāk izteikts pieaugums novērojams vien Siguldas novadā un Bauskas novadā, pārējos novados bērnu skaits PII ir nemainīgs vai strauji samazinās (piemēram, Saldus novadā un Krāslavas novadā). Saistībā ar iedzīvotāju skaita samazināšos darbaspējas vecumā, samazinājies arī ir bērnu skaits PII Rēzeknē (-103) un Liepājā (- 141).

4.3 Pilsētvides indeksa aprēķins

Pilsētvides indeksa aprēķinātās vērtības laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam pieejamas 2. pielikumā.

Starp nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām pilsētvides indekss visā izvērtējumā aptvertajā laika posmā visaugstākais un kopumā nemainīgi stabils saglabājies Rīgas pilsētā, savukārt pārējo republikas pilsētu vidū vērojamas indeksa svārstības, kas ir visnotaļ atšķirīgas dažādu pilsētu vidū. Visstraujākais indeksa vērtības pieaugums bijis Rēzeknē (+6,61 punkts), savukārt visstraujākais indeksa vērtības samazinājums bijis Latgales lielākajā pilsētā Daugavpilī (-13,9), kā arī Kurzemes reģiona pilsētās - Ventspilī (-12) un Liepājā (-5,79), turklāt Daugavpilī un Ventspilī novērotais indeksa vērtības kritums bijis visbūtiskākais starp visām izvērtējumā iekļautajām pašvaldībām.

Starp republikas pilsētām salīdzinoši stabils indekss saglabājies Valmierā un Jelgavā, savukārt pārējās republikas pilsētās vērojamas neliela indeksa vērtības samazināšanās salīdzinājumā ar 2010. gadu.

4.25. attēls

Pilsētvides indekss nacionālas nozīmes attīstības centros 2010. un 2016. gadā

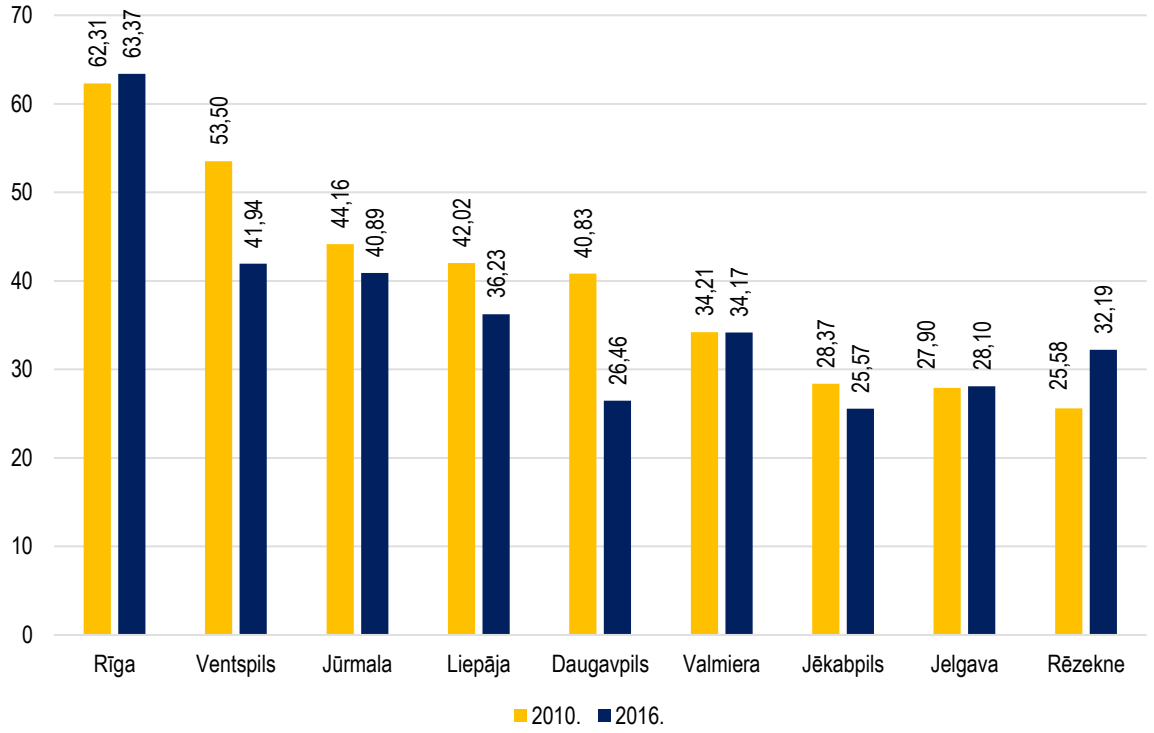

Avots: autoru aprēķins

Neskatoties uz indeksa samazināšanos absolūtajos skaitļos, Ventspils republikas pilsētu vidū saglabājusi nemainīgu 2. vietu, tāpat kā Jūrmala 3. vietu un Liepāja 4. vietu. Savukārt visstraujākais kāpums (+3 vietas) bijis Rēzeknē, ļaujot no 9. (pēdējās) vietas pakāpties uz 6. vietu, nobīdot Jēkabpili no 7. vietas uz 9. vietu. Rēzeknes salīdzinoši labās izmaiņas visdrīzāk skaidrojamas arī ar daudziem pilsētā īstenotajiem vērienīgajiem ES fondu finansētajiem projektiem (Latgales vēstniecība "Gors", "Zeimuļs" - Austrumlatvijas radošo pakalpojumu centrs jauniešiem, Latgales Kultūrvēstures muzejs, Atbrīvošanas alejas rekonstrukcija), ko papildinājuši no citiem avotiem finansēti projekti (piemēram, Rēzeknes olimpiskā centra āra peldbaseins), kas kopumā veicinājuši indeksa vērtības pieaugumu.

Visstraujākais kritums rangā novērots Daugavpilij (-3 vietas), kas no 5. vietas 2010. gadā noslīdējusi uz priekšpēdējo, 8. vietu 2016. gadā, un Jēkabpilij (-2 vietas). Lai arī Daugavpilī īstenoti daudzi vērienīgi ES fondu finansēti projekti, tai skaitā daudzi tādi, kas atzīstami par labās prakses piemēriem, tomēr īstermiņā tas nav veicinājis indeksa pieaugumu Latgales reģiona lielākajā pilsētā. Indeksa izmaiņas negatīvi ietekmējuši vairāki indeksā iekļautie rādītāji. Tai pašā laikā var prognozēt, ka pārskatāmā nākotnē būs iespējams vērot indeksa vērtības pozitīvas izmaiņas, vērienīgo pilsētā īstenoto projektu rezultātiem un ietekmei "materializējoties" vidējā un ilgākā laika periodā.

Reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldību vidū visā izvērtējumā aptvertajā laika periodā visaugstākais un arī kopumā nemainīgi stabils pilsētvides indekss saglabājies Siguldas novadā. Starp šīs grupas pašvaldībām kopumā vērojama daudz izteiktāka indeksa vērtību stabilitāte ilgākā laika periodā, un tik krasas indeksa vērtību izmaiņas kā republikas pilsētu vidū nav novērotas.

Visstraujākais indeksa vērtības piegums starp reģionālas nozīmes attīstības centriem bijis Saldus novadā (+8,72), Līvānu novadā (+6,74) un Smiltenes novadā (+6,45), savukārt

visstraujākais indeksa vērtības samazinājums vērojams Aizkraukles novadā (-2,58) un Kuldīgas novadā (-3,19). Visu pārējo šīs grupas pašvaldības indeksu vērtības kopumā saglabājušās stabilas un arī notikušās indeksa vērtības izmaiņas bijušas daudz mazākā amplitūdā kā republikas pilsētu vidū, kas visdrīzāk norāda uz republikas pilsētu jūtīgumu pret sociāli – ekonomiskās situācijas izmaiņām, kā, piemēram, iedzīvotāju skaita samazināšanās (Daugavpilī) vai atsevišķu, lielu uzņēmumu darbības pārtraukšana (Liepājā), kas prasa ilgāku laika periodu, lai pašvaldības spētu pielāgoties un rast risinājumus pārmaiņu izraisīto negatīvo seko mazināšanai.

4.26. attēls

Pilsētvides indekss reģionālas nozīmes attīstības centros 2010. un 2016. gadā

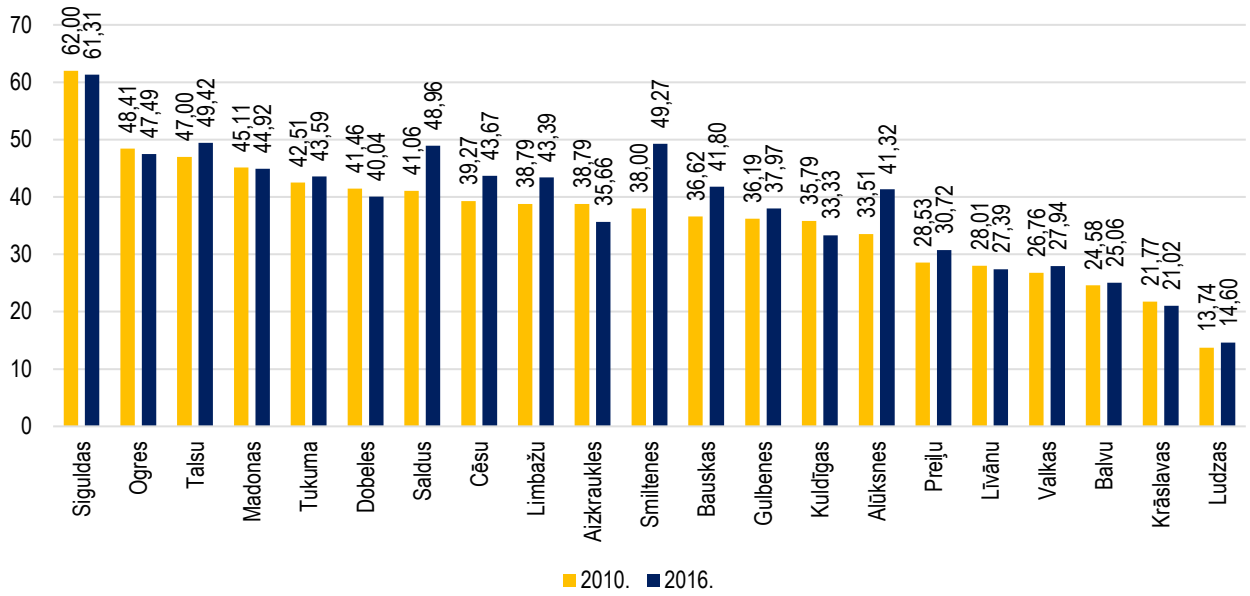

Avots: autoru aprēķins

Vērtējot reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldību izmaiņas rangā, tad visstraujākās izmaiņas vērojamas Saldus novadā (+8 vietas), kas tādējādi no 10. vietas 2010. gadā spējusi pakāpties līdz 2. vietai 2016. gadā. Starp līderiem minams arī Talsu novads, kas ierindojies 3. vietā (+1 vieta) un Ogres novads, kas ierindojies 4. vietā (-1 vieta), savukārt nosacīto līderu piecinieku noslēdz Gulbenes novads, saglabājot 5. vietu gan pārskata perioda sākumā, gan tā noslēgumā. Visstraujākais ranga vietas kritums turpretī vērojams Alūksnes novadā (-4 vietas), Tukuma novadā (-4 vietas) un Madonas novadā (-3 vietas), kas salīdzinoši straujā krituma dēļ no 3. vietas 2010. gadā noslīdējusi līdz 6. vietai 2016. gadā.

Uzmanības vērta ir situācija, ka ranga pēdējās 4 vietas ir palikušas nemainīgas visā pārskata periodā – Ludzas novadam attiecīgi ierindojoties pēdējā 21. vietā, Krāslavas novadam 20. vietā, Balvu novadam 19. vietā un Valkas novadam 18. vietā. Kā redzams, tad **3 no 4 nosacīto pēdējo vietu ieguvējiem ir Latgales plānošanas reģiona pašvaldības, kas visdrīzāk norāda uz nepieciešamību veikt mērķtiecīgākus ieguldījumus šī plānošanas reģiona pašvaldībās.** Nav pārsteigums arī Valkas novada salīdzinoši zemā atrašanās vieta, kas apliecina vispārzināmo, ka bijušajā Valkas rajona teritorijā ietilpstošais Smiltenes novads ekonomiskajā aktivitātē pārspēj bijušo rajona centru, un ka Valkas novadam būtiski "konkurenci" sastāda Valgas apriņķis Igaunijā ar tā centru Valgu kā Valkas pilsētas funkcionālo teritoriju (arī Valka uzskatāma par Valgas pilsētas Igaunijā funkcionālo teritoriju, tikai ar atšķirīgām izpausmes pazīmēm).

Kopumā secināms, ka izveidotais pilsētvides indekss samērā objektīvi atspoguļo Latvijas pašvaldībās vērojamās sociāli – ekonomiskās tendences, kas katra atsevišķi un visas kopumā visnotaļ būtiski ietekmē dažāda veida pašvaldību un attiecīgi arī Latvijas reģionālo attīstību kopumā. Kā būtiskākās no šīm tendencēm izceļamas (1) iedzīvotāju un attiecīgi darbaspēka migrācija no Rīgas un tuvējām Pierīgas pašvaldībām, kas noteikušas atsevišķu reģionālas nozīmes attīstības centru pozitīvo attīstību (piemēram, Siguldas novads, tāpat arī izvērtējumā neietvertais Ādažu novads, daļēji arī Ogres novads, kā arī mazākā mērā citas izvērtējumā neiekļautās Pierīgas pašvaldības), (2) iedzīvotāju straujāka emigrācija un joprojām vājā ekonomiskā situācija Latgales plānošanas reģiona pašvaldībās (izteikti reģionālas nozīmes attīstības centros Balvos, Krāslavā un Ludzā, arī Preiļos), tādējādi izteiktāki kā citos plānošanas reģionos ļaujot nostiprināt reģiona nacionālas nozīmes attīstības centru (Rēzeknes un Daugavpils) lomu, (3) pierobežas novadu vājā ekonomiskā situācija, ko nosaka spēcīgāku ekonomisko centru atrašanās otrpus robežai – īpaši Valkas novada gadījumā, (4) ekonomikas koncentrēšanās nacionālas nozīmes attīstības centros, īpaši Rīgā, Jūrmalā, Ventspilī, Liepājā un Valmierā, kas pozitīvi ietekmē arī to tuvumā esošo funkcionālo teritoriju[107] ekonomisko attīstību, (5) ekonomikas pārorientāciju no darbietilpīgas ekonomikas uz augstas pievienotās vērtības ekonomiku, kas veicinājuši kādreizējo rūpniecības centru pozīciju pavājināšanos (ar atsevišķiem izņēmumiem), piemēram, Jēkabpils, Liepājas, Daugavpils gadījumā, pašvaldībām īsā laika posmā nespējot pārorientēties un pielāgoties jaunajām ekonomikas tendencēm. Šis visdrīzāk arī vērtējams kā galvenais atsevišķu reģionālas nozīmes attīstības centru (piemēram, Aizkraukles, Tukuma un Dobeles novada) sociāli – ekonomiskās attīstību bremzējošais faktors.

Apkopojot konstatējumus pilsētvides indeksa aprēķinā un indeksa vērtību izmaiņās ilgākā laika periodā kopsakarībā ar iepriekš pausto, iespējams konstatēt vairākus ES fondu mērķtiecīgus ieguldījumu virzienus, kas spētu nodrošināt labvēlīgus apstākļus sociāli – ekonomiskās situācijas stabilai attīstībai nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās:

- "enkurobjektu" attīstība nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros. Iespējamie enkurobjekti varētu būt, piemēram, kultūras un tūrisma infrastruktūras objekti, kas nodrošina iespējami lielu interesentu piesaisti un tādā veicina attiecīgās pašvaldības kopējās ekonomiskās situācijas uzlabošanos;
- degradēto teritoriju revitalizācija atbilstoši pašvaldības attīstības specifikai, kā obligātu nenosakot, piemēram, rūpniecisko vai cita veido teritorijas turpmāku izmantošanu;
- inovatīvas un augstas pievienotās vērtības rūpniecisko teritoriju un rūpniecības zonu attīstība tajos nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros, kur tam pieejamas atbilstošas attīstības teritorijas (piemēram, bijušās rūpnīcu teritorijas) un ilgtermiņā pieejams darbaspēks[108], vienlaikus nodrošinot saskaņotu (dažādu nozaru) rūpniecisko teritoriju attīstību vismaz plānošanas reģiona ietvaros, lai izslēgtu pašvaldību savstarpējo konkurenci investīciju piesaistei. Iespējamais ieguldījumu veids – ieguldījumu pašvaldības infrastruktūrā (ielu, ūdensvada un kanalizācijas tīklu izbūve vai rekonstrukcija);

[107] Funkcionālā teritorija jeb reģions ir teritoriālo vienību kopums, kas izriet no kopīgām sociālām un ekonomiskām to attiecībām (piemēram, darba tirgus), un nav balstīta uz ģeogrāfiskām vai vēsturisko notikumu īpatnībām (par pamatu ņemot Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas definīciju)

[108] Darbaspēka nepieejamības gadījumā ieguldījumus pilsētvides attīstībā ieteicams kombinēt (papildināt) ar ieguldījumiem, kas veicinātu darbaspēka pieejamību atbalstītajās teritorijās ilgtermiņā.

- izglītības un sociālās aprūpes infrastruktūras attīstība.

Vienlaikus jāteic, ka **politikas veidotājiem jāizšķiras, kuras teritorijas vai to grupas atbalstāmas primāri: vai primāri atbalstāmi ekonomiski spēcīgākie attīstības centri (lielākoties nacionālas nozīmes attīstības centri un daļa no reģionālas nozīmes attīstības centriem)**, līdz ar to, koncentrējot valsts ekonomisko potenciāla koncentrēšana dažu pašvaldību teritorijās, **vai arī atbalsts primāri sniedzams tām teritorijām, kurās vērojama vissliktākā sociāli–ekonomiskā situācija**, tā nodrošinot vienmērīgāku un ilgtermiņā iespējams lielāku kopējo labumu radošo ekonomisko potenciālu. Svarīgi uzsvērt, ka abos gadījumos (kā to uzskatāmi parāda izvērtējuma rezultāti), viens risinājums visām pašvaldībām vai to grupām nedarbosies, līdz ar to **nepieciešami specifiski un iespējams šauri fokusēti risinājumi, lai nodrošinātu tāda atbalsta sniegšanu, kas atbilst attiecīgās pašvaldības vai pašvaldību grupas attīstības vajadzībām**, piemēram, veidojot atšķirīgus atbalsta mērķus katrai pašvaldību grupai.

4.4 Ieguldījumu ietekme uz teritorijas attīstības indeksa izmaiņām

Šajā nodaļā tiek salīdzināti īstenoto projektu kopējais finansējums un izmaiņas teritorijas attīstības indeksa (TAI) un izvēlētajos sociāli-ekonomisko rādītājos reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centros. TAI aprēķinus ikgadēji veic Valsts reģionālās attīstības aģentūra un tie ir pieejami aģentūras tīmekļa vietnē[109].

TAI raksturo attīstības līmeni attiecīgajā gadā, parādot teritoriju augstāku vai zemāku attīstību salīdzinājumā ar vidējo attīstības līmeni valstī. Lai rādītāji būtu savā starpā salīdzināmi, aprēķinā tiek izmantoti astoņu dažādu rādītāju standartizētās vērtības un katrai no tām ir noteikts savs nozīmības svars (ietekme). 2012. gadā mainījās TAI aprēķināšanas metodika – novadiem un republikas pilsētām līdz 2012. gadam izmantoja 4 rādītājus TAI noteikšanai, bet sākot ar 2013. gadu ieviesa 8 rādītājus. Lai pašvaldības varētu salīdzināt ilgākā laika periodā, tika veikti atsevišķi aprēķini par 2010., 2011. un 2012. gadu pēc 2014. gada 1. jūlija MK noteikumu Nr. 367 „Reģionālās attīstības uzraudzības un novērtēšanas kārtība" 1. pielikuma „Teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtība".

Novadu un republikas pilsētu grupas aprēķinā tiek izmantoti šādi rādītāji:

1. Ekonomiski aktīvo individuālo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem;
2. Bezdarba līmenis, %;
3. Trūcīgo personu īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā, %;
4. Kopējais noziedzīgo nodarījumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem;
5. Dabiskās kustības saldo uz 1000 iedzīvotājiem;
6. Ilgtermiņa migrācijas saldo uz 1000 iedzīvotājiem;
7. Iedzīvotāju skaits virs darbspējas vecuma uz 1000 darbspējas vecuma iedzīvotājiem;
8. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis uz vienu iedzīvotāju, *eiro*.

TAI kopumā parāda teritoriju atpaliekošu vai apsteidzošu attīstību attiecībā pret vidējo valsts sociālekonomiskās attīstības līmeni attiecīgajā gadā (vidējais valsts sociālekonomiskais attīstības līmenis vienmēr ir vienāds ar 0). Republikas pilsētu TAI dinamiku no 2010. – 2016. gadam iespējams aplūkot 4.27. attēlā (ziņojuma nākamajā lpp.).

[109] http://www.vraa.gov.lv/lv/publikacijas/attistibas_indekss/

Republikas pilsētu vidū vienīgi Rīgai ir pozitīvas TAI vērtības (Jūrmalas pilsētai TAI vērtība pozitīva bija 2012. gadā un 2014. gadā), turpretim pārējo republikas pilsētu pašvaldību teritorijas attīstību raksturo negatīvas vērtības. Tas izskaidrojams ar galvaspilsētas pārākumu uz citu pilsētu sociālekonomiskās attīstības fona – Rīga stabili turas virs valsts vidējā attīstības līmeņa, kamēr pārējās republikas pilsētās vērojamas negatīvas TAI vērtības.

Rīgas pilsētai ir ievērojams "pārsvars" ekonomiski aktīvo individuālo komersantu un komercsabiedrību skaitā uz 1000 iedzīvotājiem. Protams, šis rādītājs atspoguļo iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, parādot, cik aktīvi iedzīvotāji iesaistās un darbojas uzņēmējdarbībā, taču šis rādītājs rada priekšstatu tikai par uzņēmumu skaitu kvantitatīvā izteiksmē – tas neatspoguļo reālo darbības kvalitāti uzņēmumos, līdz ar to nevar spriest par uzņēmumu rentabilitāti, ieguldījumu nodarbinātībā u.tml.

4.27. attēls

Nacionālas nozīmes attīstības centru TAI dinamika laika posmā no 2010. - 2016. gadam

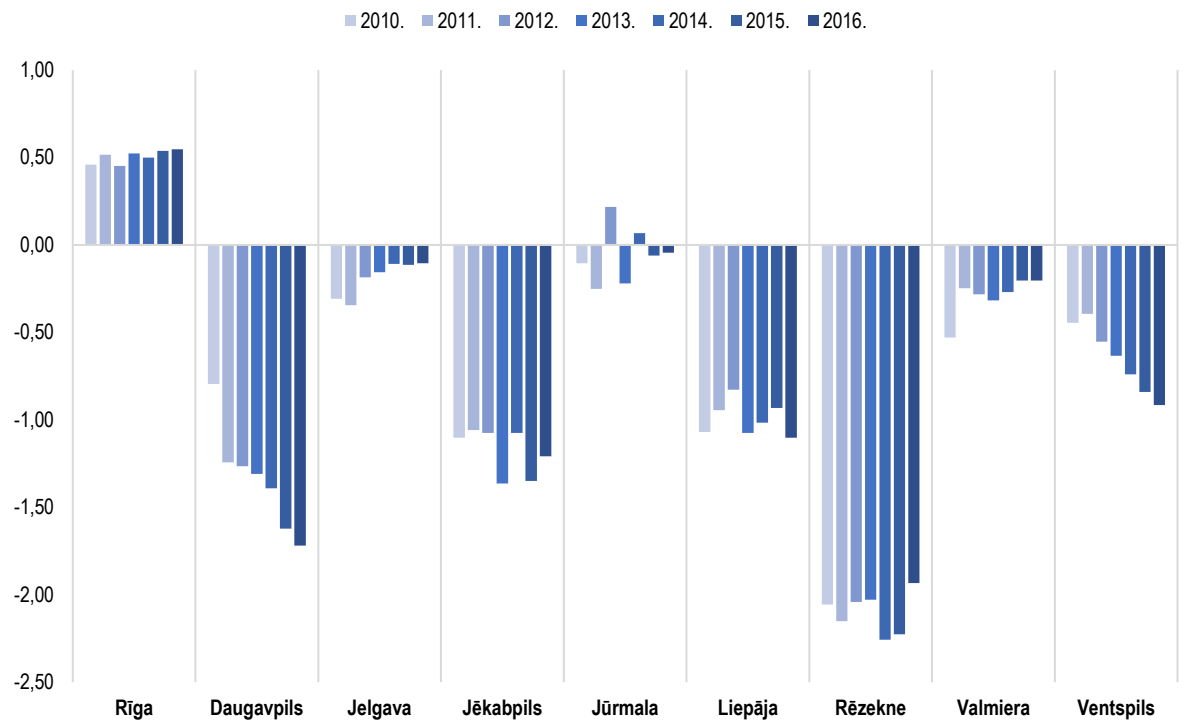

Avots: autoru veidots (dati par laika posmu no 2013.-2016.gadam no VRAA, VARAM aprēķins par laika posmu no 2010. līdz 2012.gadam)

Starp republikas pilsētām viszemākais TAI ir Rēzeknei – 7 gadu laikā rādītājs vienmēr ir bijis sliktāks par -1,9. Salīdzinot pārējo pilsētu TAI, jāsecina, ka tas pakāpeniski uzlabojas gan Valmierā (samazinājies no -0,530 līdz -0,204), gan Jelgavā (samazinājies no -0,307 līdz - 0,105), taču Ventspilī un it īpaši Daugavpilī TAI turpinājis pasliktināties (abās pilsētās rādītājs no 2010. gada līdz 2016. gadam ir pasliktinājies vairāk nekā 2 reizes). Vērtējot no TAI rangu pozīcijām, Daugavpils ir noslīdējusi no 6. vietas 2010.gadā uz 8. vietu 2016.gadā (Rēzekne 9.vietā) un Ventspils uz 5. vietu (mīnus 1 vieta rangā). Jēkabpils, Liepāja un Valmiera pakāpušas rangā par vienu vietu uz augšu, bet pārējām pilsētām TAI rangs palicis nemainīgs.

Salīdzinot izmaiņas TAI rangos ar īstenoto projektu finansējuma apjomu, jāsecina, ka republikas pilsētās ar zemāku rangu ir veikti salīdzinoši lielāka apjoma projekti. Izņēmums ir Rīga, kurā veiktie ieguldījumi pilsētvidē būtiski pārsniedz tuvāko sekotāju – Liepāju, kurā neraugoties uz lielajiem ieguldījumiem, TAI rangs ir pakāpis tikai par vienu vietu. Rēzeknē un Jēkabpilī veiktie ieguldījumi salīdzinājumā ar citām pilsētām ir zemi, līdz ar to TAI rangā tās

saglabā nemainīgu pozīciju. Daugavpils, kur neraugoties uz kopējo ieguldījumu pilsētvidē apjomu (213,34 milj. eiro), noticis kritums rangā par divām vietām uz leju.

4.28. attēls

TAI rangi (1. vieta ir augstākā, 9. vieta ir zemākā) un projektu kopējais finansējums (milj. eiro) nacionālas nozīmes attīstības centros

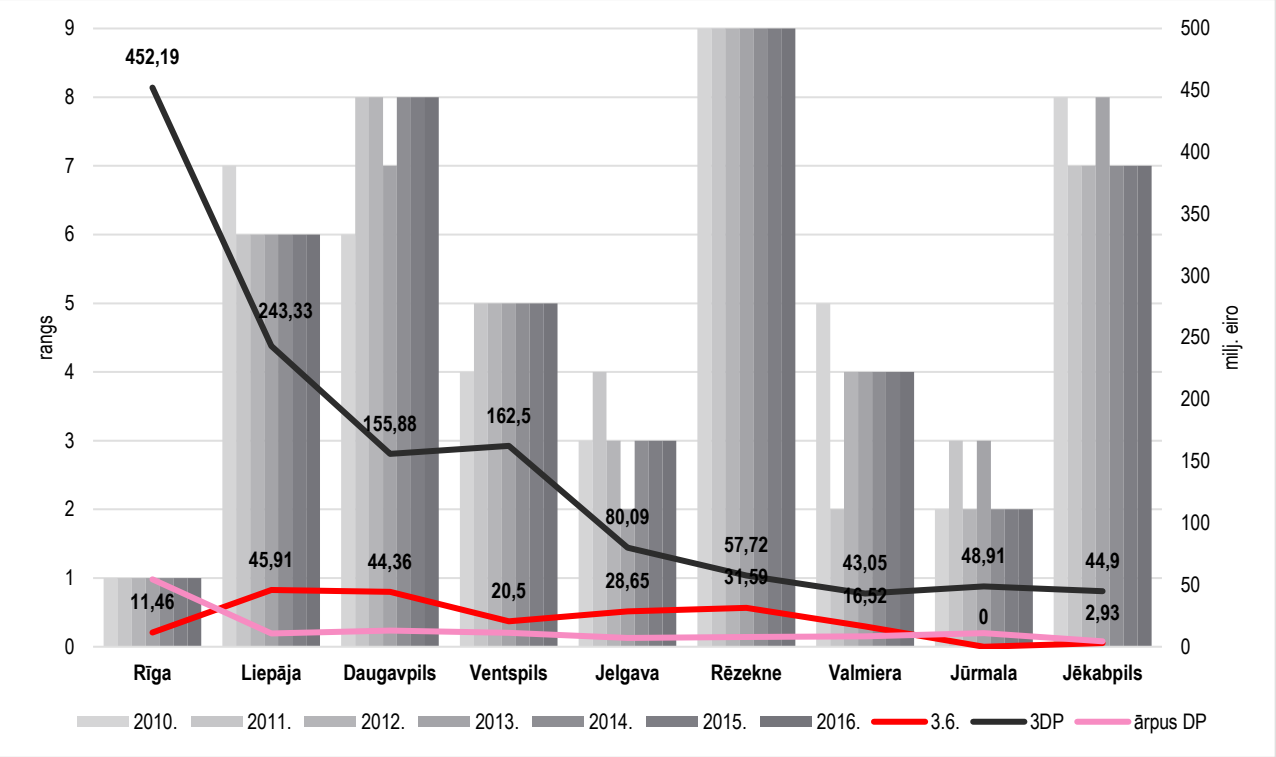

Avots: autoru veidots (dati par 2013.-2016.g. no VRAA, VARAM aprēķins par 2010.-2012.gadu)

Starp reģionālas nozīmes attīstības centriem pozitīvs TAI ir tikai 7 novadiem – Siguldas, Cēsu, Ogres, Tukuma, Smiltenes, Aizkraukles un Saldus novadam, bet lielākajā daļā novadu ir negatīvas TAI vērtības visā aplūkotajā laika periodā. Kopumā var redzēt (skat. 4.29. attēlu nākamajā lpp.), ka atšķirības novadu starpā pakāpeniski samazinājušās (tas nav noticis nacionālas nozīmes attīstības centros), tomēr joprojām atšķirības starp novadiem ir jāvērtē kā būtiskas arī uz 2016.gadu. Viszemākās TAI vērtības gan 2010. gadā, gan 2016. gadā ir bijušas Latgales reģiona pašvaldībām – Krāslavas, Ludzas, Balvu un Līvānu novadam.

Analizējot reģionālas nozīmes attīstības centru rangu dinamiku laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam un īstenoto projektu finansējumu kopā, jāsecina, ka ieguldījumu apjoms nav saistāms ar TAI ranga dinamiku: piemēram, Ludzas, Preiļu, Talsu un Valkas novados ir īstenoti projekti ar apjomīgāko ES fondu finansējumu, tomēr visā periodā šo novadu TAI rangi nav būtiski mainījušies vai piedzīvojot nopietnas svārstības, saglabā zemu rangu. Atsevišķos gadījumos (piemēram, Līvānu novadā) TAI pat ir pasliktinājies. Kopumā, neraugoties uz ievērojamiem ES fondu ieguldījumiem Latgales reģiona centros, to situācija nav uzlabojusies, bet pat pasliktinājusies raugoties no TAI rangu aspekta (skat. 4.30. att. nākamajā lpp.).

Jāteic, ka TAI un pilsētvides indeksa aprēķini gan nacionālas, gan reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām kopumā (ar dažiem izņēmumiem) parāda vienas un tās pašas attīstības tendences, kas būtībā apstiprina jau iepriekš izteiktos secinājumus.

4.29. attēls

Reģionālas nozīmes attīstības centru TAI dinamika un projektu kopējais finansējums (milj. eiro) laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam

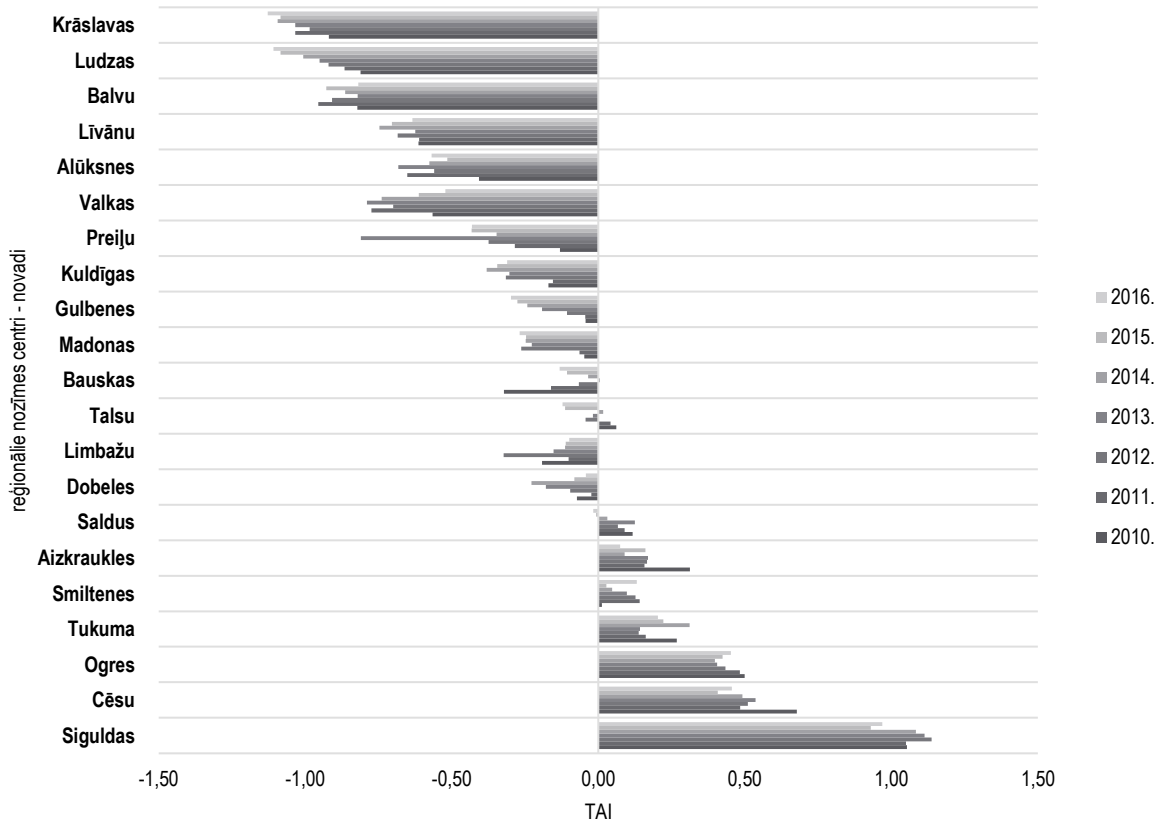

Avots: autoru veidots (dati par 2013.-2016.g. no VRAA, VARAM aprēķins par 2010.-2012.gadu)

4.30. attēls

Reģionālas nozīmes attīstības centru TAI rangi visu novadu starpā (1. vieta ir augstākā, 110. vieta ir zemākā) un projektu kopējais finansējums (milj. eiro)

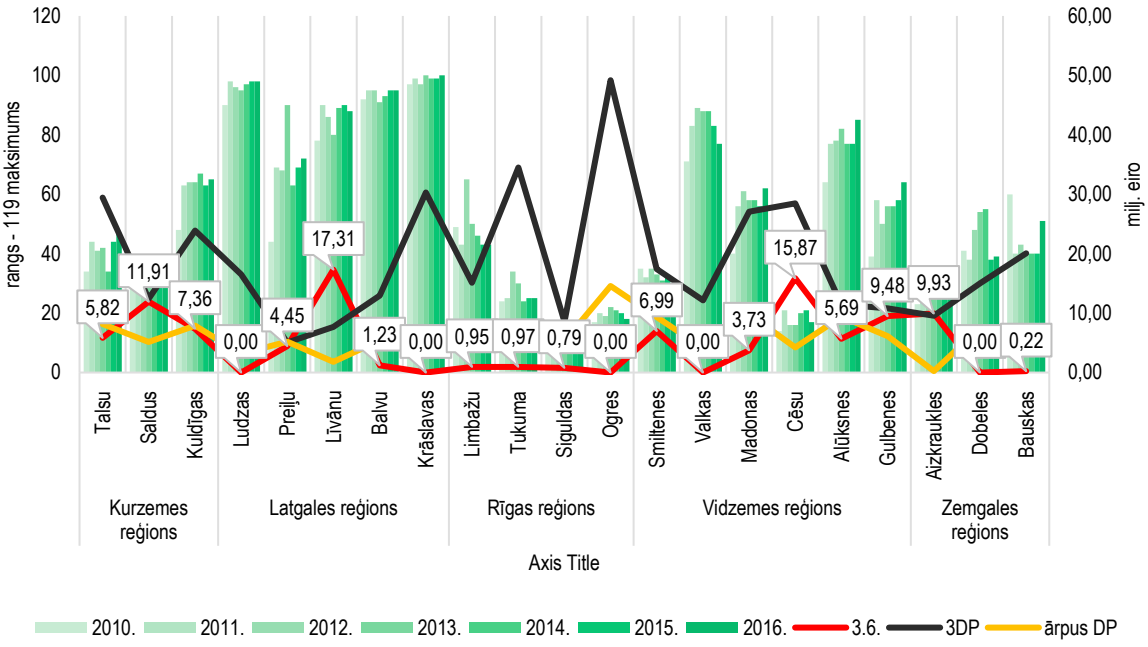

Avots: autoru veidots (dati par 2013.-2016.g. no VRAA, VARAM aprēķins par 2010.-2012.gadu)

4.5 Īstenoto projektu ekonomiskā atdeve

No tām izvērtējumā ietvertajām pašvaldībām, kas tika aicinātas sniegt informāciju par 3.6. prioritātē "Policentriska attīstība" īstenotajiem projektiem, kā arī iespēju robežās identificēt papildinošus ieguldījumus šiem projektiem, atsaucās tikai 12 pašvaldības. Saņemtajās atbildēs sniegts izklāsts par pašvaldībā īstenotajiem projektiem 3.6. prioritātē, kā arī iespēju robežās identificēti projektu rezultātu (infrastruktūras objektu) uzturēšanās izdevumi pēc projektu īstenošanas un projektu rezultātu (infrastruktūras objektu) radītie ieņēmumi, ja tādi ir un ja tos iespējams identificēt. No 12 pašvaldībām Aizkraukles, Dobeles un Līvānu novadi nespēja sniegt informāciju par uzturēšanas izmaksām un radītajiem ieņēmumiem, jo Dobeles novadā netika veikti ieguldījumi 3.6. prioritātē, savukārt Aizkraukles un Līvānu novada pašvaldības norādīja, ka šo informāciju nav iespējams sniegt, jo projektu rezultātā rekonstruētās vai izbūvētās ielas netiek izdalītas pašvaldības izdevumu bilancē.

Apkopojot pašvaldību sniegto informāciju par 3.6.prioritātē īstenoto projektu rezultātu gūtajiem ieņēmumiem un izdevumiem, jāsecina, ka gadījumos, kad pašvaldība ir sniegusi informāciju par projektu rezultātiem (izņemot Cēsu novadu) radītie ieņēmumi ir ievērojami zemāki par infrastruktūras objektu uzturēšanās izmaksām (skat. 4.4. tabulu). Tam ir vairāki objektīvi iemesli:

1) 3.6. prioritātē īstenotie projekti galvenokārt ir saistīti ar ieguldījumiem publiskajā infrastruktūrā un to iespējas radīt ieņēmumus pašvaldībai ir ierobežotas;
2) pašvaldībās dažādu iemeslu dēļ neuzskaita projektu rezultātu uzturēšanas izmaksas, piemēram, pilsētas laukuma uzturēšanas vai pilsētas ielas viena kvartāla ietvaros izdevumus, līdz ar to dažas pašvaldības objektīvu iemeslu dēļ nespēja sniegt informāciju par situāciju pirms un pēc projekta īstenošanas.

4.4. tabula

Projektu rezultātu uzturēšanas izmaksu (pirms un pēc projekta) un projektu radītie ieņēmumu salīdzinājums kopā, milj. eiro

Pašvaldības nosaukums	Prioritātes projektu finansējums kopā	Pirms projekta jau esošas vai projektā no jauna radītas/rekonstruētas infrastruktūras uzturēšanas izmaksas	Realizēto projektu radītie ieņēmumi
Aizkraukles novads	9,93	–	–
Alūksnes novads	5,69	0,43	0,13
Cēsu novads	15,87	0,03	2,39
Dobeles novads	-	–	–
Daugavpils	44,36	23,68	1,14
Jelgava	28,65	2,97	0,84
Jēkabpils	2,93	0,95	0,12
Līvānu novads	17,31	–	–
Rīga	11,46	0,74	–
Siguldas novads	0,79	0,49	0,04
Tukuma novads	0,97	1,86	–
Valmiera	16,52	1,18	0,05

Avots: autoru sagatavots, izmantojot pašvaldību sniegto informāciju; "– " nozīmē nav datu.

Īstenoto projektu rezultāti (infrastruktūras objekti) galvenokārt tiek uzturēti par pašvaldību budžeta līdzekļiem. Ekonomisko atdevi projektiem nav iespējams noteikt informācijas nepieejamības dēļ, tomēr pašvaldības aptaujā norādīja, ka projektiem ir netieša ietekme uz tūrisma attīstību (viesnīcu, naktsmītņu un ēdināšanas uzņēmumu ieņēmumu

palielināšanās), papildus tam kultūras mantojums kļuvis pieejams ievērojami lielākam iedzīvotāju skaitam. Vienlaikus pašvaldības norāda, ka uzturēšanas izdevumi pēc projektu pabeigšanas ir palielinājušies, piemēram Tukuma novadā par 30%, savukārt Aizkraukles novadā pašvaldība apgalvo, ka "*Spīdolas ielas rekonstrukcijas projektā paredzēto aktivitāšu realizācijas samazinājās izmaksas Spīdolas ielas uzturēšanai, tajā skaitā: izmaksas ielas ikdienas un periodiskajai uzturēšanai, izmaksas satiksmes organizācijas un satiksmes līdzekļu uzturēšanai un ielas remontu izmaksas*".

4.5. tabula

Projektu rezultātu uzturēšana un ieņēmumi pirms un pēc projekta pa gadiem un pašvaldībām

Pašvaldība	Pozīcija	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Alūksnes novads	Infrastruktūras uzturēšanas izmaksas	39 061	40 604	197 895	204 505	174 631	169 071	284 001
	Ieņēmumi no izbūvētas infrastruktūras	-	-	19 567	24 712	23 224	36 884	65 132
Cēsu novads	Infrastruktūras uzturēšanas izmaksas	-	-	-	-	10 956	10 956	10 956
	Ieņēmumi no izbūvētas infrastruktūras	-	-	-	-	621 404	858 798	905 343
Daugavpils	Infrastruktūras uzturēšanas izmaksas	155 265	159 592	231 810	3 113 961	6 528 918	6 610 064	6 883 483
	Ieņēmumi no izbūvētas infrastruktūras	-	-	-	247 014	306 554	298 702	283 655
Jelgava	Infrastruktūras uzturēšanas izmaksas	75 318	293 358	322 919	356 944	571 698	651 046	694 529
	Ieņēmumi no izbūvētas infrastruktūras	-	12 835	7 595	8 735	2 604	-	-
Jēkabpils	Infrastruktūras uzturēšanas izmaksas	82 612	140 586	145 786	154 133	174 271	155 259	179 318
	Ieņēmumi no izbūvētas infrastruktūras	19 358	21 578	16 783	19 187	22 213	19 793	24 645
Rīga	Infrastruktūras uzturēšanas izmaksas	-	-	-	-	112 411	298 365	330 205
	Ieņēmumi no izbūvētas infrastruktūras	-	-	142 256	142 478	202 539	-	-
Siguldas novads	Infrastruktūras uzturēšanas izmaksas	5 784	5 784	5 784	86 826	94 645	137 505	164 440
	Ieņēmumi no izbūvētas infrastruktūras	-	-	-	8 038	13 516	11 267	11 229
Tukuma novads	Infrastruktūras uzturēšanas izmaksas		269 338	246 207	259 034	255 152	388 184	445 919
	Ieņēmumi no izbūvētas infrastruktūras	-	-	-	-	-	-	-
Valmiera	Infrastruktūras uzturēšanas izmaksas	103 486	145 581	149 774	150 071	203 239	184 461	187 338
	Ieņēmumi no izbūvētas infrastruktūras	-	-	-	-	-	-	-

Avots: autoru sagatavots, izmantojot pašvaldību sniegto informāciju

No sniegtās informācijas apkopojuma gadu griezumā, jāsecina, ka arī pašvaldībām līdz galam nav skaidrs tas, kā precīzi identificēt monetāros ieguvumus vai zaudējumus pēc projektu īstenošanas (skat. 4.5. tabulu). Diemžēl tas nav paveicams arī salīdzinot projektu iesniegumā veikto izmaksu - ieguvumu analīzi ar faktisko situāciju pēc projekta īstenošanas, līdz ar to politikas veidotājiem jārod risinājums, lai turpmākajās ES fondu atlasēs tiktu piemēroti tādi atlases kritēriji, kas nodrošina skaidru un nepārprotamu sagatavotās izmaksu – ieguvumu analīzes izmantošanu projektu atlasē.

5 SECINĀJUMI UN IETEIKUMI

Izvērtējumā iegūtie rezultāti uzskatāmi demonstrē, kā ieguldījumi pilsētu infrastruktūrā nodrošina vietējo un valsts kopējo teritoriālās attīstības izaicinājumu risināšanu, pilsētu un lauku teritoriju mijiedarbības veicināšanu, reģionālo drošības un sociāli – ekonomisko izaicinājumu pārvarēšanu, kompleksu ekonomisko, vides, klimata pārmaiņu radīto, demogrāfisko un sociālo izaicinājumu risināšanu pilsētvidē.

Ieguldījumu mērķis, intervences loģikas pamatotība, īstenoto projektu lietderība, efektivitāte un ietekme

Secinājumi

2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periods

1. **2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas perioda 3.6. aktivitātes mērķis** - nodrošināt iepriekš noteiktu nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldību izaugsmi, sniedzot atbalstu projektu īstenošanai pilsētvides un pilsētreģionu konkurētspējas, sasniedzamības vai pieejamības un pievilcības faktoru attīstībai saskaņā ar pašvaldību attīstības programmām, **ļāvis pašvaldībām mērķtiecīgi īstenot tām nozīmīgus projektus atbilstoši to ilgtermiņa attīstības vajadzībām**, kas katrā no pašvaldībām, ņemot vērā to atšķirīgo sociāli – ekonomisko situāciju, vēsturisko attīstību, ģeogrāfisko atrašanās vietu un citus faktorus, bijušas un turpina būt visnotaļ atšķirīgas.
2. Veicot ieguldījumus pašvaldības infrastruktūrā 2007. – 2013. gada plānošanas periodā, pašvaldību visbiežāk norādītais ieguldījumu mērķis bijis pašvaldības teritorijas konkurētspējas paaugstināšana vai nostiprināšana. Vienlaikus secināms, ka **3.6. prioritātes noteiktais mērķis** (veicināt valsts policentrisku attīstību) un galvenais sasniedzamais rezultāta rādītājs – teritorijas attīstības indeksa ranga pieaugums - **vērtējams kā pārāk plašs un vispārīgs.** Pašvaldībām tika dota iespēja brīvi izvēlēties īstenojamo projektu veidu rezultāta rādītāja sasniegšanai. Vienlaikus atbildīgā iestāde MK noteikumos un projektus īstenojušās pašvaldības projektu pieteikumos, projektu īstenošanas un noslēguma ziņojumos nav sniegušas MK noteikumos minēto terminu "pašvaldību konkurētspēja" un "pievilcības faktoru attīstība" skaidrojumu un kā šos faktorus paredzēts noteikt un izmērīt.
3. Tā kā pašvaldībām finansējums 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā tika piešķirts kvotu veidā un atlase bija ierobežota, projekti varēja tikt apstiprināti un īstenoti arī izpildot minimālās kritēriju prasības. Tā rezultātā pašvaldības 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā lielākoties izvēlējušās īstenot vienkāršus novecojušās pamatinfrastruktūras (galvenokārt ielu, izglītības un kultūras iestāžu) atjaunošanas un energoefektivitātes paaugstināšanas projektus. **Īstenotie projekti snieguši ieguldījumu pilsētvides un ārējās telpas uzlabošanā, pakalpojumu pieejamības veicināšanā, attīstības centru sasniedzamības uzlabošanā un nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru lomas stiprināšanā**. Tai pašā laikā projekti lielākoties nav spējuši pierādīt projekta rezultāta multiplikatīvo efektu būtiskāko attīstības centru sociāli – ekonomisko attīstības šķēršļu risināšanā (piemēram, nodarbinātības, ekonomiskās vai sociālās situācijas uzlabošanā) īsā un vidējā termiņā.
4. **Noteiktie uzraudzības rādītāji 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā atspoguļo projektu** iznākumus (īstenoto projektu skaits, atbalstīto pašvaldību skaits)**, bet neļauj politikas veidotājiem un sabiedrībai pēc būtības sniegt**

informāciju par projektu īstenošanas rezultātā notikušajām pārmaiņām. Izvērtējuma gaitā nav gūts apstiprinājums projektu īstenošanas rezultātu ietekmei uz iepriekš noteiktā rezultāta rādītāja (teritorijas attīstības indeksa izmaiņas), kā arī ietekmes rādītāja (IKP uz vienu iedzīvotāju) vērtības izmaiņām. Šo rādītāju izmaiņas drīzāk vērtējamas saistībā ar vispārējām sociāli – ekonomiskās situācijas izmaiņām valstī un kopējo attiecīgās pašvaldības izaugsmi, kur ES fondu ieguldījumi ir daļa no attīstību veicinošajiem faktoriem. Neviens no noteiktajiem uzraudzības rādītājiem izvērtējuma autoru vērtējumā nav saistāms ar pilsētvides un pilsētreģiona konkurētspējas attīstību vai pievilcības faktoru attīstību.

5. Vienlaikus secināms, ka **pēc papildinātības principa īstenotie 3.6. prioritātes projekti nodrošinājuši redzamākas pārmaiņas projektus īstenojušajās pašvaldībās.** Republikas pilsētu (nacionālas nozīmes attīstības centru) iespējas īstenot projektus pēc papildinātības principa bijušas finansiāli plašākas un arī radītās pārmaiņas lielākoties (ar atsevišķiem izņēmumiem) vērtējamas kā būtiskākas salīdzinājumā ar reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām. **Projektu lietderību un sociāli – ekonomisko ietekmi noteicis vairāku faktoru kopums: pašvaldības ilgtermiņa stratēģiskajiem mērķiem atbilstošu projektu īstenošana, projektu savstarpējā papildinātība, pašvaldības veiktspēja ES fondu piesaistē un projektu īstenošanā, esošā pašvaldības kopējā sociāli – ekonomiskā situācija un attīstības potenciāls**.
6. **Uzskatāmu pārmaiņu radīšanā ES fondu 2007. – 2013. gada plānošanas periodā īpaši izceļami tādi projekti, kuru rezultātā radīti pašvaldībām stratēģiski "enkurobjekti", sakārtojot (atdzīvinot) neizmantotas teritorijas un ēkas un izveidojot jaunu pakalpojumu infrastruktūru**. Piemēram, Daugavpilī, pašvaldībai **stratēģiski attīstot Daugavpils cietokšņa kompleksu, izveidojot tajā Marka Rotko mākslas centru, būtiski tikusi veicināta Daugavpils kā tūrisma galamērķa attīstība**. Papildinot šos ieguldījumus ar ieguldījumiem pašvaldības ielu tīkla attīstībā, tikusi veicināta arī Daugavpils ekonomiskā attīstība, nostiprinot arī Daugavpils kā uz rūpniecību orientētas pilsētas statusu reģionā. Šāda pieeja nodrošinājusi ilgtermiņa darba vietu pieejamību pilsētā un kopumā veicinājusi iedzīvotāju dzīves kvalitāti vidējā termiņā.
7. **Jelgavā, kombinējot ES fondu īstenotus projektus uzņēmējdarbības atbalstam (pamatinfrastruktūras sakārtošanu un attīstību) ar iepriekš neizmantoto teritoriju atdzīvināšanu, tikusi veicināta Jelgavas kā tūrisma galamērķa un uz rūpniecību orientētas pilsētas attīstība reģionā**. Izveidotais "enkurobjekts" – Pasta sala un Mītavas tilts būtībā nodrošinājis Jelgavas kā tūrisma galamērķa izveidi, pašvaldībai mērķtiecīgi organizējot arī plaša mēroga starptautiskus pasākumus (piemēram, starptautisko ledus skulptūru festivālu ziemas sezonā un starptautisko smilšu skulptūru festivālu vasarā), radījis jaunu privātā sektora pakalpojumu sniedzēju izvietošanos atdzīvinātajā apkārtnē, radot jaunas darba vietas un kopumā veicinot dzīves kvalitātes uzlabošanos pilsētā. Jelgavas pašvaldības gadījumā **būtisks projekta radīto pārmaiņu priekšnosacījums bijusi pašvaldības proaktīva rīcība izveidotās infrastruktūras izmantojamības veicināšanā**.
8. Gadījumos, kad projekts nav bijis vērsts uz ēkas energoefektivitātes paaugstināšanu, **ES fondu īstenošanas rezultātā kopumā ievērojami pieaugušas nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībās izveidotās vai uzlabotās infrastruktūras un ēku uzturēšanas izmaksas.** Ņemot vērā to, ka uzturēšanas izmaksas nav attiecināmas finansēšanai no ES fondiem, **uzturēšanas izmaksu pieaugumu pašvaldībām jāspēj kompensēt no sava budžeta ieņēmumu**

pieauguma, ko savukārt iespējams nodrošināt, piemēram, nodrošinot ieņēmumus no izveidotās vai uzlabotās infrastruktūras un ēku ekspluatācijas. Pašvaldībām turklāt jāievēro nepieciešamība nodrošināt efektīvu un racionālu pašvaldības līdzekļu izmantošanu, tādēļ ieteicams jau pirms projekta īstenošanas veikt aprēķinus par uzturēšanas izmaksu ietekmi uz pašvaldības budžeta izdevumiem, nepieciešamības gadījumā **pašvaldībām savstarpēji sadarbojoties izveidotās infrastruktūras izmantojamības nodrošināšanā** un uzturēšanas izmaksu segšanā. **Energoefektivitātes paaugstināšanas projektos tieši pretēji – pašvaldības ir būtiski samazinājušas ēku uzturēšanas izdevumus**.

2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periods

9. **2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas perioda pilsētvides attīstībai plānotie ES fondu ieguldījumi tiek veikti mērķtiecīgāk salīdzinājumā ar iepriekšējo plānošanas periodu** – ieguldījumi integrēto teritoriālo ieguldījumu ietvarā plānoti uzņēmējdarbības atbalsta infrastruktūrā, vispārējās un profesionālās izglītības infrastruktūrā, ēku energoefektivitātes paaugstināšanā, sociālo pakalpojumu, kā arī kultūras un dabas mantojuma attīstīšanā**. Katrai no ieguldījumu jomām paredzēts savs specifiskais atbalsta mērķis un noteikti konkrēti un izmērāmi sasniedzamie rādītāji**, kas daudz uzskatāmāk ļaus demonstrēt projektu īstenošanas rezultātā notikušās pārmaiņas projektu īstenojušajās pašvaldībās**.**
10. **Par labo praksi pilsētvides attīstības jomā uzskatāmi savstarpēji ģeogrāfiski un/vai tematiski papildinoši pilsētvides ieguldījumi.** Papildinātība tikusi nodrošināta, piemēram, savstarpēji papildinot 2007. – 2013. gada un 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas perioda prioritātēs (3.6.) un specifiskajos atbalsta mērķos (3.3.1., 5.6.1., 5.6.2. un 5.5.1. 3. atlases kārtā) īstenotos projektus, papildinot ES fondu finansētus projektus ar citiem pašvaldības teritorijā īstenotajiem projektiem (neatkarīgi no finansējuma avota) vai papildinot pašvaldības finansētos projektus ar komersantu un citu pušu īstenotajiem projektiem (piemēram, valsts pārvaldes iestādēm, daudzdzīvokļu ēku īpašniekiem u.c.). **Papildinātības pieeja sekmīgi veicina virzību uz pašvaldības ilgtermiņa attīstības mērķu sasniegšanu**, ļauj kompleksi risināt pašvaldībām būtiskus attīstības šķēršļus, ilgtermiņā nodrošina sociāli – ekonomisko atdevi un ļauj uzskatāmi demonstrēt pilsētvides dzīves kvalitātes pārmaiņas.
11. 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā noteiktie uzraudzības rādītāji no ieguldījumu lietderības un ietekmes izvērtēšanas viedokļa vērtējami kā labāki salīdzinājumā ar iepriekšējo plānošanas perioda uzraudzības rādītājiem. **2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā noteiktie uzraudzības rādītāji spēs informēt politikas veidotājus un sabiedrību kopumā par notikušajām izmaiņām ES fondu atbalstu saņēmušajās pašvaldībās pilsētvides attīstības projektu īstenošanas rezultātā:** informācija par darba vietu izveidi un privāto investīciju piesaisti ļaus sniegt vērtējumu par kopējo īstenoto projektu summāro ietekmi uz nodarbinātību un privāto investīciju piesaisti noteiktā reģionā.
12. 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā noteiktie rezultāta rādītāji[110] – komersantu nefinanšu investīcijas nemateriālajos ieguldījumos un pamatlīdzekļos pa ekonomiskās darbības veidiem 3.3.1. SAM un strādājošo skaits (privātā sektora) komersantos 3.3.1. un 5.6.2. SAM, ņemot vērā, ka noteikti valsts mērogā, prasa papildus analīzi, lai notikušās izmaiņas šo rādītāju vērtībās būtu iespējams saistīt ar

[110] precīzas 3.3.1. un 5.6.2. rezultātu rādītāju nosaukumi iekļauti ziņojuma 79. lpp. zemsvītras atsaucēs

īstenotajiem pilsētvides attīstības projektiem. **Jāņem vērā, ka šo rezultāta rādītāju vērtību izmaiņas ietekmē daudzi citi faktori, līdz ar to rādītāja izmaiņu pavirša interpretācija var veicināt nepareizas izpratnes veidošanos, piemēram, šo rādītāju vērtību izmaiņas tiešā veidā saistot ar īstenoto projektu ietekmi.**

13. **2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā pašvaldībām ir noteikta prasība nodrošināt iznākuma rādītāju** – privātā sektorā radīto darba vietu un privātajā sektorā piesaistīto privāto nefinanšu investīciju - **iepriekš noteiktu vērtību sasniegšana**. No vienas puses, šāda pieeja veicina uz rezultātu vērstu plānošanu un projektu īstenošanu, tai pašā laikā rādītāju sasniegšana vai nesasniegšana ir ārpus pašvaldības kompetences un iespēju robežām. **Pašvaldībām ir jārēķinās ar komercdarbības risku un mainīgo uzņēmējdarbības vidi, kas var ietekmēt atsevišķu projektu īstenošanu.** Papildus tam šāda veida ieguldījumi atšķiras no citiem pašvaldību īstenotajiem projektiem, piemēram, izglītības, transporta un citās jomās. Sekmīgai **projektu īstenošanai līdz ar to ļoti būtiska ir pašvaldības izpratne uzņēmējdarbības atbalsta, attīstības un budžeta plānošanas, ekonomiskās un ilgtspējīgas attīstības veicināšanas jautājumos**. Pašvaldībām, plānojot uzņēmējdarbības atbalsta projektus, jāņem vērā, ka iznākuma rādītāju nesasniegšanas gadījumā vēl vairāk būs ierobežotas to iespējas īstenot citus stratēģiskās attīstības mērķiem atbilstošus projektus, kā arī var radīt nepamatoti negatīvu finansiālo ietekmi uz pašvaldības budžetu gadījumā, kad ar rādītāja vērtības nesasniegšanu saistītie izdevumi jākompensē no jau tā ierobežotā pašvaldības attīstības budžeta.
14. Gan 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā, gan 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas **periodā nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldības un reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldības ES fondu finansētos attīstības projektus īstenojušas** / īsteno galvenokārt (ar dažiem izņēmumiem) **tās administratīvajā teritorijā**, neveidojot kopīgus sadarbības projektus ar apkārtējo teritoriju pašvaldībām. Šāda pieeja, lai arī ļāvusi stiprināt attiecīgā nacionālas vai reģionālas nozīmes attīstības centra lomu, tomēr nav pietiekoša funkcionālo saišu stiprināšanai ar attīstības centiem piegulošajām teritorijām.

Ieteikumi

1. Ņemot vērā, ka ES fondu finansējums veido aptuveni 2/3 no publiskajiem reģionālajai un teritoriālajai attīstībai pieejamajiem finanšu resursiem valstī, pašvaldības to attīstības finansēšanu lielākoties balsta uz ES fondu līdzekļiem. Līdz ar to **ES fondu ieguldījumu mērķis un sasniedzamie rezultāti plānošanas periodā pēc 2020. gada pilsētvides un teritoriālās attīstības atbalsta jomā jānosaka precīzi un skaidri**, politikas veidotājam izprotot un apzinoties, kādas sociāli – ekonomiskās pārmaiņas paredzēts radīt vai veicināt ar ES fondu ieguldījumu palīdzību. Nepieciešams izvairīties no tādu attīstības mērķu noteikšanas, kam netiek sniegta skaidri saprotama definīcija un kurus nav iespējams izmērīt. Tādējādi arī sabiedrībai kopumā būtu viennozīmīgi skaidrs, kāds ir bijis ES fondu ieguldījumu mērķis un kāds ir sabiedrības ieguvums šo ieguldījumu īstenošanas rezultātā.
2. Lai sabalansētu pašvaldību attīstības vajadzības atbilstoši to ilgtermiņa attīstības mērķiem, kā arī vienlaikus veicinātu kopējo reģiona sociāli - ekonomisko attīstību, **ES fondu ieguldījumus plānošanas periodā pēc 2020. gada ieteicams veikt saskaņā ar integrētām teritoriju attīstības programmām, kuru tvērums ir plašāks kā atsevišķas pašvaldības administratīvā teritorija** (reģionāla mēroga, funkcionālās

teritorijas mēroga[111] vai īpašas funkcionalitātes teritorijas mēroga, piemēram, plānošanas reģions, Austrumu pierobeža, Baltijas jūras piekraste, Rīgas metropoles areāls u.tml.). Šādai attīstības programmai uzskatāmi jādemonstrē dažādu finanšu avotu (ES fondu, pašvaldības budžeta, valsts budžeta, u.c.) savstarpēju papildinātību pašvaldības un reģiona ilgtermiņa attīstības mērķu sasniegšanā. Šādā veidā vienlaikus tiktu stiprināta arī pilsētas un lauku teriroriju mijiedarbība, kas līdz šim ar ES fondu ieguldījumiem nav ticis darīts pietiekama apmērā.

3. **Atbildīgajai nozares ministrijai koordinēti jāveicina teritoriju attīstības plānošanas dokumentu izstrāde (t.sk. ilgtermiņa attīstības stratēģiju un integrēto teritorijas attīstības programmu).** Turklāt, ņemot vērā pašvaldību atšķirīgo sociāli – ekonomisko situāciju un attīstības potenciālu, ieguldījumi katrā no nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centriem jāplāno **atbilstoši tās specifiskajām attīstības vajadzībām ciešā sasaistē ar apkārtējo pašvaldību un kopējām reģiona vai funkcionālās teritorijas, vai īpašas funkcionalitātes teritorijas[112] specifiskajām attīstības vajadzībām. Ieguldījumu plānošanas laikā jānosaka nepārprotami un ar ieguldījumu mērķi saistīti sasniedzamie rezultāti un ietekmes areāls**, piemēram, veicināt uzņēmējdarbības attīstību attīstības centrā un tās kaimiņu pašvaldībās, veicināt noteiktas pilsētas daļas (apkaimes) sociāli – ekonomiskās situācijas uzlabošanos u.tml., ko raksturotu iepriekš noteikti objektīvi sasniedzami atskaites punkti (rādītāji), tādējādi izvairoties no neskaidru, plaši interpretējamu un sarežģīti izmērāmu vai vispār neizmērāmu ieguldījumu mērķu noteikšanas.
4. **Kā perspektīvākais ieguldījumu mērķis pilsētvides un teritoriju attīstībā ES fondu plānošanas periodā pēc 2020. gada iesakāms integrēti attīstības projekti, kas kompleksi risina konkrētas apkaimes, pilsētas, tās funkcionālās teritorijas vai reģiona sociālos, ekonomiskos vai vides attīstības šķēršļus.** Kompleksai teritoriju sociāli – ekonomisko vajadzību risināšanai **ieguldījumi infrastruktūrā jākombinē ar ieguldījumiem cilvēkkapitāla attīstībā, kā arī jāmeklē jauni, inovatīvi ieguldījumu virzieni esošo un paredzamo pilsētu un citu teritoriju attīstības izaicinājumu risināšanā, piemēram, viedo pašvaldību attīstība,** tādējādi nodrošinot ieguldījumu atbilstību ES fondu plānošanas perioda pēc 2020. gada regulējuma priekšlikumam[113].
5. Atbildīgajai nozares ministrijai sadarbībā ar citām nozaru ministrijām un Finanšu ministriju **jāveicina ES fondiem alternatīvas pilsētu un lauku attīstībai mērķētas nacionālās finansējuma programmas izstrāde.** It īpaši būtiski tas būs turpmākajos ES fondu plānošanas periodos (pēc 2027. gada), kad, valsts ekonomikai attīstoties virs ES vidējā un vienlaikus mainoties arī ES kopējām vajadzībām, var būtiski sarukt no ES fondu līdzekļiem pašvaldību attīstībai pieejamais finansējums.

Projektu atlases kritēriji un projektu īstenošana

Secinājumi

2007. – 2013. gada un 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periods

15. Kopumā **atlases kritēriji 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā nodrošinājuši aktivitātes mērķim atbilstošu projektu atlasi pienācīgā gatavības**

[111] Funkcionālā teritorija jeb reģions ir teritoriālo vienību kopums, kas izriet no kopīgām sociālām un ekonomiskām to attiecībām (piemēram, darba tirgus), un nav balstīta uz ģeogrāfiskām vai vēsturisko notikumu īpatnībām (par pamatu ņemot Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas definīciju)

[112] Piemēram, lauku teriroriju, piejūras teriroriju, pierobežas teriroriju u.tml.

[113] Pieejams https://ec.europa.eu/commission/publications/regional-development-and-cohesion_lv

stadijā un veicinājusi savlaicīgu projektu īstenošanu. Tai pašā laikā virkne atbilstības un kvalitātes kritēriju būtu pilnveidojami turpmākajos ES fondu plānošanas periodos, lai nodrošinātu projektu iesniegumu labāku kvalitāti, it īpaši projekta nepieciešamības pamatošanā, plānotajā projektā izveidotās (renovētās, rekonstruētās, izbūvētās) pašvaldības infrastruktūras izmantošanas nodrošināšanā, pašvaldības un apkārtējās teritorijas attīstības vajadzību risināšanā un sociāli – ekonomisko pārmaiņu veicināšanā.

16. **Atbilstības kritērijos iekļautā prasība projektiem veikt izmaksu un ieguvumu analīzi vai izmaksu efektivitātes analīzi vērtējama kā labā prakse**, tai pašā laikā prasība 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā veikt apjomīgu tehniski – ekonomiskā pamatojuma sagatavošanu uzskatāma par papildu administratīvā sloga radīšanu pašvaldībām.
17. **Sazarota projektu apstiprināšanas kārtība 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā neļauj pilnvērtīgi izprast visu iesaistīto pušu atbildību un lomu.** Atlases kritērijs projekta iesnieguma ideju saskaņot VARAM izveidotajā Koordinācijas padomē pirms projekta detalizētas izstrādes un iesniegšanas sadarbības iestādē kopumā nav radījis priekšnoteikumus izmaksu un ieguvumu ziņā efektīvāku projektu izstrādei, vienlaikus pagarinājis projekta sagatavošanas laiku, kā arī sarežģījis projekta idejas virzības un apstiprināšanas gaitu.
18. **Attiecībā uz 2014. - 2020. gada ES fondu plānošanas periodu par labo praksi ir uzskatāma projektu priekšatlase,** izmantojot pašvaldību attīstības programmas un Reģionālās attīstības koordinācijas padomi, kas ļāvusi uzsākt savlaicīgu ar projektu īstenošanu saistītu problēmjautājumu risināšanu, lai arī ne pilnībā novēršot tos. Reģionālās attīstības koordinācijas padomes mērķis ir nodrošināt prognozējamu virzību uz rezultātu sasniegšanu, saskaņojot rezultātu un finansējuma sadalījumu pašvaldību vidū. Šāda pieeja ļāvusi prognozēt potenciālo ietekmi uz atsevišķiem reģionālās attīstības rādītājiem, sekmējot koordinētas reģionālās attīstības politikas īstenošanu.
19. 2007. – 2013. gada ES fondu plānošanas periodā viens no atlases kritērijiem paredzēja nodrošināt infrastruktūras uzturēšanas izmaksu samazināšanu vai saimnieciskajai darbībai nepieciešamās infrastruktūras izveidošanu vai uzlabošanu projektu īstenošanas rezultātā. **Infrastruktūras uzturēšanas izmaksu samazināšana kā projekta mērķis attaisnojams projektiem, kas paredz energoefektivitātes paaugstināšanu,** savukārt **gadījumos, kad izveidota pilnīgi jauna infrastruktūra vai būtiski pilnveidota esošā (piemēram, paplašināta iela vai paplašinātas telpas), kopējās infrastruktūras uzturēšanas izmaksas palielinājās.** Tā kā pašvaldībām paplašinātās infrastruktūras uzturēšanas izmaksu pieaugums jāspēj kompensēt no sava budžeta, tas attiecīgi samazina pašvaldību budžeta iespējas turpmāku attīstības projektu īstenošanā. Tādējādi jo īpaši svarīga ir pašvaldības izpratne par attīstības un budžeta plānošanu un dažādu reģionālās attīstības atbalsta veidu izmantošanu ņemot vērā pašvaldību sociāli – ekonomisko situāciju ilgtermiņā.
20. 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā ieviestais **integrēto teritoriālo ieguldījumu (ITI) princips ES fondu ieviešanā** (apvienojot ieguldījumus energoefektivitātes paaugstināšanas, kultūras un dabas mantojuma, teritoriju atjaunošanas un vispārējās un profesionālās izglītības jomā) vērtējams **kā solis pareizajā virzienā. Tomēr ITI īstenošanas mehānisms Latvijā uzskatāms par būtiski pilnveidojamu turpmākajos ES fondu plānošanas periodos, jo 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas pieeja nav nodrošinājusi pilnvērtīgu teritoriālo ieguldījumu integrāciju**. Vienlaikus prasība pašvaldībām nodrošināt

atbildīgās iestādes funkcijas ITI projektu atlasē 2014. – 2020. gada ES fondu plānošanas periodā lielākoties radījusi būtisku papildu administratīvo slogu pašvaldībām, kavējot projektu uzsākšanu, un kā obligāta prasība nav sevi attaisnojusi ne no izmaksu efektivitātes, ne no atbalsta vienkāršošanas, caurskatāmības un izsekojamības viedokļa.

Ieteikumi

6. **Izmaksu un ieguvumu analīzes aprēķiniem būtu jābūt kā vienam no būtiskākajiem pamatkritērijiem projektu atlasē.** Projektu izmaksu un ieguvumu analīzei jākalpo kā palīgam pašvaldībām, valsts reģionālās attīstības politikas veidotājiem un ES fondu vadībā iesaistītajām institūcijām (vadošajai, sadarbības un atbildīgajai iestādei) ekonomiski dzīvotspējīgu, ilgtermiņa attīstības vajadzībām atbilstošu un papildu finansiālo slogu neradošu projektu atlasē. Saglabājot līdzšinējo izmaksu un ieguvumu analīzes veikšanas kārtību un prasības pilsētvides attīstības projektiem, pastāv liela iespēja, ka pašvaldību sagatavotie aprēķini tiks veidoti, lai formāli nevis pēc būtības izpildītu ES fondu atbalsta saņemšanas nosacījumus, pašvaldībām nepieciešamības gadījumā pielāgojot aprēķinus, lai nodrošinātu formālu atlases kritēriju izpildi. Tādēļ **ieteicams, ka izmaksu un ieguvumu analīzi sagatavo no pašvaldības neatkarīga institūcija**.
7. **Lai vienkāršotu no ES fondiem finansējamo projektu atlasi pilsētvides un teritoriālās attīstības jomā, būtu ieteicams, ka projektu atlase tiek nodrošināta tajā iesaistot plānošanas reģionus un uzlabojot projektu ideju saskaņošanu VARAM izveidotajā Reģionālās attīstības koordinācijas padomē**. Šādā veidā tiktu stiprināta plānošanas reģionu un par nozares politiku atbildīgās ministrijas loma projektu atlasē, nodrošinot, ka primāri tiek atlasīti projekti, kas vērsti uz reģionālās attīstības veicināšanu, ilgtspējīgu un ekonomiski pamatotu pakalpojumu nodrošināšanu, vienlaikus ievērojot ES fondu atbalsta prioritātes un pašvaldību ilgtermiņa stratēģiskās attīstības vajadzības.
8. **ES fondu plānošanas periodā pēc 2020. gada ieteicams turpināt integrētas teritoriālās attīstības principa piemērošanu ES fondu projektu īstenošanā. Tai pašā laikā nepieciešami būtiski uzlabojumi un vienkāršošana**: 1) paplašināt nozarisko tvērumu, aptverot visas ES fondu ieguldījumu atbalstītās ieguldījumu jomas (atbalsta prioritātes un specifiskos atbalsta mērķus); 2) paplašināt teritoriālo tvērumu, nodrošinot, ka nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centri integrētās teritoriālās attīstības projektus ievieš sadarbībā ar apkārtējo teritoriju pašvaldībām, noteiktu ieguldījumu apjomu ieguldot pašvaldību funkcionālajā teritorijā, tādējādi stiprinot pilsētas un lauku teritoriju sadarbību un valsts līdzsvarotu reģionālo attīstību; 3) atteikties no pašvaldībām kā atbildīgajām iestādēm, projektu atlasi nodrošinot ciešā plānošanas reģionu vai pašvaldību sadarbībā starp nozares atbildīgo ministriju, atbildīgo iestādi, un sadarbības iestādi.
9. ES fondu plānošanas periodam pēc 2020. gada projektu atlases kritērijos, MK noteikumos vai citviet jānosaka, ka **ar ES fondu atbalstu integrētai teritoriju attīstībai iespējams finansēt vien tādus ieguldījumus pašvaldības infrastruktūrā, kas sekmē pašvaldības infrastruktūras "izmantojamību",** to viennozīmīgi un nepārprotami pamatojot ar statistikas datiem, pētījumu un izvērtējumu rezultātiem, aptaujām vai pašvaldības plānošanas dokumentiem. Tāpat projektu atlases kritērijos būtu iekļaujama prasība pašvaldībām (projektu īstenotājiem) demonstrēt, cik lielas būs projekta īstenošanas rezultātā izveidotā objekta uzturēšanas izmaksas, kā un no kādiem līdzekļiem objekts tiks finansiāli, administratīvi un saimnieciski uzturēts, kā

arī demonstrēt, kā ieguldījumu plānošanā tiek ņemti vērā attiecīgās pašvaldības un kopējie reģionālās attīstības izaicinājumi un no tiem izrietošais pašvaldībā nepieciešamais infrastruktūras un pakalpojumu apjoms. Būtiska ir arī plānošanas reģionu un pašvaldību veiktspējas stiprināšana šādas pieejas ieviešanai praksē.

1. PIELIKUMS

Izvērtējuma vajadzībām visi pilsētvidē veiktie ieguldījumi sadalīti ieguldījumu jomās, ņemot vērā projektā faktiski īstenotās saturiskās darbības un sasniegtos rezultātus. Gadījumos, ja projektā ieguldījumi veikti vairākās jomās, investīciju joma noteikti, ņemot vērā projektā faktiski sasniegtos rezultātus, ieguldījumu attiecinot uz galveno sasniegto faktisko rezultātu.

Izvērtējuma vajadzībām visi ieguldījumi grupēti šādās ieguldījumu jomās:

- ieguldījumi izglītības infrastruktūrā

  Ieguldījumi jebkāda līmeņa izglītības iestāžu (pirmsskolas, sākumskolu, vidusskolu, augstskolu, interešu izglītības iestāžu u.c..) būvniecībā, renovācijā, rekonstrukcijā vai energoefektivitātes uzlabošanā. Iekļauti arī ieguldījumi izglītības iestāžu teritoriju labiekārtošanai. Nav iekļauti ieguldījumi, kas saistīti ar materiālu vai aprīkojuma iegādi izglītības iestāžu vajadzībām.

Projektu piemēri:

- Valmieras pamatskolas būvniecība (attēlā)
- energoefektivitātes paaugstināšana Liepājas pilsētas izglītības iestādēs
- Līvānu novada pirmsskolas un interešu izglītības iestāžu infrastruktūras uzlabošana

- ieguldījumi veselības aprūpes infrastruktūrā

  Ieguldījumi jebkādas funkcionalitātes un līmeņa veselības aprūpes iestādes (galvenokārt slimnīcu) būvniecībā, renovācijā, rekonstrukcijā vai energoefektivitātes uzlabošanā. Iekļauti arī ieguldījumi veselības aprūpes iestāžu teritoriju labiekārtošanā. Nav iekļauti ieguldījumi, kas saistīti ar materiālu vai aprīkojuma iegādi veselības aprūpes iestāžu vajadzībām. Nav iekļauti ieguldījumi ģimenes ārstu prakšu vietu aprīkošanā.

Projektu piemēri:

- Rīgas rajona slimnīcas rekonstrukcija un renovācija
- VSIA „Bērnu klīniskā universitātes slimnīca" stacionārās veselības aprūpes infrastruktūras attīstība (attēlā)
- ambulatoro veselības aprūpes pakalpojumu optimizēšana un pieejamības veicināšana, izveidojot dienas stacionāru Veselības un sociālās aprūpes centrā "Sloka"

- ieguldījumi ielās u.c. satiksmes (transporta) infrastruktūrā

Ieguldījumi pilsētu ielu, laukumu, satiksmes pārvadu, tiltu, tranzītielu, sliežu ceļu u.c. satiksmes (transporta) infrastruktūras objektu būvniecībā vai rekonstrukcijā.

Projektu piemēri:

- Kuldīgas pilsētas ielu tīkla uzlabošana
- tilta pār Gauju Cēsu ielā, Valmierā rekonstrukcija (attēlā)
- transporta infrastruktūras sakārtošana pilsētas centra un apkārtējo teritoriju sasniedzamības uzlabošanai Ogres novadā
- tranzītceļa P49 ielu posmu rekonstrukcija Ludzas pilsētā

- ieguldījumi inženierinfrastruktūrā

Ieguldījumi visa veida inženierinfrastruktūras (ūdensvadu, kanalizācijas tīklu, lietus notekūdeņu kanalizācijas, siltumapgādes u.c.) objektu, atkritumu apsaimniekošanas infrastruktūras (poligonu, atkritumu šķirošanas centru, dalīto atkritumu apstrādes

vietu u.c.) un inženiertehnisko būvju (piem., aizsargdambju) būvniecībā vai rekonstrukcijā.

Projektu piemēri:

- Aizkraukles ūdenssaimniecības attīstības II kārta
- Jēkabpils aizsargdambju rekonstrukcija (attēlā)
- notekūdeņu dūņu apstrādes infrastruktūras izveide Ogres novadā
- siltumtīklu jaunbūve un rekonstrukcija Jūrmalā
- katlumājas Fabrikas ielā 2A, Ventspilī rekonstrukcija, nodrošinot pāreju no fosilā kurināmā uz atjaunojamo

- ieguldījumi kultūras un tūrisma infrastruktūrā

Ieguldījumi ēku, kuru primārais izmantošanas mērķis ir kultūras funkciju (piemēram, kultūras namu, daudzfunkcionālo centru, muzeju) vai ar tūrismu saistītu funkciju (piemēram, kultūras vai arhitektoniskā mantojuma objektu – baznīcu, piļu, muižu u.c.) nodrošināšana – šo ēku būvniecība, renovācija, rekonstrukcija vai energoefektivitātes paaugstināšana. Iekļauti arī ieguldījumi šo ēku apkārtnes labiekārtošanai. Nav iekļauti ieguldījumi, kas saistīti ar materiālu vai aprīkojuma iegādi šo ēku funkcionalitātes nodrošināšanai.

Projektu piemēri:

- Cēsu pils kompleksa revitalizācija tūrisma attīstībai
- Gulbenes kultūras centra renovācija
- Austrumlatvijas radošo pakalpojumu "Zeimuļs" Rēzeknē (attēlā)
- Rīgas Doma saglabāšana un sociālekonomiskā potenciāla efektivitātes izmantošana

- ieguldījumi sociālās aprūpes infrastruktūrā (citi ieguldījumi)

Ieguldījumi sociālās aprūpes iestāžu (krīzes centru, dienas centru, pansionātu, sociālās aprūpes centru, sociālo dzīvojamo ēku u.c.) ēku būvniecībā, renovācijā, rekonstrukcijā, ergoefektivitātes paaugstināšanā. Iekļauti arī ieguldījumu šo iestāžu teritoriju labiekārtošanā. Nav iekļauti ieguldījumi, kas saistīti ar materiālu vai aprīkojuma iegādi šo iestāžu vajadzībām.

Projektu piemēri:

- Preiļu novada Krīzes centra izveide novada pansijā
- sociālās dzīvojamās mājas Gobas ielā 20/1, Rīgā energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi
- Alternatīvās aprūpes pakalpojumu centra izveide Līvānu novadā (attēlā)

- ieguldījumi uzņēmējdarbības infrastruktūrā (citi ieguldījumi)

Ieguldījumi ar mērķi attīstīt uzņēmējdarbības atbalsta infrastruktūru – ēku būvniecība, rekonstrukcija, renovācija, energoefektivitātes paaugstināšana, teritorijas

labiekārtošana, neiekļaujot izdevumus materiālu vai aprīkojuma iegādei. Šajā ieguldījumu jomā ietilpst tikai 1 projekts - ražošanas un biroja telpu izbūve Valmieras Biznesa un Inovāciju inkubatora darbības nodrošināšanai (attēlā).

- ieguldījumi energoefektivitātes uzlabošanai pašvaldību ēkās (citi ieguldījumi)

Ieguldījumi pašvaldību administratīvo ēku (pašvaldības administratīvo funkciju nodrošināšanai) energoefektivitātes uzlabošanai un teritorijas labiekārtošanai, neiekļaujot izdevumus materiālu vai aprīkojuma iegādei. Šajā ieguldījumu jomā iekļauti 3 projekti:

- Jelgavas novada pašvaldības administratīvās ēkas rekonstrukcija, energoefektivitātes paaugstināšana un tās pieejamības nodrošināšana
- ēku rekonstrukcija Aizputes novada pašvaldības sociālo, mūžizglītības pakalpojumu un tūrisma informācijas funkciju attīstībai

- pašvaldības ēku (pašvaldības policijas) un pieguļošās infrastruktūras rekonstrukcija Daugavpils pilsētas vēsturiskajā centrā (attēlā)

- ieguldījumi teritoriju labiekārtošanai (citi ieguldījumi)

Ieguldījumi teritoriju (parku, skvēru) labiekārtošanā. Iekļauti 2 projekti:

- Maskavas, Krasta un Turgeņeva ielas kvartāla degradētās teritorijas revitalizācija Rīgā (attēlā)
- Grīziņkalna un tam pieguļošā Miera dārza teritorijas revitalizācija Rīgā

2. PIELIKUMS

Pilsētvides indekss nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Rīga	62,31	64,30	62,96	64,84	64,04	64,40	63,37
Daugavpils	40,83	38,02	39,03	36,79	32,47	31,55	26,46
Jelgava	27,90	28,25	28,67	30,15	29,42	30,66	28,10
Jēkabpils	28,37	24,01	27,16	24,28	25,90	26,50	25,57
Jūrmala	44,16	36,98	40,27	39,51	40,74	40,84	40,89
Liepāja	42,02	40,64	39,83	41,06	41,79	38,32	36,23
Rēzekne	25,58	32,03	32,18	32,26	32,44	32,81	32,19
Valmiera	34,21	28,18	36,30	33,27	36,92	36,25	34,17
Ventspils	53,50	49,25	47,35	48,73	45,57	45,56	41,94

Avots: autoru aprēķins

Nacionālas nozīmes attīstības centru pilsētvides indeksa ranga izmaiņas laika posmā no 2010. līdz 2016. gada

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2010.-2016.
Daugavpils	5	4	5	5	6	7	8	-3
Jēkabpils	7	9	9	9	9	9	9	-2
Rīga	1	1	1	1	1	1	1	0
Jūrmala	3	5	3	4	4	3	3	0
Liepāja	4	3	4	3	3	4	4	0
Ventspils	2	2	2	2	2	2	2	0
Jelgava	8	7	8	8	8	8	7	+1
Valmiera	6	8	6	6	5	5	5	+1
Rēzekne	9	6	7	7	7	6	6	+3

Avots: autoru aprēķins

Pilsētvides indekss reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldībām laika posmā no 2010. līdz 2016. gadam

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Aizkraukles novads	37,24	41,95	37,43	42,10	35,60	39,14	34,66
Alūksnes novads	42,61	39,21	40,51	44,63	44,28	41,75	41,59
Balvu novads	23,03	22,85	18,83	24,72	21,88	24,69	22,78
Bauskas novads	40,62	38,80	38,85	43,41	42,81	42,65	44,16
Cēsu novads	42,09	42,30	42,34	46,89	43,65	44,66	44,40
Dobeles novads	38,00	36,96	37,67	42,49	37,31	39,22	39,04
Gulbenes novads	43,20	44,80	44,10	43,50	44,12	43,34	46,98
Krāslavas novads	20,59	22,75	18,74	20,60	18,99	20,81	20,66
Kuldīgas novads	36,79	32,62	35,32	37,57	31,60	32,58	33,60
Limbažu novads	40,15	37,64	37,19	42,86	40,53	40,20	44,39
Līvānu novads	27,47	29,52	36,23	36,74	32,27	36,57	34,21
Ludzas novads	15,74	20,45	16,69	18,15	18,59	21,61	17,42
Madonas novads	45,93	44,89	43,18	46,00	45,72	47,45	45,37
Ogres novads	48,59	46,19	49,17	51,46	47,67	48,64	47,85
Preiļu novads	32,26	32,47	31,88	26,84	34,11	32,76	31,91
Saldus novads	40,24	40,65	39,82	42,42	44,63	47,05	48,96
Siguldas novads	54,44	52,46	51,01	55,86	52,67	53,57	54,85
Smiltenes novads	33,72	32,78	33,34	35,82	35,27	39,19	40,17
Talsu novads	44,90	47,27	48,80	50,77	47,80	47,77	48,69
Tukuma novads	43,06	42,82	41,65	46,29	41,46	44,33	43,68
Valkas novads	26,31	24,01	25,61	26,77	24,30	26,66	27,39

Avots: autoru aprēķins

Reģionālas nozīmes attīstības centru pilsētvides indeksa ranga izmaiņas laika posmā no 2010. līdz 2016. gada

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2010.-2016.
Alūksnes novads	7	10	8	7	6	10	11	-4
Tukuma novads	6	6	7	5	10	7	10	-4
Madonas novads	3	4	5	6	4	4	6	-3
Kuldīgas novads	14	15	15	14	17	17	16	-2
Ogres novads	2	3	2	2	3	2	4	-2
Aizkraukles novads	13	8	12	13	13	14	14	-1
Dobeles novads	12	13	11	11	12	12	13	-1
Preiļu novads	16	16	17	17	15	16	17	-1
Balvu novads	19	19	19	19	19	19	19	0
Bauskas novads	9	11	10	9	9	9	9	0
Gulbenes novads	5	5	4	8	7	8	5	0
Krāslavas novads	20	20	20	20	20	21	20	0
Ludzas novads	21	21	21	21	21	20	21	0
Siguldas novads	1	1	1	1	1	1	1	0
Valkas novads	18	18	18	18	18	18	18	0
Cēsu novads	8	7	6	4	8	6	7	+1
Talsu novads	4	2	3	3	2	3	3	+1
Līvānu novads	17	17	14	15	16	15	15	+2
Limbažu novads	11	12	13	10	11	11	8	+3
Smiltenes novads	15	14	16	16	14	13	12	+3
Saldus novads	10	9	9	12	5	5	2	+8

Avots: autoru aprēķins